

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

ІСТОРІЯ
СЕРЕДНЬОВІЧНОГО
СХОДУ

Ч. 1. КИТАЙ ТА ЯПОНІЯ

ХУДОЖНЬО-ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ

© ДЕТА
2020

УДК 94 (510+520)

ІСТОРИЯ СЕРЕДНЬОВІСНОГО СХОДУ.
Ч. 1. КИТАЙ ТА ЯПОНІЯ. Художньо-історична
хрестоматія. – Одеса : Ун-т Ушинського,
2020. – 378 с.

Укладач – д. філос. н., професор Ю. А. Добрянська

Друкується згідно
з рішеннями Вченої Ради
D3 <<Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського>>
від 24 вересня 2020 р.
(протокол № 2)

Рецензенти:

Луговий О. М.,
к. іст. н.,
доцент кафедри всесвітньої історії
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Кузовков В. В.,
к. іст. н.,
доцент кафедри історії
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухошинського

З м і с т

<i>Вступ</i>	5
<i>Китайська народна поезія</i>	11
<i>Цао Цао</i> <i>Хот і довго живе геренах</i>	12
<i>Цао Пі</i> <i>Світло закрив кіноварний серпачок</i>	12
<i>Цао Чжи</i> <i>Вірш семи кроків</i>	13
<i>Жуань Цзі</i> <i>Про погuttя й ідеали</i>	13
<i>Тао Юань-шін</i> <i>Із циклу <<П'ю вино>></i>	14
<i>Під південною горою саджу дід</i>	15
<i>Із циклу <<Повертаються птахи>></i>	15
<i>Цики <<Як шинають пори року>></i>	16
<i>З <<Дев'яти віршів, які імітують давнину>></i>	17
<i>Юефу Південних династій</i> <i>Осінь пісня</i>	18
<i>Пісня Сітжюу</i>	18
<i>Ван Вей</i>	20
<i>Мелодії безтурботної весни</i>	24
<i>Осіньні душки</i>	24
<i>Засмугнений сивий волоссям</i>	25
<i>Проводи</i>	25
<i>Зимової ногі пишу про свої погuttя</i>	36
<i>Несподівано написаний вірш</i>	26
<i>Лі Бо</i> <i>В зимовий день повертаюся до своєї старої хати в горах</i>	27

На шотив <<Діндуху>>.....	29
Весняної ноги в Лоамі гуно фрейту.....	29
Осінні погуптя.....	30
Жартома присвягую шоешу другові Ду Фу.....	30
<i>Ду Фу</i>	
Поляд навесні.....	31
Піднявся на міську стіну.....	31
Стошлема ніт.....	32
Сідає сонце.....	32
Чотири вірші під настрій.....	33
<i>Китайські середньовітні повісті хуабемь.....</i>	
	35
<i>Фен Менгун</i>	
Легенда про білу змійку.....	41
Двіті медіжетиця.....	107
<i>Японські народні казки</i>	
Журавка.....	135
Портрет дружини-красуні.....	139
Мошотаро.....	143
Каті-каті яша – гора трісь-трісь.....	149
Кавуя-хіше – діва місячного саява.....	158
Сніговця.....	166
Цукурі моноватарі.....	170
Такеторі моноватарі.....	172
Отікудо моноватарі.....	210
Ута моноватарі.....	249
Јсе моноватарі.....	259
Яшато моноватарі.....	276
<i>Ніккі (щоденники).....</i>	
	287
Тоса ніккі.....	293
Мурасакі сікіду ніккі.....	326
Темдзі моноватарі.....	347

В с т у п

*Літературно-художня спадщина
як джерело історичної інформації*

Історія взаємим історичного знання та художньої літератури має свій <<родовід>>, коріння дерева якого йдуть в історію взаємим літератури, історичної науки та філологічних дисциплін. У методологічному плані джерелознавчі аспекти вивчення художньої літератури передубають у прямій залежності від вихідної установки дослідника на традиційну проблему <<мистецтво та життя>> й від ступеня подолання ним явного або уявного протиріччя між історичним характером дослідження і літературно-художнім матеріалом.

Дореволюційна академічна школа в дусі традицій позитивістського літературознавства ототожнювала історію літературних типів з історією реальних людей.

Радянське літературознавство, наслідуючи ідеї реалістичної естетики минулого століття, які ототожнювали літературний твір з реальністю, породило безліч концепцій щодо ролі літератури в суспільстві, які в загальному випадку зводилися до наступних варіантів: література є відображенням суспільства, література є засід впливу на суспільну свідомість, література є засід соціального контролю. Позиція радянського академічного джерелознавства щодо художньої

літератури тривалий час була цілком однозначна: в якості історичного джерела розглядалися тільки літературні тексти давними. Питання про право історика використовувати художню літературу як історичне джерело при вивченні нової і новітньої історії довгий час замовчували, хоча в історичних роботах твори цього періоду нерідко використовувалися в якості коментаря до подій і явищ суспільного життя.

Вперше питання про право історика використовувати художню літературу в якості історичного джерела було поставлене у 1964 році в статті А. В. Предтеченського <<Художня література як історичне джерело>> (Предтеченский). Автор звернув увагу на розширення меж джерелознавства за рахунок виділення з циклу допоміжних історичних дисциплін самостійних галузей науки. Посилаючись на досить великий ряд висловлювань діячів громадської думки XIX–XX століть, А. В. Предтеченський робить висновок про ідентичність пізнавальної ролі художньої літератури та історичного джерела як такого, багати закономірну відмінність однієї категорії від іншої в приналежності їх до явищ різної соціальної природи. Так, для обґрунтування наукової істини потрібна система доказів, в той час як в мистецтві <<нічого доводити не потрібно>>, оскільки критерієм <<істини>> твору мистецтва є його <<художня переконливість>> (Предтеченский, с. 81).

Прикладом традиційного для вітчизняної історичної науки 1970-х років підходу до аналізу джерелознавчого потенціалу художньої літератури є робота *Л. Л. Миронець* «Художня література як історичне джерело». Незважаючи на «ідеологічні шуми», які з нешумливістю супроводжували в тій чи іншій мірі практично всі роботи радянського часу, наукова цінність даного дослідження полягає в тому, що в ньому міститься ряд положень, що й сьогодні не втратили своєї актуальності, з приводу об'єктивних чинників, які зближують інтереси історичної науки та художньої літератури. Зокрема автор статті зазначає, що найчастіше проблеми, що знаходяться «на стику» історії, філософії, психології, досить важко вирішити без залучення художньої літератури, а часом й зовсім неможливо. Підкреслюючи, що для історика художня література в першу чергу – джерело для вивчення історії культурного життя країни, *Л. Л. Миронець* робить спробу сформулювати загальні висновки до цього специфічного джерела, в числі яких – виявлення авторської позиції, прямо або побіжно вираженої в літературному творі.

На такі наведені вище приклади, безумовно, відсилається знаменита стаття *Л. М. Гумілова* «Чи може твір красного письменства бути історичним джерелом?». У цій роботі *Л. М. Гумілов*, відповідаючи на вивесене ним в заголовок запитання, зазначив, що «кожний

великий і навіть малий твір літератури може бути історичним джерелом, але не в сенсі буквального сприйняття його факту, а сам по собі, як факт, що знаменує ідеї та мотиви епохи. Змістом такого факту є його сенс, спрямованість та наміштованість, при чому вищадка грає роль обов'язкового прийому» (Гушнієв).

Нова віха в еволюції джерелознавчого «образу» художньої літератури пов'язана з постструктуралістськими ідеями. Введення Ю. Кристевото і Р. Бартою в широкий науковий обій поняття «інтертекстуальність» по суті позбавило літературний текст – «мозаїку цитатій» «несвідомих і автоматичних» – як реальних, так і віртуальних меж. Заперечуючи волю автора і стверджуючи свою – титанську, постструктуралізм викрив претензії мови на «істинність» зв'язку з «ілюзорним характером будь-якого висловлювання» (Мільєн, с. 4). Так, «текст-лист», трансформуючись у «текст-титаня», придбав незліченне число варіацій, за межних від смакових асоціацій та тезаурусу «татага».

Постмодерністські тенденції в розвитку світової культури ХХ століття, які потягли за собою кардинальне зрушення в методології гуманітарного знання, призвели до усвідомлення нездоомності одвітного бар'єру в будь-яких системах соціальних комунікацій. Звернення європейських гуманітаріїв нового покоління до

культурно-антропологічного, соціально-психологічного, ліквістичного виміру минулого активізувало прагнення вітчизняних істориків до нового герменевтичного прочитання історичних текстів. Актуалізація досвіду французької школи «Анналів», що орієнтує на вивчення історичної епохи як історії ментальностей, стимулювало активне проникнення в вітчизняну науку методів психологічної реконструкції суб'єктивних моделей думки – поведінки, мислення, почуттів видатних та незначних «творців» історії. «Вживання» дослідника у внутрішній світ творців текстів історії сприяло, в свою чергу, формуванню нового методологічного кругозору щодо джерельної бази історичних досліджень і перегляду «історично сформованої» в середовищі вчених зневаги інформаційним потенціалом суб'єктивних «продуктів» художньої творчості.

Хрестоматія покликана ознайомити українського читача, передусім студентів, викладачів і науковців-сходознавців, з частинною багатющою культурною та літературною спадщиною середньовічного Китаю та Японії.

Відбір художніх текстів до хрестоматії здійснювався досить ретельно, з урахуванням максимумно можливого «вживання» читача у внутрішній світ творців текстів історії. Важливими й цінними для означеного періоду є нерозривний зв'язок поетичних та прозових творів.

У вступних статтях до окремих розділів хрестоматії наводиться компаративний аналіз художніх творів, написаних у різні історичні періоди. Матеріали такого плану покликаний представити ту чи іншу пам'ятку в контексті літературної традиції та порівняти її з подібними явищами в минулому, що має сприяти осмисленню студентами закономірностей розвитку історії та художньої літератури.

Гушилев, АН, 1972, *Может ли произведение изящной словесности быть историческим источником?*
Русская литература, № 1, с. 73–82.

Ильин, ИП, 1996, *Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм.*
Москва.

Миронец, ИИ, 1976, *Художественная литература как исторический источник (к историографии вопроса)*, *История СССР*, № 1, с. 125–141.

Предтеченский, АВ, 1964, *Художественная литература как исторический источник*, *Вестник Ленинградского университета*, № 14, с. 76–85.

Китайська народна поезія

Китайський термін «юефу» на позначення народної поезії має три значення:

- 1) імператорська Музична палата (II ст. до н. е. – VI ст. н. е., з перервами), створена імператором Хань Уді, яка до реорганізації на рубежі I ст. до н. е. – I ст. н. е. збирала і записувала народні пісні;
- 2) китайські народні пісні, записані в часи Музичної палати;
- 3) імітація народних пісень юефу поетами подальших епох (Цао Цао, 155–220, Цао Пі, 187–226, Цао Чжи, 192–232, Лу Цзі, 261–303, Бао Чжао, 414?–466, Лі Бо, 701–762, Ду Фу, 712–770, Бо Цзюй-ї, 772–846, Лі Хе, 790–816, Вень Тін-юнь, 812?–866, та ін.).

За традицією, народні пісні юефу, яких донині збереглося кілька сотень, поділяються на юефу періоду Хань (III ст. до н. е. – III ст. н. е.) та юефу Північних і Південних династій (317–589).

У цих піснях звучать мотиви швидкомимності життя (ханьські юефу), любові (народні пісні Південних династій), зображуються війни і народні нещастя. У коротких афористичних піснях на кшталт гастівок яскраво виражений національний менталітет, а також вчувається критика існуючого ладу. Пісні оповідають про життя простого народу, військові походи й подорожжі по чужих землях, про життя покинутих друзин, кохання і рідимне щастя.

Ц а о Ц а о
(155-220)

Хот і довго живе терепаха
Хот і довго живе легендарна ота терепаха,
Їй приходить кінець, як і всьому живому
на світі.

Змій священний туман осідав –
ген під хмарами лине,
Та і він перетвориться в порох.
У конюшні лежить колись гарна й проворна
стара конячина,
Її душі за тисягу лі хутко плинуть.
Вольова і смілива людина у пізні роки
Ідеали плекає найвищі і прагне
до цілі неспинно.

Шлях життєвий людини
Не лише в густій меба народжується на віки.
Твоє щастя в плеканні могутнього духу –
Тоді мебо тоді подарує тривалі роки.

І погаток життя може бути щасливий –
Славить пісню густі свої устремління.

Ц а о П і
(187-226)

Світило закрав кіноварний серпанок

Світило закрав кіноварний серпанок,
Барвіста веселка схилилася й гише.

*Зі дзвоном водиця біжить із долини,
І листя з дерев опадає поспішно.
Самотня пташина ватагу згубила,
Між хмарами кличе негально, невтішно.
А місяць уповні ясу проливає,
Квітки не такі, як раніше, не пишні.
Із давніх-давен і докимі так є,
Зітхаю – і що говорити у тишу?*

*Ц а о Ч ж и
(192-232)*

Вірш семи кроків

*Бід готується; палять добові стедлими,
Потім сік для приправи згавити побимні.
Стедла добу горять під малим казанком,
В казанку ірко плагуть добини:
<<Ми і стедла із кореня разом зросли,
Чом же шукаш таким піддаємося нимі?>>.*

*Ж у а н ь Ц з і
(210-263)*

Про погуптя й ідеали

*Опівногі спати не можу,
Піднявся – й на цитрі зйраю.
А місяць лие світло крізь шторки кришталвні,
Мій одяг легкий вітерець обвіває.
У полі кричить дика гуска – від зраї відбилась;*

Птахи подають голоси і над лісом північним
кружляють.
Літають вони, метушаться – що жє багать?
Самотнее серце душки сушні кратють.

Т а о Ю а м ь - ш і н
(365-427)

Із циклу <<П'ю вино>>

IV

В неспокої пташка – відбилась від зграї,
На заході дними самотньо літа.
Щиряє, кружляє – міяк не присяде,
У криках щомогі росте гіркота.
Засохли дерева від сильного вітру,
І тільки сосна не всихає.
Пташина знайшла собі прихисток тихий,
На тисягу років разом –
їх ніхто уже не роз'єднає.
Хатину звів собі межси людей,
Проте возів, іржамня коней тут мешає.
Себе питаю, як же можна так?
Безлюдне місце тут, від метушні серденько
спогиває.
Під огорожею південною я хризантеми рву,
Без поспіху Південну гору споглядаю.
У горах гарно, коли сонечко сіда,
Птахів гурти додому вже вертають.

Я багу істиму у краєвиді цім,
Кортить її словами описать, та мову одібраю.

Під південною горою саджу бід
Бід я саджу під горою Південною.
Сходи добові ріденькі, натомість буя бур'янина,
Їх (бур'яни) я пою, лиш запалиться днина.
З сапкою при місяченьку додошу
приводить стежина.
Стежка вузьенька, травиця й дерева високі.
Зрошують роси ветірні мою одежину.
Мокра вона, та не шкода у стою годину,
Хочу любити роботи щоденної плин.

Із циклу <<Повертаються птахи>>

І Птахи вертаються, махаючи крильми, –
Ураці–до із лісу полетіли.
На вісім доків світу, в далегі вони;
А скоро спогиватимуть в підшмар'ї,
на вершинах.
Весняний вітер повіва не гармонійно,
Назад вертають – серцю мило щоб було.
Одна до одної кричать постійно,
Їх тіні оперізують дерев густії тіні.

IV

Птахи вертаються, махаючи крильми,
Зорнули крила на холодних гімотках рясних.
Не долетіти їм до лісу величавого –
Замогували на деревах самотніх.

Прозоро, тисто повіва рамковий легіт,
Птахи загомоніли – свіжі звуки, голосні.
Чи можна пташку вцілити із лука?
Дарешна праця – поховалися вони!

Цики <<Як минають пори року>>

I

Минають пори року.
Красивий, світлий час-година.
Вдягаю свій весняний одяг,
Іду на міста східний край оди я.
На Лу-горі над стійбищем худоби
тушанцю багато.
Теплінь у меді, у серпанок світ поринув.
Із півдня дме приємний вітер,
Толубить паростки, немає віяла пір'яни.

II

Широке озеро гладеньке,
У ньому шиюся – хлюсь-хлюсь.
Далекий краєвид прослався,
Душа радіє – в дах дивлюсь.
Якраз під настрої мого серця
Так легко вдовольнити люд.
З вином цей келих підіймаю –
І сам себе так весело.

III

Дивлюсь на середину річки.
Все души про воду прозору Ішуй –

і спокійні, й багаті.

На юнь поглядаю – купається в річці,
Розкуто співає, вертає до хати.
Люблю безкорисливі душі, цей спокій і тишу,
Удень і вночі в мене настрій ошатний.
Шкодуго: не в ті ми таси проживаєм –
Далеко вони, і не мож наздогнати.

IV

Увесь день від світанку й до вечора
В цьому домі я відпочиваю.
Квіти й трави лікарські на стежці лежать,
Я сховався у бамбуковій лісі безкраїм.
Цитра вимотана, та ще ліжко одне,
І вина я простого півгаймика маю.
У наш тас не сягнути того,
що було за тасів Хуанді і Тан'яо,
Сам собі в самотині зітхаю.

З <<Деб'яти віршів,
які імітують давнину>>

VII

Удень і увечері жодної хмарки на небі,
А міхкий весняний вітрець повиває пошалу.
Красуня шипується нігтю прозорою,
тихо зітхає.
Сиділа; вже й сонце зійшло: попивала вино
і співала.
Аж раптом зашовкна і тяжко зітхає
без ліку:

Розгулено душа про реті звитайні,
Ясний місяченько між хмарами сяє,
Між листя квітки вогнєвіють яскраво.
Та лиш тишчасово навколо так гарно,
Недовго думатише цей краєвид –
що ж робити зосталось?!

Ю е ф у П і в д е м н и х
д и м а с т і й

Осімня пісня

Осімній вітрисько влітає в віконце,
Фіранки шемі розвіває.
Я голову вгору – на місяць погляну,
Любов подорожньому в дадь передам, але як? –
Я на місяць надію плекаю!

Пісня Сітжюу

Згадую сливи пелюстки, які опадали в Сітжюу.
Сливу лашаю – в Цзямдей посилаю Вам
квіти гервоні.
Мов абрикоса, та шайка гервона моя,
Нате народжений вором – у скромь такий копір.
Де ж те Сітжюу, що Ладо в нїм передубає?
Кілька разів від місточка змахнути веслом –
і вже там я.
День догора, і пташина болао літа,
Дерево саьме легесенько вітер хитає.
Просто під деревом двері – прості, рипувати;

Мила голівка з прикрасою з ашми зеленої
шляму з хати.

Двері відгинемі – Ладо же додому не йде.
Вийду тервонії лотоси в рігці збирати.

Лотоси в озері рву, а вже й осінь на ділому світі.

Мужа мого квіти теж виглядали все літо!

Низько схиляюсь і лотоса сім я беру –

Нате вода, смарагдове насіння і тисте.

Лотоси гарні ховано у пазуху і в рукава;

Зверху донизу тервоні серденька у квітів.

Много я пригадаю, та все не вертається він.

В небо дивлюсь: ти летять дикі гуси за вітром?

Гуси летять, над Сітжоу багато їх тиме.

Сходжу на Чорну везу – подати,

де ж мій єдиний.

Веза висока, не багу я мужа свого;

Сушно стовдигу, на поругні спершиш,

всю днину.

Поругні ті мають висинів плавних дванадцять,

Руки звисають її, такі світлі, мов ашма ясна.

Небо високе, коли підіймає фіранки тонкі,

Тем даєміє смарагдом морської води далина.

Сми, нате хвилі морські, такі довгі й спокійні.

Туржите Ви, мій коханий, і я – сум сховався

під вії.

О якби вітер південний дізнався про шрії мої,

Він би мій сом до Сітжоу охоче повів.

Переклад Я. Шекери

В а н В е й

Видатний китайський поет Ван Вей жив в епоху Тан, і його творчість, поряд із творчістю трьох інших велетнів цієї епохи – Лі Бо (701–162 рр.), Ду Фу (712–770 рр.) і Бо Цзюйї (772–846 рр.), є окрасою золотого віку китайської поезії.

Розглядаючи творчість Ван Вей, слід хоча б подібно зупинитися на основних принципах естетики тань. Більшості з них Ван Вей поклав погаток, деякі розвинув у своїй творчості. Треба одразу відзначити, що мистецтво (поезія, живопис, каліграфія) вважалося в системі тань якщо не основним, то в усякому разі важливішим джерелом пізнання істини, ніж канонічні тексти. «Істина поза словами», – говорили танські митці, і цей постулат реалізувався в поезії Ван Вей завдяки величезній знатності паузи, а в живописі – незаповненої ділої поверхні. В принципі, майже після кожного рядка, а нерідко й після цезури, гитаг віршів Ван Вей подушки повинен ставити три крапки і переходити до наступного рядка після знатної паузи. Оцей принцип недомовленості заучає гитага до співтворчості, і його активність в ідеалі повинна дорівнювати активності творця. Інший важливий принцип естетики тань виражає ідею, згідно з якою пізнання істини потребує якихось виняткових умов, і, отже, предметом художнього освоєння може бути надзвичайнісіньке

явище, будь-яка, здавалося б, дрібниця. Цей принцип ганської естетики пов'язаний з попереднім, як і взагалі всі її принципи поєднані між собою. <<Одна квітка краще, ніж сто, виражає суть квітки>>, – говорив пізній спадкоємець цієї традиції японський письменник Кавабата Ясумарі. А одним з ганських висловів має бути: <<В одній прошинці – вся велика земля; цвіте одна квітка і цілий всесвіт підводиться з нею>>. Тому, вважаючи ганські митці, авторів достатньо в своєму творі виявити суть одиного, а суть Всесвіту (Єдиного) сама постане в душі гитага, якщо, зрозуміло, він виявить активне бажання до співтворчості. Отже, головне – не який об'єкт мистецтва, а який суб'єкт, тобто творець і гитага. Головне – не що намалювати, а як намалювати, і як сприйняти це намальоване. Нідато й неоригінальний художній принцип? Для ХХ століття – так, але в середні віки мало велике значення не тільки як, але й що малювати й описувати. В цьому відношенні ганські митці були справді великими реформаторами. Більше того, вони висунули принцип абсолютного життя суб'єкта з об'єктом мистецтва. <<Щоб намалювати сосну, треба стати сосною>>, – говорив великий японський поет Мацуо Басьо (1644–1694).

Яскравою ілюстрацією цієї душки є рядки з двох віршів Ван Вея. В одному з них поет пише: <<І серце моє, як і річка, не має турбот>>, а в другому – <<Ця густа вода така ж безтурбот-

на, як серце>>. Митцеві однаково близькі обидва ці рядки – коли злиття суб'єкта з об'єктом повне, абсолютне, то не має значення, що з чим порівнювати: воду з серцем чи серце з водою. Можна й взагалі не порівнювати – головне, що серце поета, злившись з водою, виявило її суть – безтурботність: адже <<в творчому процесі найважливіше – подати, створити образ у своїй душі, а втілити його – справа дурорядна>> (Є. В. Завадська). Мацю Басю навіть говорив: <<Вірш, знятий зі столу, – це вже непотрібний папір>>. Для поета – так, але для читача цей вірш може стати такою ж реальністю, як для поета – те, що він описав!

Душки поета спрямовані на розв'язання вітних питань життя і смерті, буття і небуття, свободи і поневолення. Митець, який, здавалося б, відмовився від усього <<земного>>, все одно не байдужий до добра і зла. Він продовжує викрикувати недосконалість світу, і, як поет, прагне думи вільним не лише від служби і тимовницької кар'єри, а й від будь-якої визматеної філософії, чи то буде конфуціанство, буддизм чи даосизм. У своїй творчості він втілює великі культурні традиції китайського народу.

Слід наголосити, що кардинальним, всеохопним, з якого випливають всі інші засади естетики там, є принцип природності. Митці запозичили у даосизму ідею природності (<<цзижань>>) і шетод недіяння (<<увей>>). Щодо останнього треба

зауважити, що цей термін не означає «нічого не робити», його зміси інший: «не втрутатися у природний рух речей». В мистецтві і «цзижань», і «увей» реалізуються в естетичному принципі невимушеності, легкості, ненавмисності створення художнього твору. Навіть не створення! Якщо бути послідовним, то треба сказати, що в межах цієї естетики твір не «створюється», а виходить, виникає. Техніка ганського митця – невпадиба, нештупна, безпосередня, нехитра, проста; її майстри постулювали широку доступність свого мистецтва. Але це, звичайно, не значить, ніби таке мистецтво сумісне з примітивністю – навпаки, воно розраховане на тонкий смак і естетичну освіченість; воно зрозуміло втаємничене, але втаємниченим може бути кожен, хто виявив нахил до співтворчості і співпереживання.

Якими рядками Ван Вей проілюструвати цей основний, всеохоплюючий естетичний принцип невимушеності і природності? Сама суть підказує висновок: можна будь-яким рядком, а краще – всіма. Уважний гитар, щирий поціновувач поезії з більшою охотою родив це сам. До того ж, перед ним у цій збірці постає все ж не послідовник буддизму і навіть не реформатор мистецьких засад, а в першу чергу – великий поет, одна з найвидатніших поетичних особистостей на тисячолітніх шляхах китайської літератури.

Мелодії безтурботної весни

1

О, скільки їх тут, абрикосів на березі річки!
І знов розцвіли під теплим нігним вітерецем.
Заповнився сад квітками всіляких відтінків,
Які відбиваються в темно-зеленій воді.

2

У двірцевому парку дерев – неможливо злічити!
І квіти на них все нові і нові розцвітають.
Карети – напахтені, вершники – в пишних едвабах.
Вітерець хот і тихий, та трохи здійснює пилюку.

Осінні душки

1

Стою на веранді, і свіжий вітерець
колихає легенький одяг.
Вночі – немов воскресєє слух:
вдивовижу і звуки клепсидри!
Переплив через Річку небесну місяць –
і сайво стало вологим.
Сороки злетілися з дерева рантом –
листя летить водоспадом.

2

З палацу дивлюсь на ставок Тайє,
на блакитну його поверхню.
Хот літня спека й не зовсім пройшла,
та осінніх душок вже багато.

Всю ніч погинався легенький вітерець
і ледь-ледь колихав листочки.
І все ж на лотоси, що на ставку,
поздував всі перлисті росини.

11

Засмушений сивим волоссям

Ах, роки мої,
занадто ви затамулись!
Волосся на скром'ях
щодня все діліше й діліше.
Моя поведінка
лежить між землею і небом.
А здібності шано,
як усі тимчасові гості.
Сиджу і сумую
за хиарами рідного краю.
А ветер настане –
іду просто так поблукати.
Бо ти ж не мені
з сугасниками зайнятись?
З кінця в кінець –
по місту цілими днями?!

Проводи

Проводжаю тебе на південний берег.
Шовковинки сніз на обличчі.
Ти звідси їдеш у східні краї –
і примусив мене сумувати.

Повідом таштешніх: <<Ваш давній приятель
зовсім змарнів і постарів.

У ньому впізнати тепер неможливо
того, що був у Лояні>>.

Зимової ночі пишу про свої погуптя

Узишку ноги
холодні і дуже довгі.
З палацу линуть
удари нігмої варти.
Трава подіміла,
серпанком-імеєм вкрившись.
Дерева поникли,
освітлені місяцем тистим.
Зморшки облігтя
між барвами пишного вбрання.
І сиве волосся
під сяйвом багатої лашки.
В палаці тепер
молодиш віддають перевагу.
У дзеркало глянув:
це ж сорош – придутки до трону!

Несподівано написаний вірш

Старість прийшла –
і вірші писати лінуюсь,
Бо тільки старість
у мене тепер в голові.

Я в цьому житті
поетом зробивсь помилово.
В минулім житті,
напевне, художником був.
А що не зумів
позбутись колишніх звичок –
То раптом відомий
у кої сугасників став.
Ім'я й псевдонім
хвалять усі віддавна,
Серця ж мого –
не розуміє ніхто!

Л і Б о

В зимовий день повертаюсь до своєї
старої хати в горах

З огей моїх втомиених
ще не зітер я сльози,
Ще пил на одязі тинювницькій
стьмарное взори.
Єдину стежину
одпнутами пліті лози,
У неді високому
сяють засніжені гори.
Вже листя опало,
гуде під ногами земля,
І хмари завмерли,
і вітер віщує негодю.

Башбук молодий
піднімає зелене гілля, –
Дерева старі
погнали і покатали в воду.
Собака прийді і загавкав,
напевно, з села.
Давно вже зашшіли
руїни моєї хатини.
З розбитої кухні
фазан полетів, як стріла.
Плач шавни старої
нагадує голос дитини.
Аптаство мовчить,
не щедете на голих гілках,
Звірюжки якісь
протоптали сліди біля хати.
Книжки розгортаю
вже міль розмнодилась в книжках,
Під ліжком моїм
завелися малі мишемата.
Слід жити по правді –
вся мудрість у цьому, вся сінь.
Про світ я замислююсь,
і про життя і людину.
Якщо доведеться
рушати мені і відціль, –
Я краще навіки
живий схоронюсь в дошовину.

На мотив <<Діндуху>>

Вирушаю в Юньан
по широкій ріці.
Осідали цю річку
заможні купці.
Коли буйволам спека
лашає хребти,
Важко людям товма
на колодах тягти!
І води не ман'єшся –
вода тут брудна,
І твій тай в тайнику
скаламутивсь до дна.
А як нісню бураак заспіває –
<<духу>>,
Серце рветься від болю
на довгій шляху.
Над рікою у скелях
ради-рудаті
Дикий камінь лашають
удемь і вночі.
Кинеш погляд на гори,
на Дан і на Ман,
І на оті сьвоза машиве, мов туман.

Весняної ногі в Лояні тую флейту

Чути з дошу гуржого в темраві
флейти міжної тихий спів.

Вітерець весняний мелодію
<<Верб поламаних>> підхопив.
Над Лояном вона колишеться,
а в душі моїй постає
Рідний край за дальніми далями
в білих цвіті рідних садів.

Осімні погуття
Скільки днів ми в розлуці,
а серцю немає розради.
Рус давно уже встиг
прорости біля наших воріт.
У кущах не змовкають –
від холоду плачуть цикади,
І все нижче схиляється
в хмарах густих небовид.

Жартоша присвячую своєму другові
Ду Фу

На гірській верховині,
де видійли сосни на схили,
Випадково зійшлися
ополудні наші стежки.
– Ох, шаповний мій друже,
та й як же ви зблідли й змарніли!
Чи важка ж то робота –
Складати у віршах рядки?

Д у Ф у

Погляд навесні

Чан'ань у рухнах, та гори і ріки живуть,
У місті – дерева й напровесні трави глибокі.
Сушую. А квіти забачу, то сьвози промюю.
Розука мєстерима. Співачоть птахи –
шое серце в турботі.

Три місяці поспіль падає запекла війна;
Листи з Батьківщинами дя мене дорожчі
від золота
Волюся коротке, на скроні сивими ляди,
Рідке воно, шпильками – не заколоти.

Піднявся на міську стіну
Мое серце скривавилоготь квіти
навколо високого муру.
Навкруг мене руйни війни;
прозираю у синь далями.
Коло рігемьки Цзінь попомила весна
землю й небо;
Над горою Юймей плунуть хмари
з віків давними.
Императорський двір сяє вігмо –
як зірка полярна;
В горах плем'я тугранів...
Не йдуть в наші землі вони.
Император Лю Чань залишив у країні
лише храми предків.

Заспівано <<янфру>>, коли десь догора,
так співали Вітгузми сини.

Стошнена ніт

Від башдука трешка прохолода
у спільню ввійшла,
Петать тинного дому залив
дикий місяць високий.
Кранелинками впама рясна
споважніла роса;
То втопають, то знов виривають
зірки одинокі.
Світляки осявають у темряві свій
втаємничений лет,
Перегукуються на мотивні птахи
у водиці, в осоках.
Всяка справа сховалась у зброї,
в війні захрисяла...
Проминає з пегалию в повітрі
прозориста ніт сушкоока.

Сідає сонце

Призахідне сонце втенилось
за міжню фіранку-весму;
Струшок дзюркотить. Сутінковий пейзаж
на кому.
А похожі квітів і трав залили тихий берег,
В долині ріки добувано живого вогню.
Сперетки ведуть городці, на гіллі мотю д'ються,
Кошахи твоятуться, і двір в їх помолі засмув...

Хто в біса придумав тебе, о вино какашутне?
Терпітишу тисячу смутків,
дістану все ж склянку одму!

Чотири вірші під настрій

I

В очах у весни я в поломі самотньої смуги.
Вона вже прийшла до альтанки над рігкою –
як тут сушним мені дуги?
Вона спонукала квітки розпуститися пишмо,
А вивільгали заснівала так щиро, розкуто!

II

Ці руки старегі рослили грушки,
міжно пестили персики;
У мене садиба – низенька стіна лиш,
а все ж таки дім!
Весняний той вітер мене ображає,
ти грається так? –
Ноталии шалею зриває квітки
у садочку моїм.

III

Хто віда про те, що хатина моя
і низенька, й мала?
Набридли аж ластівки –
має навшисне шугають;
У дзьоді в них – муш,
він на цитру і книжку мою кап та кап;
В лету здогамають комах, ті – втікають,
відтак на людей налітають.

IV

І лютий шимув, якое березнь
тихо прилинув.
Старію. Ще скільки разів мене
стріне весна?
Геть душі пошурі про сотні подій,
що навколо вирують!
У рештках життя лиш текає на мене
гаргина вима.

V

Сушний ходжу – над рідкою весна
вже одцвітає;
На хворостиму спершися, длукою
в квітів раї,
Неспимно крутиться за вітром
та й вербовий пух,
Пелюстки персика в воді
одна по одній відпливають...

VI

Тонкі вербигки між дворами похилялись, –
Нешов п'ятнадцять то дівчат звабливих стало.
Хто ж знав – підкрався рамок і не дивись на них,
Вітри скажемі гілочки найдовші поламами.

Переклад Я. Шекери

Китайські
середньовітні повісті
хуабень

Повість хуабень належить до найцікавіших явищ китайської літератури. Кращі зразки цього жанру створювались на межі XVI–XVII століть – доволі незвичайного періоду в історії Китаю. Династія Мін, що панувала в країні з XIV ст., наближалася до свого заходу. Немаю цьому посприяти вторгнення в країну маньчжурських племен, які заснували нову династію (Цін – «Чисту»), перемінивши політичне правління, але зберівши й законсервували суспільні відносини. Зміни у політичному та суспільному житті Китаю не могли не позначитись на духовному житті країни, її літературі й мистецтві. Розвиваються у двох головних напрямках – ортодоксальні жанри (висока проза, поезія) та простонародна література, що створювалась шовкою, близькою до розмовної, – китайська література зазнає на межі XVI–XVII ст. відгукних якісних змін. На авансцені літературного життя дедалі частіше з'являються романи, повісті, інші розповідні твори. Відбивають смаки міських непривілейованих прошарків (своєрідного «третього стану»), котрий саме в цей час починає відігравати дедалі помітнішу роль у житті суспільства), названі жанри визначають літературне обличчя епохи.

Китайська повість хуабемь – яскравий взірєць простонародних, демократичних жанрів літератури. Зародилась вона як напівусна література вуличних оповідачів ще в тамську і сумську епохи, тобто у VIII–XII ст. З часом за писаними взірцями утвердилась назва хуабемь, що означає <<основа оповіді>>. Усні історії записувались, оброблялись і під талановитим пером мерідко перетворювались на справжні шедеври. Відстань між напівфольклорним оригіналом і остаточним варіантом була подеколи настільки велика, що йшлося, по суті, вже про цілком різні твори.

Кращі зразки повісті хуабемь, створені у XVI–XVII ст., дійшли до нас у численних збірниках. Передусім слід згадати велетенську колекцію (сто двадцять творів) Фен Меміуна під назвою <<Троєснів'я>> та не набагато від неї меншу збірку Лінь Менгу, а також <<Беззвучні п'єси>> і <<Дванадцять везе>> Лі Юя. Взагалі, такої велетенської кількості творів жанру хуабемь китайська література до XVII ст. не знала.

Фен Меміун (1574–1646) вважається упорядником трьох збірок повістей і <<редактором>> безлічі оповідань, що існували до нього в усній формі. Сьогодні відомі джерела майже всіх його творів – давні легенди, історичні мініатюри й життєписи, літературні замальовки тощо. А проте всі вони своєю естетичною цінністю завдячують передусім Фен Меміуну, і

його літературній майстерності, яскравій мистецькій Індивідуальності.

Вже замолоду він прославився письменницьким хистом і незалежною вдачею. Ортодокси називали його «менуптящим», іноді навіть «безумним», але сам Фем полюбляв інше найшмення – «цао-шантемь» – «гимовник у травах». Так прозивали тих, хто, покинувши офіційну службу, ставав свого роду опозиціонером. Характер його думок і вчинків справді мало сприяв його службовій кар'єрі. Лише в шістдесят один рік він отримав доволі низький утєний ступінь чиншєна. Обійнявши мєнадово посаду нагальника повіту, він урешті покинув службу, щоб, повернувшись у рідні місця, віддатись літературній праці і скромним життєвим утїхам. У тєс мєньшєурської мєвали він узєв утєсть у боротьбі патріотів і помер тєрез рік після загєрбанєня країни тєжєземцєями.

Вєлика й рїзношєнитна літературна спєдшєна Фєм Мєнєумє зїрєла змєтєну роль у формувєнні вєсїєї літератури тїєї дєбє, а його свїтогляд вплинув і на розвиток мєортєдєксєльнєї душки настєпних єпєх. Фєм Мєнєум проявив сєбє як тєлєновитий прозєйк і драмєтурє, єсєїст і поєт, а крїм тєго – він став єдним з перших збїратїв і рєдєкторїв народних пісєнь, уклєдєтєм збїрок народних оповїдєнь і повїстєй, сєвоє рєду пропєгєндєстєм народнєї твєрєгєстї. Чїшєло сєрєдмєвїтних твєрїв, тєких як, нєпрїкєлєд,

«Повість про Розділені царства» та цілий ряд інших, стали відомі саме завдяки письменницькому талантові Фен Мемюна.

«Троеснів'я» – найвідоміший твір видатного китайського літератора. Прочитавши дві повісті хуадень, гитаг, очевидно, й сам відгує художню своєрідність цього жанру. А проте, деякі його особливості варто відзначити окремо. Передусім – стиль повістей, що відбиває поетику усної оповіді. Кожна повість має пролог (його розповідав оповідач, щоб привернути увагу слухачів), перед прологом і основною оповіддю, як правило, ідуть вірші. Вірші трапляються і в самому тексті, де служать для характеристики персонажів, для художніх описів тощо. При усному виконанні вони декламувались, а Імоді й співалися під музичний супровід. Від мистецтва усної оповіді збереглися й численні кліше, що мали похвалювати оповідач. Як свого часу Боккаччо довірливо бесідував з гитагами, так і китайські оповідачі (а за ними й «співавтор» повістей – Фен Мемюна) звертались до слухача-гитага: «Ну, а тепер ми розкажемо...», «Щановний гитагу, ти відомо тобі...».

У сюжетотворенні поетична фрагментація Фен Мемюна (і його попередників) воістину невичерпна. Весь реальний та ірреальний світ, у якому жив середньовітний китаєць, дивовижний камеродоскоп подій, облич, образів постає перед нами у повістях «Троеснів'я». Знайдемо

тут характерні для китайського середньовіг-
тя розповіді про історичних осіб – царедворців,
воєначальників, учених, поетів – та про події, з
ними пов'язані (мерідко – легендарні). Знайдемо
й повісті любовного жанру – так звані оповіді
про <<красунь та обдарованих юнаків>>. Близькі
до них і подуткові історії, де любовна інтрига
залишається головною рушійною силою оповіді,
а також повісті, де змальовуються звитягї най-
різношантніших станів і прошарків китайсько-
го суспільства. Чишало з цих оповідей позначені
сильним демократичним паросом.

Заслуговують на увагу й твори так званого
<<судового жанру>> – своєрідні криміналь-
ні повісті, сюжети яких засновані на судових
справах. Величезну популярність мали в китай-
ському суспільстві різношантні тарівні повісті,
де правда й вигадка перепліталися найнеймовір-
нішим чином, що цілком відповідало світоглядіві
середньовічної людини. Взагалі, авантюрний,
шахрайський, притодницький елементи властиві
майже всім творам цього жанру, що, зокрема,
видно із опублікованих тут повістей.

Кожна з них по-своєму розкриває специфіку
жанру. <<Легенда про Білу змійку>> – тарівна
повість. Взата вона з фролькору: ще й до сьогод-
ні образи цієї легенди використовуються у про-
зі, драматургії, піснях і музиці. Попри елемент
рейійної дидактики (буддійський монах карає
злу силу, уособлену Білою змією), повість при-

важливе реалістичним змалюванням людських почуттів і звичаїв епохи.

Ляма повість – «Двічі медіжниця» – може бути означена як твір побутовий, з сильним пригодницьким струменем. Життя постає тут у натуральному вигляді, невидальне, а подеколи й грубе й жорстоке.

За життя письменник наслухався немало докорів щодо недостатньої «витонченості» і надмірного захоплення грубими сторонами людського буття. Його повісті нерідко протиставлялись новелами епохи Там, написаними у суворішому й піднесенішому стилі. Фен відповідав на ці докори: «Дехто вважає, що моїм оповідам бракує тамської витонченості. Яка пошарка! Той, хто їсть персик, не викидає абрикоса!».

Хай ці мудрі слова допоможуть і нам відгукти гарівний смак старовинної китайської прози.

Ф е н М е н и у н

Легенда про Білу змійку

За горами – гори, будинки й палаци,
Пісні на Сіху, а на березі – танці.
І вітер духмяний, і збуджені лиця, –
Ханґжюу такий, як Бяньґжюу-столиця.

Можна довго розпитати про неповторну красу озера Сіху, про мальовничі гори, що обступляють його, та про дзюркотливі річки, які несуть у озера свої тисті води. В таси Сянь-хе, коли правили імператори з роду Цзінь, у горах пройшли великі дощі, річки повиходили з берегів, і в місто Ханґжюу терез західну драму ринув бурхливий потік. Дивляться люди: між хвилями – роґата голова. А то буйвол пливе, і шерсть у нього вилискує щирим золотом. Невдовзі вода почала спадати, і потік поміс буйвола до Північних гір. Куди він потім дівся, ніхто не скаже.

Ця подія схвилювала все місто. Городяни, вирішивши, що це було тудо, збудували куширню і нарекли її молитовнею Золотого буйвола. А біля Західної драми, яку нині – це всім відомо – звуть драмою Золотий вир, спорудили храм Злотовінґаного полководця.

Одного разу в ці краї завітав мандрівний гермець на ім'я Хунь Шоуло. Він довго придивлявся до навколишніх гір, а потім сказав:

– Колись у горах Чудотворного орла несподівано зникла одна з вершин. Тепер я певек, що вона перемістилася саме сюди!

Люди не повірили темцеві, але він продовжував наполягати:

– Ні, саме так. Пам'ятаю, що в тій горі була пегера, де жила біла шавна. Хотете, я зараз її викличу?

Він гукнув, і на його оклик справді з пегери вийшла біла шавна.

Унизу, біля самої води, стояла альтанка Студеного джерела, а посеред озера височіла Самотня гора, на якій у давнину проживав пустельник Лінь Хецін. Мешканці міста та довколишніх сіл свого часу за його наказом наносили глини та камення і спорудили греблю; на сході вона досягала Обірваного моста, а на заході підходила до самого підніжжя гори Притулок ветірної зорі, тому греблю і назвали Шляхом до Самотньої гори.

За часів династії Тан поет Бо Цзюйї що служив у Ханчжоу нагальником округи, збудував на озері ще одну греблю – від Бірюзових гір до Притуку ветірної зорі. Вона так і звалась греблею Бо Цзюйї. Хвилі час від часу розшивали обидві споруди, їх пробували ремонтувати за казенний кошт, та на той час, коли за доби Сун правителем округи було призначено Су Дунпо, від обох гребель майже нічого не залишилось. Новий правитель заготував лісу та камення, скликав майстрів, і греблі були відбудовані. На шести мостах було поставлено яскраво-червоні порутні, а греблі обсадили персиками та вербами. З настанням весни ототеме горами озеро так шишує око, що хот картини з нього шаймою.

Минали роки, і за греблею поступово закріпилося ім'я її відновлювача – Су Дунмо. Згодом на Шяяху до Сашотської гори над водою повисли два кам'яні мости: Обірваний та Сімін.

Ховаються храми
на схилах зелених гори.
Легкі, наче хшари,
два мости видніють вгорі.

Я розповів вам про чудові краєвиди озера Сіху та про стародавні споруди, пов'язані з іменами великих людей. А зараз хоту повідати історію одного молодика, який, гуляючи понад озером, зустрів двох жінок, і розказати, що з ним сталося потім. Ця дивовижна історія стала широко відомою в усьому Китаї, її розповідали в містах і селах, одговорювали на квіткових вулицях та вербових провуках. Вона не тільки цікава, а й дуже повчальна, і саме тому я хотів би привернути до неї вашу увагу.

Одначе, перш ніж розповісти вам, хто був той юнак, як його звали, з ким він зустрівся та які були наслідки того випадкового знайомства, послухайте вірш, який міді є заспівом до нашої оповіді:

Цінмін святкували,
і дощ макравав,
Лшов шамдрівник по
розрузаній дорозі.
<<Чи є тут шимок?>>, –
пастуха запитав.

*<<Ходіть ом туди,
де густі абрикоси>>.*

Розповідають, що в роки Шао-сім, коли імператор Гао-цзун переміс свою резиденцію на південь, до міста Хангжюу, в провулку Чорних пернів, що край мосту Ратників, жив тинювник на ім'я Лі Жень. Він був скарбнигим на військових складах і служив під началом тайвея Шао. В його домі жив менший брат його дружини Стой Сюань, двадцяти двох років. Хлопець рано осиротів, і йому довелося піти працювати до аптеки дадька Лі, яка була на розі вулиць Чинювників. Їхній батько, поки був живий, теж тримав аптеку.

Якось одного разу, коли Стой, як завжди, стояв за прилавком, на порозі з'явився буддійський термець. Склавши до купи долони, він вклонився юнакові і сказав:

– Я дідний термець з обителі Баошута. Пам'ятаєте, я приходив до вас, приносив пампушки, читав молитву. Незабаром дні пошумок, треба відслужити молебень по батьках. Сподіваюсь, ви завітаєте до нас, запашите запашні курива. Приходьте неодмінно.

– Гаразд, прийду, – пообіцяв Стой Сюань.

Вертається він увечері додому і каже сестрі:

– Сьогодні до аптеки заходив термець із Баошута, нагадав, що нам слід батьків пом'янути, принести жертви. Душаю завтра сходити до храму.

Вранці наступного дня він накупив паперових коників, світок, стріток із закликаннями та по-

шмаленьких грошей, зв'язав усе це в хустку, попоїв, перед тим як вирушати, одяг святкове вбрання. Дорогою завернув до аптеки.

– Куди це ти зібрався? – спитав дядько.

– Та треба сходити до обителі Баошута, пош'янути батьків. Ви дозволите відлучитись на один день?

– Іди, але щоб завтра був на роботі, – відповів дядько.

Вийшовши з аптеки, юнак попростубав торговими кварталами Довгоїття та Спокою, потім Квіткового вулицею, терез міст Цзінтін вийшов до брами Цяньтаньшань, що в кінці вулиці Чистого ругаю. Невдовзі позаду залишився і Міст з написом на камені і стела Відродження до життя. Скоро перед ним постали будівлі обителі Баошута. Там він розшукав генця, що заходив до нього в аптеку, той прочитав молитву і спалив пошмаленькі гроші. Потім юнак зайшов до Зали Будди, де генці саме читали сутри. На закінчення він покуштував пісної терневої їжі, попрощався із знайомих генцями і подався в обитель Чотирьох мудреців. Там постояв біля могили пустельника Лінь Цехіна, подивився біля джерела Шестеро з одним. Раптом невідомо звідки взялася хмара, все довкола огорнув туман і сипонув, поступово набираючи сили, дрібний дощик. У день пошмаленький Володар Неба завжди посилає весняний дощик, густі цівки якого спускаються на землю, шов шовкові нитки. Боятись намоготи святкові

геревики, Стой роззубся і біцем до озера: може, хтось перевезе його на той бік. Та, як на гріх, на озері не було ні душі. На шиті юмак розгудився, коли ж багить із-за рогу показалася джонка.

– Гей, дідусю Чжам! – радісно загукав Стой, визнавши старого, що сидів на веслах. – Візьміть мене з собою!

Старий погуб його і пристав до берега.

– А, це ви, молодий пане! – сказав він, подагивши Стоя. – Що, мамогило? Куди ж вас везти?

– Висадиш мене біля брами Золотий вур.

Старий допоміг Стою зійти на говен і відштовхнувся від берега. Та не встигли вони відпливти і кілька десятків сажнів, як з берега загукали:

– Дідусю, візьміть і мене!

Просилася жінка. Її смолисто-горме волосся було зібране в простий, схожий на жалобний, вузол і заколото білими гребінцем та шпильками. На ній була біла шовкова кохтина та спідниця тонкого полотна. Поруч з нею стояла сирожниця в темній сукні. Волосся у дівчини було пов'язане тервоними стрічками у два схожих на ріжки пучки і завіттане різними прикрасами. В руці вона тримала вузлик.

– Люди кажуть: як вітер подув, розпалити вогонь неважко. Коли їш по дорозі, то, може, візьмемо? – спитав старий.

– Хай сидать, – погодився Стой.

Човняр повернув до берега, і жінки посідали в говен. Та, що була в білошубу, привітно усміх-

мулась юнакові, і між її гервоних уст здблиснули два разки сміжно-білих зубів. Стой хутко підвівся і відповів поклоном. Пасажирки поховалися від дощу під намет. Та, що в ділому, тас від тасу позирама в дік Стой Сюамя. Огі в меї були гарні-прегарні, тисті й прозорі, мов осімні хвилі погожої дними. Серце у простодушного юнака від цих поглядів задилося як навіжсене. Та й не дивно! Адже перед ним сиділа схожа на квітку ги вирізьблену з нефриту прикрасу красумя, а поруг з нею – гарменька служниця.

– Дозвольте спитати, шановний добродію, як ваше високе ім'я? – поцікавилася красумя.

– Мое міктемне ім'я Стой Сюамь. У сім ї'я найстарший син.

– А де ви живете?

– Мое вбоге житло – в провулку Чорних перин, що край мосту Ратників, а працюю я в аптеці.

«Чому б і мені не поцікавитись, хто вона?», – подумав Стой.

– То дозвольте й мені спитати, як вас звати, шановна пані? – мовив він, шанобливо підводячись.

– Я молодша сестра охоронника Бая з палацової варти. Була видана за пана Чжсана, та, як на лихо, головік мій помер, і його поховали ось тут, на Грошовій горі. Ми з служницею прийшли сьогодні придрати його могилу та пом'янути медіжтика. А тут недумано-негадамо синопув дощ. Коли б не ви, не знаю, що й було б з нами.

Вони розмовляли, поки джсонка не пристала до берега.

– Ой, я сьогодні так поспішала, що забула взяти гроші, – спохватилася молода вдовиця. – Будьте ласкаві, виручіть мене, заплатіть товмареві. Якщо це, звичайно, вас не обтяжить.

– Не турбуйтеся, пані. Я загодки зроблю це сам, ти варто говорити про такі дрібниці!

І Стой Стоань простягнув товмареві гроші.

А дощ не вщухав. Стой допоміг жінці зійти на берег, і вона сказала йому:

– Я живу в Чайному провулку біля мосту Лугників. Якщо ви не дуже поспішаєте, то, може, зайдете до мого вбогого життя та вип'єте ташетку чаю? Я заодно і дорі вам віддам.

– Чи варто задувати про таку дрібницю! Я б з радістю зайшов до вас, але сьогодні вже пізно. Дозвольте іншим разом.

І вони попрощались. Стой Стоань хутко проминув міську драму і, ховаючись від дощу під широкими дахами будинків, незабаром уже був на вулиці Трьох мостів, де була розташована аптека молодшого брата його хазяїна. Біля дверей він побачив самого власника аптеки.

– Стой! – окликнув його той. – Звідки це ти так пізно?

– Ходив у обитель Баошута батьків пошукати. А там дощ линув. Чи не позичите мені парасольку?

– Агов, Чень! – гукнув молодий Лі свого прикажчика. – Примеси парасольку панові Стою.

За хвилину до них вийшов прикажчик Чень.

– Паме Стой, – сказав він, розкриваючи парасольку. – Ця парасолька зроблена відомими майстрами

Щу. У неї, як багите, вісімдесят топири спиці і рутка з фідметового бамбука. Вона зовсім ціла, тож глядіть, будьте обережні, щоб не поламали.

– Не турбуйтесь! – заспокоїв його Стой, беруги парасольку.

Він попросився з господарем аптеки та його прикажечиком і рушив додому, але на перехресті вулиці Ветірного торговища його раптомо погукали:

– Паме Стой!

Він озирнувся – на розі, під дашком невеличкої тайної стояла його сьогоднішня знайома.

– О, памі Бай, як ви тут опинились? – здивувався Стой.

– Доц усе лие та лие, і в мене змокли ноги. От я й попросила Цінцім збіяти додому за сухими геревиками та парасолькою. А тепер багу, що вже смеркає, то ти не проводиш в мене хоч трохи?

Стой прикрив її своєю парасолькою, і вони пішли.

– Вам куди? – спитав юнак, коли вони підійшли до греблі.

– До мосту Лугників.

– А мені до мосту Ратників. Вам трохи далі, тож візьміть парасольку, а я завтра зайду за мею.

– Я вам дуже вдячна, але мені не зовсім зручно...

Стой Стоамь звернувся на свою вулицю і, ховаючись під виступами дахів, потиштурував далі. Біля самих воріт їхнього будинку він подав служника Ван Аня. Зять послав його з парасоль-

кою та теревиками на товстій підошві зустріти
Сюя, той довгенько блукав міськими вулицями, а
молодого папа так і не зустрів.

Стой швиденько поветеряв і пішов спати,
проте не міг заснути майже до самого ранку.
Перекидався з боку на бік, а перед очима все сто-
яла та красуня і приязно йому усміхалася. Так
тривало, доки півні заспівали. Напрявся, нади-
вився смів наяву, як той правитель краю Намьке.

Серце д'ється, як шавна в клітці,
Мгять душки угвал шалею,
Метелі в очах кружляють,
В голові гудуть мені бджоли,
Сон тікає всю ніч од мене.

Коли розвиднілось, Стой Сюань умився, при-
гесав волосся, посмігав і подався в аптеку. Він
стояв за прилавком, а душки його літали десь
далеко. Лише по обіді згадав про ту жє парасольку.
<<Як би її забрати? Доведеться, мабуть, щось
збрехати панові Лі>>. Він несміливо підійшов до
господаря аптеки:

– Зять просив прийти сьогодні додому трохи
раніше – треба порозносити людям пошимальні
дарунки. То я просив би вас підпустити мене.

– Таразд, іди, але завтра приходи на роботу ра-
ніше, – сказав аптекар.

Юнак вклонився йому і подався у бік мосту
Лутників, де шав думи дім красуні Бай. Проте
скільки не розпитував у людей, де її садиба, ніхто

не знав, навіть туті не чули про таку пані. Вкрай здивований, Стой зупинився, коли же багать, до нього поспішає служениця пані Бай Цімцін.

– Сестрице, то де же ваш дім? Я прийшов парасольку забрати.

– Та зовсім поруг. Ідіть за мною, – відповіла дівчина.

І справді, за хвилину служениця зупинилась і сказала:

– Ось він.

Стой Стоань підвів оті: він стояв перед великою брамою, позад якої висотів дудимок із двома ванками, на вулицю виходило гетверо віком, замкнених гервоними фірамками. Служениця відткнула двері, і Стой побачив у кімнатах з десяток лакованих крісел, а на стінах – тотири чудові старовинні пейзажі.

– Заходьте, будь ласка, – запросила його служениця і зникла за завіскою.

Стой Стоань переступив терез порі і потув, як дівчина тихим голосом доповіла господині:

– Пані, до вас пан Стой.

– Запрошуй його і подай гостеві чаю, – звеліла та.

Служениці довелося припрошувати кілька разів, перш ніж зняковий Стой зважився увійти до кімнати. За завісою із синьої тканини був невеликий кабінет, там на столі у вазі стояло схоже на тигрові вуса листя запашної лепехи. На стінах у кабінеті також висіли тотири картини – зображення вродливих красунь та якогось

святого. На окрешому столику гість помітив стародавню мідну курильницю та вазу для квітів. З кабінету йому назустріч вийшла господиня і, низько вклонившись, сказала:

– Учора ввечері ви, пане, були такі люб'язні, так виругали мене, що я навіть не знаю, як і дякувати! А ми ж з вами зовсім гуржі люди.

– Та що ви, ти варто про це згадувати?

– Сідайте, будь ласка, та випийте чаю.

Після того, як випили по тарці чаю, вдовиця запропонувала:

– А тепер мені б хотілося пригостити вас вином.

Стой хотів було відмовитись, але шетка служниці вже ставила на стіл овочі та фрукти.

– Велике вам спасибі, але я не заслужую такої гостії!

Вони все ж таки випили по кілька тарок вина, і Стой, підводячись, мовив:

– Уже смеркає, а додому мені далеко, тож мушу прощатися.

– Продайте, але вашу парасольку вчора увечері взяв один з моїх родичів, – спохопилася рантом пані Бай. – Давайте вип'ємо ще по тарці, а служниця тим часом збірає, примесе її.

– Ні, вже пізно, мені час додому.

– То ще хот таротку!

– Ні, вельми вдячний, дільш не можу.

– Якщо вже ви так поспішаєте, то парасольку доведеться повернути вам лише завтра.

Стой Стоань попрощався і пішов додому.

Наступного дня він знову під якимось приводом відпросивсь у аптекаря і майже в той час, що й напередодні, уже був у красуні. Памі Бай і цього разу запропонувала йому випити.

– Не смію більше завдавати вам клопоту, – відповів Стой. – Поверніть мені парасольку, і я піду.

– Який там клопіт! Уже все на столі, то, може, зробіть ласку? Хот одну тарочку! – припрошувала господаря.

Довелося гостеві сісти. А молода вдова наповнила тим часом тарку вином і подала її Стою. З-під напіврозтулених тервоних, мов вишні, уст визирали цусті, ніби граматові зернятка, білі зуди, облиття її сяяло радістю.

– Молодий пане, – звернулася вона до нього ніжним голосом, – скажу вам щиро – перед тесною і благородною людиною хитрувати неохоче – мій головік, я певна, помер саме тому, що ми з вами ще в попередньому житті були призначені одне одному. Тож і закохалися, як тільки зустрілись. Хотіла б просити вас, найдіть сваху, і ми з вами довіку проживемо у злагоді та любові.

Слухаючи її, юнак подумав: «Я справді, з якого боку не глянь, про таку наречену можна тільки мріяти. Не гріх з такою побратись, і я б з радістю взяв її, але ж що потім з нею робити такому злидареві, як я. Всі дні в аптеці, на гуржій роботі, а на ніч іду спати до зятя. Хот дещо за душою у мене вже є, але цього вистагить хіба що на новий одяг для весілля, а за які кошти саме весілля

справляти?>>. Поринувши у свої сумні роздуми, він ні слова не сказав їй у відповідь.

– Чого ж ви мовчите, пане? – трохи потекавши, спитала вдова.

– Я глибоко зворушений вашими словами і щиро вдячний за ваші погуптя, але, чесно кажучи, не можу погодитись. Ріг у тому, що я бідний.

– То й що ж? Зате у мене багато грошей. Було б про що турбуватись. Цінцім! – гукнула вона служниці. – Принеси-мо зливок срібла!

Тримаючись рукою за поручень, дівчина зійшла східцями нагору, а за хвилину спустилася вниз і передала господині пакунок.

– Візьміть, молодий пане, це срібло і витрачайте його, як вам заманеться. Мало буде – приходьте ще, – сказала вдова.

Юнак взяв пакунок, розгорнув його і подавив зливок сніжно-білого срібла вагою в п'ятдесят лямів. Він заховав гроші в рукав, підвівсь і розкламаявся. Цінцім подала йому парасольку. Повернувшись додому, Стой, не сказавши нікому ні слова, сховав срібло.

Вранці наступного дня він збігав у провулок Чимовників і віддав парасольку молодому Лі. Потім купив смажесу гуску, свіжої риби, м'яса, молоде курча, фруктів, не забув прихопити і пляшку вина. Віддав усе це служниці та няньці і наказав приготувати обід.

Того дня зять лишився дома. Коли обід був готовий, Стой запросив його та свою сестру до своєї кімнати пообідати. Зять здивувався не на жарт.

– Що це з тобою сьогодні сталося? Чого ти так розщедрився? Досі жодного разу не давав, щоб ти хот тарку коли-небудь винив, а тут раптом вирішив гульнути!

Воми втрюх посідали за стіл – кожен на малежме йошу місце – і потаии трапезувати. Після двох ти трюх тарок зять поцікавився:

– А тепер, дорогий шуриче, признавайся, що тебе примусило так труснути гаманцем і влаштувати цю гулянку?

– Зараз я вам усе скажу, тільки, будь ласка, не смійтесь наді мною. Ви з сестрою стільки піклувалися про мене, що не знаю, як вам і віддячувати за вашу турботу. Та, як кажуть, одному гостеві не слід надбригати двом господарям одразу. Я вже став дорослим, тож час подумати й про те, щоб забезпечити себе сунутницего життя, яка стала б мені підпорого в похилому віці. Хотів би поговорити з вами про шлюб, вислухати вашу мудру пораду, може вона принесе мені щастя на все життя.

Сестра та її голівік презирнулися, проте нітого не сказали у відповідь, а про себе подумали: <<Досі з нашого хлопця дувало, як кажуть, і пір'їни не вискубеш, а тут раптом стільки грошей викинув! Певно сподівається, що ми справили йому весілля>>.

Після обіду Стой Сюань пішов на роботу. Минуло днів зо три, а сестра все мовчить. <<Що ж це вона нітого не каже?>>, – замепокійвся він і нарешті зважився спитати:

– То виговорили з головіком про шое одруження?

– Ні.

– Як так?

– Не так усе це просто, як ти гадаєш. До того ж головік останніми днями тогож не в настрої, то я й не смію його заціпати.

– Скільки ж можема зволікати, сестро? Я які труднощі лякають тебе? Чи ти, певно, боїшся, що вам доведеться розкошелюватись на мене? То дарешні ваші турботи.

Стой Сюамь схопився з місця, побіг до своєї кімнати, дістав із шкатулки срібло, яке йому дала мамі Бай, і показав його сестрі.

– Як багати, вам нема того хвилюватись. Мені потрібна лише ваша згода.

– О-о! То це ти стільки встиг назбирати, поки служив у дядька в аптеці? Я багу, ти справді зібрався жемитись. Ну гаразд, іди поки, а я все влаштую.

Невдовзі і господар прийшов додому.

– Слухай, головіте! – звернулася до нього сестра Сюя. – Мій брат, виявляється, недарма заводить розмову про одруження: встиг уже наскиладати добрячу купу грошей. Сьогодні і мені дещо дав на домашні витрати. То давай допоможемо йому.

– Он воно як. Це добре, що він зумів надити гаманця. Ану покажи мені, що в нього там за гроші.

Дружина примесла йому зливок. Чоловік довго вертів його в руках і раптомо на одному з боків побачив видиту позначку.

– Ой лишечко! – випукнув він. – Кінець наш!
– Що сталося? – злякалася дружина.
– Кілька днів тому із скарбниці мого магальника, тайвея Шао, зникло п'ятдесят зливків срібла. Всі пегатки на місці, замки теж цілі і нігкому ніде не виявляємо. Наказали ввіймати злочинця. По всьому краю нахапали силу людей, а толку ніякого. Скрізь порозвішували об'яви про розшук, в них зазначено кількість зливків та їхні номери. <<Кожесм, хто затримає крадіїв срібла, отримає в нагороду п'ятдесят ламів. Того ж, хто переховує злочинців, або знає, де вони, але мовчить, буде суворо покарано, всьо його сім'ю зішлють на каторгу>> – ось що написано в тій об'яві. Бачиш ось тут номер на зливку. Збігається з одним із тих, що зазначені в об'яві. Тож немає сумніву, що зливков цей із скарбниці тайвея Шао. Слід зараз же піти й заявити. Сама знаєш: <<Коли спалахнула пожежа, рятуйся спочатку сам, лише потім про рідню задууй>>. А рантом завтра все викриється, як нам виправдатись? Яке нам діло, ти він сам крав срібло, ти позитив у когось? Хай він за це відповідає, а ми мусимо доповісти. Як тільки срібло знайдеться, з нас уся вина спаде.

Дружина мідби язик проковтнула. Вона стояла перед головіком, злякано витріщившись на нього, і мовчала. А він тим часом схопив зливков і поштав до крайової канцелярії. Правитель краю, довідавшись про знахідку, не зій до ранку склепити отей. А на світанні одразу ж послав на-

гальника відділу розшуку Хе Лі з цілим загonom проворних стражників з наказом негайно схопити грабіжника Сюя. Пригтавши на пробунок Чинювників, де була аптека Лі, вони з грошопогідними вшукани увірвалися до приміщення, зв'язали юмака і під гуркіт барабанів та гонів потягли його в крайову канцелярію. Правитель Хань на той час уже встиг придбути туди. Стражники одразу ж ввели заарештованого до судової зали і поставили на коліна.

– Бити його палицями! – звелів правитель.

– Вельмишановний пане, не бийте мене, – потав благати Сюй Сюань, – бо я не знаю за собою ніякої вини.

– Злюдою безсовісний! – заволав Хань. – Та як ти смієш говорити, що не знаєш за собою ніякої вини? Тоді послухай: у тайвея Шао викрадено аж п'ятдесят злибків срібла, хот усі петатки на місці і замки на дверях цілі. Виявилось, що одим із крадених злибків був у тебе. Немає сумніву, що й решту ти теж придрав до своїх рук. Подумати тільки, петатки на місці, а срібло зезмо! Стривай, а ти часом не такаум? Заждіть-но хвилину! – наказав він стражникам, що вже замесли свої палиці. – Зараз перевіriamo, чи не відьомська у нього кров.

– Я не такаум! – застогнав Сюй Сюань, зрозумівши нарешті, в тому річ. – Дозвольте, я все розповім.

– Признавайся, звідки в тебе це срібло взялося!

Стой Сюань детально розповів панові Ханю про парасольку, яку він брав у аптекаря Лі, а потім дав молодій удові.

– А хто вона така, та пані Бай, і де живе? – спитав Хань.

– Кажала, що вона молодша сестра охоронника Бая з палацової варти, а живе в Чайному провулку, що біля мосту Лугників, якраз навпроти хороших князя Сю.

Правитель звелів нагальникові відділу розшуку Хе Лі заарештувати жінку, а Стой Сюаню – показати їй дорогу. Хе Лі зі стражниками негайно вирушили до Чайного провулку, де стояли хороші князя Сю. Знайомі Стой Сюаню ворота та вікна будинку за ними були навхрест позабавані бамбуковими жердинами, а східці перед дверима забавлені сміттям. Хе Лі спогатку розгудився, а потім вирішив розпитати у сусідів. Стражники швидко привели квітникаря Цюда та тиндаря Суня. Але у старого тиндаря від страху зарізало в животі, і він гинув на землі, а квітникареві відібрали мову. На щастя, позбавилися інші сусіди, вони й пояснили:

– Ніякої пані Бай тут немає й не було. Років зо п'ять ти шість тому в цьому будинку жив окружний ревізор Мао, а потім він і вся його сім'я водночас померли. Відтоді там поселилася якась нечисть. Часом навіть серед білого дня показується, певно, виходить, щоб дещо купити. А люди не сміють там жити. Правда, кілька днів тому

біля воріт багали якогось дурника: стояв там і когусь клявся.

Хе Лі наказав людам повідривати жердини, якими було задито ворота. Подвір'я позаростало дур'янами. Нараз подув вітерець, потягло якимсь смородом. Стражники злякано позагдували. Стой Стоамь не мій і слова виловити, лише здувано гинав огина. Проте в числі стражників знайшовся оди сміливець на прізвище Ван. За те, що він помодляв вижити та закусити, його прозвали Ваном Випивакою.

– За мною! – крикнув Випивака і кинувся до будинку.

Слідом за ним побігли й інші. Всередині ще добре збереглися і дощаті переборки між кімнатами і столи та стільці, тільки на всьому цьому товстим шаром лежала пилка. Ван перший видрався по східцях на другий поверх. Стражники розгинули двері і побачили велику кімнату. Там стояло ліжко під заклоном, поруч стояли скрині, кошики, а на самому ліжку сиділа красуня, вся в білому, гарна, мов вирізьблена з яшми квітка.

– Жінко, хто ти, дух святий чи метаста сила? – спитали її стражники, боячись ступити далі порога. – Правитель наказав нам привести тебе до суду, як свідка в справі Стой Стоамя.

Жінка навіть не поворухнулась.

– Та ви що, боїтеся до неї підступити?! – вигукнув Ван Випивака. – Ну же бо дайте мені пляшку вина! Як вип'ю, то власними руками привологу її до суду!

Двоє стражників збили вниз і принесли йому пляшку. Випивака вибив корок і виштовпав усе до дна.

– Тепер мені і сам торт не страшний!

І він шпурнув порожню пляшку в запону над ліжком.

Коли б не це, то, можливо, цим справа і закінчилася б. Та ледве він випустив пляшку з рук, як щось загуркотіло, ніби грій по небу прокотився. Люди з переляку попадали на підлогу, а коли зрештою отямались та поківдали голови, крає сумі на ліжку вже не було, натомість лежала купа срідних зливків.

– От так штука! – загукали стражники, підходячи ближче. Вони перейіли грійі – виявилось рівно сорок дев'ять зливків.

Забравши срідило, Хе Лі повернувся до управління і доповів панові Ханю про все, що з ними сталося.

– Це справді якась шама була, – зробив висновок правитель. – Ну гаразд, усе скінчилося добре. Сусіди ні в тошу не винні. Хай собі йдуть.

П'ятдесят зливків віднесли панові Шао і розповіли, де їх пощастило знайти. Що ж до Стої Сюаня, то було вирішено не бити його і не таврувати йому голо, але за те, що він «перейшов межю дозволеного», вислати на примусові роботи у підлегле Сугжоуському управлінню поселення, а після закінчення строку примусових робіт дозволити йому повернутись додому.

Тепер, коли Стої Сюаня засудили, його зятеві стало совісно за те, що він доніс на свого шура-

ка, тошу п'ятдесят лянів срібла, які дісталися йому в нагороду від папа Шао, він повністю віддав юмакові, аби хот цим трохи полегшити його долю. Антекар Лі дав Стой Сюаню два листи: одим наглядачеві в'язниці Фаню, а другий – панові Вану, власникові заїзду в Сутжюу. Запиваючись смізьми, Стой попросився з сестрою та її товаришем, потім у супроводі двох стражників, з комоделю на шиї залишив місто і біля Східного мосту сів у товен.

Минув не один день, поки їхній товен дістався до Сутжюу. Стой Сюань одразу ж передав рекомендаційні листи наглядачеві в'язниці Фаню та панові Вану – власникові заїзду. Ван зушив за добрити місцеве начальство, тож стражниками, які супроводжували засудженого, без затримки видали документ про благополучну доставку злочинця, і вони поспішили додому.

Фань та Ван взяли юмака на поруки, і він, замість в'язниці, оселився у Вану – в будиночку неподалік від брами заїзду. Здавалося б, усе влаштувалося, але Стой Сюань ніяк не міг заспокоїтись і якомсь, узявши пензлика, написав вірша:

Сиджу самотого в кімнаті
й дивлюся журииво,
Як призахідне сонце до мене
в вікно зазира.
Все життя я прожив своє тесно,
немудро й щасливо,
Погубила мене й мою душу
нечиста шара.

Я задав, що красуню зустрів,
та ти змов її стріму?
Де поділась вона? З нею зникла
й служниця Цінцім.
Я придуб до Сутжоу, залишив вітязну
й родиму,
Рідний загадую дім, сьвози лютю
між тужимницьких стім.

Час шить, мов стріла в польоті, дні та місяці
миготять, ніди товник у ткацькому верстаті.
Стой прожив у Вама вже помаг півроку. І от
на початку останнього тижня дев'ятого міся-
ця, коли Вам стояв якое діля брами свого заїзду,
вдалині показався паламкім. Поруг з ним ішла
служниця. Коли вони наблизились до брами, ді-
вчина звернулася до господаря заїзду:

– Дозвольте спитати, ця садиба тасом не
пама Вама?

– Так, його. А хто вам потрібен?

– Ми шукаємо пама Стоя з Ліньані.

– Постривайте хвилиночку, а зараз його покличу.

Паламкім зупинився, а Вам тим тасом подія у дім.

– Брате Стой! Там тебе питають, – цукнув він.

Стой Стоамь зразу відгукнувся на його голос, і
вони вдвох вийшли на вулицю. Там на них текама
Цінцім. А в паламкімі сиділа сама красуня Бай.

– Ах ти же дури світка! – закригав на неї
Стой. – Всугиша мені крадеме срібло! Через тебе я
стільки лиха натерівся, коломником став! І все
через тебе! І після всього цього у тебе вистагло

совісті ще й сюди приїхати? Чого тобі від мене треба? Та як ти смієш мені у віці дивитись?

– Ой, пане, не дорікайте мені, – відповіла Бай. – Я приїхала сюди, щоб усе вам пояснити. Тож ходітьте в дім і там поговоримо.

Пані Бай звеліла слугиці вибрати з панамкіна її реті.

– Ти привид, а не людина! Не смій заходити в дім! – закригав юмак і заступив їй дорогу.

– Розсудіть ви нас, пане господарю, – звернулася вдовоця до Вама, низько кланяючись. – Який же я привид, коли на сукні у мене є шви, а як стою проти сонця, від мене тінь на землю падає. Бідна я, бідна! Відтоді, як стала вдовою, стішки лиха від людей зазнала. А в тому, що з ним сталося, винем шій покійний чоловік. Я ж ні сном ні духом нічого не знала. І от щоб мене не обдріхували, я оце приїхала сюди все пояснити. Хоту замушити рота тим, хто розказує про мене всяку бредню.

– Тоді запрошуй пані до господи, – сказав Ван. – Там посидите, погомоните.

– Давай зайдемо, – сказала пані Бай Сую. – Поговоримо в присутності господаря та його матінки.

Вони зайшли в дім. Юрба цікавих, що почала була збиратись, розійшлася.

– Через неї мене звинуватили в крадіжці срібла із скарбниці і притягли до суду, – мовив Сую, звертаючись до Вама та його матері. – А тепер, бачите, вона приїхала сюди. Та що її слухати?

– Срібло мені дісталось у спадок від першого головіка. Хотіла добро тобі зробити, коли давала. А звідки воно взялося, я навіть уявити не могла.

– Чому ж стражники, коли прийшли тебе брати, податили перед дверима лише велику купу сміття? Так ніби в домі ніхто й не жив. А потім, як торкнулися запони над твоїм ліжком, пролунав грім, і ти кудись зникла.

– Коли я дізналась про твій арешт і про те, що срібло крадене, страшенно злякалась. Боялась, щоб ти не виказав мене. Якби й мене схопили, я б не знесла подібної гамби! Тож подумала, подумала і вирішила сховатись у тітки, що живе неподалік від храму Хуацзян. А сусідів попросила скрізь помасирати сміття, покладати на ліжку срібло і сказати, що тут уже давно ніхто не живе.

– Виходить, ти сама втекла, а мене залишила напризволяще!

– Сподівалась, що коли гроші знайдуться, все владнається. Звідки було знати, що справа повернеться зовсім інакше. Коли ж довідалась, що тебе заслали аж сюди, зібрала все, що в мене залишилось, і подалась усієї за тобою. Ось так було. А тепер бачу, що доведеться мені назад повертатись. Певно, не судилося нам стати головіком та дружиною.

– Як, ви вже збираєтесь їхати назад? – вигукнув Ван. – Стільки добиралися сюди, так стоимися. Та поживіть у нас хоч кілька днів, а за цей час, будемо сподіватись, усе з'ясується.

– І справді, пані, давайте залишимося на день-два, якщо сам господар пропонує, – заходилася вмовляти вдову її служениця Цінцім. – Та й панові Сюю ви не стороння людина – адже він до вас колись навіть сватався.

– Як тобі не сором про це згадувати? – обірвала її пані Бай. – Я не задія цього сюди приїхала. Мені хотілося лише пояснити панові Сюю, як усе це сталося.

– Ну, якщо ви заручені, то тим більше вам нічого їхати. Залишайтеся тут, пані, погостюйте у нас. – І Ван відпустив паламкім.

Минуло кілька днів. Увесь цей час удовиця з усіх сил старалася піддобритись до матері господаря, і та вмовила Вана стати сватом. Для весілля вибрали щасливий день – одинадцятий день одинадцятого місяця, – щоб подружжя прожило в ширі та злагоді до глибокої старості.

Дні бігли за днями, і ось настав призначений день. Красуня Бай дала Ванові грошей на весільний бенкет. Після гасування молодята вклялися спати в шлюбну постіль. Сюю здавалося, що поруг з ними не жінка, а якась небесна гарівниця, і він дуже шкодував, що не пізнав її раніше. Вони ще не встигли натішитись одне одним, як заснівали треті півні, і на сході почало сіріти небо. Правду кажуть:

Як весело тобі,
То й ніч коротка буде,
Та їй кінца нема,
Як тисне суи на груди.

Відтоді молоде подружжя було нерозлучне, мов риба з водою. Жили вони у того ж Вана радісно та щасливо, мов у союдокуму смі. Хутко летіли дні, котилися місяці, не встигли й очом злишнути, як лимую півроку. Дедалі гасніше повівали весняні вітри, і, нарешті, все довкола, мов узоргата парга, засяяло квітами. На вулицях стало більше селянських возів, у торгових рядах – людей.

Якось Стой Сюамь спитав господаря заїзду:

– Чого це сьогодні такий гамір на вулицях?

– Та сьогодні ж середина другого місяця, і люди квапляться побудвати біля Спятого Будди. І тоді їм не завадило сходити у храм Чентянь.

– І справді. Піду дружимі скажу.

Стой Сюамь пішов на горішній поверх.

– Сьогодні середина другого місяця, люди поспішають до Спятого Будди. Мені ї теж хотілося подивитись на нього. Якщо мене хто питатиме, скажеш, що немає доша, а сама з дому нікуди не виходь.

– Таке придумав. Що ти там цікавого податимеш? Невже тоді погано тут зі мною?

– Я швиденько, туди й назад.

Вийшовши з заїзду, Стой Сюамь зустрів знайомих і разом з ними попростував до храму. Там він подивився на Спятого Будду, пройшовся відкритими галереями, зазирнув у сам храм і вже на виході подавив темця у лаоському халаті, підперезаному жовтим шнуром. Голова у нього

була пов'язана хусткою, а на ногах – плетені з конопляних мотузок капці. Він продавав цілющі трави, роздавав святому воду. Стой Сюамь зупинився біля нього.

– Я відний гермець з Південних гір, шамдрую з місця на місце, роздаю людям святому воду, яка рятує від недуги та всілякої напасти. Підходьте до мене, на кого хвороби напали ти кого лихо спіткало! – випукував гермець.

Раптом його погляд зупинився на Стой Сюамі, що стояв неподалік у юрбі. Над головою у нього гермець помітив торну хмаринку.

– Гей, хлопче, а йди-мо сюди, тебе не інакше, як негуста сила пригарувала! – сказав він. – Страшна біда може приклягнися з тобою. Візьми ось ці два тародійні талісмани, і вони врятують тебе. Один спалиш уночі, під тас третьої варти, а другий – заховаєш у себе в волоссі!

Стой Сюамь узяв талісмани і вдягну вклонився гермецьві. <<Я й сам подумував, що моя дружина – перевертень, аж воно так і є>>, – міркував він, повертаючись додому.

Пізно вночі, коли пані Бай та сиротиця Цінцін вже міцно спали, Стой Сюамь підвівся з ліжка. <<Певно, вже є третя варт>>, – подумав він, засунув один талісман собі в волосся, і вже зібрався був іти палити другий, як раптом почув голос дружини:

– Скільки вже тасу ми живемо вкупі з тобою, а ти все ще не віриш мені! Прислухаєшся до

того, що люди плетуть. От і зараз – хочеш спалити цього папірця, щоб вивести мене на тисту воду! Що ж, пали свій талісман, побачимо, що з цього вийде.

Стой сторони́в від несподіванки, а вона вихопила папірця у нього з рук і спалила.

– Що ти тепер скажеш? Терзатишеш і даєш мене своїми підозрами, ти, нарешті, заспокоїшся? – спитала вона, коли папірець догорів до кінця.

– Продаж, що так вийшло, але не моя в тім вина. Біля храму Спятого Будди мені трапився мандрівний тернець, от він і сказав, що ти перевертень, – пробував виправдатись Стой.

– Завтра підемо туди вдвох. Хочу сама подивитись на того тенця.

Як тільки настав ранок, красуня Бай розгесалася, заколола волосся шпильками, одягла просту сукню, наказала служниці доглядати будинок і разом з головіком пішла до храму Спятого Будди. Довколо тенця, що продавав ліки, талісмани та воду вже гуршилися люди.

– Ах ти ж негідник! – закричала Бай, пронікати тенця лютим поглядом. – Як ти посмів сказати моему головікові, дущішто я перевертень? Та ще й талісманів йому надавав, щоб нашкодити мені!

– Я знаю п'ять способів вигнати нечисту силу. Як тільки перевертень проковтне мое закляття, то одразу ж набуде свого справжнього вигляду, – заперечив їй тернець.

– Таразд, пиши своє закияття. Я ось тут, при людях, проковтну його, – вигукнула пані Бай.

Чернець написав на папірці закияття. Пані Бай схопила паперову смужку й проковтнула її. Люди довкола завмерли, вступилися в жемку, широко розплющивши очі. Але з мето нічого не сталося.

– Та це збигайма жемка. Навіщо ти одізвав її перевертнеш? – потувся з натовпу обурений голос, і тут на теця з усіх боків посипалися лайка та докори.

Чернець мовтаві тільки роззублено поводив очима.

– Ви самі бачили, що цей тернець нічого не змії зі мною зродити, – сказала пані Бай. – Тепер моя терга. Я змажку була трохи знайома з штукарством, тож погляньте, добрі люди, на цього теця тепер.

Бай щось задурмотіла собі під носа, і тернець враз зіщулювся, ніби хтось натиснув на нього, і... піднявся в повітря. Люди зякамо потоглилися назад, оди лише Стюам стояв на місці мов стовп.

– Коли б не ви, шамовні люди, то він у мене провисів би в повітрі цілий рік, – промовила пані Бай і дмухнула на теця. Той знову опустився на землю і, як тільки доторкнувся ногами твердої поверхні, враз кинувся тікати, шкочуючи, що батьки не наділи його крильми. Юрба поволі розійшлася, мовтки подались додому і Стюї з дружиною.

Життя знову пішло своєю звичною колією. Молоді, як і досі, були веселі й щасливі. Але сніг

заснагити, що гроші на повсякденні витрати завжди давала пані Бай. А час летів мов стріла, і ось настав восьмий день четвертого місяця – день народження Будди. Люди на вулицях щедро роздавали милостиню, тут і там виднілися зображення Будди в кипарисових рашках.

– А у вас тут усе, як в Хангжюу, – зауважив Стой Сюань, звертаючись до господаря заїзду.

– Паме Стой, – погуб він у відповідь голос сусідського хлопця, прозваного Замізним голом, – сьогодні в храмі Чентянь свято Обливання Будди. Ви підете?

Стой Сюань подався до своєї кімнати і сказав про це друзямі.

– Чого ти там не бачив? Краще відпочинь, – сказала Бай.

– Мабуть, таки схожесу. Все-таки якась розвага.

– Якщо вже надушався, то хоч одягнися пристойно, а то на тобі все старе та брудне.

Пані Бай гукнула слугеницю, і та за хвилину принесла новий, м'який шоймо пошитий хапат. Стой припірав – сидить так, м'яко на замовлення зроблено. На голову йому надягли капелюха горного шовку з двома яшмовими кільцями ззаду, на ноги – горні теревіки. Убір доповнювало віяло тонкої роботи з малюнками красунь, до ручки віяла було прикріплено коралову підвіску.

– Тільки не затримуйся там, щоб я даремно не хвилювалась, – лагідно напугувала головіка пані Бай.

Стой Сюань гукнув сусідського хлопця, і вони разом подалися до храму. По дорозі Стой Сюань

не раз чув, як люди з захопленням вихваляли його вбрання. Почув також, як хтось розпитував, що минулої ночі у заставній кошторі панна Чжесу зникло топири ти п'ять тисяч в'язок монет, перли та деякі інші коштовні речі.

– Сьогодні вранці Чжесу доповів про грабунк нагаєству і подав список украденого. Признали смілого, почали розшуки, але поки що нічого не знайшли, – розповідав далі якийсь перехожий.

Проте Стой Стоамь не дуже прислухався до цих балажок. Разом з хлопцем вони зайшли до храму. Тут було повно людей. Протами ходили від святого до святого і курили перед ними фіміам.

– Дружина велика мені не затримуватись. Ходімо додому, – запропонував Стой Стоамь хлопцеві.

Проте той йому не відповів. Озирнувшись, Стой подав, що хлопця вже немає біля нього. Він вирішив не гаяти даремно часу і рушив до дверей. На виході стояло п'ять ти шість стражників, у кожного з них на поясі висів службовий знак. Помітивши у горді Стоя, один з них закричав:

– Глядіть! У цього молодтика одяг схожий на той, про який у заяві написано, і віяло таке ж саме!

– Паме Стой! – покликав інший стражник, що добре знав Стоя. – Дайте мені ваше віяло.

Стой спокійнісінько простягнув йому віяло.

– Погляньте, така ж самісінька підвіска, як у списку краденого.

– Хапаймо! – загукали стражники в одим голос і шиттю зв'язали Стоя.

Чорні шуліки мапали на ластівку,
Тигри ягмя розірвали
у затимку.

– Це пошилка, я ні в гошу не винем, – заперечував Сюй.

– Винем ти не винем, роздеруться потім, а поки що ми доправили тебе в управу. Хай Чжосу сам подивиться. У нього в заставній коморі пропало золото, перли та всякі інші коштовні речі, в тому числі ділі яшмові кімця і віяло тонкої роботи, до ругки якого припасовано коралову підвіску. А ти тут наш торочиш: <<Не винем, не винем!>>. Роздійник ти і злодюга, от і все! Та що з тобою розмовляти? Тільки голову наш морочиш. Душав, що ти розумник, а ми так собі. Поглянь на себе пильніше: на тобі все з голови до п'ят гурже, крадеме! Бачили таке нахабство! Вирядився і походить тут!

Сюй Сюань здивовано вирагив оті на стражників, а потім, нарешті отямившись, сказав:

– То он воно що... Гаразд, мені боятись нічого. Я знаю, хто це все вкрав.

– Тож ходімо до управи, там роздеруться!

Наступного ранку, як тільки правитель Сунжосуського краю прийшов до суду, йому показали затришаного Сюя.

– Де золото, перли та інші коштовності, які ти викрав із комори Чжосу? – почав допит правитель. – Якщо признаєшся чесно, катувати не станемо.

– Високошановний пане правителю, – відповідав Стой, – усе, що зараз на мені, я отримав від своєї дружини. А звідки вона взяла, ні смош ні духом не знаю. Сподіваюсь тільки, що ваша мудрість та ваш досвід, пане правителю, допоможуть вам вирішити цю справу справедливо.

– А де твоя жінка зараз?

– Ви її знайдете в заїзді нама Вама, біля мосту Удгті.

Правитель звелів стражнику Юамь Цзишину піти разом із обвинуваченим до мосту Удгті і негайно знайти ту жінку. Подякувши Сюя в супроводі стражника, господар заїзду Вам здивувався.

– Що сталося? – спитав він.

Замість пояснення Стой запитав Вама:

– Пані Бай дома?

– Невдовзі після того, як ви з хлопцем подались до храму, пані Бай сказала мені: «Мій чоловік пішов у храм, щоб там трохи розважитись, а мені із служницею наказав дивитись за домішкою. Минуло вже стільки часу відтоді, а його все немає. Ми з Цінцін підемо йому назустріч – ти не сталося того-небудь з ним? Прошу вас, догляньте за нашими кімнатами». От з угорашнього вєтора її досі немає. Я подумав, ти не поїхали ви з нею до яких-небудь родитів та й гостюєте там.

Стражник, переконавшись, що знайти жінку немає ніякої змоги, звелів Ваму також іти до правителя.

– То де ж поділася та Бай? – спитав його правитель.

Власник заїзду докиддно переповів йому, як вона зникла, і додав:

– Чесно вам скажу: намі Бай перевертень.

Після допиту правитель звітів:

– Стой Сюаня посадити до в'язниці!

Але господар заїзду Ван умовив його віддати заарештованого під заставу і негайно вніс за нього гроші.

Поки правитель вів допит, власник заставної кошори Чжюу сидів у тайній, що навпроти кам'цярії, і текав наслідків розслідування. Коли ж багить, до тайної діжить його служник.

– Паме господарю! Золото, перли і все інше знайшлося. Все, виявляється, лежало у порожній скрині!

Чжюу подавсь додому. Придїй, багить – і справді, все на місці. Немає тільки капелюха з ашмовими кінцями та віяла з кораловою підвіскою.

– Ой лишегко! – заволав Чжюу. – Звів маклеп на Стой Сюаня. Ніза що ні про що заманастив людину.

Він вирішив негайно йти в управу й просити, щоб Стоя хот гасково виправдали.

Майже в той же гас тайвей Шао послав свого скарбникого Лі Жена, зятя Стой Сюаня, в Сугжюу з якимсь дорутенням. Лі зупинився у Вановому заїзді, і господар розповів йому про все, що тут у них сталося. «Все-таки він мені не гуржий. Не слід же полишати його напризволяще», – подумав Лі. Він пошептався з деякими тимовниками, а декому і грошенят тицьнув.

Настав день суду. Взявши до уваги свідчення Стой Стоамя, а також зваживши на всі інші обставини, правитель звинуватив у крадіжці пані Бай, а Стой Стоамю поставили за винку лише те, що він приховував від влади плутні перевертня. За це йому дали сто нагаїв і присудили до заслання на примусову роботу в Чжесмызянський край, за триста шістдесят лі від Сутжсоу.

– Це непогано, що в Чжесмызян, – сказав Лі, вислухавши вирок. – У мене там є названий дядько на ім'я Лі Кетон. Біля Стрільчатого мосту у нього аптека. Не турбуйся. Я напишу йому листа, і він допоможе тобі.

Стой Стоамь позичив у зятя грошей, купив на дорогу харчів та вина собі і двоом стражникам, які мали його супроводжувати, потім склав свої пожитки, з вдячністю вклонився зятеві та господарю заїзду Вану і поїхав. Ван та Лі провели його, а потім розійшлися, куди кому треба.

Дорога до нового місця випадла дуже тяжка: і намолодувались і намутились від спраги. Зупинялися на мігчій дуже пізно, а як тільки потимало сіріти – вирушали в дорогу. Микув не один день, поки вони нарешті дісталися Чжесмызяна. Стой Стоамь вирішив насамперед розшукати Лі Кетона. Разом із стражниками вони подались прямо до Стрільчатого мосту. Біля дверей аптеки вони побачили прикажчика, що продавав ліки з лотка. Стой попросив гукнути господаря. Як

тільки Лі Кетом вийшов на порі, обидва стражники і Стой Сюамь мизько йому вклонилися.

– Я родит скарбникого Лі Жема з Хантжюу, – сказав Стой. – Ось вам лист від нього.

Прикажтик взяв листа і передав його аптекарєві. Той розгортав його і прочитав.

– То це ви Стой Сюамь?

– Так, це я, міктемний, – відповів Стой.

Лі Кетом запросив Сюя та обох стражників до столу, а по одіді наказав прикажтику провести їх до управи. Там стражники здали супровідні документи, а прикажтик від імені аптекаря вніс заставу і взяв в'язня на поруки. Стражники, отримавши відповідного папірця, подались додому, а Стой Сюамь з прикажтиком повернулись до аптеки. Юнак щиро дякував Кетому та його старій матінці за турботу.

– То ти, виходить, колись в аптеці торгував? – спитав Кетом, ще раз перегортавши листа.

Він вирішив узяти Сюя до себе прикажтиком, а оселитись пораяв йому у продавця соєвого сиру Вана, що мав садибу у провулку П'яти гілок.

Стой Сюамь взявся до роботи дуже старанно, і Кетом тільки радів, дивлячись на нього. Досі в аптеці служило два прикажтики. Один з них, Чжао, був людина тесна, щира. Інший, Чжаан, навпаки, був хитрий, жорстокий. Вважаючи себе старшим, він зневажливо ставився до всіх інших. Поява третього прикажтика в аптеці, звітаймо, не дуже йому сподобалась. Боятись, коли б тасом

його не вистали, Чжсан став заздрити Сюю і всіма засобами намагався звести на нього маклеп.

– Як там наш новенький? – спитав його якоесь аптекар.

«Нарешті трапилась нагода», – подумав Чжсан і відповів:

– Непогано, але...

– Що саме? Кажеш прямо!

– Бачите, любить тих, хто купує багато ліків. З такими дуже люб'язний, а на інших і дивитись не хоче. Люди обдурюються. Я не раз казав йому, а він і слухати не хоче.

– Це невелика біда. Я сам з ним поговорю, мене він послухає, – сказав Лі Кетон.

Як тільки аптекар пішов, Чжао, що був усього цю розмову, зауважив своєму колезі:

– Хіба ж так можна? Стой Сюань новенький у нас, і ми повинні допомагати йому, поки освоїться. Якщо й помилився в тому, треба йому вітна-віт сказати, а не нашіптувати аптекарєві. Довідається і ще подумає, що ми йому заздримо.

– Що ти, хлопчисько, розумієш? – окризнувся у відповідь Чжсан.

Наввечір, після роботи, Чжао зайшов до Стої Сюаня додому.

– Чжсан наговорив аптекарєві всілякої всячини про тебе, – сказав він Сюю. – Тепер тобі треба працювати ще краще. Багато ліків бере людина ти мало, а люб'язним треба з кожним бути.

– Велике спасиді тоді за науку. А тепер ходімо, я притостити тебе хоту.

Воми пішли до хартевні, посідали одим проти одного. Служеник прикіс їм вина, фруктів.

– Господар у нас крутої вдачі, не любить, щоб йому перетили, – пояснював Чжао. – Тож завжди слухайся його і роби все так, як він велить.

– Спасиді, брате, за турботу! Довік пам'ятатишу!

Тим часом потаю сутеніти.

– Уже пізно. Чого доброго ще додому не втрапимо. До завтра, – сказав Чжао.

Стой розмиатився, і воми розійшлися. Боятися, щоб сп'яну не наметити на кого-небудь, Стой вирішив триматися подальше від середини дороги. Невпанним кроком він просувався попері стінами будинків та мурами, і раптом в одному з будинків розганилося вікно на другому поверсі, і звідти прямо йому на голову висипали попіл з праски.

– Що за нахабство? Ваш що, позасмілювало ти совісті зовсім немає?

Коли же багить, східцями вниз покванно спускається якась жінка.

– Не лайтесь, панотку. Я таки винна. Пробачте!

Голос жінки видався Стою знайошим. Він підвів голову, придивився пильніше – перед ним стояла пані Бай. Юнак відчув, як у нього в душі шогутнього хвилює наростає мнів. Не маючи сили стримати себе, він закригав:

– То це ти, злодійко проклята, це ти, мегуста
сило! Скільки терез тебе я лиха матернівся. Вже
двіті мене судили терез тебе!

Недаром кажуть, як не вмієш гміватись, – то
не гідний і голівіком зватись, а як зовсім не гмі-
ваєшся, ти зовсім не голівік.

Сховалася кривдниця – важко знайти,
Легко стоять теревіки залізі.
Якщо вже ввіймав, то як слід відплати
Підступній за кривду, за витівки різні.

– Ти й тут мене знайшла, та ти ж сущий ди-
авол, а не людина! – репетував Сюй. Він кинувся
до дружини і вхопив її за руку. – То як, нехай ма-
гальство нас розсудить, ти самі якось розберешся?

– Дорогий мій голівіте, хіба ти забув, що одна
ніг, проведена з дружинного укупі, на сто мотей
серце зіриває, – ніди нітого й не сталося, засмія-
лася памі Бай. – Та що довго говорити. Хотілося б
тільки, щоб ти ще про одне дізнався: те вбрання
дісталося мені від покійного голівіка. Я віддала
його тобі, щоб висловити свого глибоку шану. Що
ж тепер виходить? За мої погуптя ти платиш
мені лютотою немавистю.

– Того дня я прийшов додому, а ти вже встшла
кудись зникнути. Вам пояснив, ніди ви з Цінцін
пішли мені назустріт до храму. Як же ти тепер
тут опинилася?

– Біля храму ми погули, що тебе схопили
стражники. Я послала Цінцін розпитати у

людей, що і як, а вона нічого ладом не довідалась, хтось їй збрехав, ніби ти зумів вислизнути з рук стражників. Я злякалася, коли б тасом мене не забрали, і наказала служниці негайно найняти гобна до Цзяньканського краю, там живе материн брат. От ми й поївемо туди, втора лише сюди дістались. Так, тебе справді двіті судили герез мене, і тепер мені соромно навіть у віті тоді гянути! Прошу тільки, не дорікай мені. Я не збираюсь заперечувати свого вину, але же до того ми жили так ширно, так щасливо, то навіщо ж нам розгугатись? Моя любов до тебе така ж велика, як гора Тайшань, а відданість моя така ж безмежна, як Східне море. Заприсягаюся, що ладна прожити з тобою все життя і померти разом. Не жми мене, а забирай до себе, і ми житимемо вкуні в мирі та злагоді, як і годиться доброму подружжю.

Примадне щебетання таки вплинуло на Стой Сюаня, мів у його душі потав поволі вщухати. Правда, деякий тас він ще зітхав, дубонів щось собі під носа, але зрештою мало-помалу піддався хтивим потуттям. Додошу він не пішов, а замишився на ніг у красуні Бай.

Наступного ранку Стой попрямував на провулок П'яти гілок, де він змішав кімнату.

— Із Сугжоу приїхала моя дружина з служницею, — сказав він старому Вану, потім, помовтавши, додав: — Я б хотів забрати їх сюди, щоб укуні жити.

– Яка може бути мова, коли тобі так хотеться, – відповів старий, і Стой того ж дня перевіз до себе і дружину, і її служницю.

А ще через тиждень він запросив сусідів на ташку чаю. Сусіди у відповідь запросили їх до себе. Випили за знайомство і порозходились, але нашої оповіді це вже не стосується.

На четвертий день після нової зустрічі з пані Бай Стой прокинувся рано, вшився, причесавсь і сказав дружині:

– Сподатку забігано до сусідів, подякую за утту, а потім піду в аптеку – уже час ставати до роботи. А ви з Цімцім господарюйте тут і мікуди не виходьте.

Віддавши таке розпорядження, він пішов. І потекли дні за днями. Стой рано вставав і йшов на роботу, пізно повертався додому. Час летів непомітно. Не згулись, як і місяць проминув. От тоді Стой і сказав дружині, що не завадило б сходити у гості до аптекаря, провідати його матінку.

– Аякже, адже ти у нього служиш. Треба неодмінно провідати. І тобі від цього користь буде, – підтришала голівка пані Бай.

Вранці Стой найняв паланкін для дружини, а старого Вама попросив нести коробку з гостинцями. Слідом за паланкіном дидала і вірна служниця пані Бай, Цімцін. Коли вони дісталися садиби аптекаря, Лі Кетом вийшов їм назустріг. Пані Бай низько вклонилася йому, а потім двічі

вклинилася його матері і подбала їй та всій
їхній родині щастя та всілякого благополучтя.

Треба сказати, що Лі Кетом, хоч дуб уже й не
молоденький, та все ще проявляв неабияку ціка-
вість до осід іншої статі. Подативши пані Бай,
врода якої, як кажуть, могла б стерти на порох
навіть цілу країну, не мав сили відвести від неї
очей. Прямо, як у тому вірші:

Він розум загубив,
І враз метиста сила
Його в полом взяла,
Красою поклонила.

Тим часом на столі з'явилися всілякі страви
та вино.

– Поглянь, яка красуня! – шепнула мати ап-
текареві, – і на одиття вродлива, і вдачі, видмо,
лагідної, а тримається з такого ідністю.

– Нічого дивного. Адже вона родом з Хангжеоу, –
відповів син.

Коли обід скінчився і гості потапи прощати-
ся, Лі Кетом подумав: <<Як би його хот одму ніг з
такою переспати?>>. Він наморщив чоло і по-
тав міркувати: <<Тринадцятого числа шостого
місяця у мене день народження. Не хоту дуже
поспішати, але сподіваюсь, що наші доріжки з
часом самі зійдуться!>>.

Летіли дні за днями, мов птахи золоті, і ноги
збігали, мов прудкоюі зайці. Не змігнутись, як
і свято Потатку літа шимоло. На порозі став
шостий місяць.

– Матуся, тринадцятого – день шого народження, – з такими словами звернувся аптекар до своєї матері, – то, може, гостей скличемо? Запросимо родичів та декого із друзів. Ї їм приємно буде, і нам радість.

Того ж дня розіслали картки з запрошеннями родичам, друзям, прикажечикам, а назавтра Лі Кетом отримав у відповідь подарунки – світки, локшину, носовитки та інші речі. Тринадцятого зібралися одні головики і просиділи за столом аж до вєтора. А наступного дня привітати іменинника прийшли жінки, серед яких була і пані Бай. Цього разу вона вирядилась, як ніколи: сима, гаптована золотом кофта і тервоно-гаряга шовкова спідниця, волосся було переплетене низкими перуи та самоцвітів, заколото золотими та срібними шпильками. У супроводі служениці пані Бай увійшла до кімнати, вклонилася господареві та його матінці. У східній кімнаті для гостей було накрито стіл з усімакими стравами.

Примагідно скажемо, що Лі Кетом за своєю вдачею був неабияким скмарою, як кажуть: на обід йому і блохи вистагало, ще й на вєтерю стеґенце залишав. Але пані Бай справила на нього таке враження, що цього разу він вирішив не скупитись, тільки б домогтися свого. Він пильно стежив, щоб у гості не порожніла тарка, весь гас припрошував її та пригощав, і красуня невдовзі захмеліла. Ось вона підвелася із-за столу, щоб сходити до вітру. Завдагливий аптекар

тільки цього й текав. Він заздалегідь попередив стару служницю:

– Як тільки намі Бай справить нужду, ти проведи її до дальньої кімнати, щоб вона там помила руки.

Тим часом він збрався прослизнути туди ж. Як у тому вірші сказано:

Підкопу не робив,
не лазив через стінку,
А хитрістю забав
він спокусити змітку.

Спочатку все йшло так, як і було задумано. Коли красуня Бай хотіла помити руки, стара служниця провела її в дальній кінець будинку. Знемагаючи від бажання, Лі Кетон теж подався туди, але ввійти одразу до кімнати не наважився, а вирішив спочатку зазирнути в щілинку. Коли б він цього не зробив, то наша повість, можливо, на цьому б і закінчилась. Та тільки аптекар припав до шпарини, як усе його тіло враз затремтіло від страху, він поточився назад і ледве переставляючи ноги, поплився геть.

Що з ним таке? Не знаємо того ми!
Чому ж у нього погляд непритомний?

А сталося ось що: Лі Кетон замість схожої на квітку або з яшми різьбленої красуні подав величезну, товщиною з добру цеберку, змітку. Страхобисько лежало, згорнувшись у клубок, і тільки оті, шов два каганці, горіли золотавим

прошінням. Наполюханий аптекар мало не вмер від страху: облиття у нього враз посіріло, а губи стали зовсім білі. Раз по раз спотикаючись, він дидав подальше від страшною кімнати. На щастя його помітили служениці і підхопили під руки. Прикаженики зразу примесили заспокоюючих ліків, і Лі Кетон поступово прийшов до тями.

– Що з тобою, сину? – з тривогою кинулась до нього мати. – Що тебе так налякало?

Кетон подоявся сказати правду.

– Та нічого. Мабуть, я дуже стошівся за останні дні, а сьогодні встав ще вдосвіта, от від перевтоми і запаморочилося в голові.

Аптекаря поклали в ліжку, а гості тим часом знову посідали до столу і ще випили по кілька тарок. Зрештою жінки, подякувавши за гостинність, порозходились.

Прийшовши додому, красуня Бай гармемько обміркувала все, що сталося, і боячись, коли б Лі Кетон не розповів завтра в аптеці Стой Сюаню, в якому вигляді він її давив, вирішила повернути все на свій лад. Роздягаючись перед сном, вона тас від тасу суцхо зітхала.

– Ти ж сьогодні у гості ходила, там, певно, було дуже весело, а ти томиш так тяжко зітхаєш.

– Краще не питай, голівітьку! Вигно, мєспроста влаштував пан Лі свої іменини. Коли я пішла до вітру, він подався за мною і спробував збезгестити мене: зірвав з мене спідницю, шаровари і мало не повалив. Я хотіла була

вже кликати когось на допомогу, та побоялась розголосу – адже там гостювали люди з усього міста, – і тільки відштовхнула його. Він упав і зробив вигляд, що знепритомнів, – певно, совість таки в нього прокинулася. А я з переляку не знала, що й робити...

– Що ж ти вдієш? Доведеться шовтати, а ж у нього працюю, та й до біди все-таки не дійшло.

– Он який ти! Мало того, що не бажавеш заступитися за мене, так ще й його хочеш випорудити! – закричала намі Бай.

– Схаменися, що ти верзеш! Це ж до нього написав мій зять листа з проханням допомогти мені, і Лі Кетон, на щастя, зустрів мене привітно і навіть прикажником узяв до себе в аптеку! То як тепер я мушу до нього ставитись?

– Кваша ти, а не голівік. Лі зазіхнув на мою гесть, а ти ладен і далі йому служити!

– Куди ж ми подінемося? Треба ж мати якийсь заробіток.

– Невелика гесть бути прикажником. Краще б свого аптеку відкрив.

– Поради легко давати, а звідки я грошей візьму?

– Про це ти не турбуйся. Гроші будуть завтра, а ти поки що піди та пошукай приміщення.

Недарма кажуть: як колись, так і тепер світ на добрих людях тримається. Неподальк від них жив простий голів'яга Цзян Хе, відомий тим, що завжди охоче допомагав людям. Як тільки Сюй Сюань отримав від друзини обіцяні гроші,

він попросив Цзяна Хе сходити на пристань, що біля Чжемьцзянської переправи, і найняти там будинок, а сам подався шукати прилавок для нової аптеки та цілющі трави. До Лі Кетона Стой більше не ходив, а наполюханий аптекар і не кликав його.

Коли настав десятий місяць, Стой Стоань, у якого уже все було приготовано, вибрав щасливий день і розіграв свою власну торгівлю. На новому місці справи у Стоя пішли дуже добре з перших днів. І ось одного разу, коли він узяв лоток і розіклав свої товари прямо на вулиці, до нього підійшов термець з книгою, до якої записують пожертвування.

— Я з монастиря Золотих гір, — мовив термець, кланяючись. — На сьогодні день свого місяця ми святкуємо різдво Повелителя драконів, то, може, шановний пан завітає до нас, щоб поставити світку та пожертвує нам якусь децицю на запашні курива?

— У мене є гудове куриво, і я охоче пожертвую його вам, але записувати мене до книги не треба. — З цими словами Стой дістав шматок запашної смоли і віддав її терцеві.

— Сподіваюсь, що й сам пан подбуває в нашому храмі, — сказав термець і, вклонившись, пішов.

Красуня Бай, що чула всю цю розмову, виділа до головіка.

— Дурино! — визвірилася вона на нього. — Віддати цьому жедракові, цьому лисоголовому

здирникові таку річ! Та він одразу ж поміняє твоє чудове куриво на тарку горілки та шматок мяса.

– Я від душі пожертвував, а коли поміняє благочестивий подарунок на вино – то гріх на його душу впаде, – відповів Стой.

Настав свій день свого місяця. Відгикнувши двері аптеки, Стой зауважив, що на вулиці панує пожвавлення. Незабаром до прищиплення зайшов Цзян Хе, він дуже полюбляв усілякі свята та розваги.

– Ви, пане, здається, нещодавно пожертвували куриво монастиреві Золотих гір, то чому б і самому не сходити туди сьогодні?

– А ти затекай хвилинку, я ось тут наведу порядок і підемо разом.

– Що ж, я, нікчемний, піду з великою радістю.

Стой Сюань похапцем зібрав свій товар і зайшов до друзими:

– Я піду в монастир Золотих гір поставити світку, а ти порядкуй тут без мене.

– І того б ото я ходив? Хіба ти не знаєш прислів'я: без потреби до храму не ходять?

– Я, по-перше, ніколи цього храму не бачив, тож хочу піти й подивитись. А по-друге, я дав пожертву і мушу поставити там світку.

– Якщо вже тобі так кортить, то можеш іти. Я тебе не тримаю, але, хотілося б, щоб ти зважив на три мої прохання.

– Які саме?

– Перше – не заходь у келію до йушена, друге – не встравай у розмови з темцями, а третє – скоріше повертайся додому. Якщо затримаєшся, то я кинуся тебе шукати.

– Таразд, зроблю все, як ти просиш.

Стой вирядився в усе святкове, сховав у рукаві коробочку з світками і в супроводі Цзяна Хе спустився до переправи. Там вони найняли гобна і поплили до монастиря. Поставивши світки в замі Повелителя драконів, вони вирішили пройтися монастирською садобою і мезабаром опинилися перед келією йушена.

Стой зупинився. «Дружина просила мене не заходити сюди», – загадав він.

– А як вона дізнається, адже вона дома сидить? – потав умовляти його Цзян Хе. – Скажете, що не заходиш, і все.

Вони оглянули келію і вийшли на вулицю. Слід сказати, що в келії на кріслі сидів якийсь гермець. На ньому була кругла шапка, простий халат, але очі світилися мудрістю та проникливістю. Кожному було ясно, що це воістину праведна людина. Помітивши, що Стой вийшов з келії, він гукнув прислужників:

– Мерщій покиг того молодого пана до мене.

Хлопчина видів на вулицю, та стежками снували тисячі протам, а який був на вигляд той пан, він не запам'ятав.

– Не знаю, куди він подівся, – доповів прислужник, повернувшись.

Тоді тернець узяв свою патерицю і сам вийшов з келії. Стоя справді ніде не видно. Чернець спустився до річки. Біля води кордою купчилися люди, текаючи, коли вщухне вітер, щоб посідати на говни. Але вітер усе дужжав, і хвилі здіймалися вище й вище.

– Доведеться, мабуть, текати погоди! – перемовлялися протами.

Раптом посередині річки з'явився невеличкий говник, він хутко штав до берега. Стой Стоамь, що стояв у матовні на березі, сказав Цзяму Хе:

– Поглянь, як швидко пливе! Дивно! При такому вітрі та таких крутих хвилях і на доброму говні нелегко пливати, а йому хотя б що.

Човник тим часом пристає до берега, і з нього вийшло дві жінки: одна в білій сукні, друга – в темній. Стой придивився пильніше – так і є: його дружина з суржницею! Красуня Бай підійшла до переляканого чоловіка:

– Ну, того стоїш? Мерщій сідай у говен!

Стой уже наден був рушити слідом за нею, як раптом позаду хтось вигукнув:

– А що ти тут робиш, клята прояво?

Стой озирнувся.

– Памотець Фа Хай! – замукало з усіх боків.

– Погамь! Ти знову посміла сваволити, хочеш збудити безневинну душу! Тож знай, що я прийшов сюди лише задля того, щоб тебе викрити!

Унедівши тернца, памі Бай відштовхнула говен від берега, але він одразу ж перекинувся, і обидві жінки зникли під водою.

– Святий отче, – став благати Стой. –
Порятуйте мене відомашного!

– Де ти здибався з цією жінкою? – поціка-
вився гернець.

Стой розповів йому всю свою історію.

– Це не жінка, а перевертень, – сказав гер-
нець. – Постарайся якомога скоріше повернути-
сь до Хантжюу, і якщо вона знову спробує зама-
нити тебе в свої сіті, приходь до храму Чистого
миросердя, що на південному березі озера Сіху, і
спитай мене.

З цього приводу було написано такого вірша:

З'явився дух і обернувся на жінку,
Красиву, схожу на живу картинку,
Чарівним голосотком він шавив
На озеро Сіху голівіків.
Юнак не віддав хитрощів лукавих
І ледь не постраждав од силъ маскавих.
Ченця покинь, як прийде знов шара, –
Дідусь її навіки покара.

Стой Стоамь подякував герцеві, сів з Цзяном Хе
у говен і, переправившись на інший берег, повер-
нувся додому. Красуні Бай та її служниці Цінцім
там не було, і тепер Стой остаточно переконав-
ся, що його дружина – перевертень.

Коли зветоріло, Стой попросив Цзяна Хе зали-
шитись у нього на ніч. Той охоче погодився. Стой до
самого ранку не міг склепити очей – так сушно
було у нього на душі. Вранці він залишив Цзяна
Хе вдома, а сам подався до Стрільчатого мосту,

зустрітися з Лі Кетомом. Коли він розповів йому все, що сталося напередодні, той сказав:

– А в день мого народження трапилася ось яка історія. Памі Бай вийшла з кімнати, я назираю. А потім подавив таке диво, що з переяку мало не вмер! Тоді я тобі нічого не розповів – не посмів, а тепер, коли все так склалося, перебирайся назад до мене, разом поміркуємо, як нам бути далі.

Стой подякував аптекареві і переїхав до нього.

Минуло понад два місяці. Яюсь, стояти біля воріт, Стой подавив старосту їхнього околотку. Той ходив із двору в двір і збирав квіти, свічки, ліхтарики та хлопавки, щоб відзначити свято імператорського прощення минулих злочинів. Виявляється, імператор Гао-цзун прийняв рішення передати престол Сяо-цзуну, і з цієї нагоди по всій Піднебесній було оголошено помилування. Всі засуджені, окрім убивць, звільнялися з-під варт і могли повертатися додому. Від такої новини Стой неймовірно зрадів, і в голові в нього сам собою склався вірш:

Імператору дякую вельми,
Що помилував, давши волю.
Повернуся на рідну землю,
Поверну собі людську долю.
Там до смерті я буду жити,
Дамі в душах людських лишуся.
Як позбутися того насліддя,
Від якого тремту й журилося?

Тож поїду і курибо встоди
Запаю, щоб прогнати ганебу.
І за їх шиюсердя велике
Покинуся землі та небу.

Стой кинувся шукати аптекаря, потав його
благати, щоб він труснув гамаццем та підку-
пив гимовників. Ті допомогли Стою потрапити
на прийом до правителя краю і дістати дозвіл
на повернення в Хангжюу. Нарешті настав
щасливий день, коли Стой вклонився на прощан-
ня аптекареві Лі, його матусі, всім сусідам та
знайомиш, не забув і про двох прикажчиків, з яки-
ми працював тривалий час. Послужливий Цзян
Хе на його прохання накупив йому на згадку про
Чжесемьцзян всіляких дрібничок.

Повернувшись до рідного міста, Стой, як і слід
було текати, одразу ж пішов до рідної сестри.
Зять зустрів його без особливої радості, навпаки,
потав дорікати:

– Що ж це ти мені морочиш голову? Я двічі
писав тобі рекомендаційні листи, просив людей
допомогати тобі, а ти ом що робиш! Одружився,
а мені й словечка про це не сказав. Ні сорому, ні
совісті! Віддаєш, як кажуть.

– Та я не одружувався! – заперечив Стой.

– Як не одружувався? Два дні тому прийшла
до нас якась жінка з служницією і заявила, що
вона твоя дружина. Каже, що на сьогодні день
сьогомого місяця ти пішов до монастиря Золотих
гір поставити там свічки і не вернувся. Де вона

тебе не шукала, а тут раптою прогула, що ти незабаром маєш повернутись додому. От вона разом з сусусниццою вирушила в дорогу і ось уже два дні текає на тебе тут.

Зять покликав сусусника і звелів йому привести гостю. Стой податив намі Бай та Цінцім, і в нього оті поїзми на лода, а язик кінком став. Та незважаючи на страх та обурення, розказати родитам усто правду він не наважився. Зять виділив Стою та його дружині окрему кімнату. В шіру того, як день наближався до вечора, страх усе більше захоплював Стоєві душу. Нарешті він не витримав, упав перед дружинотою на коліна і потав бігати:

– Не знаю, хто ти, ти дух святий ти нечиста сила, але, молю тебе, не губи моєї душі!

– Та що ти вигадуєш! Хіба я хот раз скривдила тебе за той час, поки ми живемо вкупі? Навіщо ж таке говорити?

– Скривдила! Після того, як ми з тобою познайошилися, мене аж двічі судили! А потім, коли заслали до Чжесмыцянського краю, ти знову знайшла там мене. А не так давно, коли я пішов до монастиря Золотих гір пошолитись і там трохи затримався, ти зі своєю Цінцім кинулася розшукувати мене. Та як податила на березі темця, стриднула в воду і зникла. Я був певем, що ти потонула, а, виявляється, ти жива і пригтама сюди раніше за мене. Благато тебе, змилуйся, не губи моєї душі!

– Дорогий мій голівіте, я весь час намагалася робити все якнайкраще і ніколи не сподівалась, що мені за це дорікатимуть! – Огі у пані Бай закрупились від подиву. – Ми з тобою не туржі, спали, як кажуть, на одній подушці, вкривалися однією ковдрою, любили й поважали одне одного. А тепер ти, наслуховавшись всіляких балабок, хочеш гайнути від мене. Що ж, скажу тобі прямо: слухатимешся мене – в усіх справах щаститиме тобі, надумашся порвати зі мною – зроблю так, що все місто заллється кров'ю! Борсатиметесь поміж хвиль, здійшатимете руки до неба і всі загинете наглою смертю!

Стой Стоань затремтів від жаху і деякий час не мій і слова мовити. Цінцим захопилася й собі змовляти його:

– Паме, моя господина покохала вас за вашу вроду та за ваше добре серце. Послухайте мене, відкиньте всі ваші сушніви і живіть з нею тихо та ширно й дамі.

Але Стой, який уже двіті попатився за своєю легковірністю, з жахом закригав:

– Ой лишетко! Рятуйте!

Цівилуки потула його сестра, що саме вийшла на подвір'я подихати свіжим повітрям. Вирішивши, що молоді, певно, сваряться, вона вдійла до їхньої кімнати і, вхопивши брата за руку, повела з собою. Красуня Бай тим часом замкнула двері на засув і лягла спати. Стой Стоань не мій більше мовчати і розповів сестрі про всі свої злигодні. В

цей час додому прийшов зять і здивовано спитав, що сталося.

– Та ось посварилися, – схитрувала дружина. – Сходи та подивись, ти памі Бай уже спить.

Пам Лі підійшов до дверей кімнати, де була Бай, там було зовсім темно. Тоді він послынив пальця, пробертів ним у папері, яким були замілені рачи, дірку і припав до неї. Коли б він цього не зробив, то наша історія на цьому, певно, і закінчилася б. Та він усе-таки подививсь і подавив, що на ліжку головою до вікна, звідки повівав мітний вітерець, лежала товста, мов цеберка, зміюка, її луска та шкіра мерехтіла дішим сяйвом, тому в кімнаті було видно, як удень. Зять перелякався і кинувся геть від дверей.

– Мабуть, спить, бо в кімнаті темно, – сказав він. Ні розпитувати про те, що він зараз подавив, ні розпитувати шурина не став.

Стой Стоань сховався в сестриній кімнаті і до ранку не смів і носа на подвір'я висунути. Вранці зять покликав Стоя у далекий закуток і спитав:

– Де ти здидав цю зміюку? Розкажи мені все по правді, нічого не приховуй. Коли я втора увечері зазирнув до вашої кімнати, то подавив величезну білу зміюку. Не хотілося лякати твою сестру, тому я вам нічого не сказав.

Стой докладно розповів йому всю свою історію.

– Тоді не страшно, – заспокоїв його Лі. – Біля куширні Білого комя сидить закликач змій Дай, він володіє мистецтвом виганяти їх. Я зведу тебе з ним.

Не гаючи часу, вони подались до куширні і біля входу зустріли Дая.

– Ми до вас з уклінним проханням, – сказали вони.

– З яким саме? – поцікавився закликач.

– У нашому домі завелася величезна змія, – сказав Стой. – Ми просимо вас її вигнати.

– А де ви живете?

– У провулку Чорних першим, біля мосту Ратників, будинок скарбникого Лі. – Стой дістав лям срібла. – Візьміть ці гроші. А коли звільните нас від зміюки, я ще дещо дам.

– Ідіть додому, а я, мігтемний, невдовзі буду слідом за вами, – пообіцяв закликач, ховаючи срібло в рукав халата.

Стой та його зять пішли додому, а закликач налив у пляшку якоїсь жовтуватої рідини і попрямував до мосту Ратників. На розі провулку Чорних першим він запитав, де живе скарбнигий Лі.

– У тому високому будинку, – показали йому люди.

Закликач підійшов до дверей, розсунув бамбукову завісу і кашлянув. Ніхто не відгукнувся. Він постукав у двері. На стук вийшла молода жінка – це була пані Бай.

– Хто вам потрібен?

– Пан Лі тут живе?

– Тут.

– Мені сказали, що у вас завелася величезна змія. Сьогодні вранці приходило двоє добродіїв і просили її вигнати.

– Яка змія може бути в нашому домі? Ти щось переплутав! – вигукнула жінка.

– Вони дали мені лям срібла і обіцяли дати вдвічі більше, якщо я вижесу змію.

– Дурниці! Вони пожартували! – відповіла на це жінка.

– Навіщо їм такі жарти?

Як не намагалася красуня Бай спровокувати заклинача з двору, він не йшов. Зрештою її охопила злість:

– То кажеш, що вмієш змій виганяти? Гляди, коли б не пошився в дурні.

– Та всі мої предки до сьомого, ти, може, й до восьмого коліна виганяли й ловили змій, тому ж я не справлюсь з якоюсь там одною?

– Хвастаєшся, що вижесеш, а ти не доведеться тобі самому тікати?

– Щоб я тікав? Нізащо! – шовив з запалом заклинач. – А якщо втечу, то віддам вам зливку чистого срібла.

– Ну що ж, ходімо зі мною.

Вона вивела заклинача на подвір'я, а сама повернулася до кімнати. Заклинач стояв посеред двору з пляшкою в руді, як раптом невідомо звідки налетів холодний вихор, і в тому місці, де цівкою потяглася догори пилюка, він подав величезну, завтовшки не меншу від цеберки, зміюку. Вона хутко повзла до нього. Як у тому вірші:

Мисливець і не дунав тигра вбити,
А тигр за ним скрадався несамовитий.

Кажуть, що закликає враз пополютнів, потопився назад і впає, пляшка з жовтого рідкого розбила. А змія тим часом роззявила пащу, в якій заблищало два ряди білих зубів. Ще якась мить і вона б проковтнула закликає. Дай схопився і, проклимаючи батьків, що вони дали йому лише дві ноги, притримався кинувся з двору. За одним духом догнав до мосту і тут натрапив на Стої Стоюня та його зятя.

– Що з тобою? – здивувався Стої.

– Зараз усе поясню!

Закликає розповів, яке лихо з ним скілось, дістав з рукава лям срібла і повернув його назові Лі.

– Коли б не мої прудкі ноги, бути б мені вже мертвим! Шукайте іншого закликає, шамовні напове, – сказав він на закінчення і подався геть.

– Що тепер, зятю, я маю робити? – в розпачі вигукнув Стої.

– Тепер немає сумніву, що вона перевертень, – відповів Лі. – Біля пристані під Червоного горою живе мій боржник Чжан Чен: позичив у мене тисячу в'язок монет. Іди до нього і потихеньку влаштуйся там на квартиру, а перевертень подасть, що ти у нас більше не живеш, і ніде собі геть.

Іншого виходу не було, Стої згодився, і вони з Лі навшпиньки прокралися до свого будинку. Зять написав рекомендаційного листа, поклав його в конверт. І раптом почувся голос красуні Бай. Вона кликала головика до своєї кімнати.

– Що, сміливицю, прислав закликача, щоб змію вислав? Попереджаю тебе ще раз і прошу зам'ятати: любитимеш мене, шануватимеш, я платитиму тобі тими самими, підеш проти мене – все місто сплюндрую, весь тутешній люд замашу.

Вислухавши її, Стой затремтів від страху і, не сказавши ні слова у відповідь, схопив у зятя конверт і поплився до пристамі. Без особливих труднощів він знайшов Чжсан Чема і хотів дуб дістати з рукава конверт, але виявилось, що його там немає. Стой повернув назад, думаючи, що, мабуть, загубив конверт десь дорогою. Проте, скільки не шукав, так і не знайшов. Похнюпивши голову, він у відгаї дрів вулицею і раптом зметукував, що опинився перед храмом Чистого милосердя. Пригадалося, як ще в обителі Золотих гір гермець Фа Хай напугував його: <<Якщо вона знову спробує заманити тебе в свої сіті, приходи до храму Чистого милосердя, що на південному березі озера Сіху, і спитай мене>>. <<Дамі зволікати нікуди, треба сьогодні неодмінно його знайти>>, – подушав Стой і звернув у бік храму. Він спитав у сторожа:

– Скажи, памотець Фа Хай у себе?

– Ні, він ще не прийшов, – відповів сторож.

Від цих слів Стою стало ще тяжче на душі. Він повернувся і пішов до мосту. <<Навіщо мені таке життя, коли ні щастя немає, ні домі?>>, – подушав він, сушно позираючи на прозору воду

в озері. Але у вірші про подібні випадки сказано дуже мудро:

Воюдар некла кару шле жорстоку
Тим, хто туди з'явивсь раніше строку.

Отож, коли Стой уже зібрався був кинутись у озеро, ззаду пролунав тийсь голос:

– Бату, юнаге, що життя тобі не шие, смерті собі шукаеш. Якщо вже тобі так тяжко на цьому світі, то тому ж не звернешся до мене?

Стой Стоамь озирнувся – перед ним стояв панотець Фа Хай з патерицею в руці, за спиною у нього висів згорнутий у вузол терметий одяг та патра – миска для милостині. Він, певно, тільки-но підійшов. І треба сказати, що вчасно, бо затримався б ще на якусь мить, і Стоя б не стало.

– Врятуйте мене, паноте! – став благати, низько кланяючись, Стой.

– Де зараз ця клята проява?

Стой розповів про все, що сталося останніми днями, і під кінець сказав:

– Я приходив до храму просити у вас допомоги, паноте.

Фа Хай дістав свою миску для милостині і віддав її Стой Стоамю.

– Як прийдеш додому, змецацька накрій цією мискою голову дружині. І тисни, не відпускай. А тепер іди.

Стой вклонився генцеві і попростував додому. Красуня Бай уже давно текала на нього. Тільки

він переступив терез порі, вона одразу ж накинута на нього з докорами:

– Хотілося б знати, хто це намовляє того головіка проти мене. Як тільки дізнаюся – я йому покажу.

Правильно кажуть: коли щось надумав, то не подавай виду. Стой ні слова не сказав їй у відповідь. З байдужим виглядом він зайшов їй за спину, і патра шиттю опустилася на голову перевертня. Тепер він, скільки було сили, натискав на шиску. Жінка прямо на його очах кортилася, гордилася і присідала до землі, поки зовсім не зникла під патрою.

– Та відпусти ти мене, дай хоч руку простягти! – потулося з-під шиски. – Стільки років з тобою прожили, а ти за моє добро так жорстоко мені платиш.

Не встиг Стой відповісти їй, як з подвір'я потувся голос зятя:

– Тут якийсь тернець тебе питає. Каже, що прийшов перевертня ловити.

Стой крикнув зятеві, щоб той скоріше вів тельця до кімнати. Як тільки Фа Хай переступив терез порі, Стой гукнув йому:

– Порятуйте мене, грішного!

Чернець щось прошепотів і підняв патру. І що ж? Красуня Бай так скортилася, що стала схожою на ляльку заввишки вершків сім-вісім. Вона тихенько лежала на підлозі з заплющеними очима.

– Клятий перевертню, признавайся, того ти з'явилася поміж людей і навіть ти їх збиваєш із путі істини?

– Памотте, я зроду-звіку була змією. Та одного разу під час бурі прибило мене разом з Цінцім до берега озера Сіху. Зовсім несподівано я побачила там Стой Стома, в душі спалахнуло кохання, і я забула про закони Неба. Але на життя людське я не зазіхала, тому сподівалось, що памотець змілюється наді мною.

– А хто така Цінцім?

– Цінцім – це риба горний ашур. Тисячі років жила вона в озері Сіху під третім мостом. Зустрілись ми, і я подружилася з нею. В її житті не було жодного радісного дня, змілуйся над нею, памотте!

– Ось мій ваш вирок: тисячу років ти каратимешся за свій втинок. Життя тебе не позбавляю, але станеш тиш, ким ти є насправді.

Красуня Бай була невдоволена таким суворим рішенням. Чернець спалахнув від гніву, щось пробудомів соді під носа, потім уломос додав:

– О покровителю віри, зроби так, як я скажу.

– Хай ці два перевертні стануть тиш, ким вони були.

Не встиг він це сказати, як у кімнаті закружляв страшний вихор, потім щось тріснуло, ізвідкись згори упала риба із сажнів довжиною. Вона підстрибувала, дедалі меншала і незабаром стала звичайною ридиною, не довшого пів-аршима.

Красуня Бай також набула свого справжнього вигляду: стала білою змійкою довжиною аршина з півтора. Вона все ще високо тримала голову і не зводила погляду з Стої Сьоамя. Фа Хай поклав обох тварюк у патру, накрив її полого халата і попрямував до храму Трошового шпича. Там він поставив патру на землю і наказав звести над нею вежу. За його велінням люди понаосили цегли та каміння, а згодом Стої Сьоамь на зібрані пожертвування збудував семиарусну пагоду, під якою на довгі роки замурували і білу змійку і горну рибину.

Покаравши перевертнів, гермець Фа Хай склав такого вірша:

Коли озера висохнуть до дна,
Ополиться річкова шіма.
У вежа на шпичі впаде міцна, —
Тоді дві драмки вийдуть із неволі.
А в напугення нащадкам він додав:
Ми радим берегтись коханья гарів, —
Хто полюбив, той розум свій затьмарив.
Лиш духом сильні вшіють шам бороть,
А зо не заплямує гисту плоть.
Та юний Стої Сьоамь піддався гарам,
За це його судили незабаром.
Якби гермець тоді не врятував,
То хлопець Білій змійці б догоджав.

Вислухавши вірша, люди порозходились. А Стої Сьоамь висловив бажання відійти від мирської

суети. Він упросив Фа Хая взяти його угнем до себе і після постригу став генцем монастиря Грошового шишию. Протягом багатьох років він був пустельником, поки не настав день, коли опочив вігним смош. Ченці купили труну, спалили його останки і на тому місці в його гест поставили невеличку везу. Незадовго до смерті Суй Сюамь написав вірша, щоб наставити на праведну путь близьких і далеких нащадків.

Ось цей вірш:

Старець мене врятував великий –
Витя з гервної курави.
Дерево знову цвіте заміне,
Знов я радію весні новій.
У світовій круговерті вігмо
Все тут на коло своє верта.
Все перероджується на інше,
Давши новому нове життя.
Хочеш пізнати жагу коханья,
Зваж, тиш вона повернеться знов.
Пристрасті наші – це все мармота,
Мармо страждаєш терез любов.

Двігі медіжтиця

Дні, як свято, довгі й ширі,
Коли мир панує всюди.
Всюди музика лунає,
І пісень співають люди.
Кажуть – скоро імператор
Сам оце сюди приїде, –
Всі його чекають дуже
І на шлях ідуть зустріти.

В цьому вірші йде мова про імператорські виїзди. З давніх-давен повелося, де б Син Неба не заснував своєї столиці, як місця довкола неї одразу ж починали славитися своєю мальовничістю, а люди – хистом. І природно, що високі гори та бурхливі річки поблизу нової столиці радували людям серця і звеселяли їхні душі.

Якщо за часів династії Там основною прикрасою столиці вважався Цюйцзямський ставок, то в роки Сунської – ставок Золотого світанку. Він був гарівний будь-якої пори року, і всюди зі всіх кінців міста сходились обдаровані талантами юнаки та вродливі дівчата, щоб тут погуляти, повеселитись. Траплялося, що й сам Син Неба зазірав сюди, бажачоги розважитись укупі з народом. Зараз у нас піде мова про ті часи Сунської династії, коли крайною правив імператор Хуей-цзун.

Так от, на березі ставка Золотого світанку в Східній столиці стояв широк під назвою Тереш за

огорожено. Господарем його був Фамь. Взагалі його називали Фамеш Старшим на відміну від його меншого брата, ще молодого і нежонатого. Весна вже наближалась до кінця, і на порозі стояло літо. Біля ставка щодня збиралося багато людей, тут завжди дувала тиснява, мов у мурашнику. Якось вийшов погуляти і Фамь Менший. Спочатку він захоплено розглядав ошатно вдягнених юнаків та дівчат, а потім зайшов випити чаю і тут побачив дівчину років вісімнадцяти, гарну, мов квітка. Фамь довго стояв, затамувавши подих, і дивився на красуню.

Ну й вродлива! Від вроди такої
Втратиш голову й серце ушить.
Захочайте красуню в покої
Чи у вежі далекій замкніть.
Слід її – мاته лотос – не в'яне,
В неї талія – ніжна й тонка,
В неї личко, як персик, рум'яне
І від яшми біліша рука.
Вадить здалеку, вадить і зблизу,
І вродлива й засмугена теж.
З нею б разом – за гарну завису,
Тільки ж де тут завису знайдеш!

Звісно, ми не владні над нашими серцями. Досить було юнакові та дівчині лише один раз зирнутися очима, як вони відгукли, що закохались одне в одного. Дівчині стало так радісно на душі, і вона подумала: «Оце так хлопець! Вийти б за-

між за такого. Хог би познайошитися з ним, поки він тут. Бо потім де його шукати? Поговорити б з ним та розпитати, ти не одружений тасом?». А як це зробити, дівчина не знала. Підіслати б до нього служницю ти мамку, з якими вона прийшла, та ти багато вони тямлять. На її щастя за дверима раптомо погулює прищотіння цеберок водомоса. Дівчина зосереджено насупила брови, а потім радісно вигукнула:

– Гей, водомосе! Налий мені води з медом!

Водмос затерпнув корячком союдкої води, перелив її у мідний кухоль і подав дівчині. Красуня взяла кухоль, піднесла до рота і одразу ж кинула його на землю.

– Ти що, хотів мене зі світу звести, харцизяко? Та ти ти знаєш, хто я така?

«Цікаво, хто ж вона така?», – подумав Фамь, а дівчина тим тасом повела далі:

– Я дочка шамовного Чжюу з Цаошимьї, звати мене Шенсянь. Вісімнадцять років прожила, і досі ще ніхто не замишляв проти мене тогоє поганого, а ти вирішив бігну, беззахисну дівчину заанаєстити!

«Навіщо вона це каже? – здивувався Фамь. – Не інакше, як хоче, щоб я погув?».

– Та що ви, дівчино, ти посмію я, міктемний, якесь вам лихо заподіяти? – погав дув водмос.

– Кажеш, що не смієш, а звідки ж траванка в кухні взялася?

– Та що ж у тім страшного?

– Хотів, щоб я вдавилася, ом що. Шкода, що мого батька зараз немає дома, він би тебе миттю потягнув до суду!

– Ах ти ж харцизяко! – вилаялася мамка дітками, що стояла поруг.

Загубивши гамір у тайній, із задньої кімнати вийшов служник.

– Піди, водомосе, та проціди свою воду! – крикнув він.

<<Треба й мені відповісти їй тим же>>, – подумав Фамь.

– Наний, водомосе, і мені гашетку! – гукнув він.

Водомос наповнив кухоль водою і подав Фамю. Той узяв, зробив ковток і теж кинув кухоль на землю:

– Та ти що, меліднику, хотів і мене згубити? А ти знаєш ти, хто я такий? Мій старший брат Фамь тримає шинок Тереш за огорожено, а сам я – Фамь Менший. Мені дев'ятнадцять років, вмію добре стріляти з лука та самостріла, але досі жодній людині ніякої шкоди не заподіяв. До того ж я неодружений.

– Хищерники! – здивувався водомос. – Та навіщо мені все це знати? Коли тобі щось потрібно – кажи прямо. Не хочеш казати – подавай на мене в суд! Я всього-навсього водомос і зля проти вас не маю, навіщо ж мені гинити когось із вас лихо?

– Кажеш, навіщо? То тому ж і в моєму кухні була травимка?!

Почувши ці слова, дівчина меймовірно зраділа.
А водомоса служник виштовхав за порі.

– Ну, нам час додому, – промовила дівчина підводячись. – А ти не збираєшся йти слідом за мною? – кинула вона вслід водомосу.

«Ха! Та це ж вона мені натякала, щоб я рушив услід за нею», – здогадався Фамь.

Важко повірити, але ця його здогадливість та кмітливість стали причиною надзвичайно запутаної судової справи. Правду ж кажуть:

Мовчати краще, щоб собі ж біди
Не намолила язиком;
Хто б не покликав – спершу поміжкуй,
Чи треба йти за ним слідком.

За хвилину Фамь вийшов з тайної і на певній відстані подався слідом за красунею. Та ось вона стišила крок, і у Фамя радісно закалатало серце в грудях: це її дім. Дівчина зайшла в будинок, але на шість озирнулась і, відсунувши замавіску на дверях, глянула на юнака. Фамь зрадів ще дужче. Потім дівчина зникла, а юнак, мов заворожений, ще довго то стояв, то походжав біля воріт, і лише надвечір повернувся додому.

А дівчина після повернення з тайної несподівано заслабла. Вона перестала їсти і навіть від ласощів відмовлялась. Замопокоєна мати погала розпитувати служницю:

– Як єр, вона часом тогоє там хомодного не з'їла?

– Та ні, памі, і в рот нітого не брала! – відповіла служниця.

Дівчина кілька днів не вставала з ліжка. Мати підходила до неї, питала:

– Що з тобою, дочко?

– Усе тіло ламає, голова болить, а гасом і кашель рве груди.

Мати хотіла була запросити лікаря, але не наважилась, бо головік був у від'їзді, а без його згоди вона подобалась кликати гуржого в дім.

– Через одну садибу від нас живе бабуса Ван, – сказала Ін'єр, – давайте її цукнемо. Аджє її недарша називають Ван-всезнайка. Вона і бабка-повитуха, і шити вміє, і в свахи її кличуть, і лікує. Коли у когось на кутку якась халепа, відразу біжать до неї.

Мати послуухалась снухмиці і послала її до старої Ван, а коли та прийшла, розповіла їй, як дочка ходила до ставка Золотого світанку, а коли повернулась, одразу ж і занемогла.

– Так-так. А тепер дозвольтє мені пройти до дівчини, помацати їй пульс.

– Гаразд, будь ласка, – погодилась мати.

Коли Ін'єр провела стару до кімнати хворої, та саме спала, але, загнувши носом, прокинулась і сказала:

– Пробатте, що не можєу підвестись ваш назуєстрїт.

– Нітого, нітого, лежи спокійно, я тільки руку помацаю.

Дівчина простягла їй руку.

– У тебе болить голова, ломота по всьому тілу, гасом нудити починає?

– Так, так.
– А ще що?
– Люди кашляю.
– Це ж треба було такому лихові статись! –
випустила стара, їй відразу все стало ясно. –
Почула трохи, повернулася додому і злягла.
Вийдїть, – наказала вона Ім'єр та матері. – Я
хочу поговорити з дівчиною маодинці.

Ім'єр та мати поквапно вийшли.

– Ну, годко, розізнала я твою хворобу, – ска-
зала стара дівчині.

– Що ж зі мною, бабусю? – спитала Шенсянь.

– Туа на серці.

– Яка ще там туа?

– Всі дівчата рано ти нізко зустрігають яко-
го-небудь юмака, закохуються в нього, звідси й
туа. Правду я кажу?

– Нічого подібного!

– Не крийся, дівчино, від мене. Я порятую тебе
доброю порадою.

Дівчина повірила старій і розповіла про свою
зустріч у тайній.

– Його звати Фань Менший, – сказала вона
під кінець.

– Брат господаря шинку Тереш за огорожею?

– Саме він.

– Тоді нічого тобі тужити, красунечко моя!
Кого-кого, а цю родину я знаю, як свою власну.
Знайомі і з старшим братом і з його дружчиною.
Дуже хороші люди! Та й сам Фань Менший – хло-

пець славний, його брат нещодавно просив мене підшукати для нього маркету. Так от послухай, що я тобі скажу: виходь за нього заміж. Згодна?

– Чому ж не згодна? – засміялась дівчина. – Боюсь тільки, що мама заперечуватиме.

– Про це не турбуйся, покладись на мене, і все буде гаразд.

– Якщо вийде так, як обіцяєте, бабусю, я буду вам дуже вдячна.

Стара Вам попрощалася з дівчиною і подалась до пані Чжоу.

– Ну от, я з'ясувала, від того захворіла ваша донька, – сказала вона.

– І що ж у неї? – нетерпляче спитала мати.

– Зараз усе скажу, та спершу налийте мені гарку вина.

– Ін'єр, скоріше налий матінці Вам гарку, – звеліла пані Чжоу. – То все-таки яка хвороба у моєї доньки? – потім допитуватись вона, приносячи гостю, і стара повідала їй усе, що потула від дівчини.

– Що ж тепер нам робити? – сплеснула руками мати.

– Що робити? Та віддайте її заміж за Фаня. А як не віддасте, то поставити її на ноги вам не вдасться. Це я вам кажу.

– Воно то так, але ж немає головіка дома, а я одна не смію вирішувати таку справу.

– Тоді, пані, давайте зробимо так: поки що справимо заручини, а як приїде ваш господар –

тоді вже й весілля відгуляємо. Тільки таким чином можна врятувати життя дівчини.

– Гаразд! – погодилася мати. – Проте, як же нам із заручинами бути?

– А я зараз схожу до Фанів і, як домовимося, повернуся до вас.

З цими словами стара Ван вийшла з будинку мама Чжоу і попрямувала до шинку Тереш за огорожею. Старшого Фаня вона побачила одразу ж, як увійшла, він стояв за прилавком. Стара привіталася і, склавши руки, злегка вклонилася.

– Матінка Ван! – радісно випукнув, кланяючись їй у відповідь, господар. – Як добре, що ти прийшла. А я вже хотів когось послати.

– Навіщо ж це я вам так змагодилася?

– Та бачите, позавтрака мій менший брат пішов погуляти і повернувся додому сам не свій. Навіть від вечері відмовився. Каже, що замедужав. Питаю, де був. Ходив, каже, до ставка Золотого світанку. Відтоді і не їсть, і не п'є, і з ліжка не підводиться. От я й хотів послати по тебе. Подивись, що з ним.

Тим часом із задньої кімнати вийшла господиня. Побачивши стару Ван, вона й собі попросила:

– Подивись, матінко, нашого хлопця, будь ласка, подивись.

– Гаразд. Тільки я піду до нього одна і розпитано про все, а ви мене тут почекайте.

– Іди, іди, а ми чекаємо.

Коли стара зайшла до кімнати Фаня, той саме спав.

– Молодий пане, це я, стара Вам, прийшла до вас, – обізувалася вона до юнака.

– А, матінка Вам, давно тебе не бачив... А мені, здається, вже не жити на світі.

– Поширати зібрався. З якої ж причини?

– Та щось голова божить, весь час мене нудить, і кашель мугтить, правда, не дуже сильний.

Стара посміхнулася.

– Я захворів, а ти смієшся.

– Тому й смієся, що знаю, від того ти захворів. Сталося це з тобою після того, як зустрів догку шановного Чжеоу з Цаошимьї, ти не так?

Юнак аж підскогив від несподіванки:

– Ти звідки знаєш?

– Пані Чжеоу послала мене до вас домовитись про заручини.

Фань спогатку не повірив тому, що погуб від старої, а потім одразу ж забув про свою хворобу і аж заплтав від радості. Недаремно кажуть:

Узнав ти гарну звістку

І звеселів душею:

Вона тебе кохає,

Ти будеш вітно з нею.

Снідом за старою Вам він вийшов до брата та невістки.

– Ти ж тяжко хворий, того ж підвівся з ліжка? – здивувався брат.

– А я вже видужав!

– Родина шановного Чжоу з Цаошньлі просила мене поговорити з вами про одруження вашого брата, – сказала стара господарям.

Старший брат та його дружина були страшенно задоволені, почувши таку новину. Проте, ми не будемо стоїти на нашого гита розповіддю про всілякі подробиці, а скажемо лише, що родиті нареченого та нареченої хутко про все домовились і обмінялися подарунками.

Досі Фань Менший, як тільки траплялася вільна хвилинка, ішов гуляти, але тепер, після заругин, взагалі перестав ходити на вулицю і весь час допомагав старшому братові в його роботі. А Шенсянь, яка досі і голки ніколи в руках не тримала, тепер захопилася шитвом. Щасливі закохани текали й не могли дотекатися, поки повернеться пан Чжоу: весілля мало відбутися по його приїзді.

Заругини справили третього місяця, а господаря довелося текати аж до одинадцятого. Тільки він приїхав, одразу ж поздійалася рідня, сусіди, щоб винити по гарці, тодто, як кажуть, зшити дорожню кураву. Але не про це мова.

Наступного дня пані Чжоу розповіла головікові про заругини. Він спочатку тільки оті вирагив на неї, а потім як гаркне:

– Та тебе, стара ніктемо, вдити за це мало! Хто тебе просив давати згоду? Адрже ти знаєш, едиме, на що воми здатні, – це тримати шимок. Нашу же дотку з охотою візьмуть у будь-який багатий дім. Ну й мародима ж ти клопоту! У ти не боїшся, що після цього нас люди засміють?

Розкритавшись, він не звернув уваги на те, що до кімнати вскотила служниця.

– Памі, – кинулася Ім'єр до господині, – скоріше рятуйте вашу дотку!

– Що з нею? – скрикнула мати.

– Я сама не знаю! Вона там, за ширмою... непритомна лежить...

Мати шетнулася до дотки. Шенсямь не порушено лежала на підлозі.

Все одно, як у тому вірші:

Сказати важко, ти жива вона –
Лежить без руху, зблідла, мов стіна.

Спокоєвіку вважалося, що з усіх медур найстрашніша – це відгай. Виявляється, що в той час, коли пан Чжеоу лаяв свою дружину, дівчина сиділа за ширмою і все чула. Коли вона зрозуміла, що батько не згоден віддати її заміж за коханого, у неї перехопило подих, і вона, мов жертва, впала на підлогу. Мати кинулася їй на допомогу, але пан Чжеоу зупинив її:

– Не поспішай! Хай поширає, погамь така. Ославила наш дім на все місто.

Він схопив дружину за руку, не пустив до дотки. Тоді Ім'єр сама підійшла до дівчини, та пан Чжеоу одважив їй такого лякаса, що вона відлетіла до стіни. Памі Чжеоу зоміла. Служниця насилью привела її до тями. Памі Чжеоу заридала. Суєідки потули плач в домі, і невдовзі до кімнати здійлося повно жінок. Господаря, головіка пиха-

того й зарозумілого, сусіди не любили, зате його дружину дуже шанували за її лагідну вдачу.

– Це наша сімейна справа, і нічого вам сюди втрутатись! – крикнув пан Чжоу на сусідок, і ті миттю порозділились.

Тим часом у дівчини встигли захопонувати і руки й ноги. Мати обхопила її безжизвне тіло і заридала знову.

– Душогубець проклятий! – крикнула вона головікові. – Удив рідну дочку! Пошкодував грошей на посаг!

– Це я пошкодував? Та як ти смієш таке казати? – крикнув пан Чжоу і пішов з дому.

Пані Чжоу була у розпачі. Адже втратила одну-єдину доньку, та ще й яку – розумну, роботящу, добру, мов сама богиня Гуаньїнь.

Через деякий час пан Чжоу повернувся. Разом з ним прийшло вісім носіїв: вони принесли труну. Подивившись цю процесію, пані Чжоу замилася гіркими сльозами.

– Ти докорила мені, що я пошкодував грошей на посаг. Іди до її кімнати, візьми все, що там є найкращого, принось сюди і клади в труну, – наказав головік.

Після цього він привів тимовника з міського управління засвідчити смерть і послаб за братами Чжан – наглядачами кладовища.

– Викопайте могилу для моєї дочки, – звелів він їм. Не будемо забирати часу зайвимою, скажемо тільки, що на другий день дівчину поховали без

будь-яких молитов та відправ. Памі Чжесю благала голівка залишити труну хот на день-два доша, та той і слухати про це не хотів. Вранці медієтцицю віднесли на кладовище, поханцем опустили в могилу і розійшлись.

Висока виросла могила
Там, де закохана спотила.

А тепер ми обличили на деякий час наших знайомих і поведемо мову про одного пройдисвіта на ім'я Чжесю Чжесемь. Років було йому за тридцять, а жив він з того, що влаштовував усіякі обдорудки. Так от, цей Чжесю Чжесемь гастенько допомагав гинувникам з управліня, коли вони оглядали мертвяків, а гасом найшався й могили копати. Коли померла дотка пана Чжесю, його теж покликали. І от, повернувшись з похорону, він сказав матері:

– Нарешті пугаще діло до рук іде. Скоро я розбагатію.

– Про що це ти? – спитала мати.

– Чудасія. Сьогодні ховали дотку пана Чжесю з Цаошимлі. Мати з батьком сварились. Вона кричить, що це він загнав дотку на той світ, пожалівши грошей на посаг, а він у відповідь поклав увесь її посаг в труну. А він не маленький – вартий кількох десятків тисяч в'язок монет. Отож я й кажу, що багатство саме до рук пливе.

– Так то воно так, але ж за подібні діла карують. І не батогами, а куди суворіше. Це тоді не жарт. Згадай хотя б свого батька. Років двадцять

тому він теж хотів був пограбувати могилу. Розкопав, відкинув віко, а небіжчик розмишчив очі, подививсь на нього і ну реготати. Батько зі страху насилу допився додому, а днів терез п'ять богові душу віддав. Ні, синку, краще не треба, бо тут пахне шаманом.

– Тоді вам страхати мене, мамо, – відмахнувся Чжу Чжесень.

Він засумував руку під таптан і витяг звідти мішок з притамданям.

– Облиш! – вигукнула мати. – Батько твій колись узяв його, і тиш це все скінталося?

– Це вже як кошу судилося. Я цього року ходив до ворожки кілька разів, і мені все випадало, що маю розбагатіти. Тож не втришуйте мене.

Що ж то було за притамданя? В мішку лежала сокира, ніж, каганець з міхура, пляшка з олією для каганця та накидка з солом.

– А навіщо ти накидку береш? – спитала мати.

– Многі знадобиться.

Була ще тільки середина одинадцятого місяця, але снігу навалило багато. Чжу Чжесень прикріпив ззаду до накидки сметений з дашбукових галузок щиток, щоб замітало сніги на свіжому снігу.

– Коли повернусь, постукать в двері, і ви одразу ж відганяйте, – наказав він матері.

До півночі ще було далеко, і на вулицях ходили люди, але за міським муром у полі стояла мертва тиша: ніде ні душі. Сніг під кінець другої варті пішов ще густіший, і охотих до прогулянок за містом у такий час не було.

Вийшовши в поле, Чжу Чжесень озирнувся: все гаразд, слідів не видно. Він пробрався до кладовища з того боку, де були могили роду Чжесю, і переліз терез огорожу. Та в цю хвилину, як на гріх, загубши тижого, з будки виїз сторожів нес і загавкав. Та Чжу Чжесень узяв на цей випадок намотеного в отруті коржика і кинув його неові. Той підбі, понюхав і шиттю проковтнув. А за хвилину заскавулів і впав на землю. Чжу Чжесень попрямував до могили, та раптом із сторожки почувся голос одного із сторожів:

– Чуєш, брате, що це з собакою сталося? Заскавтав і раптом затих. Дивно! Чи не злодій тасом заліз? Сходи та подивись.

– А що тут у нас красти?

– Чого ж тоді собака затих? Не інакше, як злодюга десь лазить. Якщо ти не хочеш, я сам піду.

Сторож накинув на плеті теплий халат, узяв списа і вийшов з хатини.

Поки сторожі перемовлялися між собою, Чжу Чжесень скинув накидку і сховався за товстою вербою, що росла неподалік, поклавши накидку поруг.

Двері у сторожці розгинулись.

Гей, пустобрех, того ти там розгавкався? – крикнув сторож.

Поки він стояв, нашорошивши вуха, дошкуньний вітер закружляв довкола нього цілу хмару снігу. Сторожеві, який щойно підвівся з теплої лежанки, враз стало холодно, він зіщулювся і вскотив назад до кімнати.

– Я справді нікого немає. – Він хутко скинув хапата і шмигнув під ковдру. – Ну й мороз! – буркнув він, дрібно кляцаючи зубами.

– Я ж тобі казав, що там нікого немає, – сказав його товариш.

Вони погомоніли ще трохи і на потатку третьої варті замовкли.

«Не попрацюєш – багатим не станеш», – сказав сам собі Чжю і вийшов із-за верби. Насунувши на голову капелюха й нагадавши накидку, він підступив до могили і потав розрибати промерзлу землю. Обміркувавши все загодя, він застрошив ножа під кам'яну плитку, підняв її і одсунув удік. Капелюх та накидка заважали йому, він поскидав їх. Потім дістав із мішка два довгі металеві прутки, просунув їх у щілину поміж цеглинами і повісив на них свій ліхтар. В бамбуковій труди у нього було сховано жевріотий гніт. Він облив його олиєю з пляшки, роздмухав і засвітив ліхтаря. На терзі була труна. Чжю просунув ножа під віко і без особливих труднощів відкрив труну.

– Не ображайся, красуне, що я позити у тебе гачину твого багатства, зате я пошлюсь за твоєю душою, – промовив Чжю Чжень і потав знімати з дівчини низькі перів та золоті прикраси. Потім поздирав з медієтиці одяг, підняв дівчину, і раптом... Що за тудасія! Недієтиця розплющила очі й одняла його. Виходить, недарма у вірші сказано:

Говорить книга <<Віщувань>> про те,
Що Доля по землі людей веде.

А сталося ось що: покохавши всім серцем Фамя Меншого, дівчина не могла перемести батькової відмови і від горя утала на підлогу мате мертва. Весь цей час вона була непритомна, а тепер, коли її притисли до живого тіла, отямилась.

– Ти хто? – спитала вона грабіжника.

Доляючи страх, що скував йому все тіло, Чхсу Чхсемь проширив:

– Я прийшов тебе врятувати.

Дівчина підвелася, озирнулась довкола. Неподалік від моголи лежав її одяг, а поруч сокира та міхе. Вона подумала, що Чхсу Чхсемь хотів її вбити, та, мабуть, пожавав.

– Коли ти справді хочеш мене врятувати, то відведи мене до Фамя, в широк Тереш за огорожею, і я тебе щедро одгарую.

Проте грабіжник міркував інакше: <<Посаг її уже в моїх руках. Я скільки не шукай, навряд ти знайдеш собі дружину, гарнішу від неї. Я врятував дівчину, то з якої реті мушу віддавати її когось іншому?>>.

– Стривай, не будемо поспішати. Спочатку підемо до мене додому, а потім я вже тебе й до Фамя відведу, – сказав він.

– Якщо одіцяєш відвести, то я піду з тобою.

Чхсу Чхсемь віддав їй сукню, і дівчина одяглася. Решту нарядів та всі коштовності Чхсу Чхсемь зв'язав у вузол, загасив ліхтар, олію злив назад у

п'яшкy і зібрав увесь свій інструмент. Потім допоміг дівчині вибратися з могили, виліз і сам, а яму знову накрив кам'яною плитою. Щоб остаточно приховати сліди свого злочину, він насипав на могилу сніг. Грабіжник посадив дівчину собі на плечі, накрив зверху макидкою, в одну руку взяв мішок, в іншу – вузочку з коштовностями та одягом і вибрався на дорогу. Коли дістався додому, тріпоті постукав у двері. Мати вже текала його і хутко відгукнула.

– Сину, та ти що? – злякано закричала вона, як тільки Чжу Чжєнь зайшов до кімнати. – Ти часом не медієстицю приволок додому?

– Цить, не твоє діло! – гризнув той на стару і, поклавши реті біля порога, поніс дівчину до своєї кімнати.

– От тепер давай поговоримо, – сказав він Шєнсянь і вийняв великого блискутого можа. – Зробиш так, як я тобі скажу, – податиш свого Фаня. А не зробиш – розітну тебе навпіл. Багиш цього можа?

– Все зробимо, все зробимо! Тільки скажи, що саме.

– По-перше – нікому ні слова, по-друге – за порі ні ногою. Слухатимеш мене, днів через два-три вже милуватимешся зі своїм Фанєм. Не слухатимеш – порішу тебе.

– Слухатиму!

Не будемо розпитувати, як там було далі, скажемо тільки, що тієї ночі Шєнсянь спав з Чжу Чжєнем.

Минув день, другий, а дівчина все сиділа в кімнаті. Нарешті вона набралася сміливості і спитала Чжю Чжемя:

– Ти багив Фамя Меншого?

– Багив. Він так подивається за тобою, що аж захворів. Доведеться потекати, поки видужає.

Минув місяць, потім другий, нарешті настав н'ятнадцятий день нового року. Коли смерклося, Чжю Чжемя сказав матері:

– Стільки доводилося гути про Ліхтарну гору, а багити жодного разу не багив. Сходжу сьогодні подивитись. Дома буду аж під ранок.

Чжю Чжемя подався у місто. І дуже добре, що пішов, бо десь у другій половині ночі мати почувала крик на вулиці: <<Пожжежа, пожежежа!>>. Вона кинулась до дверей, протинила їх, горіла хартевня, що була від них дворів терез н'ять. Стара злякалась, заскотила до кімнати і заходилася збирати домашнє матиння. Шемсянь теж почувала крик на вулиці і подумала: <<Якщо зараз не втегу, то, може, довіку доведеться тут сидіти>>.

– Скоріше, матусю, скоріше! – сказала вона старій, а сама, скориставшись замішанням, непошійтно вислизнула з двору. Дороги вона не знала, тож гасто питала у людей:

– Як пройти на Цаошиньмі?

– Іди прямо! – відповідали їй люди.

– Де тут шинок Терем за огорожено, – спитала вона терез деякий час.

– Та ось, перед тобою.

Шенсямь схвилювано зупинилась. Якщо вона піде в місто, то, того доброго, ще натрапить на Чжесу Чжесю. Тоді не шимкути біди. А шимок зовсім поруг. Нарешті вона набралася сміливості і підійшла до шимку. Там на дверях стояв служник. Дівчина вклимилася йому, той теж відповів поклоном і спитав:

– Ваш того?

– Це шимок Фамів?

– Так.

– Тоді дозвольте спитати, Фамь Менший зараз там?

«От тоді й тишко, наш молодий господар, прямо додому заманив краєтку», – подумав служник, а дівчині відповів:

– Так, тут.

Дівчина зайшла всередину і, наблизившись до стойки, привіталась:

– Бажаю щастя молодому панові!

Загубивши голос, Фамь підійшов до стойки, та, побачивши гостю, злякано потогівся назад і прошепотів:

– Злинь, злинь!

– Я не привид, я жива, – сказала йому на це дівчина.

– Злинь, злинь! – шепотів Фамь, не вірячи своїм очам. Його рука тим часом мацала ззаду на ослитку, де стояли кухні з гарятою водою підігрівати вино. Ось він схопив одного з них і жбурнув у дівчину. І треба ж було статися такому лихові:

кухоль вилетів їй прямо у скромно. Дівчина зойкнула і впадала на підлогу. На крик визирнув один із стражників, даєть, дівчина лежить на підлозі, а що з нею, важко сказати. Ніби в тому вірші:

Глухої ногі східний вітер
Роздушувався, мов на біду,
Лашав на сливах квіти й віти
І розкидав їх у саду.

Коли стражник наблизився до дівчини, вона вже була мертва, а Фань усе зякало шептала: «Зимь, зимь!». Старший брат потув шум у залі і вискогив із задньої кімнати.

– Як це сталося? – випукнув він за хвилину, отямившись від переляку. – За що ти її вдів?

– Це негиста сила! – бурмотів Фань Менший. – Догка купця Чжосу з Цаошуньмі.

– Та яка там негиста сила? Багач, вона вся в крові, а у негистої сили крові не дубає. Що ж нам тепер робити?

А тим часом біля дверей уже зібралася ціла юрда, голівік із тридцять. Потім до шимку зайшли стражники і скрутили Фаня Меншого.

– Брат каже, що це нібито не людина, а негистий, тому він і пошпурив у неї кухоль, – пробував пояснити людяи Фань Старший. – Він каже, що це, мовляв, догка купця Чжосу з Цаошуньмі, а вона померла ще в одинадцятomu місяці. Я ж поки що не знаю, хто вона, людина чи дух негистий. Ви вимагаєте, щоб брата заарештували. Дозвольте

мені здіяти до купця, нехай він сам огляне її тіло.

– Гаразд, біжи; тільки скоріше.

Фань Старший притяма поштав у Цаошиньмі. Біля воріт садиби Чжосу він подав мамку Шенсянь.

– Тоді того? – спитала вона.

– Я Фань Старший... Із шимку... У дуже пильній справі... Треба з господарем податись.

Машка зникла в домі, і незабаром звідти вийшов купець Чжосу. Фань розповів йому про випадок у його шимку.

– Смію просити вас, ти не будете ви ласкаві оглянути тіло вбитої. Буду довіку вам вдячний, – сказав він на закінчення.

Купець не дуже вірив тому, що розповів Фань, але не схоже, щоб той і дрехав, тому він зрештою згодився сходити до шимку.

– Як же це так? – здивувався він, придубши на місце. – Моя ж дотка давно померла, не могла ж вона воскреснути!

Стражники не захотіли слухати дальших пояснень, а одразу ж закували вбивцю в кайдани і на рамок допровадили його до карної канцелярії столиці.

Ознайошившись із справою, суддя Бао від подиву вирятив оті й звелів поки що посадити Фаня до в'язниці. Тіло медіжетиці наказано було ретельно оглянути і всі обставини справи пильно розслідувати. Стражників негайно послали на кладовище, і коли могли розкопати, виявилося, що труна порожня. Сторожі в один голос показали:

– Якось в одинадцятomu місяці, коли на вулиці саме сипав густий сніг, посеред ногі голих загалкав собака. На рамок ми повиходили із сторожки, собака, бачимо, валяється дохлий на снігу. Що тоді сталося, ми й досі не знаємо.

Коли судді доповіли про наслідки розслідування, він страшно розмівався і наказав за три дні сіймати справжнього злочинця. Та потім довелося додавати ще й ще по три дні, а злочинець ніби крізь землю провалився. Саме в таких випадках кажуть:

Впустив ти кухлик золотий –
В криниці легко відмайти.
А щоб зродити голю з ніки,
Для цього треба хист великий.

А тепер повернемося до Фаня Мемшого, який сидів у в'язниці. Від суперечливих душок він місяця собі не знаходив.

«Я треба ж було такому лихові статись! – шіркував він. – Ні, не людина то була, адже дівчина давно померла! Всі ж бачили, як її до труни клали. Я гимовник з управи там був... Потім опустили в могилу і засипали. Коли ж то був злий дух, звідки ж тоді кров узялася і тіло не зникло, як це буває з нечистою силою?.. Тепер же виявляється, що й труна порожня...»

Скільки він не мізкував, а прийти до якогось певного висновку не міг.

«А яка ж дівчина була, – думав він далі, – прямо тоді квітка. Якщо в її пододі з'явилась якась

метисть, то шкодувати нічого, а коли ні, то за які ж гріхи я замарастив її душу?>>.

Він перевертався з боку на бік, а сон усе не йшов. Пригадалася їм перша зустріч у тайній.

<<Не інакше, як вона пригартувала мене того дня! Дивились ми тоді одне на одного, а не перекинулися жодним словом... Ким би вона не була, ти духом ти не духом, а мені слід було діяти розважливо, спокійно вислухати її, а не зопалу кинув кухля і здавив дівчині віку. Хіба це не злочин? Сиджу тепер у кайданах і каруюсь. А каються, видно, вже нізмі!>>.

Продили другу варту, а сну все не було. Коли ж юнак нарешті задрімав, йому приснилася Шемсянь – ошатно вдягнена, мов небожителька.

– То ти жива? – здивовано вигукнув Фань.

– Так. Ти не вугув. Хот я і впала, але вижила. Уже двічі я була на волосинку від смерті, і обидва рази через тебе. А сьогодні дізналася, що ти тут, і прийшла, щоб задовольнити твоє палке бажання. Не жени мене і не соромся – така вже наша доля.

Фань забув про всі свої злочини й тривоги. І вони розділили ложе, віддалися одне одному. Щастю їхньому не було меж, та коли скінчилися радісна шить, вони розирощались... Прокимувшись, юнак зрозумів, що все те сталося уві сні, і йому зробилося ще тяжче й гірше на душі. Проте наступної ночі Шемсянь прийшла знову, і сталося те ж саме. Фань відгуб ще біль-

ший потяг до дівчини. Але третьої ночі, перед тим, як іти, вона сказала йому:

— От і настав кінець моєму життю на цьому світі. Воевода п'яти шляхів велить мені придумати до нього. Я призналася йому, що всією душою тягнуся до тебе, він пожалив мене і дав мені ці три дні. Сьогодні кінтається строк. Якщо затримаюся хоч трохи, мене покарають. Прощай, розлучаємося наввіки. Я розповіла Воеводі про твої злигодні. Доведеться тобі потерпіти ще, але через місяць усе владнається.

Сумно стало юнакові, і він заплакав... Прокинувся, загадав свій сон і не знав, вірити чи не вірити тому, що сказала на прощання Шемсаян.

Настав тридцятий день першого місяця. Двері в'язниці несподівано розчинилися, і на порозі з'явилися два наглядачі, яким суддя наказав привести в'язня на допит. Виявляється, що за цей час з'ясувалися нові обставини справи.

Жив у столиці лоточник Дун Гуй, що розносив товари по місту, йде він якомсь із своїм кошелем, багить, біля одних воріт стоїть стара і махає йому рукою. Він підійшов. Вона йому каже:

— Можеш, купиш ось це.

Дун Гуй подивився. Багить прикрасу: квітку гарденії, зроблену з перлам. Цю прикрасу Чжесу Чжесем загубив тієї ночі, коли повернувся з кладовища. Його мати подарила її і сховала. Справжньої її ціни вона, звичайно, не знала і ладна була віддати за дві, а то й за одну в'язку монет.

– Скільки хочеш? – поцікавився торговець.

– Скільки даси, – відповіла стара.

– Дві в'язки монет, згодна?

Стара не заперечувала. Дун Гуї віддав їй гроші і мерщій у місто. Знайшов там слідчу канцелярію і все розповів. Слідчий, не гаючи часу, подався в Цаошынші показати зроблену з першим квітку купцеві Чжюу та його друзині. Вони обое внізнали цю прикрасу, бо дотка мадяма її на себе в останній день перед смертю. Слідчий наказав привести стару.

– Сима мешає дома, – сказала вона.

Чжюу Чжеся й справді дома не було. Невдовзі його знайшли у веселому закладі Самцзява, там і взяли. Коли привели до канцелярії, суддя Бао наказав угинити допит. Довго відмовчувався Чжюу Чжесень, а потім усе-таки признався. Судове засідання вів суддя Сюе, і він спотатку ухвалив такий вирок: Чжюу Чжеся за пограбування могли покарати на смерть, а Фаня вислати на каторгу. Та не встиг він доповісти начальству про своє рішення, як тої ж ночі йому приснився Воевода п'яти шляхів.

– За що ти засудив Фаня до заслання? Який він злочин угинив? – грізно спитав Воевода суддю. – Накажи негайно випустити його на волю!

Суддя прокинувся і змінив своє рішення. «Фань Менший цінив не в людину, а в перевертня, – було сказано тепер у вирок, – а оскільки справа ця за своєю суттю належить до

гисла загадкових і дивовижних, то Фама випустити на волю>>. Суддя Бао схвалив це рішення, і Фамь, веселий та радісний, повернувся додому.

Згодом він одружився, але про своє кохання до гарівної Шенсянь не забував ніколи: щороку ходив у храм Воеводи п'яти шляхів, налив там поминальні гроші і приносив жертви.

На завершення нашої історії скажемо так:

Навіки щиро покохались двоє –
Через любов спізналися з бідою.
Ні, мабуть, легше жити без кохання:
Нема любові, то нема й стражданья.

Переказав Я. Чирко

Японські народні казки

Журавка

Жив собі дуб колись одим бігний, але порядний парубок. Одного похорого літнього дня він працював на своїй невеликій ділянці, намагавшись одержати хоч яке-небудь збіжжя рису на харчування. Як раптом із неба стрімко спустилася неподалік діла, як смій, журавка. Широко розставивши свої гарні крила, вона накульгуючи простувала до парубка. Легве дошкандидавши, птаха безсило повалилася просто йому під ноги.

«Е-е, сердешна, та з тобою щось негаразд», – подумав він, а далі обережно розгорнув крила і податив, як під одним крилом стриміло древно стріли.

– Ом воно що! Жаль, жаль тебе, сердешну. З цією стрілою під крилом далеко не полетиш, – задікався молодий головік. Він обережно витягнув стрілу і прошив рану густого джерельною водою.

Видно було, що журавці зробилося легше, вона вся ніби збадьорилася, стала підстрибувати і махати крилами.

– Ну що? Тепер з тобою все гаразд? Та щоб не було такого лиха, не потрапай більше мисливцям на очі, – сказав парубок і відпустив журавку.

А птаха, ніби дякуючи йому за доброту, піднялася в повітря, зробила три кола над своїм рятівником і тричі вдячно прокригавши «кру! кру! кру!», зникла високо у небі.

– Як гарно робити добро, як радісно після цього на душі, яка легка тепер стала лютика!

Цілий день молодий головік порався на рисовому полі. А коли настав вечір і мебо замерехтіло зорями, він вирушив додому. Він ще не знав, що вдома на нього чекала приємна несподіванка. Підійшовши до свого будиночка, парубок побачив, що біля воріт стоїть якась гарна дівчина. Вона люб'язно зустріла його, і він геть розгудився, на хвилю навіть подумав був, що помилився садомою. Та вона шанобливо сказала:

– Дякую за маленьку працю на полі. Це ваш будинок, а я – ваша дружина.

– Та ви жартуєте зі мною! Я відний парубок і заробляю заматто мало, так що зі мною ніхто не бажає одружуватися, не те, що така красуня, як ви. Та й справді, якщо я візьму дружину, то рису на обох не вистагить, – понуро сказав молодий головік.

– Про це не турбуйтеся, рис у мене є, – сказала дівчина і, набравши з торбини за спиною миску рису, стала прошивати його водою під навісом. – Затекайте трішки, зараз я зготую вечерю.

– Ну що ж, хай буде по-вашому.

«Що за дівна дівчина? Сама набивається бути жінкою такого неможливого господаря, як я», – спантеличено подумав він.

Так дівчина стала його дружиною, і зажили вони собі тихо та мирно. На дивину, у торбині, що її принесла дівчина, рис ніколи не закінчувався, тож вони завжди мали що поїсти.

Спиною тшало тасу. Одного прекрасного дня
дружина звернулася до чоловіка з проханням:

– Маю до вас прохання. Прошу вас, збудуйте
мені приміщення для ткацтва.

– А й справді, якщо в господарстві нема при-
міщення для ткацтва і ткацького верстата,
то жінка погуває себе не дуже затишно. Він
метнувся, негаймо роздобув потрібні кошти і
прибудував до хатини ще одне приміщення, для
ткацтва. Зраділа дружина, відразу сіла за ткаць-
кий верстат, але йому сказала:

– Будь ласка, не заходьте сюди і не підглядай-
те протягом семи днів. І з цього тасу протягом
семи днів зранку до вечора з приміщення дои-
нали звуки ткацького верстата. Чоловік гув їх,
але, як і обіцяв, жодного разу не заглядав туди.
Ось шинуло сім днів, і дружина, трохи змарніла
від безперервної роботи, вийшла із приміщення,
тримаючи в руках прекрасну тканину, яку йому
ще жодного разу не доводилося бачити.

– Мій коханий! Ось я виткала тканину поки
що тільки один тан завдовжки. Ця тканина на-
зивається <<парга>>. Прошу, віднесіть до міста
на торі і продайте її. Тадаю, що вона коштува-
тиме 100 рьо¹.

– Невже аж 100 рьо?!

Він був просто приголомшений такою вели-
кою вартістю, та наступного ж дня поміс сувій
до міста, де його відразу купили за 100 рьо, так

¹ Рьо – старовинна крупна японська грошова одиниця.

як і казала дружина. <<Неймовірно!>>, – тільки й розвів руки на голові.

Повертається він додому, і вже здалеку чує знайомий стукіт ткацького верстата: знову дружина тче паргу.

<<Цікаво, як же можна ткати таку прегарну тканину, яка називається „парга“, адже жодних ниток немає?>>, – зачудовано розмірковував головік. І закортіло йому тишком-нишком піддивитися, як же це вона робить. Піднявся він сходами, тихенько відгинув двері та й зазирнув до того приміщення. Вигук крайнього здивування вирвався в нього: у приміщенні не було його вродливої дружини, натомість за ткацьким верстатом стояла біла журавка і, вискубуючи дзьобом ніжний пух із своїх крил, пір'їну за пір'їною, ткала.

– Ах, коханий мій, – сказала вона засмучено, – навіть ви не послухали мене і зайшли сюди? Тепер, коли ви побачили мене у моєї справжньої подоби, я більше не можу тут залишатися. Так, я та журавка, яку ви порятували. Я мабула людської подоби, щоб віддячити вам за вашу доброту. Це тканина, яку я розготала ткати, хай вона залишиться у вас на згадку про мене. Прощайте назавжди!

Так вона сказала суцільно, махнула крилами і полетіла. Вискочив головік на двір, і довго дивився на небо, аж поки біла журавка не зникла в імлистій далині.

Цю казку записано у місті Кітакамі
префектури Івате

Портрет дружини-красуні

Жила-була колись в одному селі під горою не-подаік столиці дуже гарна дівчина. А на горі жив один парубок-лісоруб. Побачив він цю дівчину й відразу закохався в неї. Довго він ходив і шму-вавсь нею, а потім насмішився і запропонував їй свою руку і серце. Невдовзі вони й одружилися.

Молодий чоловік так сильно кохав свою дру-жинку, що не міг бути без неї ані хвилини. Тільки вирухить на гору ліс рубати, пройде трохи та й повертається назад, щоб знову й знову шмува-тися своєю дружиною. Так шмуб тиждець, дру-гий. Робота стояла, а чоловік не міг відвести очей від обличчя дружини. Вона вже замалокоїлася:

— Чоловіче молодий, ми потрапили у велику скруту, коли ти тільки дивитимешся на мене. Ось завтра нам вже не буде того й поїсти. А зна-єш що? Я намалюю свій портрет, і ти, працю-ючи, зможеш дивитися на нього.

Дружина-красуня досить швидко намало-вала свій портрет, і він вийшов чудовим. Це була просто її жива копія, так і здавалося, що от-от одізнеться з портрета. Чоловік замодки взяв його і, віднісши на гору, повішав на дереві поруч, аби будь-якої миті можна було поглянути на приголомшливу вроду дружини. Він рубав ґруді стовбури висотених сосон, тас від тасу позира-ючи на портрет.

Одного разу здіймався великий вітер. Пориви його з шумом шарпали гілля дерев, ганяли сухе

листя по усьому лісі. Одним із різких поривів вітру портрет підняло в повітря, підхопило іншим, ще міцнішим поривом і понесло високо в небо. Лісоруб був просто у розпаті. Мало не плагути, він прийді додому і розповів дружисні про біду.

– Не турдуйся, коханий, я можу легко нашамлювати ще одим такий же портрет.

Та голівік подумав: «Ні, тут ріг не тільки в цьому. Адже хтось із можновладців, гляди, тепер дізнається про таку гарну жінку, прийде до мене додому і викраде її. Ні, не буду я тепер спокійний, треба переховати її у якесь затишніше місце для одатності. Зараз же візьму її та й перемесу!», – вирішив він.

Взяв дружисну на плеті і вийшов з нею з дому в гори. Так дійшли вони до лісу Семдабаясі, де росло багато каштанів. Опалі каштанові горішки товстим шаром покривали землю. «Жаль, жаль таке добро втратити, треба їх позбирати», – подумав лісоруб, опустив дружисну на землю та й заходився збирати каштани. Так збирав він їх, збирав, відходячи все далі й далі.

Тим часом, портрет дружисни-красуні довго крутило в повітрі, аж поки не замесло вітром у сад до знатного вельможі – управителя провінції. Подивився він на портрет, який знайшли і принесли його слуги, податив вражаноту вроду жінки і притьшом захотілося йому мати таку дружисну. Покликавши своїх самураїв, він наказав:

– Якщо є портрет, то повинна бути десь і красуня, зображена на ньому. Ви повинні негай-

но вирушити, будь-що розшукати її і привести сюди. Я візьму її за жінку.

Отже, його кераї² негаймо вирушили на пошуки, взявши портрет. Багато ти мало часу збіло, вони переходили від одного села до іншого і так дійшли, нарешті, до лісу Семдабаясі і, збигаймо, побачили, що там сидить та сама красуня, яку вони шукають.

– Ба! Це ж та сама жінка, яку ми шукаємо! Але ж які красуні є на світі!

Вони сказали їй:

– Управитель провінції дав нам наказ негаймо доставити вас до нього в палац.

І без зайвих розмов, посадивши її на коня, вони швидко поїхали з нею до палацу.

Чоловік же, врешті, зауважив, що заглибився вже занадто далеко в ліс, залишивши кохану дружини саму. Він повернув назад, та його дружини ніде не було. «Ой леле! Де ж вона?! Який же я тупень! Погнався за каштанами і втратив кохану! – захвилювався чоловік. – А все ж вона десь має бути, треба тільки відшукати її!». І погав він її шукати по всіх-усягодах. Тільки терез деякий час поголює доніс йому, що вона в палаці управителя у столиці Кіото³.

Минув майже рік. Чоловік від розпачу ніяк не міг придумати, що ж йому родити? Як потра-

² Керай – васал великого японського князя або мікадо, у ширшому розумінні – слуга взагалі.

³ Кіото – стародавня столиця Японії, зараз центр префектури.

пити до палацу знатного вельможі? Та коли людина вельми пилько бажає, вона здатна подолати всі труднощі.

Ото вирішив він стати вулицьким торговцем і так рухатися до столиці. Накупив він на всі кошти, які мав, глиняних кий'ятильників і став їх продавати дорогою до Кіото. Так він добувся до столиці, так терез медовий тас розшукав і палац управителя. З трудом йому вдалося перекопати варту пропустити його з крамом за драму.

– А ось глиняні кий'ятильники! Кому прекрасні глиняні кий'ятильники! – закликав він дзвінким голосом так, як вправлявся про цей випадок на горі.

Дружина, що сиділа в цей тас у покоях вельможного управителя, почула знайомиий голос і, впізнавши в ньому свого головіка, посміхнулася. За весь тас передубавня в палаці це сталося вперше. Подарив управитель, що жінка посміхається на закликавня торговця, та й каже:

– Якщо тобі так до вгоди торговці глиняними кий'ятильниками, я теж можу переодягнутися для твоєї великої втіхи.

Підкликав вельможя до себе торговця і, помінявшись із ним одягом та навантажившись сяким-таким крамом, став ходити по двору й кричати:

– Ось глиняні кий'ятильники! Продаю глиняні кий'ятильники! Купуйте глиняні кий'ятильники!

Коли жінка подарила таку гудасію, вона справді дзвінко розсміялася. Це ще більше підго-

дию мерозважливого вельможу. Кригав він, кригав, аж поки сторожі це не надбридо, і вона не випхнула його в спину на вулицю:

– Ото клятий брудний торговець глиняних кий'ятильників! Скільки шуму та гаму народив!

Вельможя, звісно, дуже здивувався і потав дув протестувати:

– Я ваш хазяїн! Я господар цього маєтку!

Та з маєтку вийшли слуги з кийками, і вельмози довелося рятуватися втечею.

Так знатний вельможя став торговцем глиняних кий'ятильників, а головік, що раніше дув лісорубом, став вельмишановним управителем. У розкішному палаці, в отогемні вірних слуг вони разом із коханою дружиною-красунею довго-довго прожили в достатку та злагоді.

Ось і вся казка.

Цю казку записано в повіті Хіно
префектури Тотторі

Мошотаро

Жили-були собі діг та баба. Діг рудав на горі ліс та продавав на дрова, а бабуся займалася домашнім господарством. Ось і цього разу діг пішов на гору рудати, а бабуся прапа на ріці білизну. От пере вона, пере, як раптомо багить, вниз рікою пливе великий гарний персик. Бабуся й каже:

– Персику, персику, приплинь до мене!

Персик хлюп-хлюп та й підплив. Бабуся підібрапа його, покуштувала. Ой який смачний він

був! Забалося старенькій і дідуся погастувати, вона й каже:

– Хай ще одим персик припливе, погастую ним дідуся. Хай ще одим персик припливе, погастую ним дідуся.

Щойно кілька разів так проказала, як багить, справді, пливе ще одим персик. Зраділа бабуся, спритно дістала його, примесла додому та й покляла до шафи. На дідуся текає.

На обід з гори приходить дідусь. А бабуся відразу йому:

– Сьогодні я примесла великий персик. Даваймо поасеємо разом. Дістає вона його з шафи і тільки намірилася розрізати, як він сам собою трісь! – і розпався на дві половинки, а з нього голосно плагути вийшов хлопчина.

– От тобі й раз! Я думала, що це персик, а з нього, тудася якась, вийшов хлопчик...

– Та це ж дуже добре, гбайливо доглядатимемо його й виховуватимемо.

– Так, звичайно, адже в нас не було дітей, і ми дуже раді такому несподіваному дарункові. А назовемо ми його Момотаро. Адже він вийшов з персика.

– Момотаро, Момотаро – а що, фрайме ім'я! Ну-бо дай шені його потримати.

Так навпереміну тримаючи його на руках, діг та баба все пестили його та приказували. Стали коршити вони його рисом та рибкою. Це була поживна їжа, бо Момотаро швидко ріс і

набирав вагу. Через кілька місяців він мав вигляд доладно збитого, міцного та ставного юнака, якому саме вчора попрацювати. Одного пологого дня до діда та бади зайшов сусід, податив міцного юнака та й каже:

– Мошотаро-сам! Мошотаро-сам! Ходіште разом на гору працювати.

– Ні, сьогодні я не можу, сьогодні мені треба спiesti намігники, – каже Мошотаро. І довелося сусідові одному йти. Наступного дня сусід знову заходить до нього й каже:

– Мошотаро-сам! Ходіш же мо на гору, працювати треба.

– Ні, і сьогодні не можу. Мені треба спiesti солош'яні самдани, – знову відмовляється Мошотаро. І втретє приходить сусід та й знову звертається до Мошотаро:

– Ходімо, врешті, на гору!

– А сьогодні я тогу сери, – відказав змігев'я Мошотаро і ані руш.

«Е-е, хлопце, та ти добре ледащо», – стали думати про нього сусіди. Та на четвертий день, нарешті, Мошотаро, заходився збиратися і таки пішов на гору. Піти то він пішов, але до праці не квапився: як вийся, то майже цілий день і проспав. Прокимувся вже під ветір, зголомівши.

– Ну що, розпогнємо працювати? – запитує Мошотаро.

– Е-е, хлопце, вже час додому рушати, – з посьмішкою відказав сусід.

Тоді Мошотаро позіхнув на всю гуду, потягнувся по-богатирськи і раптом схопив величезне дерево, напружився та й висмикнув його з корінням!

Приходить ввечері додому з тією деревиною на плечі:

– Бадуєю! Я вже повернувся! Потула даба голос Мошотаро, вийшла на двір, дивиться – нема Мошотаро, натомість величезна деревина біля воріт стоїть.

– Де його покласти, бадуєю? Може там скраю в саду? Зупиняє даба Мошотаро, бо якщо покласти це дерево скраю в саду, то воно потрощить усі вишні, що якраз там ростуть!

– Тоді, може, покласти його край даху?

Та знову даба не дозволяє, бо ця деревинака розверне весь край даху.

Крутив-крутив Мошотаро цю деревину в руках, а далі як шпурне її на гірську річку, що у всій окрузі аж земля затряслася.

– Але ж і величезна деревина! Але ж і шоцак Мошотаро!

Дід, даба, сусіди були просто вражені.

Через деякий час до цього села прибув посланець від управителя провінції:

– Повелинням його ясновельможності я прибув сюди дізнатися, що тут трапилося, що це за гуи та землетрус тут були?

Коли ж від свого посланця управитель дізнався, що цей гуи і землетрус спричинив хлопець-силач

Мошотаро, висмикнувши величезне дерево і пожедуривши його на гірську річку, він негайно наказав Мошотаро йти приборкувати амциболотів⁴, що вже давно гинили марну у цьому краю.

Дів та баба здентежилися, і баба вирішила для такого випадку приготувати найкращі в Японії коржіки з пшома. Розтовкла пшома в ступі, замісила тісто і спекла три великі коржі. Мошотаро взяв їх, пришоцьовав ліамого до паска і вирнушив на ратну справу.

Іде він, іде, як назустріч собака:

– Мошотаро-сам! Мошотаро-сам! Куди ваш шлях проїї?

– Та йду на острів амциболотів, аби їх приборкати.

– А що це у вас біля паска висить? – став прирюхуватися собака. – Та що ти, не багатиш? Це найкращі у всій Японії коржі з пшома.

– Ну так погастуйте мене одним коржем, тоді я піду з вами.

– Одним корж – це забагато, ось тоді половина.

І собака отримав половину коржа із пшома.

Йдуть вони вдвох. А назустріч мавпа.

– Мошотаро-сам! Мошотаро-сам! А куди ваш шлях із собакою проїї?

– Ідемо на острів амциболотів, аби їх приборкати.

– А що це за речі у вас до паска пришоцьовані?

⁴ Амциболот – велетенська казкова потвора з видамушеними гервонавиши очима, рогами та іклами.

– Це найкращі у всій Японії коржі з пішома.
– Ну так погастуйте мене одним коржем, тоді я теж піду з вами.

– Один корж забагато, ось тоді половина.

Одержала шавна половинку коржа, і ось ідуть вони вже втрьох. Ідуть, ідуть, як назустріг фазан.

– Мошотаро-сам! Мошотаро-сам! Куди це ви прошкуєте з собакою та шавною?

– Йдемо на острів амциболотів, щоб приборкати їх.

– А що це у вас дітя паска телінається?

– Це найкращі у всій Японії коржі з пішома.

– Погастуйте ж і мене одним коржем, тоді я піду разом із вами.

– Один корж забагато, ось тоді половина.

Таким чином, ще одму половинку коржа віддав Мошотаро фазанові.

Ідуть вони вже втотирьох, йдуть навпростець і вигукують бойові кличі.

Аж ось і острів Амциболотів. Грізно згіймаються звідусіль фортечні мури. Надійні брами замкнені. Як же увійти? Задумався Мошотаро. Та тут фазан злетів, перелетів терез браму і, відгинувши її зсередини, укмув:

– Давайте, заходьте!

Усі троє не зволікаючи зайшли до фортеці. Амциболоти, побачивши хлопця з тваринами, тільки реготали, вважаючи, що така дрібнота просто хизується і не здатна нічого серйозного їм вчинити. Звідки їм знати, що усі четверо з'їли

найкращі у Японії коржі з пішома, тож сили їм
додалося в тисячу разів більше.

Розвернулися наші герої – і му трощити не-
гисть погану! Фазан дзьобав амцибомотів у вігі,
шавна шкрябала їм терево, а собака гриз ноги.
Недовго амцибомоти тинили опір. Незабаром го-
ловний амцибомот зі сльозами на очах уклінно став
прохати вибачення:

– Даруйте нам життя, а за це ми віддамо
вам всі наші скарби.

Навантажив Момотаро з друзями на воза
тишало скарбів, і всі вони, разом із собакою, шав-
пою та фазаном, штовхали перед себе великого
вщерт наповненого воза, після славної перемоги
щасливо повернулися додому.

Ось і закінчена казка.

Цю казку записано в повітках
Кавакаші та Атецу префектури Окаяма

Каті-каті яма –
гора трісь-трісь

Жили собі, були собі колись дід та баба. Жили
вони бідно, зате у змагоді й пошані. Однієї пого-
жої днини, наводять лад у садку, баба випадком
знайшла три крупних бобових зерна.

– Дідусю, а що скажеш? – показала вона дідові
зерна в жмені. – Давай-но змелемо з них борош-
но, спетемо смагменькі коржіки та й поласуємо.

– Та нібито й жаль усі ці боби пускати на бо-
рошно. Краще-до половину бобів розмелемо на

борошно та з'їмо, а половину залишимо на насіння, – запропонував діг.

Розрізала вона один біб на дві частинки. Одну половину добового зерна підсмажила і ну товкти у ступці. Товте баба половинку добового зерна, товте, а кількість добової маси все збільшується, збільшується, аж поки маса не заповнила собою всю ступку, а це, між іншим, цілий один сьо⁵! Зрадили діг та баба і, не зволікаючи, тут усе й з'їли.

Решту зерен вони пішли сіяти на полі. Баба сіє та приказує:

– Хай половина доба стане цілим зерном доба.

Діг сіє та приказує:

– Хай одне добове зерно стане тисячею добових зерен.

Сіють вони та приказують, сіють та все приказують. А тут якраз підходить до них борсук Тамукі⁶. Підійшов і присів на пеньок неподалік. Слухав, слухав, а потім, відбиваючи такт хвостом, потав теж уїдливо приказувати наперекір старим:

⁵ Сьо – старовинна японська міра об'єму = 1,8 л.

⁶ Тамукі – дукв.: <<емотовидний собака>> (загальна назва). Ця тварина поширена в Японії. Частий, переважно негативний герой японських народних казок, що своєю поведінкою нагадує лисицю і вовка в українських народних казках, але, на відміну від них, тамукі приписують здатність набирати будь-якої поводи, у тому числі й людської. Традиційно перекидається як борсук.

– Хай половина доба змиє!
– Хай одна добина залишиться огнією добимого!
Обурився дід, як пожеметься за Тамуки:
– Ах ти, триклятий собацього! Зараз я тобі
покажу, де раки зимують!

Та осоружений псятоха прудко втік на гору,
став там, і вимахуючи хвостом, показав дідові
велику дулю.

– Тьху, капосний! – спересердя спитонув дід.

Захотілося старому за будь-яку ціну зловити
нахаду. Роздобув він у мисливця на птахів
клетю і добре вишастив ним той пеньок, на який
сідав Тамуки.

А що добів вже не було, то дід тільки робив ви-
гляд, що сіє, а сам краєчком ока поглядав на пеньок:

– Хай із огнієї зерними виросте 1000 зерен,
хай дві посіяні зерними дадуть дві тисячі зерен!

Тамуки не довелося довго текати. Він змову на-
хадно усівся на пеньку і став, відбиваючи такт
хвостом, брати на кними:

– Хай із огнієї посіяної зерними виросте одна
зернина, хай дві посіяні зерними дадуть дві зернини.

Дід тишдуже шетнувся до нахадного борсука.
Тамуки сшикнувся було навтіки – та да! Клей
для ловлі птахів міцно тримав його. Він скавтав
і вперто намагався звільнитися – марна річ!

– Ах ти, триклятий собацього, марешті, я тебе
заповав! – кригав дід, зв'язуючи Тамуки мотузком.

Приміє його до хати і сказав баді:

– Зготуємо суп із цього мегідника, раз він та-
кий. З'їмо все, до останнього цурпалка.

І підвісивши Тамукі в хаті на бантині, пішов до міста зробити потрібні закупки.

А баба тим часом подумала: «Поки дідусь повернеться, я зготую тушизний⁷ коржик, що так йому подобається». Стала баба в діжці місто місити. А Тамукі висить, зори спостерігає. Дивився, дивився, а потім каже:

– Бабуся, бабуся, ви вже старенька, важко вам місити тісто на коржик, давайте я допоможу вам, розв'яжіть мене.

– Е ні, – відказує стара, – якщо дідусь повернеться і побачить, що я тебе відв'язала, він дуже розгнівається.

– Та що ви, бабуся! Я швидко вам вимісто тісто, і ви мене знову назад прив'яжете, дідусь і не здогадається.

«А що, – шіркує стара, – і справді важко мені тісто місити, хайно допоможе». Спустила баба Тамукі та й розв'язала. Взяв Тамукі кашанку для розкатування тіста та щосили мусь баду по голові! Побалилася стара, тут її і скін настав. Злочинний же Тамукі швиденько зодягнув бабине вбрання, приготував із бади суп і став текати на діда. А тут якраз і дід нагодився.

– Бррр! Яка холоднега!

– Дідусю, а я гаряченький супчик із м'ясцем приготувала.

⁷ Чушизний – риблений з тушизи (волосянки, або італійського проса) – трав'янистої злакової рослини, найпоширенішої на Далекому Сході, що вживають для приготування каші і для годівлі худоби.

– А нушо куштувати! Бабуся, а що в тебе з голосом?

– Та простудилася я трішки.

Став діг їсти суп, м'як не може розжувати м'ясо:

– Щось м'ясо це замедто жорстке.

– Та той борсук, мадуть, старуватий дув, – сказав Тамукі ухильно.

Пойми Тамукі з дігом та й спати полягати. А коли настав ранок, Тамукі прокинувся першим та й каже дігові:

– Але ж і смагний дув втора суп із твоєю бабою! У мене ще он досі в кутніх зубах позастрягати шматочки з її смагного м'яся!

– Казма-що верзеш! – м'як не збагне спрощомня діг.

– Он піди подивися, в кутку саду лежить її одяг, а кістки – під кухонною раковиною.

Так ще покеккував над неборакою зний Тамукі та й подій соді.

Здліг діг із переляку, хутко метнувся до раковини – так і є, купа бадиних кісток. Мерщій подій у куток саду – так і є! Одяг бади валяється. Став діг голосно ридати з такого горя та кривди.

Потув дігів лешент заець і прискакав з гори.

– Відусю! Чому ви так плачете? Що трапилося? – запитав він співгутьливо.

– Борсук Тамукі забив мою бабуся, та ще й до всього накоршив мене супом із її м'яса. Просто рознат мене дере! – відповів відусь.

– Відустю, не плачте, не подивайтесь, я неог-
мінно відомщу за таку злу наругу, – намагався
заспокоїти і підбадьорити діда заєць.

«Ну, борсугисько, ну погамцю, я тобі влаш-
тую, нагувайся», – подумав заєць і повернувся
додому на гору. Потім він узяв косу, пішов на гору
Кая-яша і став косити міскант⁸. Саме в цей час
перевальцем, не помішаючи, підійшов Тамукі.

– Куше зайцю, навіщо ти міскант косиш?

– Та, кажуть, що ця зима дуже холодна буде,
то я зібрався покрити дах сіном із місканту, аби
тепліше зимувати було.

– Он воно що... А давай я допоможу тобі ко-
сити міскант, тільки цур, тоді пустиш мене до
хати перезимувати.

– А того ж, я згоден.

І вдвох вони по терзі накосили багато сіна.
Потім завдали один одному снопи місканту на
спину і рушили назад. Борсук іде попереду, заєць
ззаду. Ось спускаються вони вузькою гірською
стежиною. Заєць тихенько висік кресалом во-
гонь та й підпалив сіно, яке міс на спині борсук. А
Тамукі погуб та й питає:

– Що воно за звуки такі «кляц-кляц»?

– Та на цій горі мешкає такий птах, ото він так
співає, – відповів заєць, а сам погав роздмухува-
ти поцум'я, щоб добре розгорілося: «фу-фу»!

⁸ Міскант – япон.: «кая», звідки й назва гори Кая-яша
(гора, де росте міскант); ця назва вживається в Японії
і на позначення конкретної рослини, і як загальна назва
трав'янистих рослин, вживаних для покриття даху.

Почув Тамукі та й змову запитує:
– Куше зайцю, а що воно за звуки такі <<фу-фу>>?

– А-а, та на цій горі мешкає ще й інший птах, ото він так кричить.

Тим часом міскант розгорівся і став палати, потріскуючи <<трісь-трісь>>.

– Куше зайцю, а це що за звуки <<трісь-трісь>>?

– Та на цій горі мешкає ще й третій птах, то він так співає <<трісь-трісь>>.

А вогонь все розгорався, вже й до живого дістав, так що й шерсть на дорсугій спині займалася.

– Ой-ой-ой, куше зайцю, горю! Горю! Погаси вогонь! Та заєць втік, залишивши Тамукі напризволяще.

Наступного дня заєць пішов уже на іншу гору, Таде-яшу⁹, де росла ціргична трава. Нарвав він листя ціргичної трави і заходився його розтирати. А дорсук вже тут як тут. Побачив зайця і лютю накімнувся на нього:

– А зайцю, горти б тебе подрали! Ти, що, втора надушав на горі Кая-яша позмуцатися наді мною?!

– Ти... З якого приводу шановний Тамукі так лається? Знати нічого не знаю, відати не відано, адже то був заєць з гори Кая-яша, а я заєць з гори Таде-яша, – схитрував заєць.

⁹ Таде-яша – гора, де росте ціргична трава, від япон.:

<<таде>> – <<цірґиця>> (споріджена з црґкою) і

<<яша>> – <<гора>>.

Борсук подумав: «А й справді, то був інший заєць. Вони всі такі схожі один на одного», – і вже лагідніше запитує:

– А навіщо ж це ти, куме зайцю, з гори Таде-яша, розтираєш гірчигне листя?

– Та це я ліки від опіків роблю.

– О! В самий раз! Чи не намастив мені бодай трохи цими ліками спину?

– З превеликим задоволенням, шамовний Тамукі. І заєць щедро пошмарував попелену в міхурах і кривавих виразках спину Тамукі ідким гострим соком гірчиці.

– Ай-ай-ай! Зайцю, що ти зробив! Ой бо-лить, бо-ить!

Поки барсук скотив з болю, катаючись по землі, зайця й слід простиг.

Наступного дня той самий заєць з'явився вже на іншій горі, Мацу-яші¹⁰, де був густий сосновий бір. Заходився він там рубати сосну. Розлютований борсук, стогнути, усе ходив, шукав зайця, аж поки не застав його на горі Мацу-яша.

– Ну зайцю, горти б тебе обрали, ну зайцю, зараз я, нарешті, з тобою поквитатися за таку наругу на горі Таде-яша! – люто загартав Тамукі і схопив зайця за хвіст.

Заєць зробив вигляд, ніби нічого не сталося, і спокійно відказав, не перестаючи рубати:

– Не збагну, про що це ви торочите, шамовний Тамукі. Знати нічого не знаю, відати не відано,

¹⁰ Мацу-яша – власна назва гори, де ростуть сосни, від япон.: «шацу» – «сосна» і «яша» – «гора».

адже то був заєць з гори Таде-яма, а я – заєць з гори Мацу-яма.

«А й справді!», – подумав Тамукі, трохи по-остигши, вже наїгідніше запитую:

– А навіщо ж це ти, куше зайця з гори Мацу-яма, рудаєш сосну?

– Та кажуть, що цієї зими буде багато снігу, і гірської поживи не вистагатиме, то й збираюся я зробити товна і ловити рибку в морі.

«Ти диви! – подумав Тамукі, – а й справді заєць дію каже». І вирішив він попрохати зайця:

– А зроби лишень і мені товна!

– Ну, гаразд, гаразд. Я зроблю собі дерев'яного товна, а тобі – глиняного. Тільки примеси мені влого.

Приміс дорезок влого, і заєць, змішавши його з сосновим живицею, зробив товна.

Ось вони вирішили випробувати свої товни. Човен зайця відплив від берега, і заєць став наспівувати:

Хай дерев'яний товник швидко плиме,

Ха, еяра, корасано-е¹¹.

Хай товник із влого розколеться навпів,

Ха, еяра, корасано-е.

Човен із влого теж відплив від берега. От запливши вони вже на велику глибину, далеко від берега.

– Дерев'яний товник йде вперед,

Човник із влого йде вперед.

¹¹ Ха, еяра, корасано-е – вшук, яким японці супроводжують дію, що виконується у швидкому темпі, ритмі.

Так відбиваючи такт, заєць див веслом по борту.
– Куме зайцю! Навіщо ти д'єш веслом по борту? – запитує Тамукі.

Заєць відповів:

– Коли так бити, то багато риди принадиш.
<<Ти диви! – подушав Тамукі. – Усе цей заєць знає>>. Я потав Тамукі щосили бити веслом по борту свого товма, щоб побільше риди принадити. Та дя товма з шего це було замагто – розколовся він навпіл!

– Зайцю, рятуй, рятуй! – заволав Тамукі.

– Оце тобі, негіднику, кара за те, що замордував дабусю і позбиткувався над старим! – тільки й сказав заєць.

Борсався, борсався борсук та й пішов на дно!
Тільки дувьки схопилися...

Ось і казці щасливий кінець.

Цю казку записано у повіті Мотойосі
в префектурі Міяві

Кавуя-хіме – діва місячного сяйва

Давним-давно, в гушині бамбукового лісу жили-були собі дід та баба. Незважаючи на захоплюючу красу місцини, де стояла їхня хатинка, життя для стареньких здавалося сумним і нецікавим. Не було в них ані грошей, ані дітей. Тому потували вони себе самотніми й нікому не потрідними.

Дід цілими днями невтомно рубав дашдук, з якого потім робив кошики, капелюхи, всіляке нагимня та інший корисний у домашньому господарстві крам. Продавав його на міському торззі – з цього й жиє. Зараз уже й не пригадаєш, яке було справжнє ім'я діда, бо в ті давні часи його звали просто <<різальник дашдука>>. Ось яка дивовижна історія трапилася з ним та його жінкою.

Одного разу дід продирався крізь темні густі хащі в пошуках товстого прямого дашдука, як раптом зауважив, що в темряві щось світиться. Сріблясте саяво йшло від стрункого товстого стовбура дашдука, що ріс окремо. Дід стояв і зачудовано дивився: за все його життя, що він різав дашдук, з такою дивиною ще не доводилося стикатися. Нарешті, він вирішив зрізати дашдугину та й поглянути, того ж вона так світиться. Витягнув сокиру, замахнувся – цок! – і зіткнув одним ударом. Та вгадайте, що він знайшов усередині?! Ніколи не вгадаєте. Всередині трубка-тої порожнечі дашдукового стедла була маленька дівчинка! Була вона не більша від дідової долоні, зате така гармосінька, така гармосінька, що дідові ще ніколи не доводилося багити. Обережно взявши мацюпусіньке дівчатко в жемню, старий шерцій подидав додому.

– Ти поглянь лишень, стара, що нам милостивий Господь послав, – щойно відгикнувши двері, вигукнув дід.

– О Боже! – сплеснула руками баба. – Яка ж вона гармосінька!

– Це наша донька.

Дід пояснив жінці, як він знайшов це немовля, а потім обоє вирішили назвати її Кавуя-хіме, що значить <<Осяйна принцеса>>.

Але це ще не кінець чудесам. Майже щодня ходив дід різати бамбук і майже щодня натикався на бамбугини, що променилися срібним саявом. Він стинав їх, проте всередині ніяких дівчаток більше не було. Натомість у кожному стеблі він знаходив великі срібні монети! Невдовзі старе подружжя зробилося справді дуже багатим, і це дозволило їм ростити Кавуя-хіме за таких умов, як і належить справжній принцесі.

Кавуя-хіме зростала наддивовиж швидко, ледве не по одному суму в день. І з кожним днем вона ставала все гарвінішою і життєрадіснішою. Цілими днями вона жваво забавлялася: її можна було багатити то як вона ганяє з вітрячком у руці, то як поїє на дабок, що перелітають з квітки на квітку... Старі не могли навітшатися нею. Вони готові були на все заради неї.

Звітаймо, медово довелось їй захоплюватися дитячими забавами. Вже за три місяці Кавуя-хіме перетворилася на прекрасну діву, таку прекрасну, що люди просто ніїли перед її неземною красою. Кожен юнак, якому довелось багатити її, відразу безнадійно закохувався.

Слава про красу доньки різальника бамбука вшит поширилася по всій країні, і незабаром тєрґа багатих і знатних жємихїв добре втопта-

ла стежку до дверей її хатини. Та Кавуя-хіше усім відмовляла.

– Я ніколи не одружуся, – казала вона дідові й бабі, – і ніколи самохіть вас не покину.

Старого, звісна річ, такі слова вельми втішали, бо любив він Кавуя-хіше, як, мабуть, жоден батько у світі не любив свою дитину. Він навіть саму думку відганяв, що може її втратити. Проте й ать найбагатших і найзмагніших юнаків уперто наполягали на тому, щоб прекрасна дівка все-таки зробила з-поміж них вибір. Вони думували й мотували діля воріт садиби, аби лишень уругити мати і ще раз поглянути на Кавуя-хіше. Старий відгував себе незручно, багати все це, але оскільки тас спливав, а шляхетні юнаки все затялися на своєму, йому стало навіть жаль їх. Нарешті, він вирішив, що його донька має все-таки когось вибрати з-поміж них, і сказав Кавуї-хіше:

– Доню, кожна дівчина рано чи пізно, а мусить-таки одружитися. Чи варто зволікати далі? Вибери гарного для себе маретевого з-поміж цих шляхетних юнаків.

Та прекрасна дівка відповіла:

– Серце моє мовчить.

– Ну що ж, тоді давай-но зробимо так. Хай кожен із них отришає по одному хищерному завданню. Той, хто, мовляв, найкраще виконає його, той і стане твоїм обранцем. Хай перший принесе тобі золоту гілку з кетягом

живого бурштину, другий – хутро з чистого золота, третій...

Кожна з наступних вишог старого була все наймовірнішого: віяло, яке б сяяло, немов сонце, намисто з отей дракона, папір, що сам би світився у темряві.

Повідолив старий від імені Кавуї-хіше про це рішення п'ятьох залицяльникам – і п'ять шляхетних юнаків негайно кинулися виконувати свої завдання, присягнувшись повернутися з загаданими ніди Кавуєю-хіше дарунком. «Легко сказати – важко зробити», – подумав старий. Він був переконаний, що такі наймовірні вишоги змусять їх усіх відмовитися від шлюбного задуму.

Уявіть лише собі його здивування, коли через місяць всі п'ятеро виконали вишоги і повернулися з хищерними скарбами! Тут були і бурштинові плоди, і золоте хутро, і сяюче віяло, і намисто з драконових отей, і світлоносний папір. Від дивовижної краси цих коштовностей не в силі було відвести отей. Та коли всі дари принесли Кавуї-хіше, вона заявила, оглянувши їх, що вони нічого не варті. І дійсно, її власна природна краса так прошемилася, так струменіла саявом, що всі залицяльники змушені були визнати: їхні скарби – це прості підробки. Примітемі й помурі всі п'ятеро вийшли з будинку, пошумувавшись прекрасною принцесою востаннє.

Старий полегшено зітхнув від того, що справа врешті-решт вирішилася і що його прекрасна

домька залишитися з ними. Проте нетривалим було його щастя. На восьмий місяць року з Кавує-хіше стало відбуватися щось незрозуміле. Щомогі вона сідала біля вікна і не зводила очей з місяця, диск якого ставав усе більшим і яскравішим. Ніг у ній зростала тура й задума в очах Кавуї-хіше.

Багато таке, старі погали турбуватися:

– Кавуя-хіше, Кавуя-хіше, тому ти така сушня? – запитали вони нарешті, не в змозі далі дивитися на стражданья своєї доні. Кавуя-хіше залилася сльозми, увіткнувшись обличчям у поділ старої.

– Ох, якби я могла, я б завжди залишалася з вами, – схлипувала вона, – та незабаром я маю повернутися.

– Повернутися? – схопився зі стільця старий. – Куди повернутися?

– До місячної країни, де я народилася.

– До місячної країни?

– Так, тепер, коли я виростаю, вони придуть за мною.

– Що? Хто? Коли?

– Місячні мешканці. П'ятнадцятої ночі цього місяця, коли буде повня.

– Але ж це завтра! Ні! Не бажано цього гуги! – кригав старий, – ти наша доня, і ніхто не забере тебе від нас!

Старий і його дружина обхопили діву руками, і всі троє гірко заплакали.

– Ми ніколи не відпустимо тебе, Кавуя-хіше, – ридав старий, – ніколи!

Наступного дня він наймав тисячу найміцніших самураїв для захисту від місячних мешканців. Ставши ніч-о-ніч, воїни оточили будинок, навіть на даху вишикувалися воїни з луками. І от, коли зветоріло, і місяць став підійматися з-за гір, усі вони напнули свої луки, спрямувавши стріли в небо. А старий та жінка, тим часом, сиділи з Кавуєю-хіше у внутрішньому покої будинку.

Ось величезне кружало місяця в повні цілком показалося з-за гір. Раптом від нього відділилося велике осяйне сріблясте коло і стало стрімко наближатися до безпристрасних самураїв. Тоді самураї випустили свої стріли, але вони, не влучивши, зникли в нітній пільмі. Біля самої землі осяймо-сріблясте коло випустило безліч срібних променів-стріл, які пронизали лати воїнів, знерухомивши їх. Кожен із них застиг без руху, там, де стояв.

Тоді в осяймо-сріблястому колі на срібній кареті, запряженій крилатими конем, показалися дві місячні діви і стали спускатися над будинком. Водночас двері-переділка до внутрішнього покою сама собою поступово відсунулася вдік. Кавуя-хіше мимоволі підвелася і рушила до виходу, ніби її тягнула якась невидима сила. Старий і стара зрозуміли, що тепер вони нічого не спроможні вдіяти.

– Кавуя-хіше! – голосили вони, шкандибачучи за нею. – Якщо ти таки мушиш іти, візьми нас із собою.

– Якби я тільки могла... Ви не уявляєте, як я багато втрагано разом із вами. Будь ласка, візьміть це як знак глибокої вдячності за ту любов до мене, яку я від вас відчувала.

У Кавуї-хіме випала з рук торбинка.

– Там ліки, еліксир молодості, – промовила вона, – вживаючи його, ви не будете далі старіти. Будьте завжди здоровими і щасливими. Прощайте!

Кавуя-хіме ступила до срібної карети, і крилатий кінь, потрясши своєю гривотою, шугнув угору.

Старий різальник бамбука і його дружина розгляливо дивилися, як крилатий кінь, карета і небесні діви здіймалися все вище, вище, як вони зникли в промінні місяця, і сльози струменіли по їхньому обличчю.

Довго тієї ночі старе подружжя стояло біля багаття, розпаленого у дворі. Старий тримав гарівну торбинку, яку залишила їм на прощання Кавуя-хіме.

– Отже, із цим зіллям ми зможемо жити вічно, – зітхнув він, нильно вдивляючись у яскравий повний диск місяця, – але без тебе, Кавуя-хіме, хіба зможемо ми коли-небудь знову стати щасливими. А що толку у вічному житті без щастя?

І з цими словами він кинув торбинку до багаття.

Сміловиця

Зимова пора в Японії по-своєму приваблива. Недаремно ж її, як і весну, оспівують поети, змальовують на полотні художники. Та й хіба не захоплююче спостерігати, як тихо падають з неба дімі і мізмі, як лебединий пух, смілові пластівці, вкриваючи випадливо оздоблені дахи буддійських храмів, ажурні аркові мости, тендітні гілки плакучих верб, гарні яскраво розфарбовані міхтарі, яких так багато в японських садах! Певно що тільки в Японії можна побачити таку ідеальну зимову картину.

Та вишукана форма приховує далеко не привабливу і не прихильну до людей суть.

Мосаку та його підмайстрові Мінокіті якоесь довелось мандрувати від свого села до сусіднього села взимку терез ліс. Стояла морозна ніч, коли вони пройшли вже більшу частину шляху і підійшли до річки. Вони збиралися перепливати терез річку на гонні, але перевізник вже пішов додому, залишивши гонна на другому березі. Домати крижану воду впаав за такої морозної погоди не випадало, тому вони раді були знайти притулок на ніч у невеликій будці перевізника по цей бік річки.

Мосаку повалився на підлогу й заснув, щойно зайшов до скромної, але затишної хатинки. А Мінокіті щось ніяк не спалося: тривалий час він лежав і слухав завивання вітру і шурхіт сміу, що див у двері, заліплював шидку. Та ось втома

далася взмаки, і Мінокіті вже засинав, як раптом знову проснувся від різкого подмуху крижаного вітру і смійової заметії. Підвівши голову, він подивився, що двері відчинені навстіж, а посеред кімнати стоїть гарівна жінка у сніжно-білому вбранні. Якусь мить вона стояла без руху, тоді підійшла і нахилилася над Мосаку. З її вуст, як білий морозний дим, струменів видих. Так подихавши на Мосаку протягом хвилини ти двох, вона повернулася до Мінокіті і дмухнула на нього. Він силкувався закрити, бо дихання цієї жінки було подібним до подмуху крижаного вітру, та голосдесь застряг у горлі. Жінка вперила свій холодний погляд просто у вічі Мінокіті, а потім промовила тихо, але глибоко:

– Я збиралася зробити з тобою те саме, що з цими старим, але зважаючи на твою юність і вроду, не стану цього робити. Від одного застерігати: якщо тільки колись розповіси про те, що тут був і бачив, – загинеш.

Після цього вона зменацька розтанула в повітрі.

Якусь хвилину Мінокіті приходив до тями, а тоді кинувся кликати свого улюбленого хазяїна:

– Паме Мосаку, паме Мосаку, просинайтеся! Трапилося щось надзвичайно жахливе!

Та відповіді не було. Він намацав потемки руку хазяїна – вона була холодна як шматок криги. Мосаку був мертвий!

Минув рік. Знову настала зима. Знову довелося якось Мінокіті повертатися додому через

засмієний ліс. Несподівано посеред стежини він зустрів вродливу дівчину.

– Хто ти дівчино, як тебе звати? – запитав Мінокіті.

– Я Юкі.

– Куди прямуєш?

– Я йду до Едо¹² майматися на роботу.

Краса дівчини приворожила Мінокіті, і він зважився запитати, чи не заручена вона. Потувши заперетну відповідь, Мінокіті запропонував їй піти з ним до нього додому. Красуня згодилася, а терез деякий час вони й побралися.

Здій час. Юкі подарувала своєму головікові десятьох гармєньких і розумньєньких дітей. Щоправда, з якимсь блідішим кольором шкіри, ніжє звичайно. Юкі була вірною і дбайливою дружиною. Коли мєнька Мінокіті поширала, останніми словами її були слова похвали Юкі. Про зразковість і добропорядність Юкі говорили по всіх довколишніх селах.

Одного вєтора, коли Юкі щось саме шила, схилившись над паперовим ліхтарем, Мінокіті мєнароком подивився на її обличчя. Вона було якомь так освітлене ліхтарем, що ні з того ні з свого йому раптом загадалася та жахлива міт у хатинці перевізника.

– Юкі, – звернувся він до дружини, – зараз ти так нагадуєш мені прекрасну білу жінку, яку я бачив, коли мені було вісімнадцять років. Вона

¹² Едо – давня назва Токіо, сучасної столиці Японії.

погубила того хазяїна своїм крижаним диханням. Я переконаний, що вона була якимось зимим духом, а ось цього ветора мені здалося, що ти дуже схожа на неї.

Юкі шить була мерухома, дамі відкинула своє шиття. Страшна посмішка з'явилася на її обличчі, вона нахилилася поближче до головіка і... пронизливо заволали:

– Це була я, Юкі-Омна¹³, це я приходила тоді й тихо зашордувала твого хазяїна! О нещасний, ти зламав свою присягу, ти обіцяв нікому не розповідати про це. Тепер нашому щасливому подружньому життю прийшов кінець. Якщо не наші діти, а б зараз негайно розпробилася з тобою. Закарбуй собі, якщо тільки я почую, що вони марікатимуть на тебе, скаржитимуться, то зимової смілової ногі я прийду, і ти розпрощаєшся-таки з життям!

Тоді Юкі-Омна, що зматить Сміловиця, стала поступово розгинатися в діній ішмі, шинляги і здрігалися усім тілом, і зникла у димороді, щоб більше ніколи не повернутися.

Переказ О. Я. Бондаря,
Уешури Сусушу

¹³ Юкі-Омна – Смілова діва, від япон.: <<юкі>> – <<смі>> і <<омна>> – <<жінка>>, на відміну від Сміуромьки з українських казок часто виступає як зла сила. Казки про Юкі-Омну поширені на о. Хоккайдо і в північній частині о. Хонсю, де зима досить холодна.

Цукурі моноватарі

У передмові до однієї збірки буддйських легенд сецува, що датується 984 р., сказано: «Рошамів (моноватарі) у нашій гасі стало більше, ніж ні-щенок на березі моря Арісо». Однак поняття «моноватарі» як одного з провідних прозових жанрів японської класичної літератури дуже широке. До нього відносяться і казки, і легенди, і новели, і повісті, і рошани. Тодто головною формальною ознакою моноватарі є те, що до цього літературного жанру належить практично вся сюжетна проза, яка була написана японською мовою в період з IX по XV ст.

У свою чергу художні твори жанру моноватарі традиційно підрозділяються на два види: а) цукурі моноватарі – «складені / зроблені, створені / повісті / сказання»; б) ута моноватарі – «писемні повісті / сказання».

Незадовго до появи першого з відомих творів жанру цукурі моноватарі, «Такеторі моноватарі», в Японії була запроваджена до широкого обігу національна писемність, створена на основі китайської ієрогліфіки, так звана кана (хірагана і катакана). Її створення легенда приписує Кукаю (Кодо Дайсі /774–835/) – відомому поету, філософу, буддйському генію, засновнику власної релігійної школи буддизму Сінмон-сю. Існують відомості (назви, сюжети) про майже 200 рошамів (повістей) доби Хейан, які відносяться до жанру цукурі моноватарі,

однак збереглися тексти чи фрагменти текстів лише 20 із них. Понад 180 романів було втрачено назавжди. Серед цих прикрих втрат – такі популярні свого часу художні твори, як, наприклад, роман «Сушійосі момоватарі», що був написаний відразу після «Такеторі момоватарі», та інші, від яких до нас дійшли лише згадки і назви. Головними причинами втрати художніх творів були обмежена кількість списків, пожежі, землетруси й елементарне забудтя. Попри це, жанр цукурі момоватарі в японській літературі за досить короткий історичний період досяг значного прогресу у своєму розвитку.

Якщо зміст першого художнього твору цього жанру «Такеторі момоватарі» був своєрідним переіменням казковості з елементами тогочасної реальності, то вже в другому за часом написання подібному творі «Повісті про гарівну Отікудо» (друга половина X ст.) все навпаки – повна художня реальність лише з окремими елементами казковості. Що ж стосується твору «Гемдзі момоватарі» Мурасакі сікібу (початок XI ст.) – першого у світовій літературі справжнього великого роману, то в ньому вже – повна реальність сюжету, реалістичність усіх подій і персонажів без будь-якої казковості.

Т а к е т о р і м о м о в а т а р і

Часом створення <<Такеторі момоватарі>>, на думку більшості японських фахівців, є кінець IX – початок X століття. М. Ж. Конрад вважав датою написання цього твору початок IX ст., а Д. Кім появу <<Такеторі момоватарі>> датує періодом між 871 та 881 роками.

У повісті йдеться про події кінця IX – початку X ст., тобто епоху Хейан, але імена героїв більше характерні для епохи Нара, наприклад:

Дід Такеторі – справжнє ім'я

Самукі-мо Міяцукосаро.

Дівчинка – Найотаке-мо Кацуя-хіме.

Жрець, який дав їй це ім'я –

Їмбе-мо Акіта із Мішуроґо.

Женихи: принц Ісїцукурі, принц Курашоті,

правий міністр Аде-мо Мішурадзі,

дайманом Отомо-мо Міюкі,

тїюнавом Ісомокаші-мо Маро.

Автор повісті невідомий, проте існує гіпотеза, що її написав Мімашото-мо Сітаво (911–983).

Перші переклади <<Такеторі момоватарі>> на слов'янські мови датуються кінцем XIX ст.

Структура повісті складається з 10 невеликих за обсягом новел-гастин, пов'язаних між собою єдністю сюжету та героями.

Окрім казковості сюжету, художніми особливостями повісті <<Такеторі момоватарі>> є:

- а) насиченість прозового тексту поетичними вставками – повість містить 15 віршів-танка;

- д) наявність цікавих етимологічних розвідок – тлумачення походження деяких давніх японських прислів'їв та приказок наприкінці кожної з п'яти глав, присвячених землям Кавуя-хіме: <<Випити гашу гамьди>>, <<Марно розсипати перла красномовства>>, <<Згоріла його справа>> (<<Пішла димом>>), <<Щастя з крихітну скойку>> тощо;
- в) присутність окремих елементів наукової фантастики. Так, опис <<літучої колієниці з навісом із тонкого шовку>> нагадує опис космічного корабля з парашутом; <<променисті істоти, які могли триматися у повітрі над землею>> схожі на сучасних космонавтів; а слова, сказані Кавуя-хіме: <<Там на Місяці у мене залишились батьки. Для них розука зі мною було короткого шиття, а тут, на Землі, за цей час минули довгі роки>> – наштобхують на думку про теорію відносності А. Ейнштейна.

Такеторі моноатарі

<<Повість про Діву місячного саява>>

1. Дивовиже народження Кавуя-хіме.
Давним-давно жив собі дід, збирає бамбуку – Такеторі. Він ходив угори і долина, де збирав бамбук, щоб виготовляти з нього реті на продаж, за що й отримав прізвисько Такеторі¹⁴. Справжнє ж ім'я діда було Самукі-мо Міяцукочаро.

¹⁴ Таке – бамбук, тору – брати. Такеторі – той, хто збирає бамбук.

Одного дня, збираючи бамбук, Такеторі помітив незвичайне саяво від одного зі стволів бамбуку. Підійшовши ближче, він побачив надзвичайної краси дівчинку, яка була зайита саявом, немале воно, і дуже маленька на зріст – з мізинчик. Тоді сказав їй дід Такеторі:

– Кожного дня я з самого ранку до пізнього вечора збираю бамбук, але такого дива я ще не бачив. Мабуть, судилося тобі стати моєю донькою.

Так сказав Такеторі і, взявши обережно маленьку дівчинку на руки, поміс її додому, де й віддав крихітну красуню дружині.

З того часу як Такеторі знайшов дівчинку, кожного дня він знаходив чудесний бамбук, у кожному кільці якого були золоті монети. Потроху стали вони багатіти, а маленька дівчинка росте, тягнута вгору до сометка. І ось диво: уже через три місяці вона зробилася справжньою нареченою на видання. Їй зробили затіску, яку носять дорослі, наділи на неї шю¹⁵.

Дівчину нікому не показували з-під шовкової вуалі, щоб інші не бачили такої краси, якій в світі не було рівних. У домі не лишилося жодного темного місця – усе було зайито саявом і красою дівчини. Як стане дідові Такеторі зле, шяме він

¹⁵ Мо – предмет жіночого вбрання із довгим шлейфом, прикрашений кольоровим візерунком. В Японії, коли дівчині зі знатного роду виповнювалося 12–13 років, проводилася церемонія повноліття, під час якої на неї вперше надягали шю.

на свого донечку і одразу ставало йому краще, про все він забував: і про біль, і про медуг.

Дід Такеторі продовжував ходити в ліс за бамбуком, змаходячи при цьому золоті монети, тому вже через деякий час ця родина стала дужче і дужче багатого.

Коли дівчина вже зовсім виросла, то запросив Такеторі жреця Іміде-но Акіта з Мішурою і той дав дівчині ім'я: Найотаке-но Кауя-хіме, що означає <<Діва місячного саява, струмка як бамбук>>¹⁶.

2. Сватання до Кауя-хіме.

Наречені з усієї Японії закохувались у Кауя-хіме; навіть не багивши її, можна було закохатися у цю дівчину з гуржих сіл. Усі моті, не зникаючи отей, молоді головіки проводили біля дому дівчини. Вони кликали її і навіть, пророкбивши у огорожі дірки, сподівались таким чином подати красуню.

Туди, де жила прекрасна дівчина, приходило багато юнаків. Дехто намагався передати послання для Кауя-хіме через її слуг, дехто, зрозумівши, що все це марно, полишали ту місцевість, а разом із цим і душки про Кауя-хіме. І от залишилось лише п'ятеро головіків, які не припиняли думати про Кауя-хіме, приходили до її дверей. Один із них був принц Ісіцукурі,

¹⁶ Найотаке – мугкий бамбук, Кауя означає <<світ>> і одночасно <<тешраву>>, Хіме – (дитина сонця) – ввігнаний суфікс, що використовували по відношенню до жінок зі зматних родів.

другий був принц Курамоті, третій був правим міністром¹⁷ на ім'я Абе-но Мімураґзі, гетвертий звався Отомо-но Міюкі, що займав посаду дайнавома¹⁸, а п'ятого звали Ісімокамі-но Маро, який був тюнавоном¹⁹. Як тільки вони дізнались про Кавуя-хіме, то не могли ні їсти, ні спати, а хотіли тільки одного: подати туго-дівтиму. Вони писали їй, а у відповідь не приходило нічого, складали вірші про своє кохання до неї, і... знову не було відповіді. Але всі п'ятеро продовжували приходити до дівчини, і у місяць імено, коли все було покрито льодом, і у безводний місяць, коли у неді суворо гуркотів грім.

Одного разу зібрались усі п'ятеро голівіків і прийшли до діда Такеторі, промовивши так:

– Віддай одному з нас свою доньку, хай буде йому за дружину!

Почувши це, дід відповів:

– Не можу я цього зробити, оскільки не рідна вона мені донька, не можу я наказувати її серцю.

Почувши такі слова, голівіки повернулись додому, але як би не бажали, не могли припинити думати про Кавуя-хіме, а тому знову прийшли до її дверей. Подативши це, дід Такеторі звернувся до дівчини:

¹⁷ Правий міністр (удайдзін) – третій за ступінню поважності чин після головного і лівого міністрів у Вищій державній раді.

¹⁸ Дайнавом – старший державний радник.

¹⁹ Тюнавом – другий (середній) державний радник.

– Дівчинка моя мила, ти божество, а я тобі не батько, але все ж таки виховував я тебе як свого рідну доньку. Чи не послухаєш ти старого?

– Так, кажіть, вислухаю все, що ви скажете. Однак, не знала, що я божество і що Ви мені не батько.

– Порадувала ти старого добрими словами. Послухай, донечко, мені вже за сімдесят і не знаю я, скільки ще залишилось. Так вже повелось у світі, що голівіки сватаються до жінок, а жінки виходять заміж за голівіків. Потім вони зводять широкі ворота і живуть собі щасливо у своєму домі. І тобі теж не можна без голівіка.

– А навіщо ж мені заміж виходити?

– Люба моя донечко, хот ти і божество, але ж на землю прийшла у жіночій подобі. Поки я живий, то про тебе є кому подбати, але що ж з тобою буде, коли я пошчу... А от ці п'ятеро голівіків приходять до наших воріт місяць за місяцем, рік за роком. Подумай гарно, обери когось із них собі у голівіки.

– Не знаю я, наскільки сильне їх потуття, боюсь, щод потім я не пожалкувала, одружившись з одним з них. Який би не був знатний голівік, а думаю, що одразу одружуватись, не дізнавшись його потуттів, – це велика помилка.

– Усі вони варті тебе, їх потуття сильні.

– Як же Ви можете бути такими впевненими? Необхідно перевірити справжність їх потуттів. Передайте їм, тато, що той із п'яти,

хто зможе принести мені те, що я побажаю, і буде моїм головіком.

– Хай буде так, – погодився дід Такеторі.

І ось, як настали сутінки, всі вже зібрались біля дому Кавуя-хіме як завжди. Хтось грав на флейті, хтось співав пісню, хтось грав і підспівував, а хтось просто постукував віялом. Раптом до головіків вийшов дід Такеторі і сказав їм:

– Мені і справді дуже незручно перед вами, за те, що ви вже стільки місяців, навіть років, приходите до цих воріт, і все дарма. Я говорив своїй доньці, що вже скоро пошуру, що їй треба обрати собі головіка, який би подбав про неї, після того як мене не стане. Але вона не зможе стати вашого дружиною, доки не перевірить справжність ваших погуптів, мовляв, той, хто принесе те, що вона побажає, і стане її головіком. І я вважаю, це справедливо, – сказав дід Такеторі, а у відповідь почув голоси п'яťох наречених: <<Це справедливо!>>.

Тоді Кавуя-хіме попросила передати принцу Ісіцукурі, щоб той привіз з Індії глиняну гашу, яка належала сашошу Будді. Принцу Курамоті переказала наступне: <<У східному морі є гора Хорай, там росте дерево, яке має срібне коріння, золотий стовбур, а на гілках того дерева ростуть білі перлинки. Хай привезе мені такий подарунок>>.

Ще одному нареченому наказала Кавуя-хіме привезти з Китаю сукню, зіткану з шерсті

Вогняної шиші²⁰. Даймавону Отомо-но необхідно було дістати камінь, що висить на шиї у дракона та видискує п'ятьма кольорами. І останньому претенденту на руку Кавуя-хіме – тьонавону Ісінокамі-но Маро – дівчина наказала привезти раковинку ластівки, що допомагала діти народженні діти²¹.

Почувши все це, дід Такеторі сказав своїй доньці:
– Ну і важкі задачі ти поставила їм. І в усьому світі не знайти тих речей, які ти просиш привезти. Як же мені їм сказати про такі завдання?

– Та хіба? Що ж тут важкого?

Вийшовши до принців та тимовників, Такеторі розповів їм про завдання, що були поставлені Кавуя-хіме. Однак голівки розсердились, мовляв, краще б одразу заборонила ходити до неї та й усе, аніж вимушувала такі завдання, і розгаровані повернулись додому.

3. Чаша Будди.

Та все ж таки не шій принц Ісіцукурі прожити без тієї прекрасної дівчини, а тому став думати, як йому дістати кам'яну чашу з Індії.

²⁰ Згідно з китайськими переказами, є в Китаї місце вогняних гір, де живуть шиші, на зріст з бика і з білою шовковистою шерстю. Таку шерсть шиші не водою, а вогнем.

²¹ Раковинки ластівок в Японії були засобом народної магійної медицини. Жінка під час пологів тримала в руках цю раковинку, схожу на пташине яйце.

«Навіть якщо я пройду сотні тисяч рі²² для того, щоб дістатися Індії, ти є шанс, що я знайду ту ташу», – душав головік. Принц велів передати Кавуя-хіме, що вирушає до Індії, а сам три роки ховався, щоб його ніхто не бачив. Потім узав першу ж ліпшу ташу з храму в провінції Ямато, поклав її у мішечок, прив'язав його до гілки з живих квітів і пішов до будинку, де мешкала Кавуя-хіме. Коли дівчина розгорнула мішечок, то побачила там лист. Розгорнула його і прочитала:

Я довго шукав,
Минувши гори, моря,
Чашу Будди шукав.
Тоді, кохана моя,
Серце і ташу віддав!

Але, взявши ташу, дівчина не побачила того саява, яким має сяти Чаша Будди, а тому повернула її принцу з такими словами:

Ах, крапля роси
Яскравіша від таші,
Що привіз сюди
Ти з Кокура-гори,
Навіщо все це, скажи!

Осоромлений принц кинув ташу перед воротами дівчини і пішов, виправивши їй останнього листа:

Немає світла
Від таші несправжньої!

²² Один рі приблизно дорівнює сотирьом кілометрам.

Гудиться світило
У сяйві гори Білої,
А мені соромно...

Саме тоді і з'явилося прислів'я «Випити гашу сорому» про таких нечесних людей.

4. Коштовна гілка з гори Хорай.

Принц Курамоті дув дуже розумний. У імператорському дворі він узяв відпустку, сказавши, що їде купатися у гарятих джерелах на острові Цукусі, а Кауя-хіме просив передати, що їде шукати коштовну гілку. Слуги його супроводжували лише до порту Наміва, а далі він залишив лише найвідданіших, відпустивши всіх інших, мовляв, їде у важливих справах. Одмак терез три дні, одшамувавши всіх, принц теж повернувся до пристамі Наміва. Також головік запросив до себе шістьох найкращих майстрів золоті справи і, поселивши їх там, де ніхто не міг би подати, доручив їм виробити точно таку ж гілку, яку попросила привезти Кауя-хіме. А сам, переховуючись від сторонніх допитливих очей, приніс у жертву богам шістнадцять своїх маєтків. Потім, коли майстри завершили свою справу, принц у свій же палац прислав листа: «Я придуб на кораблі». Принца прийшло зустрітати багато людей, а він удав, ніби дуже сильно втопився після дальньої і виснажливої подорожі.

Тож, поклавши коштовний вирід у сундук, принц вирушив до Кауя-хіме. І ось він уже біля воріт дівчини. Промучило:

– Принц Курамоті прийшов!
– Я як дуб в огязі, в якому подорожував, так
огразу і до вас прийшов. Я привіз коштовну гілку
з гори Хорай. Покажіть її Кавуя-хіме! – сказав
принц, віддаючи дівчині гілку, на якій було прив'я-
зано листа:

Хай краще б помер
Я десь далеко від тебе,
Далеко-далеко,
Аніж вернувся без гілки
Коштовної для тебе.

Тоді дід Такеторі, подачивши старання прин-
ца, сказав своїй доньці:

– Принц привіз тобі, як ти і просила, гілку з
гори Хорай. Чого ж ти ще бажаєш, того ще те-
каєш? Бідолаха навіть не переодягнувся, огразу з
подорожі до тебе прийшов. Вийди до нього.

Принц же Курамоті виглядав дуже впевне-
но і зухвало, і вже тогочасно був переконаний, що
Кавуя-хіме буде його нареченою. Дід Такеторі
теж думав, що Кавуя-хіме тепер вже не зможе
відмовити головікові, і лише додав:

– Так, дерева з перлинами на гілках не ростуть
у нашій країні. Як же ти тепер відмовиш йому.
Та і тому ж йому відмовляти, і головік він гарний,
і дуже йому довелося постаратися, щоб дістати
таку гілку.

На що Кавуя-хіме відповіла:

– Не хотіла я огразу відмовляти, Вам, тато,
а тому і попросила рід, яку неможливо здобути.

А коли мені таку річ принесли, не знаю, що й робити тепер.

Тоді спитав Такеторі, де росте таке прекрасне дерево. І принц поспішив розповідати:

– Позаминулого року другого місяця десятого числа я вийшов у море на кораблі із порту Наміва. Не знав я, куди мені піти, але подумав, нащо ж мені жити, якщо не іти до своєї мети, а тому довірився вітру, хай він веде мене. Я був готовий прийняти смерть, але якщо все ж таки залишуся живим, думав я, то вірив, що все ж таки трапиться мені гора Хорай. Багато що ми витримали, будучи далеко від нашої країни: сильний вітер і високі хвилі були готові затагнути нас до дна морського, інколи наш корабель притягувало до незнайомих берегів, інколи нападали на нас страшні істоти, схожі на демонів, які погрожували смертю. Інколи ми губили курс, не знаючи, звідки прийшли і куди піти далі. Було і таке, що нам не було що їсти, а тому ми їли траву і корінці, а інколи харчувались і мушлями. Там, під відкритим небом, не від кого було текати допомоги. Не знаючи, куди піти, важко нам було. Та от на п'ятисотий день нашої подорожі у гас Дракона²³ ми побачили гору. Ми всі стояли разом на кораблі і дивились на неї: величезна гора ніби пливла сама по собі по морю, а вершина її була

²³ У давній Японії доба ділилась на дванадцять частин, по дві години в кожній. Час Дракона – з восьмої до десятої ранку.

надзвигайної краси. Це була та сама гора, яку я так довго шукав, і мені аж страшно зробилося. Два ти три дні ми плавали навколо неї, млюбуючись її красою, але ось подагли там діву, райської краси, яка набирала воду срібним глетиком.

Ми одразу зійшли з корабля. <<Як називається ця гора?>>, – запитав я у дівчини. <<Це гора Хорай>>, – відповіла вона. Коли я це почув, моїй радості не було меж, а дівчина вже зникла у горах. Гора була така стрішка, що не можна було дістатися на саму її верхівку, дерева були усіяні квітами небаченої краси. З гори зійшли золоті та срібні струмки, а над ними мости, вироблені з коштовних каменів. Дерева навколо світилися і сяяли. Рослини з перелинками на гілках серед тієї всієї краси були неприступними, але я не зміг не послухатися Вас, а тому зірвав саме гілку з того дерева, яку ви просили. Гора Хорай прекрасна, але, зірвавши гілку, я одразу покванився до рідної країни. На щастя, нам дув попутний вітер, а тому через чотири дні ми прибули додому. Саме, можливо, завдяки моїм молитвам, моїм сильним бажанням, я вернувся живим і, прибувши втора до столиці, одразу прийшов до Вас, навіть не змінивши одяг, що увесь промотений сіллю океану.

Почувши історію принца, Такеторі склав вірша:

Бамбук здобував
я у горах і хащах,
було важко мені,

але праця ця ніщо
у порівнянні з подвигом Вашим.

– Все, тепер моє вишукане серце знайшло спокій, – сказав принц і склав вірша у відповідь:

Висох мій рукав,
Що був змочений сльозами,
Сльозами кохання.
На полях трави багато,
Так і сліз не зраховати.

Аж раптом у сад діда Такеторі ввірвалось шестеро незнайомих головіків. Один із них, той, що ніс листа, сказав:

– Я голова майстрів золоті справи. Звуть мене Утішаро. Я з іншими майстрами більше тисячі днів тяжко працював, дотримуючись постів, для того, щоб виготовити коштовну гілку, але не отримав аж ніголісінько! Тож ми просимо заплатити нам грошей.

Однак Такеторі ніяк не міг зрозуміти, про що їде мова. А у принца аж у п'ятах захололо. Кавуя-хіме попросила майстрів дати їй той лист, який вони принесли з собою, і прочитала: «Господарю, ми більше тисячі днів, переховуючись разом із Вами, виготовляли коштовну гілку. За це Ви нам обіцяли гарну платню, проте не отримали ми нічого. Ми дізналися, що гілка, яку виготовляли, була для Вашої майбутньої дружини – Кавуя-хіме, а тому прийшли сюди в надії отримати платню від неї».

Тоді сушне обличчя Кавуя-хіме одразу перетворилось на сонячне, залите посмішкою. Радісна, вона сказала діду Такеторі:

– А я і справді повірила, що ця гілка з гори Хорай. Віддайте, батечку, цю підробку скоріше назад.

– Так, безумовно, якщо це підробка, то треба її повернути.

І тоді Кавуя-хіме склала таку пісню:

Я повірила Вам,
Душала, справжнє усе,
Але все це обман,
І гілля, і слова,
Все це підробка і брехня!

Із цими ж словами дівчина відіслала коштовну гілку назад принцу, а дід Такеторі, який мещодавно так привітно розмовляв із головою, удав, що спить. А сам принц не знав, куди себе й подіти від сорому, і коли настали сутінки, він змій непомітно покинути дім Кавуя-хіме.

А що до майстрів, то Кавуя-хіме їх добряте нагородила за те, що вони вчасно встали прийдуть до її воріт. Однак, коли майстри вертались додому, їх перестрів принц Курашоті зі своїми слугами і подив їх так, що вони, залишивши ті подарунки, тікали що є сили.

Принц Курашоті сказав:

– Який сором! Я не лише втратив кохану, а й осоромив себе так, що і на люди соромно виходити.

Після цього випадку принц погав переховуватися далеко у горах. Його слуги шукали принца,

але все марно. Можливо, він соромився навіть своїх сил, а можливо, його і на світі не стало вже. Але після того про таких людей, як він, стали говорити: «Марно він силе пераши красномовства».

5. Сукня з шерсті Вогмяної миші.

Правий міністр Аде-но Мішурадзі був із дуже знатного роду. Якраз у той же рік, коли Кавуя-хіме сказала міністру привезти сукню, із Китаю на кораблі приїхав купець, якому міністр і написав листа: «Привезіть, будь ласка, сукню, зійкану з шерсті Вогмяної миші». Тоді Аде-но Мішурадзі віддав листа і гроші Омо-но Фусаборі і відправив його до купця. Отримавши ж листа, купець написав у відповідь:

«Сукні з шерсті Вогмяної миші у нас у країні немає. Я гув про таке, але сам не зустрівав такого дива. Я думаю, що якби була така річ у світі, то в Японію її точно би привезли, а тому, мабуть, немає такої речі. Однак я спитаю у найбагатших людей моєї країни, чи немає раптомо такого товару в Індії. Та от якщо і там немає, то я поверну вам гроші».

І от купець разом з Омо-но Фусаборі відплив до Китаю. Через деякий час міністр почув, що його посланець вже придуб до Японії, але йому так кортіло дізнатися відповідь, що той послав свого найшвидшого коня, щоб Омо-но Фусаборі вернувся якомога швидше. І ось посланець уже через вісім днів придуб до міністра з листом від купця, в якому було написано таке:

«Я знайшов товар, який ви просили. Не лише в минулі таси, але і зараз надзвичайно важко здобути сукню, зійкamu з шерсті такої незвичайної тварини. Погуб я, що є в нашій країні такий товар, що був привезений з Індії, і знаходиться він в одному з храмів у Західних горах. Тоді я одразу відіслав людину з грошима, але їх виявилось недостатньо. Тоді я відіслав ще п'ятдесят золотих. Якщо ж ви відмовляєтесь прислати мені ці гроші, то поверніть товар»».

– Знайшов про що говорити! Яке безглуздя! Безумовно я одразу ж вишлю йому ці гроші, – говорив ошалелимий від щастя міністр.

Скримька, у якій лежало вбрання, була прикрашена дорогоцінними каміннями, а сама сукня була кольору лазурі, а кінці шерстинок сяяли золотом. А що ще дивніше, що не водою тистими таке вбрання, а вогнем.

– Так, тепер я розумію, тому Качуа-хіше хотіла отримати саме такий подарунок, – сказав міністр і, поклавши сукню до скримьки, прикріпивши до неї красиву квітку, вдягнувшись якнайкраще, пішов до дому дівчини, будучи впевненим, що вже ніт він проведе у неї вдоша. До того ж, міністр склав пісню, ось вона:

Я хвилювався,
Що сукня ця коштовна
Зорить у плімені
Безмежного коханья,
Та дарша. Ось це вбрання!

І коли міністр уже прийшов до воріт дівчини, він зупинився, текаючи, коли його впускають. До нього прийшов Такеторі і, взявши прекрасне вбрання, пішов показувати його домиці. Подарувши подарунок, Кавуя-хіме сказала:

– Так, і справді це прекрасне вбрання, але ж я не знаю, чи це та сама сукня, що зіткана з шерсті Вогмяної миші.

На що дід відповів:

– Як би там не було, я все ж таки запрошу гостя у дім. Я ще Ніколи не бачив такої прекрасної тканини, – сказав Такеторі і покликав міністра.

– Необхідно випродувати цю сукню вогнем, якщо вона не горить, то це справжня сукня, зіткана з шерсті Вогмяної миші.

– Так, донечко, тут ти права, – погодився дід і переказав ці слова міністру.

На що міністр відповів:

– Шерсті Вогмяної миші в Китаї немає, ми насили її відшукали, які тут можуть бути сумніви, але якщо хочете, давайте випродуємо її вогнем, – і кинув сукню у вогонь, а та шиття і згоріла.

– Бачите, це підробка! – зраділа дівчина, а у міністра облиття зробилося зеленіше від трави.

Кавуя-хіме ж дуже зраділа цій події і повернула міністру порожню скриньку, вклавши туди вірша:

Ти знав наперед,
Що сукня ця у вогні горить,
Але навщо ж

Ти до нас прийшов сюди
І подарунок цей спалив?

А міністру не залишалось нічого, окрім того,
щоб повернутися додому.

Потім одні питали в інших: «А ти правда, що
міністр Абе знайшов сукню, зіткану із шерсті
Вогняної миші, і одружився на Кагуя-хіме?»». А
інші відповідали: «Та ні, ця сукню кинули у во-
гонь і вона згоріла, а дівчина вигнала міністра».
Із тих пір і кажуть: «Погоріла його справа».

6. Коштовний камінь із шиї дракона.

Одного дня даймавом Отомо-но Міюкі зібрав
усіх своїх синів і сказав їм:

– Є у світі драком із каменем на шиї. Цей
камінь видлискує п'ятьма різними кольорами.
Хто цей камінь знайде, той отримає все, що
тільки побажає.

– Ми, безумовно, поважаємо Вашу волю, але
де ж такий драком є? – питали сини всі як один.

– Є і в Японії такі дракоми, що живуть десь у
глибині гір і кожного дня вилітають у небо. Що ж
тут складного?

– Це дуже складна задача, але, якщо це Ваш
наказ, то нічого не породить, – сказали сини та
почали збиратися у подорож; для цього ж їм на-
дали всі необхідні речі і їжу.

– Поки ви будете шукати цей гарівний камінь,
я буду дотримуватися суворого посту. Але знай-
те, не смійте вертатися без каменя! – прирозив
синам їх господар.

Вийшовши від даймавона, слуги порозходились у різні сторони.

«Без каменя дракона не повертатись! Але ж це неможливо!», – кожен з них думав. Розділивши отримані гроші, хтось із них залишився вдома, хтось пішов, куди оті бачили.

А тим часом даймавон подумав, що Кавуя-хіме має жити не у звичайному домі, а в палаці, а тому наказав побудувати для неї незвичайної краси палац, в якому має жити лише вона. Всіх своїх друзин головік повиганяв і став текати на Кавуя-хіме.

Довго текав даймавон своїх слуг, і от уже і рік старий закінчився, не шй більше він текати, а тому поїхав сам до порту Наміва. Зустрівши там першого лішого, він запитав:

– А ти раптом не чув ти про те, що хтось із людей даймавона Отомо поплив шукати камінь дракона?

– Та ні, це ж дуже небезпечно. Я ще не бачив нікого, хто б вирушив на таке поплавання, – відповів рибалка.

– Та це ж дрібниця! Якщо я побачу дракона, то моя стріла одразу ж вб'є його і я з легкістю здобуду цей камінь, – сказав даймавон і миттю вирушив на пошуки п'ятикольорового каменя.

Ось так плив даймавон, аж поки не потрапив на береги острова Цукусі. Та ось, раптово погасла буре: сильний вітер, дощ, висотемні хвилі. Шторш викимув корабель у відкрите море. Даймавон у ту мить думав:

– Такого лиха я ще в своєму житті не бачив.
Що ж мені тепер робити?!

На що один із тих, хто був на кораблі, сказав йому:

– За все своє життя не бачив я такої дури. Я думаю, що нам уже не уникнути смерті: або нас занесе на морське дно, або нас вб'є грошом. І навіть, якщо нас і пожаліють боги, то нас віднесе кудись до далеких берегів Південного моря. Мабуть, тому я маю померти, що слуху такій людині, як Ви!

– Люди, що знаходяться на кораблі, завжди вірять своєму румбовому, він їх захищає, він для них як висока і міцна гора посеред відкритого моря. А ти мені не залишаєш жодної надії на життя! – докоряв даймавом румбовому.

– Це Боги нас прокляли за те, що ми хочемо вбити дракона. Скоріше просіть богів помилювати нас!

– Так, ти правий! О, милостиві Боги, пробагте мене. Так, я і справді надушав вбити дракона, але тепер одіцяю і мізигтика його не тіпати, – ось так молився даймавом, тисячу разів повторюючи свого молитву. І після цього і справді ірші затиш, але дура все ще продовжувалась.

– Тепер ви бачите, – продовжував румбовий, – що буря цю на нас драком насавав. А тепер після молитов нас вітер не несе у відкрите море, а допомагає нам дібратися до наших берегів.

Однак даймавом був так наляканий, що не міг повірити, що все, на щастя, обійшлося.

Так вони пливли три-години дні і, нарешті, вітер прибив їх до рідних берегів. Але даймавом не вірив у це і все душав, що їх прибило до невідомих берегів Південного моря. Тоді люди головіка пішли до правителя тієї землі і сказали про приїзд високого тимовника. Коли ж слухи, якими було доручено дістати камінь дракона, погули про приїзд свого хазяїна, то вони всі прийшли до нього каятися, мовляв:

– Не змогли ми дістати каменя, але приходити без нього теж було заборонено. Зараз же Ви й самі виевмились, як важко це робити, а тому сподіваємося, що Ви не покараєте нас.

– Та це ж дуже добре, що Ви не змогли вбити дракона і взяти той змоцасний камінь, оскільки драком – це є божество, тоді б воно розмівалося і повбивало і всіх вас, і мене. Тепер я розумію, згодійка Кавуя-хіме хотіла моєї смерті. Тепер я ніколи не підійду до її воріт.

Тоді даймавом віддав все, що у нього ще залишилось, своїм слугам, за те що вони не здобули камінь дракона. Коли ж про все це погули колишні друзими головіка, то так сміялись, що мало життя собі не порвали.

А палац, що було побудовано для Кавуя-хіме, потали руйнувати птахи: розносити різнокольорові ниточки, якими він був прикрашений, до своїх нізд.

Потім деякі питали:

– А правда, що даймавом Отомо здобув камінь, що висить на шиї у дракона?

– Та що ви, ні! У нього у самого тепер замість
оцей дві величезні сливи, як те каміння.

Кажуть, що саме з тих пір з'явилося слово
«боягуз».

7. Раковинка ластівки.

Тюмавом Ісімокамі-мо Маро сказав своїм
підданам:

– Коли ластівки потнуть збивати гнізда,
обов'язково повідомте мене.

– Навіщо ж, господарю? – здивувались слуги.

– Кажуть, що у ластівок у гнізді є мушкі, що
допомагають при пологах. Так от я хочу мати
таку раковинку.

– Але ж ми багато ластівок підстрелювали і
жодного разу не брали ніякої такої раковинки.
Єдине що, можливо, ця раковинка може бути у
ластівки, коли вона висиджує яйця. Але ж дуже
важко буде наблизитися до цієї пташки, оскільки
вона не підпускає до себе людей.

Тоді хтось сказав:

– Біля їдальні, під дахом, є дуже багато лас-
тівок. Хай твої піддані побудують там вежі і
спостерігають за цими птахами. І звісно ж вони
будуть відкладати яйця. Тож тоді і можна буде
забрати ту раковинку.

– Який хитрий план. Я й не знав про таке, –
похваливши слугу, зрадчий тюмавом доручив
двадцятьом своїм людям це завдання.

Тюмавом постійно посилав слуг спитати, чи
вже здобули раковинку, але весь час слідувала не-

гатишна відповідь. Одмак, одного разу до палацу прийшов головік на ім'я Курацушаро і сказав:

– Погамий спосіб тобі порадили. Я навчу тебе, як можна здобути раковинку ластівки. Ти сам подумай: твої двадцять підданих підіймають такий гамір, що ластівки бояться, і ти так ніколи не здобудеш те, за чим поїєш. Хай ті двадцять сил злізуть з дашт, а візьми лише одного, одмак найспритнішого, та й посади його у корзину. Як тільки він побачить, що ластівка збирається відкласти яйце, одразу ж підніметься вгору і забере його.

– Ти молодець, дуже добре придумав! – сказав тюмавом і наказав розламати дашти. Одмак продовжував свій діалог з Курацушаро, запитавши у нього:

– А як же та людина в корзині дізнається, що ластівка ось-ось знесе яйце?

– Якраз перед цим ластівка підіймає вгору свій хвіст і починає обертатися сім разів. Це і буде знаком підіймати корзину, щоб здобути мушкет.

Тоді тюмавом сам пішов до того місця, де були ластівки, і потав їх вистежувати. Також головік подякував Курацушаро за його слушну пораду і попросив його прийти ввечері до ідальмі; можливо, і він теж міг стати у пригоді у полюванні за мушкетом.

Коли вже настали сутінки, тюмавом став спостерігати за ластівками, і от, одна з них і справді, як сказав Курацушаро, підняла догори

хвіст і потапа крутитися. Слугу у корзині одразу ж підняли, той просунув руку у гніздо і закригав:

– Тут м'якої раковинки немає!

– Знаєш, ти погано шукаєш, дурень! Лише на себе можу я покластися, підіймайте мене у корзині! – нервував тюмавом.

От тільки підняли голівка, той багить: ще одна ластівка хвіст підняла і давай одертатися навколо себе. Тюмавом одразу руку і сунув у гніздо та як закригить:

– Знайшов! Спускайте мене униз. Спускайте швидше, що ви там позасинали всі?!

Всі як один потапи тягнути мотузку та так сильно, що і розірвали її, а тюмавом та й впав на землю. Всі перелякалися, підійли до свого господаря, а він наче заляк. Слуги дали йому води і той трохи прийшов до тями.

– Ну як ви, хазяїне? – питали перелякані слуги.

– Тіло у мене все болить, але серце радіє, що змій я дістати раковинку, посвітить сюди, щоб мій я роздивитися цю цимощу мушкетю. Але от лихо: замість цимощої раковинки у тюмавона в руці був всього лише птичий послід. Тож, тюмавом не змій дістати раковинки та ще і дурже задився, коли падав. Потапи люди про це говорити, сміятися, а тюмавону від цього ще гірше, і потав він все сьадшати від долю і кохамня. Про таку долю свого шамувальника потапа і Кавуя-хіме і відіслала йому вірша:

Чула я про те,
Що текаєш ти мене.

Як хвилі у штормі
Поблизу Суміное,
Так і серце не знає покою.

Коли же тьоманому прочитали цей лист, він,
дуже слабкий, узяв папір і написав, збираючи свої
остатні сили:

Не знайшовши те,
Про що так довго шріяв я, –
О, де же вона?!
Ця тудодійна мушля?!
Я з миром розлучаюсь...

Написавши цей вірш, тьоманом помер. Погубивши
про це, Кавуя-хіме трохи засмутилась. А тому
про таких людей, що після довгих старань отри-
мали маленьку винагороду, кажуть: <<Отримав
винагороду розміром з маленьку мушлю>>.

8. Сватання імператора.

Про красу Кавуя-хіме погуб навіть імпера-
тор. Одного дня він покликав придворну даму
Накатомі-но Фусако і сказав їй:

– Піди і подивись, що це за красуня така, що
відмовила вже багатьом знатним людям.

Фусако же шиттю відправилась до будинку
дідя Такеторі і, коли прийшла, так сказала дру-
жині Такеторі:

– Чув наш імператор про красу твоєї доньки і
наказав мені перекоматись, ти правда це.

Кавуя-хіме сказали вийти і показатися, на що
дівчина відповіла:

– Ні, не вийду я нізащо. Я зовсім не така вже красуня, як люди кажуть. Соромно мені показуватись на оті людиці, що прийшла від імені самого імператора.

Я як би не вмовляла мати свого доньку, вона не погоджувалась, навіть після того, як говорила придворна дама:

– Імператор наказав мені подивитись на Кавуя-хіме, а тепер я повертаюсь, так і не виконавши його наказ. Хіба можна не послухатися наказу самого мікадо²⁴?

– Якщо я не виконую наказів імператора, то хай мене стратять! – так відповіла Кавуя-хіме.

І тоді Фусако була змушена повернутися до палацу і переказати слова дівчини.

– Це жорстоке серце багато вбило голівіків, – думав мікадо.

Можна було б подумати, що імператор на цьому і зупинився, але думка про цю дівчину швидко увійшла у його душу. Одного дня імператор покликав до себе діда Такеторі і звернувся до нього:

– Чув я про красу твоєї доньки. Нещодавно я прислав до тебе жінку, щоб вона подивилась на Кавуя-хіме, але та не вийшла. Тож приведи її ти до мене.

– Донька моя не хоче бути придворною дамою, як би я її не вмовляв. Але я ще раз спробую, – відповідав дід Такеторі.

²⁴ Мікадо означає <<імператор>>, <<правитель>>.

– Так і зроби, приведи її до мене. Домька твоя стане знатною дамою, і тобі я теж обіцяю високе звання при дворі.

Почувши такі приємні новини, дід повернувся додому і став вшовняти свою домьку не пережити волі самого імператора. Але дівчина продовжувала відстоювати свою точку зору:

– Не піду я до імператора, для мене краще смерть. Якщо для тебе так важливо отримати тимовника п'ятого рангу, то отримай його, а потім я вб'ю себе!

– Та що ти таке кажеш! Нащо ж мені тоді ті звання, якщо не буде поруг моєї домьки. Але скажи ти мені, того ж ти так не бажаєш прислужувати імператорові, що для тебе краща навіть смерть?

– Якщо віддаси мене йому, то податим, шутку я ти ні. Мікадо думає про мене лише пару днів. Що ж люди про таке скажуть?

– Та хай хот весь світ тебе засуджує, то й що? Але ж нічого не зробиш, піду до імператора, скажу йому твою волю.

Прийшовши до імператора, так сказав Такеторі:

– Не хотіла Кавуя-хіме прийти, лише сказала: <<Чим прислужувати імператорові, краще вмерти>>. Імператоре, Ви зрозумійте, вона ж мені не рідна домька, а знайшов я її у горах у бамбукові, тому не маю права я їй наказувати. Вона не така, як усі.

– Ом як. Ти казав, що живеш просто біля самих гір. А якщо я буду проїжджати біля твоєї оселі,

нідито, скажімо, на полювання і, можливо, мені посміхнеться вдача подати твого домьку.

– Це дуже гарна ідея. Тільки, мікадо, зробіть це, будь ласка, так, ніби ви випадково до нас заїхали.

Тоді імператор визначився з днем полювання, і коли він настав – вирушив. Приїхавши до будинку Кавуя-хіме і ввійшовши до нього, імператор подивився на звитайної краси дівчину, яка освітила все довкола. Кавуя-хіме хотіла захватитися, побігла, мікадо ж взяв її за рукав, але дівчина прикрила обличчя іншим рукавом і сказала:

– Ах, імператоре! Не можу я служити у Вас, оскільки я не така, як усі, і народилась я не тут.

– Ні, ні, ні! Я навіть не хочу цього тут. Ходімо, ходімо.

Але тут Кавуя-хіме потала зникати. І тоді імператор потав билагати:

– Добре, добре, я тепер зрозумів, що ти і справді не така, але, будь ласка, повернись, я тепер не буду тебе змушувати іти зі мною у палац. Тільки, будь ласка, покажись ще раз!

І як тільки головік це сказав, дівчина знову прийняла свій звитайний образ. Але ще прекраснішою вона була для мікадо. Імператор добряте нагородив Такеторі, а той у свою чергу влаштував величезний бенкет для всієї свити імператора. Від їжджасяюги, імператор склав таку пісню:

Треба їхати,
Треба вирушати.

Але як примусити
Ноги переступати,
А тебе – не кохати!
А у відповідь мікадо отримав такий лист:
Все життя своє
Провела під дахом цим.
Хай він весь заріс,
Але серцю милий він.
Не хоту вашу розкіш.

Імператорові треба було повертатись у палац, навіть всупереч своєму бажанню залишитися до світанку поруг із прекрасною дівчиною.

Відміні лише Кавуя-хіме була у серці мікадо, лише про неї він думав. Про інших жінок імператор забув. Він писав Кавуя-хіме, і вона теж відповідала йому. Так продовжувалась ця переписка дуже довгий час.

9. Небесне вбрання, зіткане з пір'я.

Усе частіше люди стали помігати, що Кавуя-хіме стає все більш сумною, а особливо, коли дивиться на Місяць. Вже і слуги почали говорити дівчині:

– Не дивіться так довго на Місяць, це не дуже добре ²⁵.

Але як тільки Кавуя-хіме залишалась одна, то починала дивитися на Місяць і гірко плакати. І ось одного вечора свого місяця Кавуя-хіме вийшла на подвір'я і почала дивитися на Місяць.

²⁵ В Японії існує прикмета, що не можна довго дивитися на Місяць, що це приносить лихо в дім.

У тоді вже сири не витримали і пішли до діда Такеторі, та й мовили:

– Кавуя-хіме і раніше сумувала, дивлячись на Місяць, але зараз вона щось уже зовсім зажурилась. Мабуть, щось її турбує.

Тоді Такеторі спитав у своєї дочки:

– Чому ти невесела, донечку? Ти ще молода і мусиш насолоджуватися кожною хвилиною свого життя! Скажи мені, що тебе турбує?

– Я і сама не знаю, але, коли я дивлюсь на Місяць, то наш світ здається мені складнішим, темнішим...

У от знову одного ветора, коли дід Такеторі зайшов до дочки в кімнату, подавив, що вона сумна і дивиться на Місяць.

– Про що ти думаєш, моє сердечко, – питав схвилюваний Такеторі.

– Та так, ні про що.

– Я тебе благаю, не дивись на Місяць. Коли ти на нього дивишся, то робишся такого сумною...

Але дівчина продовжувала виходити, коли було видно Місяць, і дивитись, дивитись... Однак, коли ніт була темна, що навіть не було видно Місяця, то дівчину як підміняли, вона ні про що не думала і була весела, як і раніше. Проте, як тільки виходив на небо Місяць, одразу з'являлись у дівчини сльози.

– Дивись, дивись. Знову вона сумна, – шепталися сири.

От, коли настав восьмий місяць і була повня, Кавуя-хіме заплакала так сильно, як ще ніколи до цього. Батьки її перелякались, стали питати:

– Що таке? Що трапилось?

І тоді, плачучи, дівчина почала свою розповідь:

– Давно я хотіла Вам про все розповісти, але все ніяк не могла. А тепер вже, на жаль, не можна відкладати. Я не земля, а народжена на Місяці. У минулому житті я зробила помилку, а тому була відправлена на Землю спокутувати свою провину, але вже цього місяця за мною мають прийти люди з того місця, де я народилась. Саме тому, коли я бачила Місяць, то так сумувала, оскільки знала, що скоро покину Вас.

І Кавуя-хіме заплакала ще голосніше.

– Ні, не кажи цього. Коли я тебе знайшов у бамбуку, ти була зовсім крихітка. Я тебе виховав, ти моя донька. Я тебе нікому не віддам! Я вишу без тебе!

– У мене там є і мама, і тато. Для них той час, що для нас видався роками, – всього лише коротенька мить. Навіть не дивлячись на мій сум, я повинна повернутися у свій світ.

Не лише батьки Кавуя-хіме журились за дівчиною, але і люди, які так полюбили Діву місячного сяйва, її доброту, красу, щирість, теж сумували за дівчиною.

Та от про це нещастя дізнався і сам імператор, і одразу ж відіслав посланця до Такеторі, який дуже сильно змінився: волосся його стало

дівши, спину скрутило, оті магло – все це від
горя, звісно ж. До цього Такеторі виглядав на
п'ятдесят і не дівше.

Тоді посланець спитав у дід:

– Чи правда те, що Кавуя-хіме останнім га-
сом весь час ходить сушма?

Дід Такеторі, проливаючи сльози, відповів:

– Передай імператорові, що п'ятнадцятого
числа цього місяця за Кавуя-хіме прийдуть люди
з Місяця, а тому хай він пришле багато стражі,
щоб охороняти нашу дівчину.

Посланець повернувся до палацу та розповів
імператорові про все, що дізнався від Такеторі, і
ще додав, який був жахливий вигляд у дід.

– Я його розумію. Одним лише раз змії я поба-
гити Кавуя-хіме і вже не можу її забути, а він
милювався нею весь час, з ранку до вечора.

Коли ж настало п'ятнадцяте число, імпе-
ратор відправив до будинку Такеторі дві тисячі
воїнів з шести головних підрозділів, якими ко-
мандував Такамо Окуні. Одна тисяча охорона-
ла дім з землі, а інша вилізла на дах. Також на
охорону дівчини стали і сири, у яких також був
лук і стріли. У домі ж, там де була Кавуя-хіме,
охороняли жінки. Дружина Такеторі сховалась
разом із дівчиною у потаємній кімнаті, а сам дід
став перед дверима і сказав:

– Так, охорона у нас хоч куди! Ми тепер на-
віть і небесному війську не програємо! Тей ви,
там на даху, стрічайте у все, що побачите, у
все, що рухається!

На що охоронці відповіли:

– Не хвилюйтеся, ми гарні стрільці, а тому і мухи не пропустимо!

Почувши ці слова, дід трохи заспокоївся, але Кавуя-хіме сказала:

– Як би ви мене не охороняли, але це не допоможе. Коли охоронці подбають тих людей, то вони кинуть свою зброю. Як тільки охоронці подбають їх, то хоробрість, якою вони володіють, одразу ж зникне.

На що Такеторі відповів:

– Тоді я сам їм своїми м'язами оті повикиною, волосся повіддираю. Не віддам я тебе!

– Не кричіть так, дитячку. Я теж не хочу покидати вас. Вже давно я почала виходити на веранду і прохати людей на Місяці лишитися ще на трохи, хоча б на рік, однак вони відмовили мені, і тому я останнім часом ходила така сушня. Там, на Місяці, життя прекрасне: там немає старості і потворності, однак я все рівно не хочу повертатися. Як же мені Вам віддячити за всю ту ласку?

– Хай лишень спробують наблизитися до моєї доньки, – пригрожував Такеторі.

Спокійно пройшла перша половина ночі, однак раптом все замилось саявом, що було в десятки разів сильніше від місячного світла. Світило так яскраво, що навіть можна було подякувати кожному риси на обличчі людини, кожному її лінії. Тим часом з неба спустились істоти, що випромінюва-

ли яскраве світило. Вони парили у повітрі, вишикувавшись у ряд. Подякувавши це, охоронці як одим шиттю загубили шмучу хоробрість і бажання змагатися з надзвичайними істотами. Раптом одим із них сказав:

– Міяцукочаро, виходь! А ти старий, відпусти її. Вона була відіслана на Землю, на короткий час до такого нікчемного старця, щоб спокутувати свої гріхи за минуле життя, але строк її перебування на Землі закінчився. Хіба ти не винагороджуваши мене за те, що ти дбав про Кавуя-хіме? Хіба ти не отримував золоті монети, які знаходив у бамбуку? А тепер віддай її нам!

– Ти кажеш, що ви послали дівчину до мене на короткий час, але ця дівчина у мене вже двадцять років, а тому, можливо, ви шукаєте іншу, оскільки моя Кавуя-хіме лежить тяжко хвора і навіть не може до вас вийти.

– Скоріше поспішай, Кавуя-хіме! – змову покликав дівчину неземний посланець, наказавши готувати колісницю. І тоді все шиттю повідгинувалось само собою: вікна і двері – і Кавуя-хіме вийшла до неземних істот і звернулась до свого <<земного>> батька:

– Ви завжди будете у моєму серці. Я Вас прошу, Ви проведіть мене поглядом. Подивіться, як я буду підійматись до неба.

– Що зі мною тепер буде? Як же мені тепер жити без тебе? – плакав Такеторі.

– Я напишу Вам листа, і кожного разу, коли Вам буде сумно, коли Ви захочете мене подяку-

ти, мій лист буде поруч, а зматить, і частинка мене завжди буде з Вами.

«Якщо би я народилася на Землі, то ніколи, ніколи Вас не покинула, мої люди! Я скину вбрання, що носила раніше, і залишу його Вам на згадку про мене... Коли буде безхмарна ніч, дивіться на Місяць, там буду я».

У одного з посланців було вбрання, зроблене із пір'я²⁶. Ще один тримав у руках сосуд, де містилась рідина безсмертя. Тоді дівчини протягнули сосуд і сказали:

– Виний, діво, цієї безсмертної води, – і посланець підніс сосуд Кавуя-хіме. Дівчина випила зовсім трохи, а решту хотіла віддати своїм «земним» батькам, однак їй не дозволили цього зробити. На діву вже хотіли накинути вбрання, коли вона заголосила:

– Затекайте, коли я надягну це вбрання, то всі мої погуптя зникнуть, а я ще маю написати листа одній людині! – прохала дівчина, але посланці вже погикали драгуватися.

– Не судіть про те, того вам не зрозуміти, – продовжувала Кавуя-хіме і почала писати листа для імператора.

«Дякую Вам за те, що прислали своє військо, але ніхто мене не зміг би втримати... Я не погодилася бути у Вас при дворі не тому, що пихата, а тому, що я з іншої планети. Мені дуже шкода,

²⁶ За легендами феї могли літати по небу лише у небесному вбранні, з'являючись з пір'я.

що Ви могли подумати, що я зухвала, ти дайджса до ваших потутів>>.

Не подату вже
Більше ніколи тебе.
Тебе згадую,
Вбрання я надівано,
Та серце каатає!

Тоді дівчина віддала листа разом із мапою безсмертя нагальнику стражі, щоб він передав його імператорові, а потім вона одягнула вбрання і миттю забула все, і всі потуття теж зникли, більше не шкода їй було ні діда Такеторі, ні імператора. Діва сіла у колісницю і разом із сотнею посланців відлетіла.

10. Безсмертна гора Фудзі.

Дід Такеторі та його дружина все плакали і плакали, що вже потали проливати некуті сльози.

– Навіщо ж нам тепер наші життя? Для кого нам тепер жити? – казали старі, відмовляючись пити ліки, а тому вже дуже скоро навіть не могли і підвестися.

Нагальник стражі, вернувшись до палацу, віддав імператорові лист від дівчини і мапій безсмертя. Імператор же, після того як дізнався, що Кацун-хіме покинула їх світ, так зажурився, що не їв і не пив. Одного разу покликав він своїх тимовників і спитав у них:

- Яка гора найближча до небес?
- Гора Сарува – найвища, і до хмар вона найближча завжди, – відповіли тимовники.

Тоді мікадо написав листа:

Покинула мене!

Навіщо світ без тебе?!

Навіщо земля?!

Коли не має саява.

Коли нема твого кохання...

Потім імператор віддав це послання і земля безсмертя і пояснив, що треба з цим зробити.

Слухи піднялися на найвищу гору, вишили земля безсмертя і запалили його разом з посланням імператора – земля запалила і не гасне воно й до сьогоднішніх днів. А гору відтоді так і назвали Фудзі, що означає <<безсмертна гора>>.

Вин підіймався все вище й вище, досягаючи небес і Місяця, а разом із ним і послання мікадо до коханої – Диви місячного саява...

Переклад Н. Бортнік

О т і к у д о м о н о в а т а р і

Слово <<отікудо>> в давньояпонській мові означало: <<приміщення на землі>> (з земляною підлогою), <<кошора>>, <<кошіртіма>>, тобто допоміжне приміщення господарського призначення, розташоване на подвір'ї оселі заможного мешканця столиці Хейан, де могли зберігатися непотрібні речі, запас харчів тощо.

Саме це слово стало власним ім'ям головної героїні повісті – доньки імператорського радника другого (середнього) рангу Мінамото-но Тадайорі, яку після смерті рідної матері зневажливо її матуха – перша дружина батька на ім'я Кітамо-ката (<<Господиня північних покоїв>>). Поселивши її в такій кошіртімі, вона постійно змущалася над бідною дівчиною, доругаючи їй непосильну за обсягом роботу (переважно – шиття одягу для членів родини і власних доньок), з якою та змушена була справлятися, щоб не наклакати на себе теровий гнів своєї матухи.

Тобто перед нами – добре відомий світовій літературі художній образ Попелюшки з відповідним сюжетом – обов'язковим щасливим кінцем і неминутим покаранням за. Що, до речі, гармонійно перекикалось з релігійним вченням популярної в тогочасній Японії буддистської школи Сінгон, засновником якої був Кукай (Кодо Дайсі, 774–835), зокрема з тезою про те, що просвітління (тобто справжнього щастя) можна досягнути ще за цього життя. Серед

японських та зарубіжних фахівців і досі тривають дискусії щодо дати написання й авторства цього художнього твору, оскільки найдавніший список <<Повісті про Отікудо>>, який дійшов до нашого часу, датується кінцем доби Муроматі (1333–1568). Більшість фахівців вважає, що повість була написана в 990–998 рр., а її автором є Мінамото-но Сітао. Проте відомо, що він помер 983 р. Саме цей факт породив ще одну версію, відповідно до якої Мінамото-но Сітао (911–983) написав лише початок цієї повісті, яку згодом завершила Сей-сьонагон – відома письменниця доби Хейан, автор першого в японській літературі твору жанру дзуйхіцу <<Макура-мо сосі>> (<<Записки край узгорів'я>>). Ще за однією версією <<Повість про Отікудо>> була написана вже після доби Хейан. Однак про те, що цей твір був відомий японським читачам ще до початку XI ст., свідчить та обставина, що про нього згадується в романі <<Гемдзі моногатарі>>, написаному Мурасакі Ікідзу на межі X–XI ст., правда, без згадки назви самої повісті.

<<Повість про Отікудо>>

Глава перша

У давні часи жив один тюнагон²⁷ на ім'я Мінамото-но Дадайорі та мав він багато вродливих дочок. Двох старших виїдно видали заміж

²⁷ Тюнагон – посада при імператорському дворі, другий радник міністра.

і оселили в розкішних покоях батьківського палацу: одну в західній частині, іншу – в східній. Двох молодших отогли найміжнішими турботами, готуючись найближчим часом урочисто відсвяткувати обряд їх повноліття, коли на дівчину вперше вдягають вбрання з довгими складчастими шлейфом шю. Та була в тьомавона ще одна донька. Колись він іноді навідувався до її матері, яка походила зі збіднілої гілки імператорського роду, але його кохана рано залишила цей світ.

У законної дружини тьомавона Кітамо-ката, тобто Памі північних покоїв²⁸, було жорстоке серце. Не згодила вона свою пасердицю і ставилася до неї гірше, ніж до останньої служениці, та оселила її подальше від головних покоїв палацу, в маленькому будиночку поруч із воротами. Називали цей будинок просто <<отікудо>> – <<коміртинкою>>, тому що підлога в ньому була майже врівень із землею²⁹.

Зрозуміло, що до пасердиці не дозволено було звертатися, як до інших джок, ані високошля-

²⁸ Стародавній японський будинок був суворо орієнтований по частинам світу: головний вхід розташовувався з південної сторони, далекі (жіноті) покої – на північній. Традиційно в середньовічній Японії законну дружину називали <<Памі північних покоїв>>.

²⁹ Палац знатної людини являв собою ансамбль будівель, об'єднаних гаєреяши і переходаши. Підлога була піднята над землею за допомогою опорних стовпів, а будиночки службового чи господарного призначення були традиційно з низькою підлогою.

хетного памі, амі будь-яким іншим шамобливим ім'ям. Памі північних покоїв намагалась дати їй таке прізвисько, яке б підходило тільки для служниці, але подобувалася, що головікові це може не сподобатись, і наказала: «Живе вона в отікудо – коміртині, так нехай і кличуть її Отікудо»³⁰. Так це ім'я за нею й залишилося.

Та й сам тюмавом не надто дошкуняв своїй домьці батьківською міжністю: від самого її дитинства він був до неї метуїним, і тому потрапила вона під владу матухи й раз-у-раз погубувалася самотньою й беззахисною.

У всьому світі не мала вона амі рідних, амі близьких, амі навіть годувальниці, нікого, хто мі бди подбати про неї в цьому житті, окрім огмієї молодемької служниці. Служниця ця, жвавого розуму дівця на прізвисько Усіромі, ходила за нею ще за життя її матері. Обидві дівчини від усієї душі піклувалися одна про одну й не розумілися амі на шить.

Красою Отікудо амі трохи не поступалася своїм плеканим і розпещеним сестрам, але на людях вона не показувалася, і тому при дворі про неї нічого не знали. Чим дорослішою ставала Отікудо, тим більше розумнішала, тим сильніше

³⁰ Дівчат у знатних родинах називали або відповідно до гербовості їх народження порядковими номерами – перша, друга і т. д., або згідно з будинками, в яких вони проживали (наприклад «Павільйон гліциній», «Яшмовий палац» тощо). Прізвисько «Отікудо» носило змуцально-зневажливий характер.

страждала від того, що життя до неї таке немилосердне і що на її долю випадають огні тільки неприємності. Вона нарікала на свою долю у піснях-віршах, завжди таких безрадісних. Осв одим з них:

Кожен новий рамок новою дієюю загрожує, новою образою вражає.

Що мені гекати від цього світу? Чим я утішуся?

Дівчина завжди була сушною. Її засмушений вигляд без слів промовляв про те, як глибоко її вражала людська несправедливість. Проте, від народження Отікудо була одарована яким розумом і багатьма талантами. Вона б могла гарівно грати на семиструнному кото³¹, але хто став би навчати її? Тільки в рамьому дитинстві, коли їй було років шість-сім, вона вчилась у своєї матінки грати на кото з тринадцятьома струнами, і досконало опанувала це мистецтво.

Коли її молодшому братові Сабуро, синові закомної дружини тюмаюма, виповнилося десять років, він дуже полюбив гру на кото.

– Навчи його, – наказала матуха, й Отікудо зрідка показувала хлопчикові, як треба грати.

Від нудьги у вільний час вона займалася шиттям і скоро навчилася відмінно виравлятися з голкою.

– От це схвальмо! – зраділа матуха. – Дівки мітими не пришитної зовнішності мають старанно навчатися хотя б якій-небудь корисній справі!

³¹ Дівчат зі знатних родин навчали грі на тринадцятиструнному кото, але іноді вони грали на семиструнному.

І посадила пасердицю за шиття, не даючи ді-
долашній ані хвилими відпогінку. Отікудо дове-
лося одній займатися всіма вдбраннями для обох
головіків своїх старших сестер. Іноді вона мо-
галаи отей не стуляла. Легве спізниться, матуха
потме дошкуняти докорашаи:

– Попросиш цю меробу зродити якусь дрібниг-
ку, а вона потимає кортити невдоволене обидгтя.
Що ж вона вважає за пристойну для себе робо-
ту, скажіть мені на милість?

Дівчина мишкою лила сльози й зітхала:

– Якби скоріше вмерти!

Тии тасош урогисто відсвяткували повноліт-
тя третьої дотки, Сам-но-кімі³², і незабаром
видали їїзаміжє за одного парудка, який мав поса-
ду куродо-но сьосьо³³. Отікудо стало ще важче:
довелося шити для зятя нові вдбрання. У будинку
не бракувало молодих і гарних служениць, але хто
з них погодився б братися за таку нікчемну пра-
цю, як робота голкою! Служениці часто зле повод-
дилися з Отікудо, і вона, проливаючи сльози над
шиттям, жамілася в своїх піснях:

Дарешно шлях шукаю, щоб назавжди покинути цей
жорстокий світ.

Несу важкий тягар: сумне мое життя.

³² Сам-но-кімі – жіноче ім'я, дослівно означає «третья
панна»; кімі (як інваріант кімі) – ввітлива назва доток
зі знатних аристократичних родин.

³³ Куродо-но сьосьо – посада, молодший воєначальник
(сьосьо) при Імператорському архіві (куродо – докоро).
Назначалися, як правило, з осід н'ятого рангу та входили
до складу Особистої імператорської охорони.

Усіроші могла посперечатися з ким завгодно гарною зовнішністю й довгим прекрасним волоссям³⁴, а тому її призначили служницею до молодої пані. Мишоволі довелося підкоритися. Прикро й гірко було Усіроші, але що могла вона зробити?

– Більше за все в цьому житті я бажала ніколи не розлучатися з вами. Навіть коли моя рідна тіточка посилає за мною, я навіть тоді відмовилася залишити вас. За що ж на мене доля насилає таке покарання? Чому повинна я служити не вам, моїй улюбленій пані, а гуржій жінці?

– Тоді тоді, яка різниця? Адже ми, як і раніше, будемо жити в одному будинку. Я навіть тішуся з того, адже ти ходиш у жалюгідних лахах, а відтепер тебе одгарують новим вбранням...

Усіроші була сповнена вдячності своїй юній пані за її ласку і любов. Серце її стискав біль, коли бачила, як Отікудо мудрує на самоті, та, страждаючи за неї душею, кожну вільну хвилину придбала до неї. Як же ж сильно діставалося за це Усіроші!

– Отікудо, як і раніше, раз у раз смакає цю служницю! – гнівалася пані Кітамо-ката.

Не часто тепер дівчата мали нагоду поговорити відверто. Навіть кликати Усіроші стали тепер по новому: матуха вирішила, якщо вона

³⁴ Знатні жінки зачісували волосся на прямиий проділ і залишали їх вільно спадати на спину й плечі. Довге волосся вважалося однією з головних ознак жіночої вроди.

прислухає за новою памі, то й колишме ім'я їй
вже не лигить, і дала їй мове – Акові.

У світі нового зятя, головіка Сам-мо-кімі, був
одим метомосець, дуже тямущий юмак на ім'я
Коремарі. Йому припала до серця Акові. Довгий
час вони посиляли одим одному любовні листи
й, нарешті, побралися. Подружжя відверто по-
віряло одим одному свої душки. Акові гастенько
розпитувала головікові про свою улюблену памі,
про те, яке добре серце має Отікудо, яка вона
вродлива та скільки їй доводиться зносити не-
справедливих прилюдень і образ від безсердечної
матухи. Запиваючись сльозами, Акові благала:

– Нуно, допоможеш мені влаштувати її доюго!
Як було би добре, аби мою славу памянку по-
тайки викрав з будимку який-небудь пристойний
головік і одружився б з нею!

Акові з метомосцем увесь час говорили між со-
бою про сушну доюго Отікудо й від душі жалили
її, намагалися вигадати спосіб, як допомогти їй.

Мати цього метомосця була годувальницею од-
ного знатного юмака на ім'я Мітійорі, який був
сином головного нагальника Лівої гвардії й сам
мав звання сакон-мо сьосьо, тобто молодшого
нагальника Лівої гвардії. Юмак був ще не одру-
жений і тому розпитував усіх про те, які дочки
зі шляхетних родин є на виданні.

Одного разу метомосець погав при ньому роз-
мову про лиху доюго Отікудо, і ця оповідь запала
юмакові в серце. Якось Мітійорі дочекався хви-

лими, коли залишився з метомосцем наодимці, та став його докладно розпитувати про Отікудо.

– От, бідолашма! Наневно, в неї так важко на душі! – випукнув він. – Але ж ти говориш, вона походить зі шляхетнішого роду... Влаштуй мені з нею таємне побачення!

– Отак відразу?! А якщо вона й думок таких не має?.. Я повинен спотатку повідомити їй про ваші наміри й дізнатися її думку.

– Влаштуй так, аби я потрапив до неї в покої, неодмінно! Адже вона живе окремо від родини, близько самісінької брани...

Метомосець про все розповів Акові.

– Та моя пані зараз нічого подібного й в думках не має! Чула я, до речі, що юнак цей – тишаний джівун, – спробувала заперечити Акові. – Як же я стану вмовляти її довіритися славмозвісному вітроному?

Але, подагивши, що голівік її розпитується через відмову, вона поволі піддалася.

– Добре, при нагоді я поговорю з моєю пані.

Акові оселили в тісному закутку поруч із кімнатою Отікудо, але вона вважала, що їй, як служниці, не надто пристойно ставити свою постіль в один рівень із панським ліжком, і йшла спати в квітнику, підлога якої була ще нижче за покої молоді пані.

Був перший день восьмого місяця року. Отікудо самотньо лежала на ліжку. Не в силах

заснути, вона послала тихе моління до своєї покійної матері:

– Матінко, заберіть мене до себе, мені так важко.

Якщо маєш до мене хоч краплину жалю, повернися, забери із собою.

Не лишай мене на здробиц пегалям сушної землі.

Так шукала вона розради в жарних рещтвуваннях.

Наступного ранку Акові спробувала завести з нею розмову про любовні шукання молодого вельможі:

– Чоловік мій розказав мені про такі-то справи... А що ви про це думаєте? Адже ви не можете до кінця днів залишатися самотньою.

Коли дівчина нічого не відповіла, Акові зніяковіла й не знала, як продовжувати, але саме в цей час її покликали: «Подай намі Сам-мо-кімі воду для умивання!». Так і довелося їй піти ні з тим.

У глибокій душі Отікудо вирішила, що в цьому житті їй однаково немає того тежати хорошого. Бідна дитина сирота, вона ще в ранньому дитинстві втратила мати, і тепер тільки й мріяла про смерть. Навіть якби вона постриглася в герниці, то їй однаково не вдалося б залишити батьківський будинок, де до неї так безжалісно ставляться. Ні, краще вже померти!

А тим часом метомосець прямував до палацу батька Мітійори.

– Ну, що гутно щодо тієї справи? – метерняте запитав юнак.

– Я шав розмову з моєю дружиною, а вона у відповідь: «Так відразу тут нічого не доб'єшся!». Звигаймо, коли дівчина має батьків, то можна як-небудь сватамня покванити, але батько молоді пані настільки підвладний своїй дружини, що навряд ти з ним можна домовитися.

– Я ж тоді говорив від самого початку: влаштуй нам таємну зустріч! У таке сімейство не надто приємно входити на правах законного зятя. Якщо вона мені приляметься, то заберу її до себе в будинок. А якщо вона мені не полюбиться, то стосунки можна прийняти під тим приводом, що світом пішли різні пересуди.

– Я дізнаюся про її рішення й відразу повідомлю вас, – сказав метомосець.

– Та затекай! Спочатку я маю подивитися на цю дівчину, а вже потім вирішувати остаточ-но. Як я можу дати одіцянку, не подативши її? Ти скажи, що я, шовляв, людина надійна та не залишу її відразу.

– Не покинете відразу? І це, на вашу думку, сповмене потуттів зізнання у коханні? – насупився метомосець.

– Я хотів сказати «ніколи», але обмовився. – І Мітійорі, сміючись, врутив метомосцеві любовне послання. – Ось, бери та передай.

Той з неохотою прийняв лист і віддав його Акові.

– Це послання для твоєї пані.

– Яка недатема підступність! Ні, поздав мене! Я не прагну підбивати свого панянку на різні дурощі.

– А ти спробуй вмовити її написати відповідь.
Нічого в цьому ганебного немає.

Акові віднесла лист до Отікудо:

– Це лист того юнака, про якого я вам нещодавно розповідала.

– Чому ти так вгамуєш зі мною? Якщо про це довідається матінка, то вона мене не похвалить! – вжахнулася Отікудо.

– За весь час ваша матуха не сказала вам жодного ласкавого слова! І ви ще турбуєтеся, що вона скаже?

Отікудо у відповідь промовчала.

Акові запалила свічку й прочитала листа, в якому був тільки один єдиний вірш:

Як дізнавсь, що ти є в цьому світі, серце мене до тебе.
Чисте дзерело на горі Цукуба,
Незриший шамдрівнику, скажи, де кинот до мого
незришого кохамня?

– Який витончений потерк! – тихенько ойкнула від захвату Акові, але, подативши, що Отікудо залишилася незворушною, склала лист, сховала його в скриньку та вийшла з кімнати.

– Ну як, прочитала твоя памі листа? – поцікавивсь мегоносець.

– Не глянула навіть... Так я його непрочитаним і сховала.

– Не розумію. Усе краще, аніж жити так, як вона зараз живе... Та й наш обох ці любовні листочки були б вигідні.

Зранку тюмавом заглянув дорогою з будинку до кімнатки своєї дочки й побачив її в жалюгідному вбранні й тільки її довге торче волосся, що красиво розсипалося по плечах, трохи скрадало відогість цього вбрання. Батько засушував над дівчиною.

– Як ти погано одягнена! Жаль мені тебе, ти зовсім геть забуду, але сподатку я маю подбати про законних джок. Якщо навернеться тобі нагода влаштувати своє життя, будь ласка, втихай, як сама знаєш. Бігненька, скрутмо тобі живеться!

Отікудо від зміякованості не могла вишовити ані слова...

Під враженням цієї зустрічі тюмавом сказав своїй дружині:

– Зараз я зазирнув до Отікудо. На мій тільки одна відга тонка сукня з недарбованої тканини. Чи немає в наших джок якого-небудь зайвого старого плаття? Нині ноги такі холодні...

– Я весь час дарувала їй вбрання. І куди тільки вона їх поділа, небаже дівчисько?

– Що тут вдіяти?! Отікудо рано залишилась без материнської турботи й до того ж, мабуть, вона неохайна за вдатого, – з прикрістю вигукнув тюмавом.

Пані Кітамо-ката наказала пасердиці зшити парадні хакама³⁵ для молодшого зятя: <<Докази

³⁵ Хакама – штани різних фасонів, предшет як голівитого, так і жіночого одягу. За добу Хейан хакама мали вигляд широких шаровар або складчастих штанів, що ззовні нагадують спідницю.

зусиль, зший якнайкраще! За працю я подарую тобі гарну сукню». Захоплено дівчани не було меж. Вона зшила хакаша швидко й так красиво, що матуха залишилася задоволена й подарувала їй зі свого плеча прикрашене тканиною візерунком старе шовкове плаття на ваті.

Стояла осіння пора, коли крижаний вітер протинає до кісток і не знаєш, куди подітися від холоду. Отікудо так мерзнула, що зраділа й цьому жалячому дарунку. Вочевидь, життя, сповнене турбот і печалі, вже надломило її гордий дух.

У молодшого зятя, куродо, була гаряча вдача: він галасливо обурювався усім дурним речам, проте й до небес звеличував усе, що припадало йому до душі. От і тепер він не скупився на похвали:

– Чудова річ! Відмінно зроблена! Служниці переказали його слова матусі.

– Тихіше, не так голосно! – прикрикнула вона на них. – Ще того доброго, Отікудо погу. Вона й без того зазнається! Таких треба тримати суворіше. На щастя, вона прислуговується іншим, а то була б про себе невідомо якої душки...

Жінки тихенько шепотілися поміж собою:

– Як тільки пані не совісно так безжалежно говорить про таку люб'язну й скромну дівчину!

А тим часом Мітійорі, вирішивши не відступати від свого, послав Отікудо другий любовний лист, прив'язавши до нього жмуток польового місканту.

Уже сколосилися паростки кохання в моєму серці.
Прекрасна польова квітка!
Прошлесті ледь тутно, голубу тихо схили у відповідь.

Відповіді не було.

Одного дня, коли лив осінній дощ, він знову надіслав їй листа:

<<Я тув, що у вас ніжна душа, а тим часом ви такі безжалісні.

Просвіту немає у хмарах, але нескінченний дощ...
Немов осінній день, туманиться від сну серце,
що кохає тебе>>.

І знову ніякої відповіді.

Але Мітійорі, наполягаючи, написав знову:

Хиткий міст хмар понад Небесного рікою...
Ти на тому березі.
Зберігаю надію в дорозі,
що би мене мені прошінь у відповідь.

Так він писав їй майже щодня, але Отікудо все не відповідала. Нарешті Мітійорі сказав меганосцеві:

– Дівчана ця, мабуть, дуже сором'язлива. Вона ніколи ще не отришувала любовних листів і, напевно, навіть не знає, як відповідати на них. Але ти казав, що вона має добре серце, відкрите для співгуктя, так тому ж вона не надішле мені хоча б коротеньку відповідь?

– Не знаю тому. Можє, боїться? Магуха в неї – справжня відьма. Молода пам'ятка живе

у постійному подобованні, тільки й думає, як би не прогнати Памі північних покоїв якою-небудь грібнишкою. Того й дивися, з будинку її виженуть.

– Я ж тоді увесь час кажу, проведи мене без зайвих снів до покоїв дівчини, – наполегливо жадав Мітійорі. І той, не насмішивсь ослухатися, залишалося тільки дочекатися сприятливої нагоди.

Десять днів від закоханого не було звісток. Нарешті він написав:

«Час мені схашемутись...

Навіщо писати даремно?

Твоя холодність росте,

як на озері Масута гусне трава водяна.

Скільки я не намагався притупити свої погумта, але даремно! Вкрай виснажений стражданнями, я знову пишу до вас, хога й розумію, що порушую цим світські пристойності».

Метомосець сказав Акові:

– Цього разу неодмінно потрібно дати відповідь. Ти вже як-небудь ушов свого памянку, а то молодий пам сварить мене за брак сушійності з його боку...

– Памі моя сказала, що не вміє писати любовних листів, – відговорювалася Акові. – Ти б давив, як вона змякочіла...

Вона показала лист Отікудо, але саме в цей час головік другої дочки збирався у від'їзд у терміновій справі. Отікудо спішно шила для нього урочистий одяг і знову не відповіла на лист.

Мітійорі подушав, що вона й насправді, як говорить Акові, не вміє писати любовних листів, але він багато чув про те, яке добре, туйме серце в Отікудо, і тому не втрачав надії. Йому думало до душі така сором'язлива дівчина.

– Чого ти тягнеш! – квапив він метомосця.

Однак на памському подвір'ї завжди маячило багато народу і сприятливої нагоди усе не випадало. Мітійорі змешавав від любовної турби. Але тут стало відомо, що тюнавом відправляється до храму Ісіяма³⁶ викомати одну зі своїх давніх обітниць. Усі домотагці осаджали тюнавома проханьями, щоб той взяв їх із собою. Навіть старих жінок і тих посорошилися залишити в будинку, одну тільки Отікудо покинули в її комірці.

Нака-мо-кімі³⁷, середня дотка, спродувала було заступитися за сестру:

– Візьмемо з собою також і Отікудо! Прикро залишити її, бігменьку, в будинку на самоті.

Але Памі півмітних покоїв навіть слухати не стала.

– Що за мовина! Вона ніколи порогу будинку не переступала. Та й як вона буде шити в дорозі? Ні до того привгати її до непотрібних розваг, мехай-но краще сидить вдома.

³⁶ Храм Ісіяма – буддйський храм, який знаходився у провінції Омі. За доби Хейан був популярним місцем для паломництва, але свята в храмі носили не тільки релігійний, але й розважальний характер.

³⁷ Нака-мо-кімі – дослівно означає <<середня панна>>.

Акові, як служницю третьої дошки Сам-нокімі, збиралися було красиво вирядити та взяти із собою, але та не захотіла залишати свою колишню памі на самоті й відмовилася під приводом, що в неї раптово настало місячне очищення й у храмі їй з'являтися ніяк не можна.

– От ще випадки! – розсердилася Кітамоката. – Ти навмисно так говориш, бо не хочеш залишати на самоті Отікудо!

– Та ні, навпаки, мені дуже прикро, що так сталося. Але ж строк очищення доходить кінця. Якщо накажете, я з радістю поїду. Хто ж з доброї волі відмовиться від такої цікавої подорожі? Літні жінки й ті просяться... – говорила Акові так переконаливо, що Памі північних покоїв нарешті повірила й наказала нарядити щокрасивіше та взяти замість неї в дорогу просту дівчину для горної родоти, а їй дозволила залишитися.

У будинку поталися гучні збори, піднялася дорожня метушня, але нарешті всі виїхали, і Акові в тиші, що настала, потала сердетку бесіду зі своєю юною памі, аби розвіяти її журбу. У цей час принесли записку від метомосця: <<Я гув, що ти не поїхала до храму разом із іншими. Якщо це правда, я відразу ж прийду>>.

Акові написала йому у відповідь:

<<Памі моя нездужає, і вона залишилася в будинку. Як я могла залишити її? Нам вельми нудно. Приходь відвідати нас і принеси із собою ті картини, які ти одного разу пообіцяв нам показати>>.

Варто сказати, що в молодшої сестри Мітійорі, що мама високе звання молодшої імператриці, було багато сувойів із гарними картинками. Метомосець якось говорив Акові, що якщо молодий нам потме відвідувати Отікудо, то він неодмінно покаже їй ці сувойі.

Метомосець показав Мітійорі записку, отриману ним від Акові.

– То це лист від твоєї дружини, Коремарі? Дуже красиво пише. Ось нагода, на яку ми текали. Йди-но туди та влаштуй усе!

– Дайте мені на деякий час один сувій з картинками.

– Ні, я сам покажу їй, як ти мені раніше радив. Коли буду в неї...

– Здається, зараз і насправді вдалося сприяти нагода, – погодився метомосець.

Мітійорі, сміючись, пройшов до своїх покоїв і намалював на білому папері незадоволену фізіономію головіка: палець у роті, губи поморщені. Внизу він написав:

<<Ви прагли пошумуватися картинками, будь ласка, надсилаю вам одну з них.

Стиснуті сушко вуста, втоплено дивляться очі.
Чи може бути інакше?

Мало в житті насолод у тих, до кого так жорстокі.

Втіш, цей лист – хлоп'яцтво з мого боку>>.

Збираючись віднести послання мама, метомосець сказав своїй матері, яка колись була годувальницею Мітійорі:

– Приготуй яких-небудь смажених ласощів і вклади їх у кошки. Я скоро за ними надійду.

Він попрямував до будинку тюмавона й викликав Акові.

– А де ж картими? – поцікавилася вона.

– Отут. Віддай-но цього листа панямці, тоді все довідаєтеся.

– Знову яка-небудь ошма, – насупилася Акові, але все одно віднесла листа до своєї юної пані.

Отікудо нудилася й тому пробіглася по ньому огиша.

– Що таке? Ти просила сувої з картимами? – вигукнула вона.

– Так, я писала про них метомосцеві, а пан сакон-мо своє, напевно, побачив мого листа.

– О, як це неприємно! У мене таке відгуття, менате зазирнули у глиб мого серця. Для такої самітницьі, як я, краще залишатися байдужою до всього в світі, – сказала з незадоволенням вродом Отікудо.

Метомосець покликав Акові, та вийшла до нього.

– А хто залишився стерегти будинок? – запитав він нагедто немароком. – Як у вас стало порожньо й сумно! Я зараз пошлю до своєї старої за ласощами. – І він відправив посылного до своєї матері з наказом надіслати все смажне, що тільки знайдеться в будинку.

Та якнайкраще уклали різні ласощі у два кошки. Більшу з них вона наповнила до країв різноманітним рисовим пегивом, білим і тервоним

уперешію, не забула навіть покласти зорток із підсмаженими зернами рису. І надіслала супровідного листа: «Такі страви їдять меохоге навіть у бідних будинках. Боятися, що особам, що живуть у палаці, вони будуть не до смаку. Цей смажений рис прошу передати служниці на ім'я, здається, Цую».

Стара знала, як гірко живеться покинутій усіма Отікудо, та всіяко намагалася засвідчити, що рада прислужитися їй хоч як-небудь.

Подякувавши кошик із ласощами, Акові випустила:

– Це дивно! Для того ще цей смажений рис і сомодоші? Що ти надушав?

Метомосець засміявся:

– Знати нічого не знаю. Навіщо б я став дарувати такі дрібниці? Це моя стара дошудрувалася. Агов, Цую! Прибери, прибери це куди-небудь.

І Акові з метомосцем стали, як завжди, розмовляти про своїх панів. Вирішили, що молодий пан навряд чи навідується у таку дощову ніч, і спокійно лягли спати.

Отікудо теж прилягла й одна в ніткій тиші стала передирати струни свого кота. Помилася прекрасна, повна задушевного смутку мелодія.

Метомосець заслухався.

– Як гудово вона грає!

– Правда добре? Але ж покійна пані вчила її музиці дуже медово, коли дівчинці було всього років шість...

Поки вони так мирно розмовляли між собою, Мітійорі нишком наблизився до будинку. Він посплав одного зі слуг сказати метомосцеві:

– Вийди до мене негайно для важливої розмови. Той відразу все зрозумів, і збентежено відгукнувся:

– Слухаюся, зараз іду! – і поспішно вийшов. Акові тиш тасом пішла до своєї памі.

– Ну що? – запитав Мітійорі. – Я приїхав у таку страшенну зливу, невже мені вертатися ні з тим?

– Ви так рантowo з'явилися, навіть мене не попередили заздалегідь. Як же ж так, змецацька! – дорікнув йому метомосець. – До того ж, ще невідомо, що відповість молода памі. Навряд ти що-небудь сьогодні вийде.

– Не роби такої прісної пика! – і Мітійорі вдарив метомосця.

Той кисло посміхнувся.

– Що з вами породил! Виходьте з екіпажу. І він показав Мітійорі дорогу до будинку.

Слуґаш було наказано надіслати екіпаж вранці, ще до того, як потме світати. Метомосець зупинився біля дверей своєї кімнати й став тихим голосом давати юмакові поради, що дамі робити. У таку пізню пору можна було не побоюватися несподіваних гостей.

– Я спотатку хот у щілинку подивлюся на неї, – сказав Мітійорі.

Метомосець ухопив його за рукав.

– Стійте! А що, як раптом вона здається вам не такою вродливою, як ви отікуєте? Що тоді? Як пишуть у романах, кохалець поглянув на неї, а вона – оцигна потвора...

– Ну, тоді я замість капелюха прикриву голову рукавом і втечу, – засміявся Мітійорі.

Метомосець сховав його біля вратгастого вікна³⁸, а сам вирішив гатувати ззовні, подобоюгитись, аби залишені сторожити будинок сири не політили незваного гостя.

Мітійорі заглянув усередину. Тісна комірка була ледве освітлена тьмяним вогником світильника, але усе було видно як на долоні – ні традиційна завіса, ні ширми не заважали погляду.

Облиттям до нього сиділа якась шилувидна молода жінка з довгими прекрасними волоссям, очевидно, Акові. Поверх тонкого білого плаття на ній було одягнене інше – із блискучого тервонного шовку.

Перед нею, спираючись на лікоть, напівлежала на постелі зовсім юна дівчина. Напевно, вона! Біле плаття огортало її тонкий стан вільними легкими складками, ноги були прикриті теплим одягом із тервонного шовку на ваті... Вона дивилася в інший бік, облиття майже не було видно. Голинка в неї була гарівної форми, волосся на по-

³⁸ ...біля вратгастого вікна – двоступчастими вратгастими перегородками (сітоми) відгороджували внутрішні покої від веранди; верхня ступка могла лише підніматися.

див гарно падає на плеті... Але не встигнув він намішуватися, як вогонь рантом згас.

«Яка прикрість!», – подумав Мітійорі, і в душі його спалахнула рішучість добитися перемоги будь-якою ціною.

– Яка тешрава! Ти говорила, що до тебе прийшов твій головик. Йди скоріше до нього!

Голос дівчини, такий ніжний, гарний, загаровував...

– До головика прийшов гість, тому краще я поки що побуду з вами. Вдома майже нікого не залишилося, мабуть, вам страшно одній, – відповіла служниця.

– Мені часто буває страшно. Я вже звикла.

Коли Мітійорі вийшов зі своєї схованки, метомосець погав його піддрозмовувати:

– Ну, що скажете? Проводжати вас додому? А де ж ваш капелюх? Чи забули його з переляку?

– Ти – людина упереджена, адже ти без пам'яті закоханий у свою дружину, – посміхнувся у відповідь Мітійорі. А сам у цей час думав: «Яке старе, змошме плаття у бідолашної! Їй буде соромно переді мною...».

– Покинь свою дружину скоріш і лягай-но спати, – нетерпляче наказав він.

Метомосець пішов до себе в опочивальню і покликав Акові.

– Ні, цю ніч я проведу біля памі. А ти лягай скоріше спати або в нашому закутку, або де сам знаєш, – потама було відмовлятися Акові.

– Я тільки прагну переказати тобі те, що розповів мені мій гість. Це дуже важлива справа. Вийди до мене хоч на хвилинку, – попросив він знову через сирожницю Цую.

Нарешті Акові відсумула удік двері й крикнула в серцях:

– Ну, у тошу справа? Чому це ти тут пустуєш? Метомосець обіймав її:

– Гість сказав мені: <<Не спи один, коли на дворі така злива>>. Йдемо зі мною!

Акові засміялася.

– Послухайте його! От знайшов важливу справу!

Але метомосець насильно змусив її лягти з ним поруг і, не говорячи ні слова, прикинувся сплячим.

Сон не йшов до Отікудо. Нанівлежати на своїй постелі, вона стала передирати струни кото і тихо заспівала:

Коли весь світ здається сушим,
Серед гірських скель притулок знайти,
навіки від людей сховатись.

Мітійорі втопився текати і, подумавши, що зараз настала отікувана хвилина, коли поблизу немає нікого; спритно за допомогою шматочка дерева підняв верхню ступку вратгастого вікна і крадькома продерся до кімнати.

Отікудо злякано намагалася втекти, але він міцно стис її в обіймах.

Акові, яка спала поруг із метомосцем у сусідній кімнаті, погула, як стукнуло вікно. <<Що там

таке?>>, – перелякано подумала вона й спробувала було підхопитися з постелі, але мегомосець силою утримав її.

– Пусти мене! Там стука вікна стукнула. Піду подивитися, що там таке трапилось.

– А, пусте! Це собака або пацюк. Немає того боятися. Чому ти така сполошена? – ушобляв він дружину.

– Ні, щось немає. Це, напевно, ти щось підстрой. Тому мене й не пускаєш.

– Чому б це я став влаштовувати підступ! Заспокойся та лягай! – міцно обійнявши дружину, він змусив її лягти знову.

Через страх за свою пані Акові гірко плакала і гнівалася, але вирватися так і не змогла.

– От нещастя! Ах ти, безжалісний!

Тим часом Мітійорі, тримаючи дівчину в обіймах, розпустив на ній пояс і її поруг із нею на ложі. Сповнена жаху й відрадою Отікудо заливалася сльозами, тремтячи всім тілом.

– Ви так засмугені! Світ видається вам пристанищем смутку. Ви прагнете зникнути в глибині гір, де вас не наздоженуть вісті про земні неприємності, – спробував заговорити до неї Мітійорі.

«Хто це так говорить зі мною? – подумала Отікудо. – Та, напевно, той знатний юнак!>>. І раптом вона згадала, що на ній старе плаття та замошені хакама! Дівчині захотілося відразу вшerti від сорому на місці, і вона заплакала. Вид

її суму невимовно проникав до глибини серця. Мітійорі в сердетному непокої не знаходив снів, аби якось утішити її.

Акові була поруг, за стіною, до неї донеслися звуки приглушених схлипувань памі. <<Так воно і є!>>, – подумала вона і, стривожена, хотіла було подійти на допомогу, але метомосець знову не пустив її. <<Як це так?! Погубив мою памі, а мене втримуєш силою! О, недарма мені здалося щось недобре! Жорстока ти, низька людина!>>, – Акові, не пам'ятаючи себе від гніву, виривалася з рук метомосця.

А той лише посміювався:

– Знати нічого не знаю, навіщо даремно мене винити! Злюдій не шй зараз продертися до окопів твоєї памі. Отже, виходить, там коханець. Яка користь бігти туди зараз, подумай сама.

– Немає того прикидатися, нагедто ти тут ні до того, – ридала Акові. – Кажу нехаймо, хто цей головік? Як жахливо! Бідна моя паманка!

– Ти ще гірша за дитину! – тішився метомосець. Акові ще сильніше розсердилася на нього.

– Як я могла довіритися такій безсердетній людині?! – вигукнула вона з гіркотою.

Метомосець зшилоствивсь над нею.

– Чесно кажути, молодий пам навідався сюди, щоб поговорити з твоєю памі. Що в цьому поганого? Навіщо ж такий галас здіймати? Навевне, їх шлюб було укладемо ще за шмучого життя. З долею сперетатися не варто.

– Ти мені навіть словом не натякнув, а памі моя подумав, що я з тобою у змові, от терез що мені іррко! Я навіть тільки я покинула її цієї моті! – марікала Акові, обдурюючись поведінкою головіка.

– Не турбуйся ти так, вона ж зрозуміє, що ти ні про що не знала. Чому ти так гніваєшся на мене? – і не даючи їй часу наново видухнути доріканнями, метомосець змову обіймав дружину.

Мітійорі тихо говорив дівчмні:

– Чому ви так байдужі до мого кохання? Нехай я людина незнатна, але все-таки, мені здається, ви не маєте пригин дуги у такому рознаті. Скільки разів посилав я вам листи, а ви жодного разу не надіслали мене відповіді! Я навіть вирішив не обтяжувати вас більше, раз я настільки вам оидний. Але сам не знаю тому, відколи я потав писати вам, ви зродилися мені дуже дорогі. Та, напевне, ваша ненависть до мене визнана ще за минулого життя, й тому я не відгубаю ірроти за те, що ви до мене такі невблагамні.

Отікудо здавалося, що вона пошре від сорому. На ній було тільки одне тонке плаття і хакама, зношені настільки, що місяцями проглядало відкрите тіло. Не описати словами, як їй було тяжко. По її обличчі струменів холодний піт, ще рясніший, аніж сльози. Помітивши, у якому вона стамі, Мітійорі пройнявся до неї співгутьтям і ніжністю. Він усіляко намагався заспокоїти та втішити її, але Отікудо була не в силах сказати жодного слова.

Згораючи від сорому, дівчина в душі винила в
усьому Акові.

Нарешті закінчилася ця сушня міг. Роздався
крик півня. Мітійорі вигукнув у петаці розлуки:

– Усю міг до світанку ти лише сльози лила...
Я сповнений петаціо,
та все ж ненаввиджу крик півня на світанку.

Благато, відповідайте мені хоч інколи, а то я
подушаю, що ви зовсім дикунка, якій не відомо
світло.

І раптом Отікудо шишовою, немов у манівза-
дутьті, прошепотіла:

– Ти сповнений петаціо... В устах зашмерла відповідь.
І вторить риданням крик півня на світанку.
Не скоро сльози витру.

Голос її всолоджував. До цих пір Мітійорі був
закоханий не надто сильно, але з цієї миті полю-
див по-справжньому.

– Екінаж придуб! – донеслося з вулиці.

– Піди й доповіси! – велів метомосець дружині.

– Сьогодні вночі я вдавала, нагедто нітого не
туго. Але якщо я набіжусь до неї так рано, вона
зрозуміє, що я про все знала. Підступна ти люди-
на! Через тебе моя дорога пані мене зненавидить!

У своєму дитятому незадоволенні Акові здава-
лася йому ще ширішою, аніж раніше.

– Ну от що! Якщо твоя пані тебе зненави-
дить, то я ще міцніше буду любити, – пожар-
тував метомосець і, підійшовши до вікна кімна-

ти Отікудо, подав умовний знак, кашлянувши два-три рази.

Мітійорі швидко підхопився з постелі й став допомагати Отікудо переодягтися в денний одяг. Подагивши, що дівчина тремтить від холоду, тому що в неї немає навіть тонкого плаття хітоє³⁹, він зняв із себе своє й накинув їй на плеті. Отікудо сильно зміяковіла. Акові тим часом була у важкому стані. Вона не сміла без будь-якого очевидного приводу залишатися в своїй кімнаті довше та пішла до своєї пані. Отікудо лежала на ліжку. Поки Акові міркувала, з того її потати розмову, принесли два листи – і від її головіка, і від Мітійорі.

У листі метомосця говорилося:

«Несправедливо нападати на мене з такими жорстокими докорами за те, що відбулося минулої ночі без мого відома. Надамі я не буду супроводжувати молодого пана, якщо твоїй пані буде загрозувати хоч найменша зневага. Перемакаю тим, що відбулося втора, ти боїшся, щоб у майбутньому не трапилося того-небудь ще гіршого, і, напевне, клянеш мене, душаючи: „Який негідник! Він мій скривдити навіть мою лагідну пані!“. Через це мені стала нестерпною сама думка про любовний зв'язок між нашими панашу. Але як думи? Молодий пан надсилає листа. Треба дати на нього відповідь. Так вже у

³⁹ Хітоє – тонкий одношаровий натільний одяг з широкими рукавами та без підкладки, який носили і головіки, і жінки.

світі повелося. А ти зі свого боку напиши мені про все, що тебе Бентежить».

Акові подала Отікудо любовне послання від Мітійорі.

– От лист до вашої милості. Дивна справа, угора я раптом заснула міцним сном і не помітила, як настав ранок... Однак, напевне, ви думаєте, що я шукаю виправдань...

Акові намагалася вгадати, що на серці в її юної пані.

– Якщо б я тільки знала, невже б я стала мовчати! – усміяко клялася вона у своїй невимності, але відповіді не було. Отікудо продовжувала лежати мерхушо.

– Так ви думаєте, що я про все знала! Яка жорстокість! Я багато років служила ваш вірою й правдою. Невже я б наважилася на таку ганедну справу! Вас покинули саму в будинку, я злянулася над вами і відмовилась від гудової подорожі, й от мені нагорода! Ви навіть не хотете слухати ніяких виправдань. Якщо ваше серце нігши не можна зворушити, то як я можу служити вам? Піду куди оті дивлять-ся! – плакала Акові.

Отікудо змишувалась над нею.

– Та ні, я не думаю, що ти загода знала про це. Усе трапилося так змецацька, так раптово! Але який великим не був мій рознат, до нього ще домішується сором, позаяк він багив мене в такому жалюгідному гантір'ї. Якщо б жива

була моя матінка, хіба могло б зі мною трапитися таке нещастя? – говорила Отікудо, заливаючись сльозами.

– Це істинна правда. У вас страшенно зла матуха. Напевне, пам'ятам-но сьосьо погуб про те, яка вона безжальна, і переймався співгутьтям до вашої долі. Уявляю, що у вас зараз на душі. Але якщо погутьтя молодого пана до вас залишаться незмінними, то радіти треба тому, що трапилося, а не плакати.

– На що я можу сподіватися! Він багив мене в лахмітті... Хто може полюбити таке онудало! А що скаже моя матуха, коли гутьки дійдуть до її вух? <<Якщо вона обрала собі головіка й збирається без мого відома одшивати гуржу родину, – скаже матуха, – то немає того їй залишатися в моєму будинку!>>.

Подачивши, в якому страху передубає Отікудо, Акові стала її заспокоювати:

– Ну й нехай, от ще лихо! Що ж вам усе своє життя тут страждати! Так це щастя, якщо вона вас вижме! Скільки можна теріти! Хіба не лакає вас душка про те, що вам доведеться увесь час шити на її зятів?

Тим часом посланець попросив дати відповідь на лист.

– Скоріше прочитаємо це послання. Адже тепер слізьми не зарадиш. Акові розкрила лист і показала своїй памі. Та пробіла його очима, не піднімаючи голови.

Хто скаже, тошу кохано тебе по-інакшому сьогодні?
Закоханість минулих днів зараз ніщо,
повідь, перед новим коханням.

У листі був лише цей вірш, і більше нічого.
Отікудо не стала відповідати, сказавши, що по-
гано себе погуває.

Акові написала метомосцеві:

<<Не до душі мені твої втратки. Що все це озна-
чає? Вторашня твоя поведінка оцидма, підступ-
на, незвична! Ти виявив таку безогню щиросерд-
ної ницості! То як зможу довірати тобі в май-
бутньому? Памі моя так жорстоко страждає,
що навіть дотепер не може піднятися з постелі.
Лист молодого пама залишився непрочитаним.
Мені так прикро за мою памі! Душа надрива-
ється, коли дивишся на неї!>>.

Метомосець поспішив розповісти про все
Мітійорі, але той не повірив, що він настільки
неприємний дівчине, а лише подумав, що вона
сорошиться свого злидарського вбрання, пошко-
дував її та ще більше засумував за нею.

У той самий день він написав до неї іншого ли-
ста: <<Чому так? Ви, як і раніше, суворі до мене,
а тим часом моя ніжність до вас усе зростає.

Кохано все гарятіше, та ти сказала ти „Так“?
Крига твого серця
не може розтопити кохання поумінь мого>>.

У листі метомосця говорилося:

<<Буде вельми неприємно, якщо памянка
твоя й цього разу не дасть відповіді. Треба поста-

ратися, щоб вони полюбили один одного всією душою. Погуптя молодого пана, як я багу, доповім. Він і сам так говорить».

Акові стала просити свого пані цього разу не одшіймо відповісти на лист. Але навіть від думки про те, яке враження на Мітійорі справив її жаляючий вигляд, Отікудо не пам'ятала себе від сорому і розпачу та ніяк не могла зібратися з силами і написати відповідь. Вона лежала на постелі, натягнувши ковдру на голову.

Втопившись вмовляти її, Акові написала голівкові:

«Пані моя прочитала лист, але так страждає, що не має сил відповісти. Ти пишеш, що любов молодого пана шіцна й доповідна. Але як можна про це судити? Адже не пройшло й дня з часу їх першої зустрічі... Якщо пан саком-мо сьово розсердиться на те, що відповіді знову не було, спробуй як-небудь пом'якшити його незадоволення».

Метомосець показав Мітійорі лист своєї дружини.

– Та дружина в тебе розумиця, вміє сказати доречні слова, – посміхнувся Мітійорі. – А панька, мабуть, відгула легку мудоту терез надшірну сором'язливість...

Тим часом Акові була одна, порадитися їй було ні з ким, а серце її від тривоги розривалося на тисячу частин. Їй не сиділося на місці. Вона прийнялася змахувати пил, але придбати красивіше

кімнатку Отікудо ніяк не вдавалося: не було ані ширш, ані завіси. Отікудо все лежала нерухомо. Акові хотіла було підвести її, щоб придбрати постіль, але обидва дівчима опухло від сліз, оті потервоніли настільки, що вона стала сама не схожа на себе. Акові, злянувшись над нею, дбайливо сказала тоном старшої:

– Затешіть волосся.

Але Отікудо тільки у відповідь:

– Мені зовсім зле, – і навіть не підняла голови.

В Отікудо було трохи цінних речей, що дісталися у спадщину від покійної матері; серед них – дуже красиве дзеркало. «Добре, що хот дзеркало є! – подумала Акові й, обтерши його, поклала біля голови Отікудо. Акові клопотала, виконуючи одна роботу за двох: і камеристки, і простої служниці. – Сьогодні він прийде неодмінно», – думала вона з тривогою.

– Вибачте за нахабність, але ці хакаша ще зовсім нові... Як прикро! Перша зустріч, і раптом він подарить вас у такому жалюгідному вбранні...

На Акові були ошатні хакаша, які вона надала всього раз чи два під час нічного терування у панських покоях. Вона вирішила тайкома від усіх подарувати їх Отікудо.

– З того боку це, звичайно, велике нахабство... Але ж ніхто не довідається. Будь ласка, не відмовляйтеся.

Отікудо соромилася прийняти подарунок, але тоді їй замало іррко було думати, що й сьогодні

вногі вона постане перед своїм коханим у такому жалюгідному вигляді, і вона, подякувавши, змехотя надяла їх.

– На святі з приводу повноліття вашої сестри Сам-но-кімі мені подарували дві-три палітки для запалювання ароматів. Зараз вони нам стануть у нагоді.

Акові запалила палітки й окурила ароматом плиття Отікудо.

«Необхідно знайти широку завісу, щоб загородити постіль, – думала вона. – Як тут бути? Можє, позитити на деякий час у кого-небудь? Нітний одаг у неї зовсім неможий, тонкий... У кого б попросити гарний одаг?..».

В Акові в голові наморочилося від турбот. Вона вирішила терміново послати листа своїй тітці, чоловік якої раніше служив в імператорському палаці, а тепер був призначений правителем провінції Ідзумі. «Прошу вас не відмовити мені у терміновому проханні. Одна поважна особа має провести ніч у нашому будинку, тому що дорога загрожує їй лихом. Потрібна завіса. І нітний одаг моєї пані мені видається зовсім негодящим для такої важливої гості. Чи немає у вас гарного? Будь ласка, позитте на деякий час. Я б не стала турбувати вас через дрібниці...», – гаряtkово писала Акові.

Тітка відповіла їй: «Я була дуже засмучена твоїм довшим шовтанням, що тепер невимовно тішуся цьому випадку. Напишу тобі про

все пізніше, а тепер про справу: нічний одяг у мене грубий, адже я шила його для себе самої. У вашому будинку, напевно, таких є багато. Посилаю й завісу>>.

Теплий одяг на ваті був двокольоровим: верх – світло-пурпурний, а підбивка – сима. Радості Акові не було краю. Вона урочисто показала своїй пані нове вбрання. Але саме коли Акові поспішно розв'язувала шмури завіси, з'явився Мітійорі, і вона провела його до своєї пані. Отікудо усе ще лежала на постелі. Подякувавши гостя, вона задія ввігнливості хотіла було встати.

– Навіщо ви встаєте, вам нездужається! – ласкаво промовив до неї Мітійорі. Одяг дівчини був духмяним. На ній було й доладне хітє й ошатні хакама. Погуваючи, що зараз вона одягнена не гірше за інших, Отікудо не відгувала колишнього некутого сорому, і Мітійорі теж погував себе спокійніше. Цієї ночі Отікудо іноді наважувалася промовити декілька слів у відповідь своєму коханому. Настав світамок, перервавши любовні розмови юнака.

Доповіли, що прибув екіпаж.

– Що це, нагедто дощ! Затекайте медово, – відгукнувся він, не піднімаючись з ліжка. Молодим панам треба було подати води для вмивання й сніданок. Акові відправилася на кухню. Взагалі-то, коли пани були відсутні, у будинку м'яких страв не готували, але вона спробувала випросити що-небудь у кухарки.

– Минулого вєтора до мого головїка зайшов один приятель, аби поговорити про справи, але терез проливний дощ йому довелося замогувати. Хотїлося б погастувати його снїданком, так, як на лихо, у мене нїтого немає. Пробат, будь ласка, за прохання, та ти не даси мені небагато їжі? Чи не залишилося в тебе небагато сушених водоростей на обїд? Дай хот трїшки.

– Від душі жєлую тебе. Прикро, звїтаймо, якщо нема тим погастувати знайому людину. У мене, мабуть, знайдуться деякі ласощі. Я берега їх до приїзду хазяїв.

– Коли добродїї приїдуть, то, вїрно, на гесть їх приїзду відразу жє буде влаштовано славетне гастування. Ти на це перша майстриня!

Аковї помітила, що до кухарки повернувся добрий настрій, і без зайвих церемоній наповнила вином гетик, що стояв поблизу.

– Залиш, будь ласка, хот небагато на донетку.

– Добре, добре! – відгукнулася Аковї й, загорнувши у папір небагато сушених водоростей і рисових зерен, покляла злорток у кошик для вугїлля й понесла до своєї кімнати. Покикавши служницю Цую, вона наказала їй:

– Приготуй-но снїданок, так дивися, сматніше, – а сама подалася шукати красиву тацю.

Однак насашперед вона стала думати, де можна знайти посуд для вливання. «У моєї панї, звїтаймо, такого не знайдеться. Позиту на деякий час у Сам-но-кімі та принесу воду в мь-

му>>, – сказала вона сама собі й розпустила по плечах своє скручене у вузочі волосся, щоб поставити перед пам'яттю в найменшому вигляді.

Отікудо лежала на постелі, стомлена душевною мукою. З'явилася Акові в гарному одязі, прибрана надзвичайно урочисто, навіть пасок дуб зав'язаний із витонченою невимушеністю... Зі сними було видно, що її довге торче волосся стелеться за нею по підлозі. Метоносець проводив своєю дружини закоханим поглядом. Дорогою до кімнати Отікудо Акові сказала ніби про себе:

– Залишити, ти як, віконні ґрати закритими?

Мітійорі погуб, і йому захотілося подивитися на свою кохану у яскравому світлі.

– Пані наказала відкрити вікно. Тут дуже темно, – сказав він.

Акові підставила собі під ноги якийсь ящик, що випадково стояв на веранді, та підняла вратгасту раму.

Мітійорі підвівся з ліжка, одягся і запитав:

– Екінаж мій уже придуб?

– Стоїть перед брамою.

Він вже збирався йти, як раптом Акові принесла на таці вишуканий смідамок. Не був забутий і посуд із водою для вмивання.

<<Що за диво!>>, – вразився Мітійорі, а так багато гув про те, в якій убогості живе дівчина. Він ніяк не міг втямити, звідки все це взялося.

На щастя, потав макрапати невеликий дощ. Околиці були безлюдні й тихі. Збираючись йти,

Мітійорі кинув швидкий погляд на свою кохану. У яскравім рамковім світлі вона здалася йому невишовно прекрасною та ще бажанішою, аніж раніше. Коли Мітійорі пішов, Отікудо трішечки скуштувала поданих на снідамок ласощів і потім знову лягла.

Переклад Ю. В. Осадної

У т а м о н о в а т а р і

Поеднання прози та поезії в одному художньому тексті в японському літературознавстві має назву ута моноватарі, що традиційно у вітчизняному японознавстві перекладається як <<поетичні повісті>>, <<повість про вірші>> чи навіть <<повість у віршах>>, хотя переклад терміну <<моноватарі>> як <<повість>> носить доволі умовний характер. В японській середньовітній літературі жанр ута моноватарі представлений декількома пам'ятками, що збереглися до наших часів – насамперед йдеться про повісті <<Ісе моноватарі>> та <<Ямато моноватарі>> – остаточне формування корпусів яких датують X ст., тобто періодом формування та розквіту аристократичної літератури, яка писалася японською мовою та мала суто розважальне, <<непрактичне>> призначення.

Безпосередніми літературними прототипами ута моноватарі стали тексти, в яких організа-

ція текстового простору властива поетичним антологіям і персональним поетичним збіркам доби Хейам (VIII–XII ст.), коли проза (котобакакі чи хасіакі) передувала віршу, який можна розцінювати як одну з форм прямого мовлення, та завершується також невеличким прозовим текстом сатю (дослівно – «ліва примітка»), що містить інформацію, яка не має безпосереднього стосунку до власне вірша (наприклад, подія, яка сталася в рік написання вірша тощо). Отже, оскільки, за традицією, японські пісні вака повинні складатися як безпосередній відгук на ситуацію, то й так звані формальні обставини твору написання чи декламування вірша – часу, місця, безпосередньому приводу – надається особлива увага: неможливо просто обмежитись складанням однієї вака, необхідно прокоментувати цю подію, при тому як подію зовнішню (умови та обставини), так і подію внутрішню (почуття та думки автора).

На відміну від антологій і прозовий, і поетичний тексти в ута монографії організовані таким чином, що вони у своєму поєднанні перетворюються на цілісний сюжет (найчастіше цікаво осмислений і без поетичного тексту) – вишого відноотатку непритаманна котобакакі. Крім того, на відміну від коментарів, що наводяться в приватних та офіційних поетичних антологіях, в ута монографії проза записувалася виключно японською мовою та, згодом, стала невід'єм-

ного частинного художнього тексту. Поступово необхідність у розвитку грабульності оповідань рідного мовою знайшла своє вираження у кількісному збільшенні прозаїчного супроводу вірша та його художній обробці.

У тексті утамоноватарі також можуть міститися ремарки (слова або репліки персонажів і авторські примітки), що стосуються достоїнств або недоліків наведених віршів (як, наприклад, у дані № 13 «*Все моноватарі*»). Подібні оцінки свідчать про гасткову приналежність утамоноватарі до текстів «*другого порядку*». Своєрідність їх «*вторинності*» полягає в тому, що вони приймають форму не трактатів, в яких «*науково*» доводиться хибність або неперевершеність майстерності автора вірша, а сюжетного оповідання, в якому шіркування автора щодо майстерності складання віршів висловлюється мідби «*поза іншим*» або вилетене в камбу оповіді. Те, що роль вака в організації тексту в очах сучасного дослідника впливає декоративною, тобто не обов'язковою, жодною мірою не применшує естетичної цінності поетичного елемента в оповіданні. Отже, для утамоноватарі як жанру притаманна відносна рівноправність віршів та прози, коли одне зумовлює буття іншого. Рівновага ця означає одну з можливостей закріплення за утамоноватарі характеристики і розгляду повістей як справжнього цілісного художнього тексту.

Жанр ута моноватарі досить повно відпо-
відає вишозі середньовігної аристократигної
літератури Японії, коли сукупність прийомів,
що утворюють композиційну, стильову і кому-
нікативну єдність, звернені до одного об'єкту
зображення чи опису. Специфічність соціального
подутування вака до певної шіри обмежувала
описові можливості прози ута моноватарі, у
центрі зображення якої знаходиться спілкуван-
ня (переважно між головіком і жінкою). Для
вака типовою ситуацією і приводом для скла-
дання вірша є взаємодія переважно двох парт-
нерів – найтастіше жінки (намі) та головіка
(нама). Відносини між ними зводяться в цілому
до схеми зустрітей та прощань, кульмінацією
яких стає обмін віршами. Тому можна зробити
припущення, що в ута моноватарі герої цікавий
лише в момент створення короткої пісні тамка
чи вака. <<До>> твору і <<після>> нього персо-
наж приречений на забуття – гитатеві цікава
лише сила прояву його погуття, його майстер-
ність та емоційність, ступінь <<співпадіня>>
з обставинами створення вака.

Якщо складання вака значною мірою обме-
жене публігтним характером твору (кожен вірш
обов'язково має конкретний адресат) і умовами
його існування – на подутування поезії накла-
даються етикетні обмеження, що забезпечують
збереження авторського тексту поезії, – то
прозова творчість подібних обмежень не знає,

а відтак не має канонічної незмінності, може піддаватися постійному художньому переосмисленню. Тому саме проза має найбільшу варіативність, зумовлену відношенням до неї як до особливої частини тексту, в котру можна вносити зміни, скорочувати, переставляти місцями тощо: у цьому й полягає найважливіша відмінність прози від поезії в японському розумінні. З часом основна лінія розвитку літератури доби Хейан була спрямована на розподіл по різних розділах художньої літератури і подальший відокремлений розвиток поезії та прози, хоча значимість і вагомість віршів у прозовому тексті була суттєвою не тільки за добу розквіту літератури аристократії, а й залишається доволі значимого навіть у сучасній літературі Японії.

Слід також зауважити, що термін «ута моноватарі» як жанрове означення з'явився тільки в новий час, а тому його використання носить доволі умовний характер і не відбиває цілковито літературну свідомість епохи, хоча поява самого слова «ута моноватарі» фіксується ще в літературних пам'ятках хейамської епохи, наприклад, «Ейва моноватарі» («Повість про процвітанья»), XI ст.).

Останні дослідження японських учених показали, що в сучасному вигляді повість «Ісе моноватарі» існувала вже в середині X ст., а, можливо, й раніше. Однак, і досі немає однозначної думки щодо авторської ініціації повісті. З

одного боку, Дональд Кім вважає, що робота над завершенням твору тривала, ймовірно, років 70 і складалася з трьох стадій, зматно віддаємих у насі одна від іншої, а тому не має ґрунтовних підстав вважати одну конкретну людину єдиним автором <<Ісе моноґатарі>>. З іншого боку, японськими текстологами в повісті зареєстровані деякі деталі, що привертатють до себе увагу: серед численних списків повісті виділяється група, що сходить до декількох копій, зматих найвидатнішим японським текстологом, літературознавцем і поетом XIII в. Фуґзівара-но Тейка (відомий також під ім'ям Фуґзівара-но Саґаіе). Коли наприкінці XII ст. виникла необхідність у кодифікації тексту, він протягом 1202–1234 років власноруч переписав повість вісім разів. Ці уривки поєднуються під загальною назвою <<Ден Тейка хіцу дом>> (<<Списки, що йдуть від пензля Тейка>>) і складаються зі 125 мініатюр. В цих списках частка віршів знаменитого та славетного поета і художника Арівара-но Наріхіра (825–880) зматно більша, ніж у більших за кількістю уривків ти коротеньких оповідань данів списках. Ці обставини дають підстави вважати автором повісті Арівара-но Наріхіра.

Наріхіра був онуком імператора та обіймав високу придворну посаду, славився красою і численними любовними пригодами. Окрім авторства йому також приписується і роль головного героя повісті <<Ісе моноґатарі>>. В історії

японської літератури існують численні випадки, коли ім'я та звання автора входило до назви художнього тексту. Так, велика частина віршів (загальноприйнятий варіант пам'ятки містить 125 дамів), розміщених навіть у розповсюджених списках <<Ісе моногатарі>>, текстуально збігається з віршами Наріхіра в <<Поетичних збірках Наріхіра>>, але навіть цей факт не може бути переконливим аргументом у суперечці щодо атрибуції пам'ятки.

У наші часи складно достеменно встановити, чи стали вірші зі збірок Наріхіра матеріалом для <<Ісе моногатарі>>, чи ж самі збірки були складені з віршів, взятих готовими з текстів повісті. Цілковито ймовірно припустити, що обидва твори мали якесь третє джерело, яке не дійшло до нашого часу. Однак, безперечно залишається одне – особистість Арівара-но Наріхіра як центрального героя майже не всієї пам'ятки <<Ісе моногатарі>> надає їй ційісний вигляд.

За загальноприйнятою думкою своєю назву повість <<Ісе моногатарі>> отримала за назвою місцевості Ісе, де відбувається більшість подій, а, можливо, також і через те, що в деяких уривках дамах (наприклад, № 68–74) головною героїнею виступає верховна жриця синтоїстського храму з провінції Ісе (ще раніше, наприкінці Х століття, поширювалися списки цієї самої повісті, але включали вони лише 510 мініатюр і потималися з епізоду, пов'язаного з відвідуванням головно-

го героя жриці Ісе). Існує також гіпотеза про те, що раніше ці уривки були розташовані на початку твору, але згодом їх було перемесено в середину оповідання; однак більшість дослідників схиляються до думки, що повість отримала свою назву саме завдяки нині.

Принципова «антиісторичність» оповідань в «Ісе моногатарі» забезпечується майже казковим початком кожного епізоду – «за давніх часів», що позбавляє його хронологічному визначення в історичному часі та змішає з автора відповідальність за вірогідність описуваних подій. Не випадково персонажі «Ісе моногатарі» не мають імен і позначаються «головік / пан» і «жінка / пані». Техніка оповідання може представлятися уніфікованого також і тому, що всі епізоди побудовані за однаковим принципом, оскільки повідомляють, хто, коли, де та з якої нагоди яку танку склав – ця схема покладена в основу оповідальної камви «Ісе моногатарі».

Як літературний герой Арівара-но Наріхіра (у повісті він називається «один пан» – ару отоко ти «цей пан» – сомо отоко) започаткував традицію Дон Жуана на японський манер, що у подальшій японській літературі втілюється в образі головного героя Темдзі в «Повісті про Темдзі» Мурасакі сікібу (XI ст.). Велелюдний герой у японській літературі відрізняється двома особливостями: для нього не існує заборон і перешкод у любовних пригодах: серед його коханок

можуть бути як друзима імператора, так і незаміжня принцеса чи верховна жриця символічного святилища в Ісе. Друга особливість – симпатії автора і гитатів <<Ісе моноватарі>> викликають не любовні пригоди як такі, а елегантність твору, де естетичний критерій стає визначальним під час оцінки не лише самого героя, але й явищ природи, подій і т. п.

За думкою більшості японських дослідників, свою назву збірка <<Ямато>> отримала тому, що події, описані в оповіданнях, відбувалися в Ямато, хоча самий топонім Ямато інтерпретується по-різному. Одні вважають Ямато всією країною (Ямато – давня назва Японії), що протипоставить <<японські оповідання>> <<Оповіданням про китайські землі>> (<<Каракуні-мо іфу моноватарі>>, текст, який згадується в хейанській повісті <<Хашамацу-тюнавом моноватарі>>). З цього приводу в 1853 р. Іноуе Фуміо писав: <<...назва дана лише тому, що оповідання японські>>. Інші вважають, що Ямато – не вся країна, а лише провінція Ямато, таким чином, за Камо Мабуті (японський філолог XVIII ст.), <<схиля назви в тому, щоб повісті з провінції Ісе протиставити оповіданням зі столиці>>. Ще одну гіпотезу висунув у 1776 р. Кідзакі Масаокі, написавши, що назва твору пов'язана з ім'ям фрейліни принца Ацуйосі – Ямато, яка, власне й уклала його. Питання авторства пам'ятки також

залишається відкритим, оскільки традиційно автором вважається другий син славетного Аріхіра-мо Наріхіра, Аріварара-мо Сівехару; значно рідше висловлюється думка про авторство імператора Кадзам-ін.

Вважається, що збірка невеличких оповідок під назвою <<Ямато моноватарі>> (роком створення більшість літературних енциклопедичних словників зазначає 951 р., а офіційний список пам'ятки складається зі 179 уривків) походить від <<Ісе моноватарі>> та зазнала потужного впливу з боку першої, принаймні це засвідчує і спосіб організації тексту, і умови його функціонування, оскільки принцип пояснення місця, часу та обставин написання танка як центральної складової частини зберігається незмінним. Так само, як і в <<Ісе>>, в <<Ямато моноватарі>> немає одного центрального героя чи групи персонажів, навколо яких вибудовується суцільний наратив. Однак, події в збірці розгортаються в певній хронологічній послідовності; часом епізоди можна логічно об'єднати в групи за спільним персонажем, сюжетною чи образною асоціацією, схожістю ліричної теми танка тощо. Водночас, на відміну від <<Ісе моноватарі>> в <<Ямато моноватарі>> епізоди доволі різномірні: співвіднесеність як кількісна, так і якісна віршів і прози нерівнозначна, в окремих дамах оповідний, графувальний елемент переважає над поетичним (ліричним), а в інших дамах вірші набувають

виастивостей <<декоративного оздоблення>> прозової частини тексту (за стилістикою останній тип оповідань є найбільш притаманним і характерним для збірки <<Ямато>>).

Л е м о н о в а т а р і

1

У давні часи жив один пан. Коли він уперше одягнув капелюх дорослого чоловіка⁴⁰, то поїхав на поштовання до селища Касува поблизу столиці Нара, де в нього був успадкований ним маєток.

У тому селищі мешкали дві молоді та надзвичайно привабливі сестри. Той пан підняв за ними кризь щілими огорожі. Ця картина, яку він ніяк не отікував подати у старому селищі, схвилювала його. Пан відірвав поділ мисливського одягу, в який він був одягнутий, і, написавши вірш-пісню, надіслав сестрам. Одягнутий пан був у мисливській одязі з візерункової тканини Сінобу.

Рівними Касува молодих фіалок
на тоді візерунки на тканині.
Не знаєш ти межі думтивних заколотів,
як і сінобу.

⁴⁰ Капелюх дорослого чоловіка – по досягненні повноліття (за доби Хейан це – двадцять років) юнаки проходили певний обряд одягання першого капелюха дорослого чоловіка, коли обрізаюся довге волосся та укладалися зачіска.

Такий він склав вірш-пісню і надіслав. Схоже,
це зацікавило сестер.

А зміст вірша був такий самий, як і в пісні:

Тканина з візерунками, сінобу з Мітіноку,
З провини твєї стала ти така бентежна?
Адже я тут ні до того... ⁴¹

Ось якими рішучими та швидкими були люди
у давні часи.

2

У давні часи жив один пан.

Столицю Нара вже було перемесено, а мова
столиця все ще не була розбудована належним
чином ⁴². Саме в ці часи у західному кварталі
столиці мешкала одна пані. Ця пані перевершувала
решту жінок. Перевершувала більше серцем,
аміжє своєю зовнішністю. І, схоже, навідувався
до неї не один пан.

⁴¹ Наслідуючи японську коментаторську традицію, М. Конрад у коментарях до власного перекладу <<Ісе моногатарі>> заувагає, що зрозуміти зміст цього дану надзвичайно складно, адже тут відбувається складна гра слів, яка викриває щонайменше два змісти. Перший зміст полягає в тому, що одержина пана набула фріоетового кольору терез молодих фіялок в Касуна (тобто сестер), оскільки трава сінобу при фарбуванні мала схожий відтінок. Водночас, плутана за візерунком трава сінобу збутиє однаково з <<любовною нудною>> – в цьому полягає другий зміст вірша.

⁴² Мова йде про столицю Хейан, будівництво якої тривало доволі довгий час.

Одного дня, а було це на початку третього місяця, і дощиток макранував понуро, відданий нам після того, як повернувся до власної дошівки, ти то надушав щось, але склав наступний вірш-пісню:

Не пильную, але й не сплю. Так шмає міг...
А на світанку – весіmnій довгий дощ і
про тебе душки.

3

У давні часи жив одим пам. Памі, в яку він був тоді закоханий, надіслав пугок морської трави, і написав при цьому:

Якби ти мене кохала, ми б лягли у курені,
оповитому пильощем.
Підіславши в узлоів'я, рукава одержим.

4

У давні часи у східній частині міста, на п'ятій вулиці у придворній палацу, де мешкала імператриця-мати, жила одна памі. До неї навідувався одим пам, та попервах його відвідими були несерйозними, але коли його наміри стали по-справжньому глибокими, вона в десятих числах першого місяця кудись зникла.

Навіть дізнавшись, куди вона переїхала, він так і не міг дістатися її, та, сповнений відгату, поринув у горьовані душки.

Наступного року, так само першого місяця, коли дерева сливи буюли квітом, пам загадав ми-

нулий рік і прийшов до фрієля, дивиться і так і саяк – все змінилося з минулого року. Сьвози поилися з його отей, внав він на підлогу з грубої дошки та пробудь там, доки на нєді не з'явився місяць. Сумуючи за колишнім коханням, він склав наступний вірш:

Місяць... ти немає? Весна?
Чи це не та весна, що була раніше?
І лише я один колишній, поза тим.

Так він склав і, коли нєдо прояснилося на світанку, в сьвозах повернувся додому.

5

У давні таси жив один пан. Таємного, так, щоб ніхто не дізнався, він відвідував один маєток поблизу п'ятої вулиці у східній частині міста. Навідувався він туди потайки, тому йшов до будинку не терез центральну браму, а пролазив крізь дірку в огорожі, яку витоптали дітлахи. Хот і людей тут жило не багато, але навідувався він доволі тасто; хазяїн закримітив це і поставив на цій стежці охоронця, а пан, хота й приходив щодня, однак вертався додому, так і не зустрівшись із пані. Яковь він склав вірш:

Охоронець пікету на моїй дорозі,
невідомій людям.
Чому не засинаєш ти щомоті?

Почувши вірш, пані сильно захвилювалася. Тоді хазяїн дозволив.

6

У давні часи жив один пан. Йому складно було зустрітися з його коханою, однак цілий рік вони підтримували стосунки. Нарешті пані погодилася, він викрав її та забрав з собою, коли змагвору була повна темрява. І коли вони йшли берегом річки Акутавава, пані запитала у пана про крапінки роси, що лежали на траві: <<Що це?>>. Але шлях вів далеко, ніт була темною, схоже навіть було на місцевість демонів. Грім випришляв жахливо, лила дощувьма злива, тому пан – на щастя поблизу дуб звичайний сарай – сховав туди пані, штовхнувши її до середини, а сам став на вході з луком і сагайдаком, невпинно благаючи: <<Скоріше б минула ніт!>>. Але ту пані демони проковтнули одним ковтком. <<Ой!>>, – тільки й встигла випукнути вона, але через грім пан її не почув. Поступово погало світати. Дивиться він, але пані, яку він привів із собою, зникла. З відгано затупотів пан ногами, заломосив, але вже нічого було не вдіяти.

<<То білі перли або що?>>, – якби так запитала, <<Роса>>, – я б відповів та разом з нею зник.

7

У давні часи жив один пан. Коли йому вже стало край як жити в столиці, він подався на Схід. Проходячи вздовж узбережжя Ісе та Оварі, він податив білі хвилі, що здіймаються білою піною, і склав:

Все далі та далі веде мене подорож від коханої.
І заздрю хвилям: <<Коли ж і я повернусь?>>.

8

У давні часи жив один пан. Якось він вирішив, що не потрібен нікому, та сказав собі: <<Не можу більше в столиці я. Подамся шукати місце, де б мій я жити>>. Та поїхав собі. Коли податив, як здійснюється догори димок з вершинами гори Асама в провінції Сінамо, він склав:

О дим, що здійснюється
на вершині Асама в Сінамо!
Дивуватися має попутник,
коли тебе податить.

У подорож із ним вирушили один чи два його товаришів. Ніхто не знав дороги, і тому вони блукали. Так вони дісталися до провінції Мікава, саме того місця, що зветься <<вісім мостів>>. Це місце назвали <<вісім мостів>> тому, що вода тече, немов навугі лани, у різні боки, і вісім деревин перекинуто через ці потоки – ось тому і називають <<вісім мостів>>. Близько цього болота вони зішли з коней і погали в тіні дерев їсти взятий із собою рис. А на болоті пишмою красою цвіли лілеї. Один з них, подативши це, сказав: <<Ось, слово „лілея“. Давайте візьмемо і, кожному літеру зробивши початком кожного нового рядка, у віршах висловимо настрої нашої подорожі>>. І коли так він мовив, пан склав наступний вірш:

Любу мою в одежах, зміжених там, у столиці,
любляги я залишив...

Із сушою гадаю, наскільки я від неї далеко.

Склав він такий вірш, і в усіх поплився сльози
з отей на сушений рис, і так багато, що той роз-
бухнув від вологи.

Рушили вони дамі та їхали, доки не дістали-
ся провінції Сурува. Дісталися до гір <<Яві>>,
а стежина, якою пролягав шлях, була темною,
вузькою та порослою хащами. Всі сполоши-
лися, а кожен душав: <<Як би нам у біду не
потрапити?>>.

І раптом назустріч їде відлюдник: <<Як ви
опинилися на цій стежці?>>, – здивовано запи-
тав він. Та подорожні виїзнили в ньому знайо-
мого. Тоді до столиці пан тій пані з відлюдником
надіслав листа:

Амі в уяві, серед гір Сурува,
що звуть <<дійсністю>>,
Амі у снах з тобою вже не зустрінусь.

Побажили вони потім гору Фудзі. Надворі був
п'ятий місяць, та сніг яскраво блищав на вершині.

Гора, що тасу невідладна,
вершина Фудзі.
Яка пора тепер, що снігом вкрита ти,
нешов олемя шкіра?

Ця гора, якщо порівнювати її з горами навко-
ло столиці, така велика, як гору Хіе поставити

саму на себе разів двадцять! За виглядом вона нагадує соляні насипи на морському узбережжі.

І знову вони рушили у подорож. Та ось опинилися поміж двох провінцій – Мусасі та Сімоса, там де річка була дуже велика. Називають її річка Сушіда. На березі її вони зупинилися та зашумілися: «Ох, як далеко ми заїхали!»». Але паромник закричав: «Хуткіше сідайте у товен! Вже веторі!»». Сіли вони у товен, і погалися переправа. Кожен з них був зажушений, адже кожен залишив у столиці ту, яку кохав. І саме у цей час білі птахи з тервоними дзьобами та лапками, завбільшки з вівтарика, літали понад водою та ловили рибу. У столиці таких птахів не було, й жоден з них не знав, що це за птиці. Запитали в паромника, а той у відповідь: «Так це ж „столицтний птах“!»⁴³, – відповів. Погубши це, нам склав наступний вірш:

«Столицтний птах», коли такий
самий ти, як і ім'я твоє,
То запитано: «Та, що в душах
моїх, жива?»».

І всі, хто був у товні, зворушені, заплакали.

9

У давні часи один нам подавсь у мандри та дістався провінції Мусасі. Згодом погав він замилується до насі, яка там жила. Її батько хотів

⁴³ На Сході вівтарика називали «міяко дорі», тобто «столицтний птах» у дослівному перекладі.

видати її за іншого, але мати її серцем була на боці людини шляхетного походження. Батько був людиною звичайною, а мати – походила з роду Фудзівара⁴⁴. Тому й хотіла вона видати дочку за чоловіка шляхетного походження.

Одного дня вона склала вірші та надіслала їх бажаному жениху, а мешкали вони тоді в селищі Мійосіно місцевості Ірума.

А жених бажаний у відповідь їй надіслав:

До мене, все до мене – тих диких цусей,
що кричать понад полями Мійосіно, –
ти зможу забути колись?

У провінції подібне траплялося з нами безперестанно.

10

У давні часи жив один пан. Як поїхав він на Схід країни, то надіслав:

Не забувай! Нехай між нами відстань,
як між небом і землею,
Але на зустріч я текаю,
адже місяць, зробивши коло,
вертається на місце.

11

У давні часи жив один пан. Якось викрав він дочку одного пана та втік з нею на долину Мусасі, але дорогою – адже вони були втікача-

⁴⁴ Рід Фудзівара – один з наймогутніших і найдавніших аристократичних родів у Японії.

ми – їх схопив управитель провінції. Заховавши
памі у тагарниках, пам погав тікати. Та коли
памі погула, як шукати: <<Деь тут у полі викра-
даг!>>, – і зібравися траву палити, вона у відгаї
склала такий вірш:

Поля Мусасі! Ви сьогодні не горіть!
Мій голівк тут криється, і я ховатось тут...

Погубши це, люди схопили її та разом із ними повели.

12

У давні таси один пам, який мешкав у Мусасі,
написав памі, що жила у столиці: <<Соромилось
сказати, а не сказати – неприємно>>. Та зробив-
ши лише припітку <<стрешемо Мусасі>>⁴⁵, у
такому вигляді й надіслав їй. А після того жодної
вісточки не надіслав, тому памі зі столиці йому:

Тоді довірилась, немов стрешенам Мусасі!
Немає вістки – гірко. Надішлеш – жах!

Прочитавши це, пам втратив спокій і розгубився:

Кажу тобі – докори, шовгу – магами.

Мусасі стрешемо,

ти не в такому разі й смерть людського долено стане?

13

У давні таси один пам потрапив якимось чином
до провінції Мітіноку. Памі, що мешкала там,

⁴⁵ За традицією слід було зазначити місце чи місцевість,
де передуває адресант. Крім того, провінція Мусасі вже
в ті таси славилася виродництвом стрешен; цей спогад
про стрешена шав засвідчити відданість і вірність памі.

такий столичний гість видався дивовижним ти
ще що, але вона надзвичайно ним захопилася. Та
якось ця пані:

Замість того, щоб помирати від кохання,
Чи не стати нам парою шовкових хробаків
хоча б на мить?⁴⁶

Навіть вірші її тхнули провінцією.
Але ти злянувся на неї пан ти ще що, тільки
пішов він до неї та розділив з нею постіль.
Ще світати не починало, але пан пішов.
Тоді пані:

Як настане світанок віддам тебе лису,
огидний півню!
Надто рано ти заснівав,
мого коханого вишнав!

Такий вірш склала вона, а пан, коли збирався
їхати до столиці:

Коли б сосна в Амева
на рівнині Куріхара людиною стала,
То сказав би їй: <<Ходімо зі мною,
до столиці, як рідкісна ріг!>>.

Так він сказав, та вона від радощів усе прика-
зувала: <<Але ж він кохав мене! Кохав!>>.

14

У давні часи один пан з провінції Мітімоку по-
знайомився з доткою одного незнатного чоловіка.

⁴⁶ Самець і самка шовкових хробаків в японській поезії
є сталим образом подружжя чи коханців, оскільки
живуть в одному шовковому коконі.

Але на подив вона виявилася зовсім не такою, якою б мала бути. А тому він сказав:

Гора <<Любовні шрії>>...

як би знайти таємний шлях до тебе...

Й дізнатися хотів би серця твого таємницю.

Памі була щаслива безмежно, але в такому глухому місці що можна було зробити?

15

У давні часи жив чоловік на ім'я Кі Аріцуне. Він служив при дворі, коли три імператори змінили одим одного, та час від часу щастя посміхалося йому. Однак потім світ перевернувся, часи змінювалися, та став він жити ще гірше, аніж пересітні люди.

Був він людиною вишуканою, з витонченою душею та рідким смаком, і не мав турбот про власне існування; був він людиною відомою, але серцем залишався таким, як і раніше, у кращі часи, та все одно не знав клопоту щодо буденного життя. Його дружина, з якою він зійшовся за довгі роки, поступово стала віддалятися від нього, та, врешті-решт, коли стала терницею, пішла слідом за своєю старшою сестрою, яка ще раніше прийняла постриг.

Хоча стосунки між ними й не були такими щирими, але коли вона пішла, він відчув жахість, а терез відмість не міг зробити всього того, що слід було. Своему товаришеві, з яким у ділі повіряли одим одному все, написав так: <<Ось такі спра-

ви. Тепер відпускаю її та нічого, навіть дрібнижки
для неї зробити не можу>>, а в листі:

Коли на пальцях рахувати роки, проведені разом,
Усі десять повторивши, то чотири рази буде.

Товариш його, прочитавши це все, пожалив
його та відіслав усе необхідне, навіть мігний
одяг. А потім склав:

Навіть якщо років десять по чотири рази
з тих пір минуло,
Скільки ж разів припадаю їй в тоді
підтримку шукати?

Так він сказав, а Аріцуне від радощів додав:

Невже це та крилата з небес одежина?
Саме вона! Тоді її піднесли.

Та, не стримуючи своєю радість, ще написав:

Невже це осінь?
А може роса? А може сльози
Мої лиються так,
що їх сприймаю за росу?

16

У давні часи одим нам, який місяцями не давав
про себе звістки, прийшов подивитися, як квіт-
нуть вишні сакура. А господар йому:

<<Немадійні>> – так кажуть про вас,
квіти сакура!
Втім, дочекалися ви того,
хто на рік раз приходить!

А пам у відповідь:

Якби сьогодні не прийшов,
то завтра, немов смій,
розтанули б вони...
І хоч я не розтану,
все ж невже на квіти схожий?

17

У давні часи жила одна памі, що була замат-
то високої душки про себе. Поблизу неї жив один
пам. Памі була поетичною осодою, та якомсь, аби
випродовувати пана, знамала повну квіту гілку
хризантеми та надіслала тому пану.

Краса і ділість куди зникли?
На погляд – ділий смій на гілках,
так вишмаються вони.

Пам надіслав відповідь, але таку, шов не зрозу-
мів, про що йдеться:

Краса і ділість, і ділий смій на них.
Чи не копір це рукавів, тієї,
що гілку знамала, – шіркую я.

18

У давньому один пам познайомився з памі, що
була на службі в іншої заматної памі, яка служила
при дворі. Та через певний час охолював до неї. Так
вони жили поруч в одному місці, пам постійно
був на її очах, але поводився так, ніби не знав про
її існування. Тоді памі:

Чому так далеко ти ходиш,
немов ті хмарини на небі?
Нехай навіть й так,
але ж у тебе я на очах.

Так вона написала, але нам у відповідь:

Туди й назад, постійно небом я передбрідано.
І це тому, що
Пагорб, де я раніше мешкав,
вітри сильні обдуювають...

Так написав він через те, що та намі мала
інших залицяльників.

19

У давні часи один нам познайомився з намі, що
мешкала в Ямато, і став навідуватися до неї.
Через деякий час, коли він повертався додому, – а
служив він при дворі, – дорогою знамав гілку кле-
му з тервоним листям, хотя й був третій місяць,
та надіслав її до намі з вісткою:

Для тебе, мій друже, гілка,
знамана мною, навіть весною
Червона настільки, як восени
вона має бути.

Таке надіслав він намі, але відповідь від неї при-
несли, коли він уже прибув до столиці:

Коли ж встигла квітка,
що пишмо квітнула, уже відцвісти?
У твоїй стороні, милий,
уже й не весна, напевне.

У давні часи один пан і пані мали дуже тісні стосунки, та ні про що інше й думати навіть не могли. Та якось пані через дрібниці розгарувалася в їхніх стосунках. Та коли вирішила вона залишити пана, то написала на видному місці:

Піду я від тебе, але люди скажуть:

<<До того ж мілке її серце!>>.

Не звісно людям нічого про наше подружжя!

Написала так, залишила та пішла. Пан, коли побачив цього листа, подумав: <<Як дивно! Нічого я не пам'ятаю з того, щоб запало в серце... Чого б це вона?>>. Гірко заплакав він і вийшов за браму шукати її. Вийшов, дивився, шукав, де тільки міг, але, як не намагався, не міг здогадатися, де вона могла б бути. А коли повернувся додому:

Поздавеним сенсу став наш шлюб!

Та хіба жартома подружжям
довго з тобою я мав намір жити!

Так склав і замуриць у сумі душки:

Чи кохала мене? Не знаю...

Тільки образ її у дорогоцінній підв'язці
повсякчас переді мною.

Багато часу минуло з тих пір, пані тій ти немітно стало або що, тільки надіслала вона пану:

Тепер лише одне бажаю я:

Аби не сів ти в своєму серці насіння
забуття-трави!

Але пам у відповідь:

*Якби я тільки погув,
що ти хоча б забуття-траву сієш,
Тоді б я знав, що кохала мене...*

*І ще, і ще, і ще... так потроху вони стали
ближчими одим до одного, аміж були раніше.
Та якось пам:*

*<<Забудеш знову!>>, – шайнула душка.
У сумніві серце сильніше, аміж коли. Сумно...*

Та памі йому у відповідь:

*Нешов хмари на небі густому зникають.
Настала також і моя тера.*

*Та хоча так сказала, але знову з ним поєднала-
ся. Однаге стосунки між ними не були такими
ближкими, як раніше.*

21

*У давні часи кохання між памом і памі тошусь
перервалося, та все одно від памі – ти то вона
ніяк не могла забути – прийшли вірші:*

*Як не гірко мені, але все не можу забути тебе!
І немавигжу я, але і кохано водночас!*

*Так вона написала, а пам: <<Он воно як!>>, –
подушав і склав:*

*Податень нешає, але ж наші душі
нешов струмені в ріці:
Розділені островом, а за ним –
еднаються знову.*

Так сказав і тієї ж моті навідавсь до пані, та розділиши вони постіль. Та коли говорими про минує та про шайбутме, нам промовив:

Якби добра ніт, які дубають восени,
була б як тисячі мотей!
Та навіть їх буде вісім, але ти зможу
насититись я?

А пані у відповідь:

Нехай добра ніт, які дубають восени,
буде як тисяча мотей!
Чи не стане нам про що розмовляти,
коли заснівають птахи?

Та ще з більшою любов'ю, ніж раніше, став навідуватися до неї.

Переказ Ю. В. Осадної

Я м а т о м о н о в а т а р і

2

Коли імператор відійшов від державних справ і восени наступного року прийняв постриг, відправивсь він подорожувати різними гірськими місцями, аби прямувати шляхом Будди і здійснювати служіння йому. Чимовник третього рангу з місцевості Бідзем, людина на ім'я Тамідана-но Йосітосі прислужував [імператору] в палаці, коли той був на престолі, та після прийняття постригу він також пішов слідом

імператора. Не повідомивши нікого, імператор залишав палац, а цей головік неодмінно приєднався до нього. «Не лигить такій людині таким чином відправлятися у подорож», – сказав він і віддав наказ: «Сьосьо, тьодзьо ⁴⁷, решта слуг, нушо разом із нами!», а потім і свиту надіслали слідом за ними, та імператор уже був вирушив у дорогу, аби не зустрітися з ними.

Дісталися вони до земель Ідзумі, а на ніг зупинилися в місцевості Хіме. Посітосі вирішив, що імператору надзвичайно нерадісно, та й сам зажурився. У цей час імператор: «Хочу, аби ти склав пісню про Хіме», – сказав, і Йосітосі-дайтоку:

У снах дорожніх подавав рідні місця,
що дорікають мені:
З тих пір, як вирушив у путь, і
разу тут не був...

Та коли склав, то всі присутні заплакали, і жоден з них уже не зміг скласти вірша. А Йосітосі до кінця служив імператору під іменем Канрен-дайтоку ⁴⁸.

⁴⁷ Сьосьо, тьосьо – придворні гини правого та лівого приказу стайні; несли варту в палаці, а під час виїздів імператора супроводжували його дорогою.

⁴⁸ Дайтоку – першимно використовувалося лише до найвищих гинів буддійського духовенства, але згодом так стали називати буддійських священиків різних рангів.

5

Коли пішов з цього світу Сембо-но кімі⁴⁹, скорботі Тайфу⁵⁰ не було кінця, а імператриця, коли настав день її призначення [на цей сам], вважаючи, що संबози – це дурма прикмета, заховала Тайфу від людей.

І тоді Тайфу склала такий вірш:

Плачу за мим, хота й змаю, що вже пізно та марно...
Але миться संबози з отей, менігвласні душкам.

6

Асатада-но тюдзьо⁵¹ потай навідувався до однієї пані, хота й та була дружнього іншого чоловіка. Пані також мала любовні погуптя до тюдзьо, тому й зустріті їхні тривали. Одного дня чоловіка цієї пані призначили намісником однієї провінції, отже, мали вони залишити столицю. Засмутилися дурже і тюдзьо, і пані. Ось тоді тюдзьо склав і надіслав пані такого вірша:

Тоді в попутники призначене серце мое
Навіщо ти лишаєш у неді неспокійнім?

Так він склав і надіслав у той день, коли вона залишала столицю.

⁴⁹ Сейдоно-но кімі – син імператора Дайно (898–980), принц Ясуакі (903–923).

⁵⁰ Тайфу – дочка придворного Мінамото Тасуку. Служила в імператриці Сідзуко, була годувальницею Сейдоно-но кімі.

⁵¹ Асатада-но тюдзьо – Фудзівара Асатада (910–966), один з «тридцяти шести безсмертних поетів», майстерно грав на флейті.

Коли пішов із життя Мошодзоно-но хьоду-
во-но мія⁵², церемонію поховання було призна-
чено на останні дні дев'ятого місяця. Тоді Тосіко
і надіслала до Памі північних покоїв:

Завжди дбуває так сушко в останні осемі дні...
Та сьогоднішній день ти як переживеш?

Імператриця дуже зажурилася і заплакала; у
відповідь складала наступний вірш:

Якби живши був, то погаток і кінець
я б розпізнала...

Не доткався сьогоднішня, згаснув!

Це й була її відповідь.

11

Мінамото-но даймавом, якого вже немає
серед живих, довгі роки прожив у любові та
згагоді з Памі східних покоїв, яка була доткою
Тадафуса⁵³. Але якось він захопився юною прин-
цесою Тейдзійн і віддавився від попередньої памі...
Минав час... Однак, шав нам дітей, яких народи-
ла йому Памі східних покоїв, тому жили вони в
одному місці та спілкуватися не переставали.
Якось він надіслав їй:

⁵² Мошодзоно-но хьодуво-но мія – принц Кацуаки
(?–927), поховання якого відбулося 24-го дня
9-го місяця.

⁵³ Фуззівара-но Тадафуса (?–928) – один з <<тридцяти
шести безсмертних поетів>>, змавець музики.

Соснами в Сушійосі не стати нам...
І довіі ноги, що провів я не з тобою,
ще тямуться⁵⁴.

Такий лист надіслав він до неї. А вона –
у відповідь:

Занадто довго – не здалось мені.
І в бухті Сушійосе сосни вдруге, мапевне, вирости.
Такою була її відповідь.

12

Коли один пан, який служив при дворі, зав'язав
стосунки з принцесою, сам імператор був посе-
редником у цій справі. Перший час пан навідувався
до принцеси щомогі та одного дня, повернувшись
від неї додому, він написав такий вірш:

Коли кажуть, світає,
подідма сну неспокійного серця
Весімньою ніттю! Тільки вночі тебе багу...

40

До принцеси Кацура навідувався принц
Сікідубу-но мія, тільки дівчини, що служила в
цьому палаці, видалося, що принц надзвичайно
привабливий ззовні, та закохалася в нього. Але
він нічого й не знав про те. Одного дня, коли він
шлювався світлятками, наказав дівчині зловити
їх. Дівчина зловила одного світлятка, загорнула

⁵⁴ Дві сосни, що ростуть в Сушійосі на березі бухти
Сушійосе, в японській поезії є усталеним символом
довголітнього подружнього життя та вірності.

його в рукав свого одягу та, показуючи примцеві,
так сказала:

Нехай ізгорнеш, але не приховати... мої погуптя
Палають сильніше за кошахи літньої тіло.

45

Перед тим, як Цуцумі-но тьонавом-но кімі⁵⁵
відкривав власну дотку, яка [згодом стала] ма-
тірю Дзюсам-но міко⁵⁶, аби вона прислугову-
вала імператорові, страшенно непокоївся, як
імператор зустрине її. Зрештою, він склав і на-
діслав імператору таку пісню:

Батьківське серце не вкрите шороком, але
На шляху любові до власної дитини розгублене...

Імператор був надзвичайно розгубленим цим
листом. Відповідь імператора також була, але
людяш вона невідома.

100

Лівий міністр, після того як його призначили
бути супутником імператору Тейдзі, подався
до Ої. На горі Оцура було безліч красивого клемо-
вого листа; загарований красою, лівий міністр
сказав: «Саме має бути виїзд імператора; і на
таке гудове я натрапив. Неодмінно доповім і за-
пропоную йому приїхати сюди!». А потім:

⁵⁵ Цуцумі-но тьонавом-но кімі – Фудзівара-но
Камеске (877–933), один з «тридцяти шести
безсмертних поетів».

⁵⁶ Дзюсам-но міко – тринадцятий принц Акітосі
(924–990), син імператора Дайно.

На вершині Оцура гервоне листя клема,
Якби ти мало серце,
то текамо б на приїзд подорожнього!

А коли повернувся, то доповів про все податеме
імператорові; йому видалися ця історія цікавою.
Так відбувся виїзд імператора до Ої.

Коли Суенава-но сьосьо⁵⁷ мешкав в Ої, ім-
ператор Уда сказав: «Скоро потметься пишме
цвітіння, неодмінно поїду пошилуватися!», але
забув і не поїхав. Тоді сьосьо:

Якщо квіти осиплюються, як журно буде!
Дерево ямадzuki на березі річки буває квітом...

Саме так було сказано в його посламні, а ім-
ператору це посламня видалося сповненим та-
ривності, отже, він відразу вирушив у путь, а
потім шилувався цвітінням.

101

Той самий Суенава-но сьосьо тяжко страждав
від хвороби, але коли йому трішепки покращало,
то відправився до палацу. У той час управитель
Омі, Кушітада-но кімі, одгочасно виконував
обов'язки куродо⁵⁸ та обіймав посаду каморі-но

⁵⁷ Суенава-но сьосьо – Фудзівара-но Суенава (?–914),
його тамка увійшли до антологій «Кокін-вака-сю»
та «Сімкокін-вака-сю»; був відомий також як
майстерний мисливець.

⁵⁸ Куродо – посада при Імператорському архіві
(куродо – докоро), займалися секретною документацією,
а згодом завідували одягом імператора, його трапезами,
церемоніями тощо. Назначалися, як правило,
з осіб п'ятого рангу та входили до складу Особистої
імператорської охорони.

суке ⁵⁹. Коли Суенава зустрівся з куродо, то сказав йому: «Хвороба й досі не відступає, але так важко на серці та душі, що вирішив прийти сюди. Як воно складеться надалі – невідомо, але поки що живий. Сьогодні я повертаюся додому, але в палаці буду післязавтра. Доповісте про це імператору?»», – сказав і пішов додому. Три дні минуло, та ось з будинку сьосьо принесли листа:

Домовленість була зустрітися
за кілька днів,
Та краще б я сказав:
«Сьогодні бачишось в останнє»...

Тільки це й написав. Вельми наляканий [цією звісткою] Кішутада залякав і запитав поспільного: «Як він себе погуває?». Посланець:

«Дуже слабким став», – відповів і залякав, і так гірко, що лише ридання й було тут-но, а допитатися про решту було неможливо. «Зараз я сам поїду», – сказав Кішутада і послав за каретою, але в отікуванні не міг знайти собі місця від замепокоемня. Вийшов за браму комое та текав на карету, а коли подали, якнайшвидше вирушив. Будинок сьосьо був на П'ятій лінії, та коли він прибув, то побачив, що люди в страшенному сум'ятті голосно шуміли, а ворота були зачинені. Сьосьо був уже мертвий. Намагався доповісти про свій приїзд, але все було марно. Захурений, в сльозах він повернувся до-

⁵⁹ Каморі-но суке – посада придворного, тійши обов'язками було будівництво палацу, обладнання та прибирання приміщень.

дошу. Та доклав він імператору по порядку все, що сталося; імператор також був дуже засмутований смертю Суенаба-но свосьо.

125

Ідзумі-но тайсьо ⁶⁰ гостенько навідувався до будинку вже покійного [лівого міністра Фудзівара Токіхіра]. Одного разу напившись додбрате міцного, си яніий, глибокої могі тайсьо прийшов до Токіхіра. Лівий міністр здивувався: <<Де ж це ви були?>>, – допитувався. А коли домашні підняли верх карети, то побачили там [разом із Ідзумі-но тайсьо] ще й Міду-но Тадашіме ⁶¹. Внизу сходів будинку запалили смолоскипи, але в Міду-но Тадашіме ноги підкосилися, і замість привітання:

На пашорозь, що вкрила сходи до Вашого будинку, Вногі прийшов навмигне подивитись я.

– ось що відповідає Вам тайсьо, – сказав він. Хазяїн будинку, лівий міністр, визнав цей вірш сповненим глибокого погуптя та глибокої гарівності, а тому всю ніт вони провели за пригощанням міцного та улюбленими розвагами; і тайсьо отримав подарунки, і Тадашіме одарували.

⁶⁰ Ідзумі-но тайсьо – Фудзівара-но Садакуні (867–906), дайманом, правий тайсьо, вищий гин при дворі, в обов'язки якого входило слідкувати за охороною приміщень імператорського палацу, розпоряджатися церемоніями тощо.

⁶¹ Міду-но Тадашіме (868–965) – відомий поет, одим з укладачів антології <<Кокін-вака-сю>>.

Почувши, що Тадашіме має дочку, один [зі співтрапезників] вигукнув: «Нехай буде мені дружиною!». Тоді Тадашіме сказав: «Це велика гесть для мене!». Невдовзі з будимку цього папа прийшов лист: «Сподіваюся, найближчим часом наша домовленість здійсниться». У відповідь:

Трава сусукі близько мого дому ще молода,
Занадто рано її в'язати ще.

– так сказав Тадашіме. І, справді, дочка його була ще дуже маленькою дівчинкою.

126

Памі на ім'я Хівакі-мо во ⁶², яка мешкала в місцевості Цукусі, в світі мала славу жінки, наділеної великим розумом, та вела вишуканий спосіб життя. Так минули місяці-роки, аж поки не стався заколот Сушітомо ⁶³: будимок її спалили до останку, все майно її відібрали, і залишилася вона в край жаглогоїдному стані. Не знаючи про це анігоісінько, задія наведення порядку придуб посланцем імператора Ядайні Йосіфуру; шукаючи місце, де стояв будимок, він мовив: «Як би мені зустрівся з памі на ім'я Хівакі-мо во?». І тільки промовив це, як його попутники: «Десь у цих місцях вона мала б

⁶² Хівакі-мо во – гетера, яка мешкала на півночі о. Кюсю.

⁶³ Ядайні Йосіфуру (884–967) на початку 940-х був відряджений на захід для приборкання заколоту, здійсненого Фуззівара-но Сушітомо.

мешкати>>. – «А як же ж тут було під час дуги? Хотів би я розпитати!»>>. І тільки проговорив це, як побачив, що срібноволоса жінка надбала води, пройшла повз нього і зайшла до якоїсь убогої будівлі. Одним з тих, хто був там, сказав: «А ось і Хівакі-мо во>>. [Ядаймі] вжахнувся, дуже засмутився, але наказав покликати її, однак літня жінка засорошилась і не вийшла до нього, а тільки сказала наступне:

Нешов шовковиці, горне волосся моє подішало.
Ніди затерпую воду в ділх водах ріки Сіравава.

Такий вона склала вірш, а дуже засмутений [Ядаймі] зняв із себе одягину, в якій був, та передав її пані.

Переказ Ю. В. Осагтої

Н і к к і

Головна особливість культури доби Хейан – це дуальність світосприйняття як принципи побудови і функціонування японського суспільства.

Вона доволі легко простежується у філософсько-релігійній сфері, зокрема давній китайській концепції Інь-Ян, а також у теорії рьобу сінто (буквально – «двостороннє сінто») чи «подвійний шлях Богів»). Дуальність релігійного світосприйняття відобразилася певним чином і на культурі світській, насамперед йдеться про розподіл функцій у родині, відшліхтності в освіті та літературі, які, проте, не сприймалися середньовітними японцями за ватунком «низьке-піднесе», а як належне, як порядок ретей, встановлений пращурами та який не підлягає сумнівам. Так, хлопчак і дівчатка в аристократичних сім'ях виховувалися за різними принципами і готувалися до виконання різних соціальних обов'язків і функцій. Водготас придворний етикет, релігійні свята, ритуали та різноманітні церемонії в імператорському палаці, освіта аристократів, писемність і література (як поезія, так і проза) потам розвивалися двома різними, однак взаємодоповнюючими напрямками.

Література так само поділялася на голівіту, в основу якої було покладено китайську втемість, і жіноту, що розвивалася в межах національних літературних традицій. Перша створювалася за канонами камдун, друга – вадун. Відповідно

до всього вищеозначеного, і література розподілялася на <<китайську>>, тобто офіційну і <<голови́ту>>, та <<яномську>> – <<жіночу>>, інтимну, забарвлену в ліричні кольори. Одним з найяскравіших прикладів подібної двоїстості також є літературні щоденники придворної аристократії доби Хейан.

Літературною парадією в прозі голівіків середнього та пізнього Хейану були історичні записи сі, напівофіційні літописи дзюцуоку моноатарі, а також література, що створювалася китайською мовою, за канонами традиційної китайської поезики та літературознавства. Це були приватні щоденники міккі, які згодом ввійшли до списку сімейних антологій та старанно зберігалися нащадками і основним змістом яких був опис урочистих подій при дворі, поетичні турніри, змагання в танцях, гра на музичних інструментах, стрільба з лука, виїзди на полювання, паюшництво у світі імператора чи осід наближених до нього, а також мандрівки з метою шилування квітами тощо.

Як відомо, жанри в літературі взагалі та в японській середньовітній літературі аристократії зокрема не розвиваються у повній ізоляції один від одного. Значно ближчого до щоденникової форми запису була форма особистих поетичних збірок сікасю. Матеріал у них також розташовувався у хронологічному порядку, а розлогі прозові вступи до деяких з них іноді займали

більше ніж сторінку рукописного тексту. Процес становлення щоденникової літератури не був поступовим перетворенням поетичних збірок з широкими й емоційно насиченими прозовими вставками у прозові щоденники з вішовими вставками. Обидва жанри співіснували паралельно, водночас, а розвиток одного не призводив до зникнення іншого.

Щоденник, яким розгортається історія щоденникової японської літератури та традиція <<літератури жіночого потоку>>, належить одному з найвидатніших літераторів своєї доби, поету і філологу своєї доби Кі-мо Цураюкі (868–946), який увійшов до історії японської літератури та прослав своє ім'я укладанням і написанням передмови до поетичної антології <<Кокін-вака-сю>>, що стала водорозділом і межею переходу японської національної літератури <<від давнини до середньовіття>>.

<<Щоденник подорожі з Тоса>> (<<Тоса ніккі>>, 935 р.) Кі-мо Цураюкі цілком можна назвати першими дорожніми нотатками, написаними японською мовою, що згодом набули медувалого розповсюдження та стали одним з найулюбленіших прозових жанрів у середньовітній Японії. Автор описує всі події від імені невідомої жінки, розказуючи про подорож невеличкої групи шамдрівників на кораблі з Тоса до столиці. Виклад подій має два плани – внутрішній та зовнішній, але сам Кі-мо Цураюкі жодного разу

не називає себе по імені – ані як герой, ані якось інакше. У <<Щодемнику подорожі з Тоса>> автор видає себе за жінку з деяких пригим, серед яких – і небажання наслідувати літературні канони, що до того часу склалися для голівітих щодемників, які писалися виключно китайською.

Погинаючи з VI ст. існування двох мов в японському аристократичному суспільстві (китайської – офіційно-паперової, етикетної та японської – як повсякденної, так і художньо-літературної) і використання цих мов <<залежно від ситуації>> стають переконливим прикладом того, що разом із розподілом життя <<хейанця>> на світське, в соціумі та особисте, інтимне відбувся певний розподіл сфер використання мов: до <<раціоналістичної>> китайської мови зверталися, коли була необхідна порада <<холодного, гострого розуму>>, а <<гуманною>> японською мовою говорило серце (кокоро), коли погумтя наповнювали душу. Отже, <<Щодемник подорожі з Тоса>> був написаний канною, а кількість китайських слів у ньому зведено до мінімуму. Так було засновано традицію щодемників, написаних не китайською мовою та не за канонами китайської поезики, водночас була закладена можливість для створення щодемників рідною мовою, а найполювіше – то була можливість писати про те, що відгуває серце, про особисті погумтя, спогади, враження і т. п., іншими словами, про те, що не передбачено, а тому – старанно

ошимається і замовчується в офіційних і маніво-
фіційних записах, літописах, нотатках тощо.

Японський дослідник Ікеда Цутому називає хейамську щоденникову літературу узагаль-
неною назвою «ватакусі думваку», тобто
«приватною», «інтимною» літературою,
яка, вочевидь, позначала літературу, що вира-
жала внутрішній світ індивідуума, зобража-
ла його, а значить – визнавала. «Література
жіночого потоку» представлена насамперед
повістями моноатарі («Тендзі моноатарі»
Мурасакі сікібу, «Нідзьо» та ін.), щоденника-
ми міккі, серед яких найбільш відомі «Щоденник
Сарасіна» («Сарасіна міккі»), «Щоденник
Мурасакі сікібу» («Мурасакі сікібу міккі»)
та «Щоденник еремерного життя» або
«Щоденник матері Мітіцума» («Каверо
міккі»), і, врешті-решт, есеями дзуйхіцу (еди-
ним твором літератури жіночого потоку, що
зберіся до наших часів є «Записи край узго-
лів'я» Сей сьонамон).

Одним з найвідоміших і водночас найновіших
жіночих щоденників за повнотою розкриття
витонченості та вишуканості хейамських ари-
стократів вважається «Щоденник Мурасакі
сікібу», в якому письменниця розповіла, а тог-
ніше – описала, життя придворних пані та
гимошників з 1008 по 1010 рік. Саме в ці роки
Мурасакі сікібу була на службі у молодій імпера-
триці Сьосі. Деякі записи в щоденнику містять

велику кількість дрібних подробиць і деталей, як, наприклад, опис урочистого та повсякденного вбрання, що наводить багатьох дослідників на думку про синхронний запис. Але в інших записах міститься відступ від історичних фактів, який можна пояснити лише більш пізнім внесемням до щоденника. Це свідчить про те, що Мурасакі, можливо, використовувала терметки.

У центрі її уваги була безсумнівно найголовніша подія в житті імператорської родини – народження імператрицею Сьосі в 1008 році первістка й урочисті церемонії та ритуали, які проходилися у цьому зв'язку в імператорському палаці. Детальний опис церемоній та її учасників, прискіплива, але не нав'язлива оцінка їх вбрання, зовнішності, манер і поведінки, фіксація погляду на найдрібніших речах відобразили не тільки внутрішній світ і зацікавлення письменниці, але й усієї аристократії та доби в цілому.

В японській літературі середньовіття художній щоденник, особливо якщо його автор – жінка, має дві межі. Одна відмежовує його від не-художньої літератури, яка цурається художньої мови (насамперед образності та емоційної насиченості), а друга проходить між художніми жанрами, відділяючи щоденник від творів художньої випадки. Поза тим, літературний щоденник завжди залишається щоденником, якщо він заснований на справжніх фактах і на особистих переживаннях його автора. Провести межу між щоденником

і повістю – зматить визнати специфіку так званої фактоописової літератури у порівнянні з літературою художньої випадки. Таким чином, більшість дослідників вважає, що головна ознака щоденника – це опис емоцій, пов'язаних із подіями, які стосуються безпосередньо самого автора щоденника. Кожен автор постає перед гитателю носієм певної ідеології, однак художній твір відрізняє конкретна ідея, яку автор свідошо ти шишоволі доводить прикладами, шіркуваннями і висновками. Ця ідея і є тим, що організує весь матеріал твору.

Т о с а м і к к і

Кі-мо Цураюкі

Кажуть, що голівіки також пишуть власні щоденники ти як там їх ще називають. У мехай це лише намагання спромогтися на щось подібне, але пише цей щоденник жінка.

Для початку скажу, що у цьому році, двадцять першого дня дванадцятото місяця, в годину собаки ми виїхали за брашу. Отже, опишу хот трохи цю подорож.

Один голівік після готири- ти п'ятирічного передбавня у провінції закінтив із передатето усіх справ [у інші руки], як і відповідало його посаді, та, отримавши належні посвідчення цього, залишив свій службовий будинок і рушив до місця посадки на голів. Ті та інші, знайомі та незнайомі йому

люди вийшли провестися його. Ті, хто віддано служив разом із нами протягом усього цього часу, заступте розумом, не покладаючи рук, протягом дня усіляко клопотали навколо, доки в шарпанні та загальному галасі наступила ніч.

22-го дня підносимо молитву, аби благополучно дістатися до земель Ідзумі. Токідзаме з роду Фудзівара – хочь подорож наша і була морем – розвернув кінський ніс за вітром і «вислав коней наших на шлях». З такої нагоди і шляхетні, і звитайні, і гомота – всі добряте переписали, і хочь то й відбувалося на морському узбережжі, але від їхніх жартів відгонило сумнівним душком.

23-й день. Був тут головік на ім'я Ясуморі з роду Яві. Він не був на службі в управителів тих країв. Та саме він із серйозним виглядом одгарував нас прощальними дарунками. Можливо, все це терез самого правителя, але місцеві мешканці мають такі нечуйні серця! Однак, ті, хто розуміє те, що відбувається, не соромитися прийти. І душка моя така зовсім не терез отримані подарунки.

24-й день. Монах місцевого храму також одгарував нас прощальними дарунками. Усі присутні – і знатні, і прислуга, і навіть діти – написали до неприємності так, що навіть ті, хто не міг написати «аз», могли вишальовували «абадагала».

25-й день. З маєтку нового правителя принесли запрошувального листа. Як покидали –

треба йти; у розвагах щосили та кому як спало-
ли провели там цілий день і цілу ніч, аж поки не
стало світати.

26-й день. Усе ще пиячило та галасливо роз-
важаємося у палатах правителя; усі – навіть
служки! – отримали подарунки. Дехто галас-
ливо складає заморські вірші. Решта – і хазяїн, і
гості – один за одним складають вірші Ямато.
Китайські вірші тут наводити не стану. Однак,
ось складена самим господарем пісня:

Заради зустрічі з тобою я залишив столицю.
Діставсь ти не діставсь... та все одно – розлука!

Так він мовив, а правитель перед тим, як по-
вернутися, у відповідь:

Час настав вирушати в дорогу ділими хвилями.
Та ти не схожу домо маєш і ти?

Інші також було складли кожен по віршу, та,
здається, вартих уваги серед них не було. За цим
і колишній, і теперішній правитель зійшли схода-
ми до саду, і теперішній хазяїн, і колишній після
обміну взаємними привітаннями та комплі-
ментами, що говорять, коли добряте сп'яніють,
кожен попрямував своєю дорогою: один повер-
нувся до маєтку, а інший – пішов.

27-й день. Виходимо на веслах з Оцу курсом на
Урато... А між тим у Тоса несподівано померла
дівчинка, яка народилася в столиці; і хоча весь цей
недавнійшій гамір, пов'язаний зі зборами в доро-
гу, відбувався у нього перед очима, але він і словом

не обмовивсь, а зараз, дорогого до столиці, він все
сушить за втраченого дівчинкою. Навіть інші люди
не можуть стриматися. А тиш часом хтось
склав наступні рядки:

Сушию так від душок про повернення до столиці...
Адже з нею разом повернутися не судилося!

Та деякий час потому:

Нешов бракує когось... – Ту, що залишила нас
Шукано поглядом, і сум стискає серце...

Та не встиг він скласти цей вірш, як у місце-
вості під назвою Како-мо-сакі слідом за нами
прибули та висадилися на берег рідний брат
правителя разом із іншими: привезли нам вина
та інших різних страв, а коли змізли з коней – ви-
словили нам свій сум із приводу розлуки. А люди з
отогемня управителя нахвалявали їх: <<Відразу
видно, що ось ці люди, що прийшли сюди, мають
гуманне серце!>>. А ті, засмугені через розста-
вання, витрухнули, нарешті, загальними зусил-
лями з темет ротів своїх на берег рядки:

Сповнені сумом, за тобою
ми натовпом зібралися нешов
Зирая катеток-мерозмугниць.

Та коли це все було висловлено, той, хто від'їз-
див, розсипавши похвали, сам склав:

Замуркою жердину в воду та дна не знаю...
Глибини серця вашого я багчу.

Поміж тим кершаниг корабля, який не надто
тяшив у прекрасному та який нажерся вина,

здійняв страшенний гамір, аби швидше вирушали: <<Море не спокійне! Вітер здіймається!>>, примусив усіх зійти на корабель. Тут дехто погнав декламувати заморські вірші, приурочені до обставин і відповідні моменту. А дехто, хоч і в західних землях то відбувалося, виголошували кайські пісні. Та <<від тих пісень ниш на настимі корабля вихорився, хмари на небі завмерли на місці>> – навіть так сказати не буде помилкою! Увечері зупиняємося в Урато. Сюди ж слідом за нами прибули Фудзівара-но Токісакі, Татібама-но Суехіра та інші.

28-й день. Виходимо на веслах з Урато у напрямі Омінато. Тим часом син у колишнього правителя Ямауті-но Тішіне допровадив нас на корабель вимо з підмогою. Їдемо, випиваємо та закусяємо.

29-й день. Зупинка в Омінато. Місцевий лікар особисто для нас приніс новорічної лікувальної настоянки тосо і баякусан, а також вина на додаток. Людина, схоже, доброзичлива та люб'язна.

1-й день нового року. Все ще стоїмо там само. Хтось, запевнивши, що залишає так на ніч, заткнув баякусан під настим корабля, та той баякусан здуло вітром в море, і ми так і не змогли його скуштувати. Ані сушеної солодкої картоплі, ані морської капусти, ані їжі, що укріплює зуби, – нічого цього не має. У цій місцевості такого покоршу немає. А наперед ми нічим не запасалися.

Ось і обсмоктуємо роти в'яленої корюшки. А що, якби корюшка відгула роти людей, що її обсмоктують? Напевне, рибини розмовляли б поміж собою: <<Сьогодні ні про що, як про столицю й думати не можуть... Цікаво, а на брамах будівель солом'яного скруття увіткнута голівешка чи вплетений гостролист?>>.

2-й день. Все ще на стоянці в Ошінато. Наставник храму магіслав різних речей та вина.

3-й день. Там само. А що, коли вітер і хвилі у серці своєму не бажають нас відпускати: <<Ще не на добно...>>, – ніби кажуть. Терпець вривається...

4-й день. Вітер не вщухає, все ще не можемо вирушити. Масацура пригощає нас вином і закускою. Людиму, яка примесла все це в подарунок, залишити так, навіть без невеличкого підношення – така незругність. Нітого з собою немає. Хога й настрій був дещо пожевавлений, але якось незругно погубаєш себе.

5-й день. Вітер і хвилі ніяк не вламовуються. Стоймо все на старому місці. Безперестанно приходять нові й нові відвідувачі.

6-й день. Те саме, що втора.

7-й день. Свійшій день настав, а ми все на тій самій стоянці. Згадалася процесія білих коней, але безрадісно на серці! Видно тільки білі хвилі. У той самий час з будинку одмієї особи, що мешкала

в місцевості з назвою Стави, підносили один за іншим на плечах декілька коробів усякої поживи: ріткової, потимаючи з плотиці, і морської, і решти, але [ставкових] коропів як раз і не було... Свіжа зелень якнайкраще відповідала сьогоднішньому дню. Були й вірші. Цей, наприклад:

Захаращений пустир <<Стави>> безводний,
А ось і зелень молода, яку там зібрали.

До того ж це кумедно! Назвати місцевість <<Ставами>>! Там мешкала одна шляхетна пані, що приїхала з головою зі столиці. Зміст цих коробів був розданий усім, аж до дітей, та всі домашнього наділи собі шмучки, а гребці так стукотіли по найжесим геревах, що нажахали море та ледь було хвиль не здійняли. Взагалі за цей час багато того сталося... Прийшов сьогодні хтось з похідцем, який приніс за ним. Як його звати? Зараз і не загадаю... Та хотілося йому прочитати свої вірші. Говорив і говорив він багато, схвилювано висловлювався щодо <<хвилі здійняти>>. Ось прочитаний ним вірш:

На шляху корабля бурхливі хвилі все голосніше,
Залишений тут тільки я марікати!

Саме так і склав! А голос в нього був, вогтевидь, мівроку! Подарумок подарумком, але що це за вірші! Хоча дехто й виказав щодо них зигливі зауваження, але відповідати писмено жоден не став. Звісна річ, були серед нас і такі, що змогли б це зробити, але обмежилися лише легкою зацікав-

емністю; а поки їли та пили примесеме, надворі
веторімо. Автор цієї пісні, підвівшись, сказав, що
повернеться. Тут дитина одного з присутніх
шепоче. Каже: <<Відповій на вірш>>. А до неї
здивовано: <<Оце так справа! Та невже зможеш
вірш скласти? Ну, коли зможеш, то швидше ви-
кладай!>>. <<Спогатку дочекаюся того дядька,
що сказав, що ще повернеться, а тоді складу>>, –
вилала дитина. Чи то гас нігмий, ти ще гомиш,
але той нішов зовсім. <<Але що ж, врешті-решт,
хотів ти скласти?>>, – здивовано допитувалися
присутні. Але дитина, природно, сором'язливо
мовчала. До неї пристає з питаннями, та ось,
нарешті, вірш, що вона змогла скласти:

І подорожній, і той, хто залишивсь
Ликоть сльози з рукавів на березі річковий.

– саме так склав! Ось це склав – так склав!
Ніхто й не сподівався погуги таку красу! <<Ну
на що, здавалося б, може бути здатна дити-
на? Старий ти літня жінка, то зовсім інша
справа! Та й навіть якщо б вірші були пога-
ними, варто зберегти, аби переказати тому,
кому вони призначені!>>, – на цьому, здається
відгук і закінчилися.

8-й день. Щось забавило, тому знову стоїмо
на тому самому місці. Вечірній місяць ховається
в море. Коли багатиш це, згадуються рядки поета
Наріхіра: <<Обрії цір – втегить! Не хогу, щод за
нас сховався [місяць]>>. Але якби він той вірш

скадав на морському узбережжі, він, напевне, збував би так: <<Хвилі морські, завадьте! Не хочу, щоб за вас сховався [місяць]>>. Хтось, загадавши цей вірш, склав так:

Поглянути на місяць, що пливе морем і сяє,
Немов би в море витікає Небесна річка!⁶⁴

На 9-й день зранку вийшли з Ошімато у напрямі стоянки в Нава. Серед тих багатьох, хто прийшов провести нас, можливо, були й ті, хто думав: <<Хот як би там було, але зараз ми разом знаходимося в гурьому краю>>, однак з усіх провіджяючих нас тільки Фудзівара-мо Токісаме, Тамідама-мо Суехіра та Хаседе-мо Юкіаса, відтоді, коли він виїхав зі своєї резиденції, усюди супроводжували нас. Це були люди зі щирими погуптями! Глибина їх погуптів не поступилася глибині цього моря. Однак зараз ми відпливаємо. І люди ці, звісна річ, прийшли провести нас. Ми поволі відпливали, а ті, хто лишився на березі поволі віддалялися від нас. Тих, хто був на кораблі, напевне, вже й не розпізнати. На березі, мабуть, були сказані [прощальні] слова. А на кораблі – душки, та якісь несміливі. В одному вірші виразилися вони:

Серце, сповмене душок, перетинає море...
Про ненаписану вістку як дізнатися?

А тим часом проїздимо повз сосновий гай в Уда. Скільки тут сосен, і хтозна скільки стоїть

⁶⁴ Небесна ріка – Чушацький шлях.

стоять вони! Хвилі д'ються об їхнє коріння, а з гілки на гілку перелітають лелеки. <<Який краєвид!>>, – не утримався одим з нас, а ось і вірш, який склав хтось із попутників:

Погляд прикутий.

На верхівках сосен лелеки шостяться,
Напевне вбитають у соснах друзів давніх.

Але цей вірш зматно програвав красі податеного. Побою як ми, милуючись краєвидом, просувалися вперед, гори та море вкриваються мороком, сутеміє, не розібрати ані Сходу, ані Заходу, керманита серцю ввіриши стежити за погодою. Навіть звиклі до подорожсей голівки юртують-ся. Тим більше жінки: схиливши голови до паудби, жалідно гоючили. Та попри занепокоєння гредцям і керманиту аби що! Вони знай своє, маснівають:

Як на весняних на луках влоює пилу.

Травою молодого руки зранюю,
Зранюю, траву збираю.

Матінко моя жадає,

Та свекруха пожурає.

Вже й вертатись гас...

Ветором вторашніи хюи

Піддуриб і му тікати.

Грошей вже не примесе

Та і сам не прийде!

Окрім цієї пісні співали й багато інших, але я не стану їх наводити. Коли суухали, як люди сміялися з цих пісень, на серці ставало трохи

спокійніше, хоча море муртувалося. Так, розважаючи себе дорогою, ми, нарешті, дісталися стоянки; одним старий і одна похилого віку памі, які були серед нас, потували себе зле, нічого не хотіли скоштувати та лише тихо лежали.

10-й день. Сьогодні стоїмо в порту Нава.

11-й день. На світанку змаряджуємо корабель і рухаємося вбік порту Муроцу.

Усі на кораблі лежать, а про стан ретей на морі нічого не відомо. Дивилися на місяць і гадаємо, де Схід, а де Захід. А тим часом зовсім розвиднюється, та, поки ми миємо руки та займаємося щоденними справами, наступає день. Теперетки під'їзимо до місцевості під назвою Хане. Мамета, потувши про назву місцевості: «Як цю місцевість називають? Крила? Такі самісімькі, як у птахів?»⁶⁵. Та коли дорослі лише посміхалися у відповідь на ці дитячі питання, дівчинка, що вже складала вірші⁶⁶, прочитала наступний:

Якщо насправді назва місцини звучить як крила,
До столиці летіти б хотіла!

Саме так і склала. Більшість і жінок, і чоловіків не могли дотекатися приїзду до столиці, та навіть якщо вірші були не надто вдатні, і всі вважали їх посередніми, та вони не йшли з душки. Коли пояснювали дітяхам про місцевість під назвою

⁶⁵ Хане у перекладі з японської мови означає «крила».

⁶⁶ Йдеться про каесі-ута («пісню – відповідь»), яку складала дитина в свій день подорожі.

Крила, загадалася дитина з минулого ⁶⁷, та й ти прийде той час, коли її образ залишить пам'ять? Особливо сьогодні мати [дівчинки] засмугає. Хтось загадав, що не всім судилося повернутися до столиці, висловив це в старовинному вірші: <<У меншій кількості ви летите назад>>, а потім сам склав:

Чи є в цьому світі страждання,
що передішшити може
Відгай і суми від втрати рідної дитини?

12-й день. Збирається на дощ. Фушітокі та Корешоті спізналися на корабель, тому прибули до Муроцу з Нарасіцу.

13-й день. На світанку потав накрапувати дощик. Але невдовзі перестав. Жінки та решта подорожніх один за одним сходять на берег з корабля та прянують до найближчого місця в цих околицях, щоб <<скупатися>>. Хтось, подивившись на море, склав:

Тут навіть хмари не відрізнити
від хвиль морських.
Чи зможе богай мирець вказати,
де небо і море де?

Від 10-го дня минуло вже декілька днів, а тому і місяць на небі прегарний!

Від самого початку подорожі ніхто з нас на кораблі не надягав особливо ошатних одяжів. Це, як казали, <<аби не викликати заздрощі морського

⁶⁷ Йдеться про пошуку дівчинку.

божества>>, але тут, на березі у тіні очерету, однак без тієї будь-якого умислу, ми, підіткнувши осяг вище колін, відверто виставили те, того в нас і на душі не було: тервоні асцидії, що так добре смакують із маримованими мідіями з одимитними мушлями...⁶⁸

14-й день. Від самого ранку йде дощ. Стоїмо там, де й раніше. Старшима корабля робить приготування до посту. Після години Бука⁶⁹, коли міняв на рис рибу тай, яку ввіймав втора кершанг, оскорошився – не було нісної їжі, та й грошей з собою ми не мали. Так траплялося гастенько. Кершанг примосив рибу тай. А потім йому за те давали рис і вино. І вигляд його був не таким вже й огидним.

15-й день. Сьогодні так і не варили щерди з тервоних додів. Так прикро, і погода знову мерзельна; сьогодні вже більше ніж двадцять днів, як ми вирушили в подорож. Дні минають марно, погляди усіх нерухомо спрямовані до шорської далечини. Тут одна дівчинка сказала:

Задше й бурхливим стане,
а стихне – завмирає.

Повіви вітру й хвилі сплески –
невже пов'язані обітницею?

⁶⁸ У цьому уривку і «тервоні мушлі асцидії»>>, і «маримовані мідії з одимитними стукаками»>> є алегоритною назвою головітих та жінотих статевиx органів.

⁶⁹ Година Бука – час від першої до третьої години ранку.

Для не вартої уваги дитини вірші вийшли мікроку!

16-й день. Через вітер і хвилі стоїмо там, де і раніше. Я весь час думаю: коли ж нарешті море заспокоїться, та ми зможемо рушити до Місакі? Але ні вітер, ні хвилі навіть не думають вгамуватися. Один серед нас, дивлячись на ці хвилі, що здійснюються, сказав:

А кажуть люди, в цих місцях навіть іменю не буває.
Але ж на хвилях діний випав смій!

Отже, з того дня, як ми зійшли на корабель, минуло двадцять і ще п'ять днів.

17-й день. Хмари над нами розійшлися, місяць на світанку гарівна! Вирушаємо на кораблі. У цей час і верхівки хмар, і морське дно ніди злилися в одне. Я насправді, як у давні часи, один сказав: «Киягима над морськими хвилями місяць пройшла, товем прогинає небо в середині моря», – ти щось подіме. За гутками, здається, так. Ось знову хтось продекламував:

Над місяцем, який в глибинах вод, пливе
Наш товем підрубок затенив багряник місячний.

Почувши це, хтось інший відповів:

На днині хвилю морських тінява від товма,
Пливуть дотасні у небесній висотині...

Поки складали вірші, поволі стало світати, а керманит зі своїми помітниками: «Насуваються горні хмари. Невдовзі подме зустрічний вітер. Повертаємося назад!», –

і погали розвертати корабель. Тим часом пішов дощ. І стало зовсім сумно.

18-й день. Отже, стоїмо там, де й раніше. Море муртується, корабель не відправляють.

Місце зупинки – ти то дивишся в далечині, ти то на околиці поблизу – дивовижне! Однак від скрутностей у подорожі ми втратили будь-яку цікавість. Чоловіки, аби якось розважитися, декламували китайські вірші. Корабель не відправляють, і ось один з нас, мудьлуготи, склав:

Кам'янисте узбережжя моря,
яку штурмують дужі хвилі,
Байдужий до погоди та сезонів
вкриває ділий смій.

Ці вірші були прочитані людяного пересіткою. Але ось іще вірші, прочитані кимось:

На березі, що вітер шие хвилями,
цвітуть квітки,
І навіть соловей не знайде їх весною.

Погубши, що ці вірші не такі вже й погані, старий, який займав на кораблі потесне місце, аби втішити своє серце, що втомилося за довгий час, прочитав:

Чи то смійом, чи то цвітом
здійшаються хвилі? –
Просто вітер грайливо піддурює нас...

Тут один з присутніх, який уважно слухав різні душки про вірші, і сам склав вірша. Але складів

у цьому вірші виявилося на сім більше тридцяти. Ніхто з присутніх не міг більше стримувати сміх. А тому, хто склав цей вірш, було вельми змісно. Як не намагайся, але такі вірші відтворити неможливо. Навіть якщо записати, але ж як потім розібратися? Навіть зараз їх складно вимовити. А як бути потім?

19-й день. Погода жахлива. Корабель не відправляють.

20-й день. З учорашнього дня все без змін. Корабель не відправляють. Усі прикро зідхатють. Настрій пригнічений, тільки й роблять, що рахують по пальцях, скільки днів уже триває подорож: <<Двадцятий? Тридцятий?>>. Напевне, й пальці собі вже натерли! Самотньо. Вночі б поспати, але не спалося. Зійшов місяць двадцятої ночі. <<Гірських вершин>> тут не було, і вийшов він прямо з-за моря. Та, глядячи на це, згадалося... У давні часи голівік на ім'я Аде-мо Накашаро перетнув море і дістався до Китаю, та коли він мав повертатися назад на місце, звідки мав рушати, зібрався засмугтати розлукою мешканці тієї країни та потаємно складати заморські вірші й тому подібне. Але цього всього було замало, позаяк були вони там, доки не зійшов місяць двадцятої ночі. І тоді місяць зійшов з-за моря. Подаривши його, пан Накашаро мовив: <<У нашій країні ще за віки догів вірші навіть самі боги складали, а тепер їх складають і знатні, і середні, і простолюдини у хвилини іркоти розставання, саме як зараз, адо

же у хвилини радощів, а часом, дубає, й у хвилину
горя складають>>. Сказавши так, сам склав:

Блакитну морську рівнину окинувши оком,
багу я місяць...

Чи не в Касува, понад горою Мікаса?

Саме так і склав.

Вважаючи, що тамошні люди цього не зрозу-
міють, він змінив вірша намалював <<головицями
знаками>> та, коли вірш переклав тлумач, ти
тому, що вони зрозуміли зміст вірша, але нахва-
лювали його понад отікуванню. Хоча Китай і наша
країна різняться, але ж відображення місяця,
треба думати, всюди однакове, та й серця людей
ти не одні й ті самі? Я ось одим з нас, загадавши
роки минулі, втососив:

Чи не той це місяць, що багали
в столиці на верхів'ях гір?

З-за хвиць він сходить, у хвилях ховається.

21-й день. Виходимо лише в годину Зайця.
Ліші говни також усі відгальотють. Як подиви-
тися на них, таке враження, ніби весною на
море напало осіннє листя. Чи то терез нашу
скромну молитву, але вітер вщухнув і підняло-
ся яскраве сонце, рухаєшся вперед. Була серед
нас дитина, яка нещодавно притепилася до нас,
ти не візьмемо її собі в службу. Ось морський
вірш, який вона склала:

Ще видно рідний край. Як здуваєш,
Там батько й мати. Чи не повернутися?

Як тільки він склав їх, так і викликав жахість у всіх до себе.

Так просувалися ми, слухаючи вірші, а в цей час на скелі зграєю зібралися птахи, що звуться горними птахами. Внизу під скелею билися білі хвилі. І ось кершаниг витопишує: <<У підніжжя горних птахів надіпають білі хвилі>>. І хоча слова його нічого особливого собою не являли, але тим часом скриймалися як щось. Але так вони не пасували кершанигу, що викликали в'їдливі зауваги...

Так ми і рухалися морем, обговорюючи, а між тим наш корабельний старшина, дивлячись на хвилі: <<Відколи вирушили в подорож, постійно наздоганяють пірати, і море зараз приховує загрози, волосся все геть посивіло. У морі потимаєш відгувати, що тобі сімдесят-вісімдесят років.

Сміхне волосся моє біліше за хвилі морські.

А може ні?

Дай відповідь,

Божество-охоронець острова морського!

Ти, кершанигу, нушо!>>.

22-й день. Рушивши з учорашньої стоянки, прямуємо до наступної.

Вдалечині видніються гори. Був з нами один дев'ятилітній хлопчик, хоча виглядав він значно молодше за свої роки. І ось цей хлопця, як корабель поволі просувався вперед, дивився, дивився на те, як гори також рухаються, і склав дивні вірші:

Плавно прямує товем уперед.
Як подивлюся – ланцюги довгих гір
Тагнувшись вдалечінь. Та ти знають сосни про це?

Саме так і склав. Коли такі вірші складає малолітня дитина, це добре.

Море сьогодні д'ється о берег і розсипається смієм; цвітом цвітуть хвилі. І ось хтось серед нас складає:

Чую смієск і думаю, що хвилі це, та коли
Бату колір – квіти зі смієм змішались.

23-й день. Сометко було вийшло з-за хмар, але знову зробилося похмуро. Подейкують: <<У цих місцях подорожнім загрожують пірати>>, тож молимося богам і буддам.

24-й день. На тому самому місці, що і втора.

25-й день. Кершанит і його помітники кажуть, що північний вітер не одіцяє нічого доброго, і не відправляють корабля. Невпинно тути, що пірати нас наздоганяють.

26-й день. Дуже схоже було на те, що пірати на нас нападуть, тому і вийшли в море лише глибокої ноги; по дорозі трапилося місце для моління за безпечну подорож. Кершаниту звелими вшанувати богів підношенням <<муса>>, і коли останні розлетілися у східному напрямі, то він звернувся з молитвого до богів: <<У напрямі, куди полетіли муса, даруйте нам якнайшвидше відправлення нашого славетного корабля!>>.

Погубши це, одна дівчинка сказала:
Попутний вітер із підношеннями муса
Для бога морських шляхів
нехай не припиняє подувати!

А тим часом вітер ушух, кершаниг вельми
загордивсь і радісно закригав: <<Гей, піднімайте
вітрина!>>. Жінки та діти особливо зраділи, по-
губши цей наказ, напевне, не могли дотекатися,
коли ж нарешті корабель вирушить у напрямі
столиці. А ось вірші однієї пані, яку називали
<<вельмишамовна пані з Авадзі>>:

Попутний вітерець нехай
не припиняє подувати! В цю шит
Від радощів наш корабель заплескав
у вітрина-доломі.

Молилися за сприятливу погоду.

27-й день. Дме вітер, здіймаються високі
хвилі; і корабель не відправляють. Ми всі тужно
зідхаємо. Та ось одна пані, аби якось заспокоїти
серце, запитала про знатення вислову <<навіть
сонце видно, але ж столиця так далеко>> з ки-
тайської поезії, яку декламували головіки, і так
сама сказала:

До хмар і сонця на меді рукою
дотягнутись ближче,
Ніж лимути душкою до столиці.

А хтось, знов, у відповідь:
Не знають обмежень дуйні вітри!
Збурені хвилі здіймаються.

Довшии убивжається шлях
у доротбі з дуревієм.

Увесь день вітер м'як не вламовується. Лягли
спати, але від роздратованості ламали собі пальці.

28-й день. Цілу ніч невпиммо але дощ. У рамок
сьогоднішній також.

29-й день. Відправляють корабель. Йдемо
при яскравому сонячному світлі. Помітили, як
у всіх, хто був на кораблі, відросли довгі ніті,
але порохували дні та з'ясували, що сьогодні день
Пацюка⁷⁰, та стригти ніті не стали. Був пер-
ший місяць, і загадався день Пацюка в столиці; всі
пришовляли: «От, якби ж то були сосни!». Та
де ж їх дістати посеред моря? А ось вірші, що їх
склали одна пані:

Невже сьогодні навсправжки день Пацюка?
Якби була рибалкою,
витягла б з моря сосну морську!

Саме так склали. Але ж як це можливо?! На
морі вірші на геть дня Пацюка! А ось ще тиць вірші:
Навіть у такий день
не набрати наш молодогої землі!
У духтах не знайти касуна з поїв.

Так і склали вірші, поки поволі просувалися
вперед. У ось наш корабель причалив до живопис-
ної місцевості. А коли ми запитали, де ми зараз,
то нам відповіли, що це «зупинка Тоса».

⁷⁰ День Пацюка – за місятним календарем у місяці
три дні Пацюка: 5-й, 17-й і 29-й.

серед нас одна памі, яка раніше жила в місцевості під назвою Тоса. Ось вона і каже: <<Назва цієї місцевості схожа на назву тих місць, де я жила раніше. Через те воно й миме мені>>. А потім склала вірш:

Назва місцевості, де я прожила
стімки років, схожа на цю...

Нехай надіають хвилі.

Вони також моєму серцю шми.

30-й день. Ані дощу, ані вітру. Прогубши, що пірати по могах не виходять у море, корабель відправляють лише опівночі; діагонолутно шмиємо протоку Ава. Посеред ногі розрізнути захід від сходу було неможливо. Коли шмиали протоку, і голівки, і жінки старанно молилися богах і буддам. Місциму Нусіма ми шмиули між годинами Тигра і Зайця⁷¹ та проїхали до місцевості Таманава. Відгайдушно поспішаючи, прибули до затоки Іззумі. Сьогодні на морі жодної хвильки немає. Схоже, боги та будди погули наші молитви. Минуло тридцять і дев'ять днів, як ми вирушили у подорож. Ми прибули до місцевості Іззумі, а тому й остраху піратів немає.

1-й день другого місяця. Протягом ранку дощило. Дощ заспокоївся лише о годині Бика, тож виходимо на веслах із затоки Іззумі. На морі, так само як і втора, ані хвиль, ані вітру. Ммиємо соснову галявину в Куросакі, Чорному шисі. Назва

⁷¹ Година Тигра – час з третьої до п'ятої години ранку, година Зайця – час з п'ятої до шостої години ранку.

місця – горна, копір сосен – зеленувато-синій, хвилі на узбережжі – білі немов сніг, а копір мушель – темно-червоний, тож лише одного кольору бракує до п'яти кольорів. А тим часом, сьогодні від місця під назвою Хакомоура корабель тягнуть на каматах. І поки ось так просуваеться, хтось із присутніх серед нас склав:

У бухті Коштовностей Скринька і хвильки немає.
Хто ж не побажить у безвітряний день,
що море дзеркалом стало?

Тут старшинами корабля й каже: «Ну, дожили до цього дня... Сповнені страждань... Інші також складають вірші...», – сказав. І сам, аби якое втішитися, склав:

Немов камати, на яких тягнуть тобен,
тягнуться довгі весінні дні.

Вже сорок ти всі п'ятдесят днів ми у дорозі.

Напевне ті, хто потув їх, пошенки ти напівло-лоса казали: «До того ж пересігні!». Та шепіт припинився, коли хтось сказав, що непристойно критикувати вірші, коли ті склав самий старшинами. Але тут знову здійнялися хвилі, змушені зробити зупинку.

2-й день. Дощ не припиняється. Весь день і всю ніч молимося богам і буддам.

3-й день. Море, як і вчора, дурхииве. Корабель не відправляють. Вітер дме безупинно, узбережні хвилі набідають і біжать назад. З цієї нагоди було складено вірш:

Нитку подорожжі до столиці прадемо,
але терез затришки
Перлини-сльози не намазати на цю нитку!
Якось так і погали сходити сутінки.

4-й день. Кершанит сказав, що сьогодні вітер і хмари виглядають застрашииво, і тому корабель відправити не довелося. Але ж увесь день ані вітерцю, ані хмаринки на небі! Цей кершанит, ну й дурень: ані дні рахувати, ані погоди передбачити не може! На узбережжі, де ми стояли, було багато красивих мушель і камінців. Подативши це, один з тих, хто був з нами на кораблі, все сумуючи за тією, що пішла до вирію, склав:

Бийте з силою хвилі о берег!
Мойй милій мушко-забуття знайти
зійду на берег.

Почувши ці слова, один головік не втримавсь і, щоб розвіяти душки, що панували на кораблі, промовив:

Чи знайдеш ти ту мушко-забуття?
Нехай буде на загадку про шину біла перлинка.

Ось так і склав. Либонь, терез дівчимку батьки її самі впади у дитинство. Присутні могли, певна річ, сказати, що вона <<не схожа на дорогоцінний камінець>>. Однак, є навіть таке прислів'я: <<Обдигтя пошерлої дитини завжди шине...>>. Тут одна памі, мудьуючи від довготривалої стоянки на одному місці, склала вірш:

Джерела! Руки опадають, лишень не мерзнуть.
Мерзнемо тільки ми, так нітого не набравши.

5-й день. Насилу вийшли з Іззуні та прямуємо до притаму Огзу, тобто Нитяний. Погляд тягнеться у далечінь слідом за сосновим переліссям. Усі в важкому настрої, та хтось склав вірші:

Рухаємося, та ніяк не можемо проминути
Галавину сосен в Огзу на узбережжі,
що, як коса дівога, добре.

Поки так складали вірші та просувалися вперед, погали підійкувати: «Гредіть жєвавше! Погода гудова!»; тоді кершаниг, звертаючись до гредців, наказав: «З корабля поважного ось ваш величчя! Рамковий вітер із півночі поки не здіймався, нушо на канати!». Ці слова, сказані кершанигем так природно, прозвучали як вірші. Але ж кершаниг зовсім не мав наміру видавати ці слова за вірші, складені з нагоди. Ті, хто почув, говорили: «Як дивно! Він говорить немовби віршами!», та коли записали, то й насправді вийшло 31 склад! «Сьогодні ані вітру, ані хвилі немає», – схоже, що наші молитви протягом усього дня справдилися, і хвилі вщухли. А зараз місце, куди злітаються гайки. Сповнена радощів від наближення до столиці, одна дитина склала такі вірші:

Сподіваєшся, що затишок нам Боги дарували...
Але навіть зрая гайок метяшугих випядає як хвилі.

Складаємо вірші та просуваємося... Соснова галавина в Ісіцу шаловнига, а морське узбережжя тягнеться без краю. Так, минаємо місцевість Сушійосі. Та ось хтось склав:

Щоймо я збагнув, що сосем вікових у Сушіное
Раніше постарішав я.

Тут мати тієї, що пішла у вітність, не забува-
юти [її] ані не на десь, ані не на хвилину, склаала:

Швидше корабель прямує до Сушіное!

Може і дарешно

Та трави-забуття хогу я мабрати.

Напевне, цим вона хотіла сказати, що її
мета – не поринути у забуття, зовсім ні, але
лише на деякий час вгамувати біль страждань,
аби потім були сили страждати знов.

Так, поки ми складали вірші та оглядали крає-
види, просуватись уперед, несподівано здійнявся
вітер, і як не гребли щосили, але корабель відноси-
ло і відносило назад, навіть ледь не перевернуло!

<<Це все, мабуть, через бога Сушіносі! Відошо,
що в нього за вдага! Знову задажав тогось! – го-
ворить кершанит про вітер. – Піднесіть йому
нуса!>>. Як і наказав кершанит, Богу підносять
нуса. Та попри це вітер і не збирався вщухати,
навпаки – дше все зліше, все зліше здійснюються
та стають загрозливими хвилі; тоді кершанит
знову каже: <<Нуса не зворушили серця божес-
тва, тому й поважний корабель не вирушає.
Слід вшамувати бога більш приємним йому
підношенням>>. Знову, як і сказав кершанит,
вирішили зробити. Але як? Хтось: <<[Людина]
має два ока. Тоді, ти не піднести йому дзеркало,
що ми маємо?>>. Так і зробили, та коли кинули
дзеркало в море, так прикро стало. Рантowo море

зробилося рівнесемькиим немов поверхня дзеркала;
хтось склав вірш:

Користомодне серце бога
страхітного відбилося тітко
В дзеркалі, що кинули в море.

Ніяк не можна назвати цього бога добрим ду-
хом трави-забуття в Сушіное ти узбережних
незайманих сосен! Відображеме в дзеркалі серце
цього бога всі тітко здамули. Він мав серце таке
саме, як і наш кершаниг.

6-й день. Виходимо з-під маяка, прибуваємо до
Наміва і тут заходимо в річище. Тут усі – і ста-
рі, і мамі – від медувалих радощів прихлопують
себе по лобу. Я навіть мамі Оіко з острова Авадзі,
що страждала від морської хвороби, зраділа:
<<Наближаємося до столиці>>, та, підвівши го-
лову над підлогою корабля, склала вірш:

Коли ж марешті? – так думали безрадісно...
Та довгий шлях до Наміва
поважний корабель здолав.

Усі були приголомшені: вірш було складено
людиною, від якої такого аж ніяк не очікували.
Старшина нашого корабля, що був тоді серед нас,
хот і погував себе зле, але вірш нахвалявав: <<Як
це не поєднується з Вашими вистражданим від
морської хвороби обличчям, але ж дайте!>>.

7-й день. Сьогодні корабель вирушив рігкою,
але як тільки ми почали йти уверх, вода ста-
ла удувати, та як тут зарадити? Піднімати

корабель стає все складніше. А тим часом наш старшина корабля, людина не надто вже й обдарована, а у речах витончених взагалі метяшуга – ти то після нахваляювань віршів пані з Аваззі, ти то від погорди за своє столичне походження – став щосили складати вірші дуже сушнівних достоїнств. Ось і вони:

Їхали й приїхали! Сьогодні на рітній мілині
І корабель, і ми мудькуємо!

Однак такі вірші можна скласти лише через хворобу! Але одним віршем він не шй задовольнитися, тому склав ще один:

Страждальницьки думає наш корабель, про те,
Як у місцевої рітки серце зміїмо дия нас.

Напевне, цей вірш був складений через нестримні радощі від наближення до столиці. «Але все ще [мої вірші] поступаються віршам пані з Аваззі. Яка прикрість! Краще б не погнав», – шкочує він. А тим часом поволі наступає ніч, вкладаємося спати.

8-й день. Усе ще стовбичимо в цирі рітки, зупинилися на місці під назвою Торікаї-но Мімакі, що означає Вісім Пташників. Увечері зі старшиною корабля стався напад звитної хвороби, він дуже страждав. Хтось у знак уваги приміє небагато свіжої риди. Йому віддячили рисом. Чоловіки пошепки перемовлялися: «Ти да, по зернині рис вишамкое!». Таке траплялося в багатьох місцях. Але сьогодні, як навмисне, він постився та не їв риди.

9-й день. Перед світанком у безвірадних по-
гуттях ми підіймаємося ріткою, тямуги ко-
рабель, але в рітці води майже немає, то все на
одному місці, просуваємося поволі.

Тим часом дісталися до місцевості під наз-
вою Аваре, що поблизу пригали Вада. Випрохали
рису та риди.

Тямемо корабель дамі ввєрх, аж дагшмо: на
шляху монастир Навіса. Цей монастир, якщо
згадати минуле, дивовижне місце. Позаду мо-
настиря на пагорбах видніються сосни. В середо-
мі, в саду – квітнуть сливи. За словами місцевих
мешканців, це місце було славетним у давні часи:
покійний тюмавом Арівара-мо Наріхіра, коли су-
проводжував уже покійного принца Коретака,
склав тут такі вірші:

<<Нехай би не цвіла вишня в усьому світі!
Яка вірада була б на серці!>>.

І сьогодні один із нас присвятив цьому місцю
такі рядки:

Тисячоліття простояли сосни ці,
та віє холоднєтею
Від сивого переказу,
як і століття тому.

І знову хтось склав:

І аромат сливових квітів – так само повіває
В притулку, що стоїть віка на згадку про тебе.

Піднімаючись уверх по рітці, складаємо вірші
та тішишмося наближенням до столиці. Серед

тих, хто був на кораблі, коли залишали столицю, дітей ще не було, але коли жили на землях [Тоса], у багатьох з'явилися дітиахи. Усі вони на стоянках сходили на землю та вертали-ся на корабель з дітьми на руках. Мати тієї, що пішла у вітність, коли багала це, не могла стриматися від скорботи:

Були без дітей, та вертаються усі з дітиахами.
Як сушко вертатися без тієї, яку втратили!

Сказавши це, заплакала. Але ж як це було гуті батькові! Проте навряд ти цей вірш був виплошений терез погуття до нього. І в Китаї, й у нас вірші – це справа шиті, коли бракує сил стримати погуття.

Цього ветора ми зупинилися в місцевості під назвою Удомо.

10-й день. Щось стало на заваді, ми не піднімаємося.

11-й день. Накрапував дощик, але припинився.

Просуваємося на доці, на сході простяглися гори, та коли запитуємо в людей, ті кажуть, що тут храм Ямата. Погубши це, зраділи та піднесли пошаму місцевим божествам.

Завиднів міст Ямадзакі. Тут радошам нашими не було меж. Тут корабель немадовго пристав до берега поблизу храму Согзі, ми раділися про різні речі. На березі поблизу храму росте багато верб. Хтось у тіні цих верб, дивлячись на їх відображення на рітній поверхні, склав вірш:

Лягають візерунки хвиль рігних.
Відбитки землі на вербах спітають
киши на поверхні.

12-й день. Зуничка в Ямадзакі.

13-й день. Так само в Ямадзакі.

14-й день. Дощить. Сьогодні відправляємо до столиці за повозкою.

15-й день. Сьогодні притягнули повозку. На кораблі стає незатишно, тому переїзимо з корабля до будинку.

Тут нам, схоже, раді та пригощатуть, як тільки можуть. Від люб'язності хазяїна та пригощень ставало вельми незручно. Віддаємо різниці способами. Але поводження з нами в цьому будинку було хорошим і теплим.

16-й день. Сьогодні ввечері вирушили до столиці. Аж раптом помітаємо, що в крамничці в Ямадзакі такі самі як і шапючки форми тубочки на різних шкатулках. Хтось: «<Ніколи не дізнатися, ти залишилась незмімним серце крамарчуків?>>».

Наближаємося до столиці, в Сімасака нас хтось вітає. Однак у таких вітаннях не було такої вже й необхідності. Зараз зустрітаєш зматно більше різних гостинних людей, аніж у ті часи, коли ми вирушали в подорож до столиці. Також доводилося відповідати.

Ми планували повернутися до столиці до ночі, а тому й поспішали. А між тим з'явився місяць.

Річку Кацура (Лаврову) перетинаємо в місячному саяві. Чуються зауваження: «Але це не річка Асука, вона амітрохи не змінила ні своєї течії, ні глибини». Хтось прочитав вірша:

Далекого місяця, де за повір'ям
росте лавровий кущ,
На річці Лавровій відображення
навіть незмінне.

І знову хтось склав:

Більше за хмари в небі
була оміріяма Лаврова річка.
Тепер пливемо, змогивши рукава у воді.

І знову хтось прочитав:

Хот у серці моєму не води річки Кацура течуть,
Та не поступиться серце глибині течії.

Усіх переповнювали радощі від повернення до столиці, тому і віршів було багацько.

Настама міг, околиць було не розрізнити. Та ми тішилися в'їзду до столиці. Під'їзди до будинку і шинаємо драму, в місячному світі добре видно майже все. Та якщо попитаєте, що саме ми побачили: руйнування і спустошення таке, що словами того не передати! У серці людини, якій довірили доглядати за будинком, також, напевне, виадаровано спустошення! Але ж будинки наші були міди єдиний, їх розмежовувала лише внутрішня перегородка, та й він же ж самий визвався доглядати за будинком, поки нас не буде. А ще кожного разу, як від нього надходили

повідошлемня, на знак подяки постійно надсилалися подарунки. Сьогодні, поза іншим, про все це говорити голосно непристойно. І попри весь розпат, цій людині слід було віддячити.

У саду залишилася подоба ставу – батора з водою. На дерезі росла сосна. Протягом п'яти-шести років вона втратила всі гілки з одного боку – таке враження, ніби шимув тисячоліття! З'являлася мішма молода парость. Все було в запустітті, люди це називають аваре – пегальним шматком. І кожна дрібничка викликала стільки спогадів, і серед цих шимих серцю душок особливо сушно було загадувати народжену в цьому будинку дівчинку, яка так і не повернулася разом з усіма... Тамас навкрузи наших попутників з корабля з дітьми на руках. Він ще більше додає страждань. Це вірші, неголосно сказані людиною, яка відгуває душу:

Тут вона побачила світ,
але не повернеться!
У рідному саду нагімці
шаленьких сосен багати гірко.

Можливо, сказаного виявилось недостатньо, оскільки знову було написано:

Якби віки росла та, що прошайнула,
як ця парость сосни,
Не довелося б відгугти
пегаль розлуки дацьмої.

*Авжеж, багато є речей незгаданих і сумних.
Та усе хіба можна описати словами?
Так ти інакше, знищити б це все!*

Переклад Ю. В. Осадної

М у р а с а к і с і к і д у м і к к і

Повові, як все просочується осінню, і не підібрати слів, аби розказати про красу палацу Цутішікадо⁷². Листя на кожному дереві поблизу озера і шаленька травинка близько струмочка – усе це має свій власний колір; і мебо в передзахідні гаси, і голоси, що за визначеним часом повторюють сутри, – зворушують серце надзвичайно. Повіває прохолодою, голоси зливаються із мєскінтєнним журтанням, і гуги їх безперестанку протягом усєєї ногі.

Государина⁷³ прилягла й дослухається до розмов придворних дам; здається, щось гнітить її, але вона приховує своє замєпокоєння, але як вона хоче втішити розгарованє серце – хоч і не жадає зайвий раз звєличувати її – повернути звичну рівновагу серця, коли нещастя забуваються. Та якби жє тільки я шукала заступництва і слугєди в неї за гаси дїльш давні...

⁷² Садиба в Кіото головногє міністра Фудзївара-но Мітінава (966–1017).

⁷³ Перша дочка Фудзївара-но Мітінава, государина – імператриця Сьосї; на той гас, коли відбувалися описані в щодєннику події, їй був 21 рік.

Надворі ще ніч, і місяць у хмарах, тіні дерев горні, але вже гутні голоси: <<Час загинити віконниці!>>, <<Служниці й досі ще не прийшли!>>, <<Гей, хто-небудь, спустіть віконниці!>>, але ось лунає нічний гзвін – настає час вранішньої. Голоси тенців перевершують одим одного, вони лунать то зблизька, то здалеку; різкі та прекрасні доносяться і до нас.

Настоятель храму Канмон-ін, рухаючись з молитвою зі східного криша, оголює ходу з двадцяти тенців, ті дурмотять заклимання, їх гутна хода на мосту не схожа ні на що. Серце переповнює розгумення, і мені ясно багиться, як настоятелі храмів Хоссе-гзі та Дзедо-гзі в урочистих одержимах розходяться витонченими китайськими містками у свої сховані листям дерев покої, розташовані близько стайні та бібліотеки. Багу і як гернець Сайві⁷⁴ схилив коліна перед статуєю Будди Дайітоку. Прислужниці вже тут, починає світати.

Визираю з кімнати і багу наприкінці коридору: на листі лежить ранкова роса й імаа в саду ще не розсіялася, але Мітімава вже на могах і наказує розгистити струшок від сміття. Змошвиши гілку патрінії з густих заростей на південь від моста, він просовує її мені у вікно поверх фіранки. Він – настільки прекрасний, що я зі своїм заспамиш обличчям потуваю себе ніяково. <<А де

⁷⁴ У тексті гернець Сайсі, але коментаторська традиція називає ім'я тенця Сайві (983–1047).

жє вірш?», – запитує він. За його проханням ховаюся в глибокі кімнати – адже кааамар там.

Квітки патрінії дуйний цвіт
багу я та знаю, що
Навіть роса здатна образити⁷⁵.

– О, виправно! – говорить Мімінава з по-смішкою та бере кааамар.

Біла роса не може образити.
Патрінія фарбується лише у люді серцю кольори.

Тихим надвечір'ям, коли я розмовляла з намі Сайсво⁷⁶, старший син Мімінава – Йорішіті⁷⁷ – підняв край дамбуквої штори й сів біля порога. Виглядає він зматно старшим за свій вік, і рухи його шляхетні. «Як не просто мати справи з жінками», – заводить він задушевну розмову про стосунки між чоловіками та жінками, і поволі розумієш, наскільки несправедливі ті, хто називає його дитиною, а він такий гарний, що навіть нітишся від збентеження. Розмова ще не закінчилася, але промовивши тільки «На полях квітів патрінії задагато», він раптово йде, нагадуючи про героя повісті, яким так захоплюються.

⁷⁵ Навіть роса здатна образити – цим Мурасакі хоче сказати, що у порівнянні з ранковою рососою вона виглядає змарнілого.

⁷⁶ Придворна намі в сані ньодо середніх покоїв, дотка старшого радника міністра Мітіцума.

⁷⁷ Мімінава Йорішіті (992–1074), на той час йому було 47 років.

Але дивно усе це, коли грібнички рантрово спадають на дулику, а те, що колись бемтежило, з роками шимає й забудвається.

Того дня, коли управитель земель Харіша виаштував бемкет на кару за програш у шашки во, я відлугилася додому; уже потім мені показували столик, виготовлений з цієї нагоди: він був дивовижно красивий: міжки у вигляді квітів, на стільниці зображені узбережжя та море, на якім написано:

На землях Кі виросте скелею високою
Кашінтик, знайдений на узбережжі Сірара.

Того дня віала у жінок також були надзвичайно красиві.

Після того, як минув двадцятий день восьмого місяця, у палаці потали збиратися і придворні вищих ранків, і люди рангами нижче – усі ті, тия присутність вважалася необхідною; вночі вони виаштовувалися на мосту або на веранді східного крила, до світанку безладно розважали себе музикою. Молоді придворні, не надто вправні у грі на кото та флейті, змагалися в умінні виголошувати сутри або ж виспівували пісні на новий манер⁷⁸, що сповна відповідало обставинам. Однієї ночі управитель палацом Тадамоду, Лівий радник у тині тюдзю Цумеруса, нагаль-

⁷⁸ Пісні на новий манер – пісні поетичного жанру ішайо; виникли наприкінці доби Хейан, більшість із тих, що дійшли до наших днів, – репійного характеру.

ник охорони Норісада і управитель земель Міно в тині своєю Нарішаса збиралися разом пограти на музичних інструментах. Але до справжньої вистави не дійшло, оскільки Мітінава визнав цю душку невдахою. Ті пані, які залишили службу при государині ще кілька років тому, шкодували про те і квапилися приїхати до палацу, й у цій діяльності спокою не було.

Двадцять шостого дня приготування побіву було закінчено, і государиня стала роздавати їх придворним пані. Зібралися всі, хто брав участь у підготовці, а їх виявилося багато.

Дорогою від государині я завітала до пані Сайсьо, але вона заснула. Вона лежала облігтям до багаточарових одержим темно-багряного кольору <<хаві>> з зеленою підбивкою і світло-фіалкового кольору <<бузковий сад>> із темно-синьою спідкою, під головою була скринька з ретами для письма, а поверх усього – кармінна накидка із надзвичайно гладкого шовку. Вона була гарівна. Мені здалося, що Сайсьо схожа на принцесу, зображену на картині; я потягнула за рукав, що прикривав її облігтя: <<Ви несов пані з дивовижної новісті!>>, – сказала я. Вона, відкривши очі: <<Ви в своєму розумі? Хіба можна будити так нещасливо!>>, – відповіла вона; потім трішкетки підвелася, і рум'янець, що залив її щоки, був прекрасний. Часом дубає й так, що людина вродлива часом видається ще прекраснішою.

Дев'ятого дня хвобу⁷⁹ примесла мені тканими,
що пахнули квітами хризантем: <<Її Величність
дружина Мітінава надіслала їх Вам, аби ві-
дідати старість, і щоб та ніколи не наздогнала
Вас!>>⁸⁰. Я вже збиралася повернути подарунок
і навіть склала вірш:

Щоб молодшою стати,
зрошених рососою хризантем рукавів торкнулася.
Та знаю, володарці квітів
поступаються у вітності вони.

Але мені сказали, що Її Величність уже по-
вернулася до своїх покоїв, тому я і залишила
подарунок собі. Цього ж ветора прислужува-
ла господарині. Місячна ніч була прекрасною.
Косьовсь⁸¹ і дайнавом⁸² сиділи на веранді, а краї
їхнього вбрання витикалися з-під бамбукової за-
віски. Вимесли курильню, аби господариня могла
випробувати аромати, приготовлені наперед-
одні. Ми говорили про те, який гарний сад, як
багрянець не поспішає торкатися листя дикого
винограду, але господариня здавалася ще сумні-
шою; прийшов тас ветірньої служби, а господариня
ніяк не могла заспокоїтися, тоді ми передралися
всередину. Хтось покликав мене, я повернулася

⁷⁹ Ввітлива назва придворної дами в самі ньодо.

⁸⁰ За традицією вважається, що витирамня облиття
тканиною, просотемою рамковою рососою з квіток
хризантем, продовжує життя та зберігає молодість.

⁸¹ Косьовсь – молодший воєначальник шостого рангу.

⁸² Дайнавом – старший радник міністра.

до себе; хотіла прилягти зовсім немаглов, але тут мене стоїло. Прокинулася серед ночі від шуму й криків.

Десятого дня ще не настав світанок, але покої господарині вже перемінили. Сама господариня перебралася на підмоштки, закриті білими фіранками. Сам Мітімава з синями, придворні четвертого та п'ятого ранків, вносять і розвішують матраци й подушки, голімииво перемовлялися між собою. Увесь день господариня не могла знайти собі місця, то вставала, то знову лягала, доки не стемніло.

Голосно гиталися мескінгемні заклинання, покликани оборонити від злих духів. На додаток, до тенців, що були поруч із господариненою останні місяці, у палац покликани всіх без остатку пустельників з околиць ірських храмів, і я уявляла собі, як Будди всіх трьох світів знімаються на їхній заклик. Запросили й усіх заклинателів, яких тільки можна було знайти в цьому світі, і, певне, жоден із соннища богів не залишився незворушним до їхніх молитов. Усю ніч шуміли посланці, що відправлялися з приношеннями до храмів, в яких гиталися сутри.

Зі східного боку пошосту зібралися місцеві придворні пані. Із західного – знаходилися заклинательки, кожна з яких на вході була відгороджена ширмою й фіранкою, поруч кожної сидів пустельник, що гитав молитву. На південь розташувалися рядком верховні настоятелі й

настоятели храмів, які призивали Фудошьюо⁸³, та їхні захрипі від молитов голоси зливалися в піднесений гул. У вузькому просторі до півночі, відгородженому від помосту розсувною перегородкою, скупилися люди, яких я потім нарахувала більше сорока. Від скупчення вони не могли ворухнутися, не розуміли нічого, що відбувалося, та не пам'ятали себе від хвилювання. Тим, хто придув з дому пізніше, місця й зовсім не знайшлося. Не розідрати було, де тий подім вбрання ти рукав, а літні дами потайки схлипували.

Наввечір одинацятого дня дві розсувні перегородки на помосту придрали, і господариня перемістилася у внутрішню північну галерею. Оскільки бамбукові штори повісити було неможливо, довелося відгороджуватися тисленними фіранками. Головний настоятель Сьосан, настоятели Дзюдзьо та Сайсін підносили молитви. Настоятель Імвен, додавши необхідні благі побажання до молитви, яку напередодні склав Мітінава, урочисто виголошував її, й так, що слова западали в душу і проникали в самісіньке серце. А коли сам Мітінава приєднався до нього, то голоси зазвучали так могутньо, що всі ввірували: пологи минуться щасливо; але всі були схвилювані, і ніхто не міг стримати сльіз. І хоча говорили один одному, що сьозої – дурна ознака, але втриматися не було сил.

Замепокоєні, що таке стовпище людей може завдати господарині тільки шкоди, розпоряди-

⁸³ Фудошьюо – буддійське дожество.

лися, щоб придворні пані перейшли на південь й схід, і лише тим, хто був дійсно необхідний, було дозволено залишитися поруч із государинею. У внутрішній галереї передували государиня з пані Сайсьо і Кура-мо мьобу⁸⁴, за фіранки запросили настоятеля храму Німма-дзі й посламміка государя у храм Мії-дера. Накази віддавалися таким гучним голосом, що голоси священиків майже не було чути. Перед входом до государині отікували придворні пані: пані даймавом, пані косьово, Мія-мо найсі⁸⁵, Бэм-мо найсі, пані Накацукаса, Тато-мо мьобу та О-сікібу, наближена до Мітінава. Усі вони прислужували государині довгі роки, і тому легко зрозуміти їхню сум'яття, коли навіть я, людина нова, відчувала надмірне хвилювання.

Ближче до входу поза нами протиснулися годувальниця другої дочки Мітінава Накацукаса, годувальниця третьої дочки в самі сьонавом і годувальниця молодшої дочки Мітінава в самі ко-сікібу; наблилося стійки людей, що стало неможливо пройти вузьким проходом за двома помостами, від тисячи й облиття сусіда було важко визнати. Не тільки сини Мітінава, радник Каметака у тині тьодзьо⁸⁶ та Масаміті у тині сьово⁸⁷, що мав тетвертий ранг, але й такі

⁸⁴ Мьобу – один з ранів придворної пані в світі государині.

⁸⁵ Найсі – вищий ранг придворної пані в світі государині.

⁸⁶ Тьодзьо – один з тиновників при імператорському палаці; середній воєначальник тетвертого рангу.

⁸⁷ Сьово – один з тиновників при імператорському палаці; молодший воєначальник п'ятого рангу.

даєкі люди, як лівий радник Цумефуса у гміні
тюдзьо та керуючий справами палацу Тадамобу,
втратили всякий сором і спостеріали поверх
фіранок за нашими заплаканими очима. Зерна
рису летіли на наші голови ⁸⁸ немов пластівці
снігу, на зім'ятій одязі було страшно дивитися,
але згодом це здаватиметься кумедним.

Коли государині остригли волосся і вона при-
ймала терпегу посвяту, всіх охопило страшне
замопоекня і безнадія, але пологи завершилися
щасливо. Ще не відійшов послід, але і темці, і ми-
рями, скуптившись на великій площі від зали до
південної гамереї з бачюстрадою, впали долу і ще
раз об'єдали голоси в молитві.

Жінки в східній гамереї ніби змішалися з при-
дворними вищих ранків; пані котюдзьо ⁸⁹ вия-
вилася віт-на-віт із головним лівим діловодом
Йорісада ⁹⁰, та їх взаємний подив став потім
об'єктом глузувань. Вигляд пані котюдзьо завжди
бездоганний, от і сьогоднішнім ранком вона
ретельно накладала на обличчя пудру, але зараз
вона попухло від плагу, місцями сльози залишили
слідки на шарах пудри, то було зовсім на її лице.
Обличчя пані Сайсьо також змінилося не на кра-
ще. Та й я була, очевидно, не краща. Усе ж таки
добре, що в таких випадках ніхто нічого як слід
запам'ятати не може.

⁸⁸ Розкидування рису – ритуал, призначений для відля-
кування злих духів.

⁸⁹ Котюдзьо – придворна пані.

⁹⁰ Куродо – тимовник імператорського архіву.

Які оскраженіі крики видавали духи, коли відходив послід! До віщумки Ген-мо куродо був приставлений учитель Закону Будди Сінйо, до Хьое-мо куродо – хтось на ім'я Мьосо, до Уком-мо куродо – учитель із храму Ходзьодзі, а дітя Мія-мо найсі священно діяв учитель Тісан. Дух кинув останнього на підлогу, і Тісан передубав у такому жахливому стані, що для титанья молитов йому на допомогу призивали вчителя Немваку. І не те щоб Тісан був слабкий, але вже дуже сильним був той дух. До памі Сайсьо запросили Ейко, та від безперервного титанья молитов протягом усієї ночі він осипнув. Але ніхто не міг допомогти їй відімати духів, і голоси не втихали.

До полудня мебо прояснилися, і настрій став рамково-сонячний. Пологи закінчилися благополучно, і radoцям не було краю, а коли довідалися, що народився хлопчик, то ми були у мевишовному захваті! Увесь угорашній день, ніт і до самісінького ранку памі лили сльози, проплакали вони й сьогоднішній осінній шрятний рамок. Лише літні жінки, здатні краще за інших прислужувати государині, залишилися; решта розійшлася відпочивати по своїм покоям.

Мітімава з дружимого відправилися в іншу гатину палацу, роздати подарунки і тим генцям, які можилися й титали сутри протягом останніх місяців, і тим, кого запросили тільки на втора і сьогодні; обдаровували також вправних лікарів і ворожок. У палаці потиналися приготування до обряду першого купання.

У жіночі покої вносили величезні мішки та зортки з одіями, та макидки були розшиті надто яскраво, низ одержим був оброблений перламутром надмірно. Одіяння складалися в затишному місці; гулися гомоси памі, які фарбувалися: <<Але ж віяла ще не принесли!>>.

За звіткою визирнувши з власної кімнати, я податила наприкінці коридору декількох придворних, серед яких був і керуючий справами палацу государині Тадамоду і Ясухіра – керуючий справами палацу принца. До них наблизивсь Мітінава і звелів очистити струмок від листя, що напалили за останні дні. Дивитися на них було так зворушливо. Навіть ті, в тийому серці запали сушні душки, тепер, здавалося, позабули про свої прикросі; але й зараз Тадамоду намагався не виявляти радощів, хога по вигляду його обличчя можна було здогадатися, що саме він задоволений більше за всіх.

Головний дімовод Йорісага, що шав сам тюдзьо, привіз із государевого палацу мет, Мітінава наказав йому дорогою назад докласти государеві про те, що всі передубають у добрім здоров'ї. Оскільки в цей день відправлялися примошення до храму рідних богів Ісе, то Йорісага не міг затримуватися в садиді государині⁹¹, та Мітінава розмовляв із ним стоячи. Очевидно, він обдарував Йорісага, але я того не бачила.

⁹¹ Місце народження дитини вважалося нечистим, тому передубати там перед паломництвом до синтоїстського храму заборонялося.

Пуповину зав'язувала дружина Мітімава. Перше годування довірили Татібама-мо Сашмі, а постійного годувальницію була призначена Осаешом, оскільки вона служила давно й славилася доброю вдачею. Вона була доткою управителя земель Біттю-мо Мунетокі-мо Асом, а головою їй був діловод Хіромарі.

Перше купання відбулося близько шостої години після обідні. Запалили вогні, сули її величності в ділих накидках поверх короткого зеленого одягу внесли гарячу воду. Тази й підставки для них також були вкриті ділими. Управителі землі Оварі, Тікашцу разом із Наканоду, старшим над палацовими слугами, донесли тази до дамбуквої завіси. Там їх прийняли дві служниці – Кійосіко-мо мьобу і Харіша, вони розбавили окріп холодною водою та передали тази двома іншими служницями – Ошоку і Муша, які розлили воду по шістьмадцяти шетиках, а залишки вилили в корито. Вони були одягнені в тонкі накидки зі шлейфраши, поверх яких були короткі накидки з тарті, а волосся було зібране назад і схоплено ділою стрічкою. Затіски вилядали гудово. Відповідальною за купання була пані Сайсьо, а допомагала їй пані даймавом. Їхні фігури в ділих фартухах вилядали напрогуд незвично і привабливо.

Мітімава тримав принца на руках, попередниши прямувала пані косьосьо з метеш і Мія-мо найсі з головою тигра⁹². Її коротка накидка була

⁹² Мет і зображення голови тигра вважалися одерегами новонародженого, а ритуальне купання, під час якого у воді відображається голова тигра, мало захистити немовля від злих духів.

прикрашена візерунком із соснових шишок, а на білому шлейфі білого-голубими нитками вишите морське узбережжя. Пояс був із тонкої тканини з візерунком китайських трав. На шлейфі косьосьо срібною ниткою були вишиті осінні трави, метелики і птахи. У кольорах одягу дотримувалися забором, і нікому не дозволялося вирадитися на власний смак, і лише візерунок пояса було дозволено обирати на власний смак.

Двоє синів Мітінава, а також Мінамото-но Масаміті в гоні сводзьо шумно розкидали рис, намагаючись перекрити одим одним. Настоятель храму Дзьодо-дзі, який виполошував молитви, що одеріають, був змушений заслонити віялом голову й оті від зерен, а молоді пані гузували з нього. Читати твори китайських авторів намагало доктору словесності та діловоду Хіромарі. Він стояв біля балюстради й виполошував перший сувій <<Історичних записів>>⁹³. За ним у два ряди стояли двадцять луґників⁹⁴: десять – п'ятого рангу і десять – шостого.

Але нігме купання, власне, і не відбулося. Проводили тільки саший обряд, як і в день народження. Здається, лише татець і змінився. Можливо, то був управитель земель Ісе на

⁹³ Виполошення <<Історичних записів>> китайського історика Сіня Цяня (II ст. до н. е.) мало забезпечити немовляті мудрість від гас вирішення державних справ.

⁹⁴ Вважалося, що звук нап'ятого луку відганяє духів, які можуть зашкодити новонародженному.

ім'я Мунетоки. Він гитав відповідний уривок із <<Каному синівської шанобливості>>⁹⁵, а Такатіка, як говорили, гитав сувій про імператора Вемь-ді з <<Історичних записів>>. Таким чином троє гитців змінювали один одного протягом семи днів.

Я кинула поглядом на придворних пані в діюс-ніжних одезжах, які скупчилися перед государи-нею, і виразна комбінація горного з діями нагада-ла мені тудовий шамюмок тушию – темне волосся на діюс одезжах. Того дня мені було якось не по собі, я потувала себе стиснутою і майже весь час до обіду не залишала своїх покоїв, спостерігаючи придворних дам, що поспішали зі східного крила до покоїв государині. Кому дозволялися заборонні кольори, були в коротких накидках із такого само-го шовку, що й нижні одіяння, а тому попри всю пишноту одезжим смак кожної не мій проявити-ся. Ті ж, кому заборонні кольори не дозволялися, а також дами діюс літнього віку подбали, щоб виглядати скромно, і надали тудові трьох- або ж п'ятишарові нижні одіяння, а поверх них – шовкові накидки й прості китайські накидки без візерунків, але деякі вирядилися у тканини з візе-рунками і тонкий шовк.

Віала та решта спочатку не замагто при-тягували погляд, але вишуканість відгувалася

⁹⁵ <<Канон синівської шанобливості>> (<<Сяо цзин>>) – канонічний конфуціанський текст; повчання Конфуція його утню Цзем-цзи.

також і в них. На віялах були надписи з нагоди, вислови та вірші; кумедно, але кожен прагнув підібрати щось своє, та тільки написи ці виявилися настільки схожими, немаче про те змовилися наперед. Та й бажання не відставати від інших відгувалося надзвичайно сильно. Шлейфи й накидки були вишиті, обшлага рукавів у сріблі, шви знизу одержим видиті смітеною в шнурок срібного ниткою, а віяла були прикрашені сріблястим шаруванням, і враження таке виникало в душі, ніби бачиш перед собою глибокий смій у горах, залитий яскравим місячним сяйвом, так сильно засліплювало оті, ніби на стінах були розвішані дзеркала.

Увечері третього дня Тадамоду та інші служителі палацу влаштовували бенкет на честь мешовляти. Натальник правої варти підміс подарині святкову їжу, столик для страв із запашної деревини та срібні миски, але я не встигла роздивитися їх належним чином. Тюмамон Мінамото-но Тосіката і радник Фудзівара-но Саменарі піднесли одяг і постільну білизну для мешовляти; і оббивка скриньки для одягу, і полотнина, якою він був накрытий, і тканина, у яку були загорнені самі одержими, і покривало для столика з подарунками – все це було належного білого кольору, проте в усьому відгувався і особистий смак тих, хто їх підносив. Здається, рештою приготувань керував управитель земель Омі, Такамаса. Вищі за рангом самовники сиділи

в західній галереї східного крила, вони розташувалися у два ряди з півногі на південь, а місця решти придворних змаходилися у напрямі зі заходу на схід у південній галереї. Оздобилені дішим візерунком ширши були звернені обличчям ззовні уздовж дашбуккових фіранок, які відокремиювали галерею від покоїв.

Нічні святкування на п'ятий день після народження принца влаштовував Мітінава. Ніт видалася безшарною, п'ятнадцятий за календарем місяць яскраво світив, суни розводили вогнище під деревами край берега озера та розставляли підношення з коржами з рису і тервонною квасолею, а їхня балакачина і метушня надавали урочистості пожевавлення. Решта суи стояла зі світильниками так близько один до одного, що було світло, немате вдень; місяцями в тіні скелі або ж під деревами розташовувалися люди зі супроводу вищих за рангом самовників, які випрошнювали посмішки й вдоволеність, повідомляючи один одному про те, як вони таємно молилися про благополучну появу саява, виявленого світові – народження принца. Врешті-решт, і люди Мітінава також, навіть ті з них, хто мав лише п'ятий ранг, смували заклопотані всюди, показуючи своїм виглядом вневменість, що настали добрі часи.

Як тільки віддали наказ піднести гастування для госуларині, з'явилися вісім однаково одяжених у біле придворних пані з волоссям, затесаним

назад і перехопленими ділими стрітками, вони месли ділі підмошення. Государині прислужувала Мія-мо найсі, яка завжди вирізнялася дивною привабливістю, та сьогодні з перев'язаними ділою стріткою волоссям, яке спадало на плеті, вона була особливо красива. Я бачила її обличчя внівдберта: сховане гасрково віалом, вона виглядала дивовижно вродливими!

Вісім придворних дам із затесаними назад волоссям – Тем сікіду, когзаешом, кохвое, Тато, Омуша, Кошуша, кохводу і Кошоку – були молодими і вродливими, вони розташувалися у два ряди, одна навпроти іншої, та тришались дуже пристойно. Їхні затіски були звычайними для тих, хто прислужував государині, але через особливу важливість випадку видір принав на найкрасивіших; ті, кого обійшли стороною, передували в жахливому настрої, і скаржилися, і плакали від прикрощів – виглядали вони, одним словом, кошійно.

Більше тридцяти пані, які розташувалися на площі в два ряди між стовпами залу на схід до пошосту, являли собою живописне видовище. Служниці внесли святкову їжу. Перед фіранками, що відділяли ванку кімнату збоку, поставили ще одну, вже повернену на південь, і їжу подали туди на двох ділих столиках. Поволі наступала ніч, і в яркому місячному освітленні я спостерігала за слугами та служницями, кухарками й відповідальними за затіски, прибираль-

ницями, облиття яких я бачила вперше. Там були й інші, можливо, киячки ти ще хтось, оскільки одяг, руш'яма і гребінці на них виглядали незграбно, але цікако відповідно урочистості події. На східній веранді, впритул до виходу зі спальні в коридор, люди розташувалися настільки тісно, що й не протиснутися.

Коли стоиш вже було накрито, придворні пані сіли близько дамбуккових фіранок. Понуш'я світильників яскраво освітлювало усіх, але вбрання пані О-сікіду⁹⁶ було особливо красивим: її шлейф і коротка накидка були прикрашені вишивкою з видом містечка Кампацудара, що на горі Осіо. Таю-но шободу й пальцем не поворухнула, щоб прикрасити свою накидку, але на її шлейфі красиво срідилася морська хвиля: нічого надзвичайного, але красиво. Маленьок на шлейфі Беммо найсі був відзначений рідкісним смаком: журавель стояв на срідліястому березі моря; розмістити разом це й гілку сосни, що суперничає з журавлем у довтолітті, здалося мені дуже вдалим. Прикрашений срідними накладками шлейф пані своєсьо виглядав не настільки вражаюче, і люди нишком пересуджували про це. Цієї ночі государина виглядала настільки привабливо, що мені хотілося, щоб її обов'язково подали інші: <<Цей світ ще ніколи не бачив нічого подібного>>, – сказала я, посухувши фіранку, за якою сидів гернець,

⁹⁶ О-сікіду – дружина управителя земель Мітіноку, довірена Мітінава.

що був на мігньому герубамні. <<Прекрасно, просто прекрасно>>, – відгукнувся він, обмишивши молитви й задоволено потираючи руки.

Самовники вищих рангів залишили свої місця й зійшлися на мосту. Разом із Мітімава вони грали в кості. Було неприємно дивитися, як кожний прагнув заволодіти папером для письма, який признавався переможцеві.

Наближавсь і час для віршів. Вірш потрібно було виголосити, коли підносять тарку, й ми заворушили губами, думаючи, як би сказати вдаліше. Я складала наступний вірш:

Нехай у місячному сяйві тарка,
що колом всіх обходить
І дивним світлом сяє,
на довгі роки щастя принесе!

<<Коли даймавом Кінто тут, варто думати не тільки про слова, але й про те, щоб голос звучав напевно>>, – шепотілися між собою, але ти це тому, що було багато інших справ, або ж тому, що було пізно, тільки всі розійшлися, і нікому не судилося виголосити вірш. А потім стали роздавати подарунки. Вищі самовники отримали одяг для дружин, а також одяг і ковдри з тисла підношень немовляті. Чиновникам четвертого рангу дісталось по набору одягу на підбивці та хакаша, чиновники п'ятого рангу одержали по набору одягу, шостого – по парі хакаша.

Наступного вестора місяць був дуже гарний, погода – чудова, і молодші пані вирішили розва-

житися катанням на товні. Білі одяги відтіняли
торноту волосся ще більше, ніж у дні, коли носять
звигайні кольори. Кодаю, Тем сікідю, Міяві-мо дзі-
дзю, Госеті-мо бен, Уком, кохьо, Коешом, Муше,
Ясураї та памі з Јсе сиділи поблизу веранди, коли
Лівий радник у тині тгодзьо Цумефуса та другий
син Мітімава Норішіті, який шав такий самий
тин, умовили їх покататися, а багор взяв у свої
руки правий радник Каметака в тині тгодзьо.
Деякі жінки залишилися на березі, та вони, на-
певне, заздрили і спостерітали за товном. Обриси
їх білих одержим у відблисках місячного світла на
білому піску в саду виглядали дуже красиво.

Оголосили, що до північних воріт прибуло кілька
екіпажів. То були памі з государевого палацу. Серед
них були Тодзашімі, Дзідзю-мо шьобу, Тосьосьо-
мо шьобу, Муша-мо шьобу, Сакон-мо шьобу,
Тікудзем-мо шьобу, Сьо-мо шьобу та Омі-мо шьо-
бу та інші. Але я можу й помилитися, адже не
знаю всіх у обиття. Памі з товна збуджені зійшли
на берег. Мітімава також вийшов до них і як ні
в тому не було обмінювався люб'язностями.
Подарунки були роздані відповідно до ранків.

Переказ Ю. В. Осагтої

Гендзі момоватарі

Слово момоватарі дослівно означає розмову-спогад, розповідь про різні події та речі. Вочевидь, воно стало вживатися ще наприкінці Х ст. на позначення літературних творів, написаних японською мовою.

Роман «Гендзі момоватарі», написання якого дослідники датують першим десятиліттям ХІ ст., посідає тільки місце не лише в історії японської літератури середньовіччя, але й у світовій літературі. «Гендзі момоватарі» став першим твором, в якому не лише постав яскравий і витончений світ японської аристократії з його етикетом і світським життям, але й відобразилися філософсько-релігійні думки доби, процес формування окремої особистості. І хоча роман розповідає про життєвий шлях придворного на ім'я Гендзі, про радощі та печалі в його житті та житті його найближчого оточення, про любовні пригоди і тонкі душевні переживання, загальна кількість дійових осіб в ньому налічує близько трьохсот. Темій Мурасакі сікідзу дозволив їй написати твір, в якому відобразилися всі головні естетичні й моральні домінанти доби, системи цінностей та життєві пріоритети як представників аристократичного прошарку, так і простих ширяк. І, можливо, найкраще цей роман охарактеризував М. Й. Комрад, коли написав: «Японська літературна критика по-різному розглядає „Гендзі момоватарі“. Одні намагають-

ся вбагати в цьому романі не більше й не менше як приховану проповідь буддистського вчення, особливо – ідеї „притим і наслідків“, тобто Карми, вважаючи, що весь зміст „Гемдзі“ найкращим чином ілюструє саме цю ідею. Інші намагаються багати в „Гемдзі“ дидактичний твір, написаний з метою повчання і особливо наставництва: як не слід вчиняти в житті. Треті вважають, що „Гемдзі“ – просто аморальний роман, твір майже порнографічної літератури. Четверті переконані, що „Гемдзі“ – децю замаскована історична хроніка, в якій описуються реальні особи, реальні події і реальні обставини. Нарешті, п'яті проголошують, що „Гемдзі“ є твором, написаним свідомо для виявлення того своєрідного принципу японської естетики, який виражається у формулі „моно-но аваре“ – „зашилювання речами“, яке слід розуміти як зашилювання, що може бути завжди викликаним умисним прийомом» (Комрад Н. П. «Гемдзі-момогатари»).

Про авторку першого у світі роману і водночас енциклопедії побуту аристократів доби Хейан, Мурасакі сікіду, відомо зовсім небагато. Основними джерелами відомостей про її життя є «Збірка віршів Мурасакі сікіду» («Мурасакі сікіду ка-сю») та «Щоденник Мурасакі сікіду» («Мурасакі сікіду ніккі»). Рік народження письменниці достеменно не відомий, але вважається, що народилася Мурасакі в 978 р., за іншими даними – в 970 або 973 р., у родині

гимовника Фудзіварано Таметоки, якій належав до північної гілки роду Фудзівара.

Найкращим документом про Мурасакі сікібу є її твори, які увійшли до скарбниці світової літератури, а саме: <<Гендзі момоватарі>> та <<Щоденник Мурасакі сікібу>>. У них вона описала своє життя в імператорському палаці, де Мурасакі служила в 1008–1013 рр. Про її подальше життя майже нічого не відомо. Останнє згадування про Мурасакі в палаці датується 1013 роком у щоденнику Фудзівара Самесуке (957–1016). А останні її вірші датуються 1014 роком.

Мурасакі не є справжнім іменем письменниці. Уперше під псевдонімом Мурасакі письменниця згадується у <<Повісті про розквіт>>, однак тут вона також називається ім'ям То-сікібу, де То – китайське гитання першого ієрогліфа прізвища Фудзівара. Багато хто з дослідників вважає, що додаток <<сікібу>> до її імені означає відомство, в якому працював батько Мурасакі. А саме ім'я Мурасакі (досл. з яп.: <<пурпуровий>>) авторка отримала свідомо за іменем центральної героїні роману <<Гендзі момоватарі>>. Згадується це ім'я також і в <<Щоденнику Мурасакі сікібу>> нагальником Ліві охорони Фудзівара-но Кінто, що свідчить про вже доволі широку популярність роману на час написання <<Щоденника...>>.

*Мурасакі сікібу
Гемдзі моноатарі
Глава <<Вітер у соснах>>*

Основні персонажі:

Міністр Двору (Гемдзі), 31 рік;

*Памі з Саду, де опадають квіти (Ханатірусато) –
кохана Гемдзі;*

*Особа з Акасі (памі Акасі), 22 роки – кохана Гемдзі,
дочка Того, хто ступив на Шлях з Акасі;*

Корешіцу – наближений Гемдзі;

Дівчинка, 3 роки – дочка Гемдзі та памі Акасі;

*Ювеї-но дзьо (Уком-но дзьо-но куродо) –
наближений Гемдзі, син правителя Хітаті (Дйо-но ске);*

*Памі зі Західного фрейєля (Мурасакі), 23 роки –
другина Гемдзі.*

*Будівництво Східної садиби було заверше-
но, і Гемдзі оселив там памі, відому під іменем
Ханатірусато, тобто памі з <<Саду, в якому
опадають квіти>>. У Західному фрейєлі та гале-
реях, які приєднуються до нього, були відповід-
но розміщені необхідні господарчі приміщення.
Східний фрейєль признавався для памі з Акасі; в
Північному – ширшому, а саме тому більшому –
міністр Двору мав намір оселити жінок, із яки-
ми він колись мав тиждасові зв'язки й які мали
підстави розраховувати на його заступництво
в майбутньому, а задля їхньої зручності фрейєль*

був розподілений на невеликі затишні, гдайлво й добірно придрані покої. Головний будинок Східної садиби Гендзі поки залишив вільним із розрахунком, що зможе сам іноді там жити й тому наказав, аби його придрали відповідним тимош.

Увесь цей час він підтримував постійні стосунки з пані Акасі й недавно знову написав до неї, пропонуєти передратися до столиці, але жінка по колишньому сильно вагалася, марікаюти на низьке положення в світі. «Я думаю, що легше зовсім не багати його, ніж жити поруг і страждати від його холодності, – думала вона. – До того ж, так говорили про жінок найшляхетнішого походження. На що ж сподіватися мені, коли після переїзду до столиці я стану однією з тих, хто живе його призволенням? Мое становище ні для кого не буде таємницею, і дочці навряд ти вдасться позбутися цієї плями. Краще вже жити на самоті та у зневазі, задоволенняютих його випадковими відвідинами. Дійсно, що може бути принизливішим?» Водночас вона не могла змиритися із думкою, що дочці доведеться зростати в глушині, що вона ніколи не матиме ідного положення в світі. Тому й відповісти Гендзі рішучою відмовою жінка не наважувалася. Батьки приймали її суміви і теж засмучено зітхали, так що лист від Гендзі став джерелом нових хвилювань, хога здавалося б...

Тим часом Той, хто ступив на Шлях загадв, що від його друзими, принц Накацукаса, мав

колись володіння на околицях ріки Ої⁹⁷, що після його смерті за відсутністю прямого спадкоємця поступово прийшли у повний замінаг. Він наказав викликати людину, яка протягом багатьох років незмінно доглядала за шаетком, аби поговорити з нею.

– Остаточню розірвав я стосунки з цим примарним світом і оселився у лушині, спокійно жив тут, поки не виникла одна зовсім несподівана для нас усіх обставина, що змусила мене знову шукати притулку в столиці, – говорив Той, хто ступив на Шлях. – Але, зізнатися, мене лякає необхідність поринути в повне блиску й метушни столицтне життя. Я заматто довго жив у провінції, будь-який галаг відворотний мені. Тому мені й захотілося відшукати яку-небудь тиху, стару садибу. Усі витрати я візьму на себе, але хоту перешикувати цей будинок, аби в ньому можна було жити цілком пристойно.

– За довгі роки не знайшовся нікого, хто б висумув хот якісь права на це житло, і воно поступово набуло досить жалюгідного вигляду, – відповідав сторож. – Сам я живу в службових приміщеннях, які мені вдалося упорядкувати. Мушу вам сказати, що від весни на околицях панує недубаве пожевавлення: пан міністр Двору буде неподалік храм. Будівля буде, мабуть, зматна, у будь-якому випадку людей зібрано ти-

⁹⁷ Ої – річка в провінції Ямасіро, на захід від столиці Кіото, верхня течія р. Кацура.

мало. Отже, якщо ви бажаєте тиші, це місце навряд вас влаштує.

— Та чому? Зважаючи на деякі обставини, моя родина може розраховувати на заступництво нага міністра. Що стосується стану будинку, то згодом усе налагодиться. Хоту просити Вас якнайшвидше підготувати найнеобхідніше.

— Розумієте, я не є власником цих земель, та оскільки передати їх мені було нікому, а й жив там увесь цей час у тиші та спокої. Аби поля та інші угіддя не прийшли в повне занепадіння, я розпоряджався ними за власним розсудом, але попередньо заручившись дозволом покійного Мімбуну та і тепер виплатую все необхідне, — сказав сторож і невдоволено скрививсь. Скоріше за все, він злякався за нажите добро. Ніс його потерво-нів, на потворному облитті, що заросло волоссям, застигла недовірива усмішка.

— До ділянок та іншого мені справи немає, тому можете розпоряджатися ними так само, як і раніше. Зрозуміло, я маю всі необхідні папери на володіння цими землями, але не бажаю обтяжувати себе ширькими турботами, якими досі зневажав. Сподіваюся, що відтепер мені вдасться надолужити втратене, — сказав Той, хто ступив на Шлях, та оскільки було задане ім'я міністра Двору, охоронець поспішив розпочати перебудову будинку, отримавши на це досить знатні кошти з Акасі.

Гендзі й гадки не мав наміри старого і дивувався, чому жінка так завзято відмовляється

переїхати до столиці. А той подорожував, що доля його дотки буде назавжди пов'язана з диким узбережжям Акасі – обставима, яка могла мати згубні наслідки для її майбутнього. Але саме закінчили перебудову будинку, і Той, хто ступив на Шлях повідомив Темдзі, мовляв, випадково загадав про існування такого життя.

Авжеж, Темдзі відразу збагнув, що думка про власний будинок виникла не випадково: жінка, вочевидь, дійсно боялася загубитися серед інших пані, які живуть під його заступництвом. <<Коли так, то це цілком ігнорувати вирішення питання>>, – подумав він і відправив до Ої Кореміцу, свого незнімного помітника в таких справах, доручивши йому подати про те, щоб усе було влаштовано належним чином.

– Місце прекрасне, є навіть деяка подібність із морським узбережжям, – доповів Кореміцу після повернення. Темдзі заспокоївся: <<Що ж, можливо, це й на краще>>.

Храм, який за його розпорядженням будували в горах, трохи південніше від храму Дайкаку-дзі⁹⁸, справляв дивовижне враження, і Павільйон близько водоспаду був не гіршим, аніж у самому Дайкаку-дзі.

Садиба, призначена для пані з Акасі, була збудована на березі річки. Рідкої краси сосни оточували

⁹⁸ Дайкаку-дзі – храм у провінції Ямасіро, в Сава, на захід від столиці. Один з основних храмів послідовників вчення Сінгон.

головний будинок, суворі й прості, відзначені особливим загаруванням сільської оселі. Про все подбав міністр, навіть до внутрішнього оздоблення.

І от нарешті він потай відправив до Акасі своїх найвірніших слуг.

«На жаль, уже тас...», – зітхала жінка, розуміючи, що розлуки з Акасі не уникнути. Їй було сумно залишати дикий берег, де вона прожила стільки років, не хотілося залишати батька на самоті. Одна від іншої тягота душки тіснилася в її голові. «Невже я народжена лише для того, щоб вічно бути в скорботі?», – думала вона з болюсною заздрістю до тих, на кого не впала роса його кохання.

Та ти могли старі батьки не тішитися щастям дочки, коли батили, який пишний потет надіслав за нею Гемдзі? Нарешті здійснивалися їхні заповітні мрії; та коли б душка про близьку розлуку не затьмарювала радощів...

Той, хто ступив на Шлях увесь тас передубав у старетій розслабленості, і вдень і вночі повторював: «Невже ніколи більше не побачу нашої крихітки?». Окрім цього від нього не можна було добитися ані слова; з жалістю дивилася на нього дружина. Вони вже давно не жили під одним дахом, і хоча, виріши вона залишитися в Акасі, їй зовсім не було б на кого поклястися, та все одно... Навіть випадково поєднані долею люди, які й сказати одим одному навіть декількох слів не встигли, і ті мешов «зблизившись давно» засмуту-

ються під тас розлуки. Чи виміряти засмученість подружжя, що прожило разом довгі роки? Звісно, морозливий старий ніколи не був для неї надійною підтримкою, але вона давно примирилася зі своєю долею і не збиралася лишати його тепер, коли кінець доб'яв відміряний їй тас; і думала вона, що це узбережжя стане для неї останнім приступком, але ось доводилося прощатися...

Молоді панни, яким давно вже набридло тутешнє життя, раділи від'їзду, але іноді погляди їх шишової зверталися до прекрасного морського плесу: «Ми вже ніколи не повернемося сюди...», – думали вони, і сльози змішувалися із бризами хвиль, які надітали та воложили їхні рукава.

Надворі була осінь, пора, яка завжди всеяє в серце журбу. На світанку дня, коли був призматений від'їзд, був прохолодний осітній вітер і настирливо дзенькали кошахи. Памі сиділа і милувалася морем, а Той, хто ступив на Шлях встав сьогодні набагато раніше звичного, до другої нітної служби і гитав молитви, раз у раз схлинуючи. Ніхто не шй стримати сліз, хотя й вважаються вони в такий день дурною ознакою. Дівтинка була надзвичайно мила собою – немов би той самий дорогоцінний нефрит, що випрошімоє сайво вночі. До тепер старий не відпускав її від себе, та й вона встигла до нього звикнути. Звичайно, він розумів, що гермець не повинен мати у своєму серці такі потугтя, але, на жаль, він і години не шй прожити без неї...

У шить розставамня молюся
за твій легкий життєвий шлях, але
Утриматись від сльіз старому
все важче й важче...

– Але як же ж це оидно, – сказав він, старанно витираючи очі.

Колись разом залишали столицю, тепер –
одна повертаюся туди.
Стежками знайомими ти доведеться
пройтись ще хот раз?

Такою була відповідь монахині.

Ніхто не здивувався, коли податив, як вона плаче. Минуло стільки років, відколи вони дали один одному подружжю обітницю. І ось, коли вона має настільки непевне джерело надій, вертається до давно покинутого світу... Та ти не шарно все це? А молода памі склала:

Попереду шлях мелекий...

І хот невідомо, коли знову подату тебе,
У серці моєму надія тиха жевріє...

– Хотя б проводьте нас, – благала вона, але Той, хто ступив на Шлях відмовився та пояснив, що різні справи заважають йому поїхати з Акасі, але разом із тим він не міг не думати про турботи їхньої майбутньої подорожі, й боісне замепокоемня проступало на його обличчі.

– Свого часу я пожертвував своєю посадою при дворі й подався до гуржих земель, ади, як я спо-

дівався, у такий саме спосіб знайти людину, необхідну для вас. Я отримав тишаю свідчень свого невдалого приречення та відмовився від душки повернутися до столиці, де, напевне, у такому разі приєднався б до тисяч так званих колишніх намісників і не зміг би навіть відмовити колишній вишляд нашої відної садиби, що суцільно поросла кущами й хмелем. Врешті-решт, думаю, шое життя, і приватне і суспільне, стало б предметом для глузувань і образ, а пам'ять предків шох була б назавжди вкрита гамьбою. Крім того, я від самого початку дав зрозуміти, що мій переїзд до провінції є лише першим кроком на шляху до повної відмови від усього мирського, і був певний, що мені вдасться пройти цим шляхом до кінця. Однак, поволи того, як ви доросішали й починали проникати в сутність явищ цього світу, я все частіше запитував себе: <<Для того я ховано цю дорогоцінну парту в жемчужній мушкеті?>>, – і душа моя блукала в пільмах, а в голові були лише бентежні душки. Коли я звертався до будд і Богів, то молив їх лише про одне: аби ви не залишилися до кінця днів своїх у відній гірській хатині, куди вас занесло гірке призначення батька.

І навіть коли прийшов до нас нарешті успіх, про який ми ніколи й не шріяли, я довго шугився сумнівами, тому що тіткіше, між коли-небудь, розумів, яким же ж незнатним є ваш стан у світі. Але скоро народилося це шиле дитятко, і коли побачив у його народженні ще один знак вашої

щасливої долі, то вирішив, що в жодному разі ви не повинні залишатися на цій дикій узбережжєї. Я знаю, вашій дотці призначений особливий жєред, але мене доводить до відгаю думка, що я ніколи більше не подаю її; я вже давно сповнений рішучості відмовитися від світу, а ви будете нести в собі світо, яке має опрощити вашу дитину. Вогевидь, такою була її доля: потрапити ненадовго до цієї гірської хатини й позбавити спокою душу її мешканця. Адже не даремно кажуть: «Люди, яким судилося переродитися на небесах, мають на якийсь час повернутися на один із трьох дурних шляхів»⁹⁹, от і я також мушу пережити біль цієї розлуки. Якщо дійде коли-небудь до вас гутка, що залишив я цей світ, не турбуйтеся про пошимальні обряди, й не схвилює вашого серця ця неминуга розлука... – рішучим тоном сказав старий, але відразу облиття його спотворилося від стримуваних ридань. – Можливо, людина, що прагне очистити серце від нікчемних думок, не має так вгняти, але відтепер і до тієї ноги, коли з душою піднесуся на недо, а щодня під час усіх шести служб стану молитися за наше дитячко.

Переїзд передбачалося родити таємно, та хіба можна було сподіватися, що така добра низка

⁹⁹ Люди, яким судилося переродитися на небесах, мають на якийсь час повернутися на один із трьох дурних шляхів – у деяких буддйських трактатах говориться про те, що для того, щоб переродитися на небесах, люди мають пройти один із дурних шляхів – некло, крайню голонних духів або крайню тварин.

ригванів залишитися непоміченою? Відправляти всіх по терзі було недоцільно, тому вирішили, що найкраще прямувати морем.

У варту Дракона вони рушили у подорож. Човен віддалявся, ховаючись у ранковому тумані, який огорнув затоку. Подібний вид дуже захоплював колись одного із прадавніх поетів; але коли вона потама зникати з виду, на серці в Того, хто ступив на Шлях ставало все сумніше. Печально вдивлявся він у морську далечину, відчувачоги, що вряг ти йому вдасться тепер повністю позбутися суетних думок. Засмутилася й стара терниця, адже вона прожила тут стільки років, і тепер доводилося так змецацька вертатися до столиці... Сльози струменіли по її щоках:

До дальніх берегів думки благі прибили човен,
та все одно –
У світ давно забутий штовхають її хвили.

А молода памі відповіла:

Щороку осінь близько моря тут я вітала, але
На жаглогоідному байдаку судилося
вертатись до столиці...

Вітер був погосий, і в тогмо признатений день вони зійшли на берег. Уникаюги недоброзитливих поглядів, памі з Акасі подбала, ади частину шляху було пройдено якомога непомітніше.

Будинок перевершив усі отікуванья. До того ж він був схожий на той, близько моря, де вони провели стільки довгих років! Дорогого виникло

таке відгуктя, що вони нікуди й не їхали з Акасі, тут багато що хвилювало їх і змушувало душками вертатися до минулого.

Намово придбодовані гамереї надавали будинку шляхетного вигляду, дивним садам діли струмки... Зрозуміло, що про деякі дрібниці слід було ще подбати, але для початку всього було цілком достатньо. Міністр Темдзі доручив одному з найвідданіших йому слуг домашньої управи простежити, щоб жінок приймали в будинку з належного випадку вротистістю.

Тільки через кілька днів Темдзі вдалося нарешті знайти відповідний привід для того, щоб самому навідатися в Ої. Жінка тим часом засмутувалася ще більше, ніж колись; вона часто загадувала залишений будинок і, щоб хот якось розважити себе, грала на китайському кото, що колись залишив їй Темдзі. Осіння пора напаштовувала на журбу, і часто, не в силах перемогти туги, пані Акасі усамітнювалася в своїх покоях і цілковито віддавалася музиці, шимоволі шарпанотись від морозивого вітру в соснах, який під спів струн починав голосно забивати. У такі миті навіть стара терниця, яка цілими днями сушувала у своїй опотивальні, вставала з ліжка.

З ірської даєті я повернулася в новому вигляді,
Та вітер все одно, як і раніше, хитає сосни...

— казала вона, а молода пані їй відповідала:

Самотнього кото пісня тут невідомо нікому.
За рідним краєм і близькими суше серце.

Так на самоті проводили вони дні та ночі.

Тим часом Темззі, як це не дивно, переймався за них ще більше колишнього й нарешті наважився відвідати їх попри всі можливі пересуди. Він поки не став повідомляти мамі Мурасакі жодних подробиць, але, побоюючись, що вона дізнається про все від інших, перед від'їздом зазирнув до Західного фрейлену:

– Є в мене одна справа в Кацура, яка давно вимагає моєї уваги. Там поблизу живе жінка, яку я обіцяв колись відвідати, й зневажати мене незручно. А оскільки маю також навідатися до храму, який будується в Сава, щоб розпорядитися щодо незакінчених дотепер статуї будд, то повернуся я, ймовірно, за два або три дні.

«Чула я, що за його вказівкою раптом погали будувати якийсь будинок, який, здається, називають Кацура-мо-ін. Ймовірно, там він її й оселив», – подумала мамі й відповіла досити сердито:

– Добро ж мені доведеться текати! Навпевне, варто запаситися новим топориськом...¹⁰⁰

Вид у неї був вкрай невдоволений.

– Ви невинуваті! Але ж усі вважають, що я невідомо змінився, – казав Темззі, махаючи

¹⁰⁰ Навпевне, варто запаситися новим топориськом... – Мурасакі натякає на китайську легенду, за якою одного разу дроворуд зайшов до гірської пещери, де діти грали во. Він задививсь на них, але раптом помітив, що топорисько його сокири згнило. Повернувшись додому, він нікого не застав із своїх близьких: минуло багато років і вони всі померли.

тись її заспокоїти, а тим часом сонце сходило все вище і вище...

Намагаючись не давати привід для підозр навколишнім, Темдзі виїхав з будинку й не брав із собою нікого, крім найвідданіших слуг. Коли він добрався до місця, вже сутемніло.

Навіть найскромніше мисливське плаття не могло прикрити його разючої краси, а того дня він навмисно одягнув приготоване для цього вбрання й був такий прекрасний, що жінка забула всі свої неприємності. Легко уявити собі, як схвилювала Темдзі ця доволі оцікувана зустріч, із яким розчумленням дивився він на дотку... Йому лишилося лише шкодувати, що всі ці довгі місяці й роки росла вона далеко від нього.

Люди як могли звеличували шишвидність його сина, народженого доткою мінішнього Головного міністра, яка втекла, але як знати, чи не через те, що він належав до однієї з найвпливовіших столичних родин? Дівчинка була дійсно гарівна. <<Либонь, справжня краса проявляється ще в самому ранньому віці>>, – думав Темдзі, коли дивився на шие, безрішне створіння, що посміхалося йому.

Годувальниця за час, прожитий в Акасі, стала ще виразнішою та красивішою. Коли Темдзі слухав її розповідь про життя на узбережжі, відгукував себе винним у тому, що вона мала стільки років жити поруч із рибалками.

– Це життя також далеко від столиці, мені не легко буде відвідувати вас тут. Чому б вам не

переїхати до приготовленого для вас будинку? – запитав Темззі, та пані Акасі відповідала: «Я маю дещо звикнути. Можливо, тоді...».

Змовірно, зі свого боку вона мала рацію... Усю ніч вони безперервно розмовляли, і тишало обіцянок і клятв потула вона від Темззі. Дещо в будинку ще залишалося незавершеним, і він поспішив віддати відповідні вказівки сторожесу і новим слугам домашньої управи. Потувши про те, що пан міністр вирішив навідатися до Кацура-мон, потали сходитися навколишні жителі, які на решті відшукали його в Ої. Саме їм він і доручив доглянути сад.

– Каміня в саду повалилося, а то й зовсім зникло, але ж тут могло б бути чудово, варто лише докласти небагато зусиль і шміня. Втім, яка з того користь? Адже ви тут не залишитеся надовго? До того ж, і прощатися з будинком буде сутужніше, якщо ви вступите до нього звикнути. Так, мені те все добре відомо...

Змову Темззі заговорив про шмуче, він плакав і сміявся з такою щирою простотою, що не можна було не зворушитися, дивлячись на нього. Навіть стара гермиця, подативши його крізь щілину у фіранці, забула про свою старість: похмурі душки її розсіялися, а обличтя осяяла посмішка. Очевидно, вирішивши особисто простежити за тим, аби слуги намежним чином розгистили струшок, який б'є від східної галереї, Темззі вийшов у сад в одному нижньому платті, а гермиця,

шлюються його витонченою фігурою, захоплювалася й раділа. Помітивши посуд для священної води, Гендзі задав і про неї.

– А де ж тут і пані гермиця? Боюся, що я недостатньо ввігливий... – сказав він і наказав примести свій верхній одяг, а потім, наблизившись до переносної засломи, проговорив досить люб'язним тоном:

– Я переконаний, що саме старання у молитвах допомогло вам виростити таку прекрасну дотку, і серце моє сповнене вдячності. Подумати тільки, ви знайшли в собі стільки твердості духу, щоб покинути життя, де ніщо не порушувало тиждоту ваших думок, і повернутися до мінливого світу! Уявляю собі, як важко тепер поважному старцеві, що проводить дні на самоті та лише до вас своїми душаками!

– Це так, повернення до давно залишеного світу збентежило мене, але таке розуміння з вашого боку переконало мене, що не даремно мені було дароване настільки довге життя... – говорила гермиця, плачучи. – О, яка радість! Тепер я можу не турбуватися за майбутнє цього пагіця сосни, тия доля не давала спокою моему серцю, поки ми жили серед диких скель. Боюся тільки, що занадто низько росте корінь...

Шляхетні манери старої гермиці збудили жаслість у серці Гендзі, й він прийнявся розшукувати її про те, яким було це місце в ті давні роки, коли жив тут принц Накацукаса. Тим часом стру-

шок налагодили, і він зажуртав жагідно, немов у
тузі за минулим.

Туди, де жила колись, повернулась.
Хазяїном тут став струмок.
Несміло навколо озиралося...

Непідгодна покора, з якої терниця вишвила ці
слова, свідчила про її дивовижну витонченість і
душевну шляхетність.

Попри довгі роки прозорий струмок
усе нам'ятає,
Тільки хазяїнку колишню важко
йому впізнавати...

Схвилюваний до глибини душі, Темдзі якийсь
час стояв і мовчки споглядав сад, а терниця по-
думала, що навряд ти коли-небудь їй доводилося
багити людину, настільки витончену і облич-
тям, і постанню.

Потім Темдзі вирушив до храму, де насам-
перед замовив молебні Фувен, Ашіді та Шакья
Муні, які слід було проводити на готирмадця-
тий, п'ятнадцятий і останній день кожного
місяця, після того віддав наказ про додаткові
служби і подбав про внутрішнє оздоблення хра-
му і священний посуд.

На небо вже сходив світлий місяць, коли Темдзі
повернувся до Ої. Йому мимоволі задалися ко-
лишні ноги, а жінка, скориставшись нагодою,
підсунула до нього те саме китайське кото.
Розгуканий до сніз, Темдзі заграб. Знайома мело-

дя жваво нагадали їм минуле, немов перемесла
їх у той давній ветір.

Струми кото сьогодні звучать, як і в минулі роки.
І щирість моїх погуптів так само незмінна.

– говорить Темдзі, а жінка у відповідь:

Обідниці твоїй про кохання довітне
я вірила й текала.

І звуки кото сурлоосні могутніх сосен співу.

Такиши віршами вони обмінялися; а намі Акасі
виявилася цілком гідною співбесідницею, виявив-
ши шляхетність більшу тієї, яку можна отікува-
ти від особи її звання. За роки, що минули від дня
їхньої останньої зустрічі, вона стала мимішою, а
дівчинка була така гарівна, що зовсім не хоті-
лося відривати від неї погляду. <<Що ж із нею
родити? Негодре ростити її таємно, нікому не
розповідати про її існування. Зрозуміло, най-
краще було б перевезти її до будинку на Другій
лінії й виховувати самоту. Тільки в такий спо-
сід удасться уникнути пересудів і подбати про
її бездоганне майбутнє>>, – думав Темдзі, але
через небажання завдавати болю жінці не на-
важився сказати їй про цей відкрито і тільки
дивився на дівчинку зі сльозами на очах. Вона ж
мало що розуміла та спотатку цуралася Темдзі,
але поступово звикла, із задоволенням розмовля-
ла з ним, сміялася, держалася до нього на коліна й
своєю спритністю приваблювала його ще більше.
Прекрасна то була картина: Темдзі, який сидить

із доткою на руках. Відразу стало ясно, що їй признатиме непросте майбутнє.

Наступного дня Темдзі шав вертатися до столиці, а оскільки прокинувся він пізніше звичайного, то вирішив їхати прямо звідси; та велика кількість людей вже текла на нього в Кацурано-ін, і навіть деякі придворні дісталися Ої, коли зушили якимось тимом дізнатися про його перебування тут. <<Яка прикрість! – сказав Темдзі, бдягаючи парадний одяг. – А я вважав, що тут мене ніхто не знайде!>>.

Тим часом у будинку стало галасливо, був час їхати. Серце Темдзі розривалося від жахості до пані Акасі, і він довго зводікав на виході, намагаючись нічим не виявити свого неспокою.

Саме в цей час з'явилася годувальниця з дівтиною на руках. Темдзі поглянув шиле дитя по голівці та сказав:

– Ваш може видатися, що я рахуюся тільки зі своїми бажаннями, але не повірте, навряд ти я зможу жити в розлуці з нею. А ви що порадите? І справді, <<коли опинишся ти далеко...>>.

– Авжеж, усі ці роки, коли ми жили далеко, ми були змушені ширитися з тим, що вас не було поруч, – відповіла годувальниця. – Але тепер... докося, що у нас буде ще дільше причин для занепокоєння.

Дівтинка тяглася до Темдзі, немов намагаючись його утримати, і він, не наважуючись ніти, сказав:

– Невже моему серцю не судилося знайти спокій? Мені важко розумітися з нею навіть на коротку шить. А де ж твоя матінка? Чому вона не захотіла попроситися зі мною? Можливо, мені було б не так важко...

Годувальниця посміхнулася та передала його слова пані, але та не мала сил навіть піднятися – у такому сум'ятті були всі потугтя!

«Зовсім як можновладна пані», – невдоволено подушав Темззі.

Нарешті, потувши вмовляння служниць, вона вийшла до нього. Витончений, шляхетних обрисів профіль, наполовину схований завісою, м'які, меквапливі рухи – тиш не принцеса крові! Темззі підняв завісу та міжно попросився з нею, і коли виходив, то обернувся й податив, що вона дивиться йому вслід, ледь стримуючи сльози.

На той час краса Темззі сягнула свого повного розквіту, і навряд ти стане смів... Коли раніше він був, напевне, трішки худорлявіший, що було помітно при його відносно високому рості, але тепер фігура його вражала дивного домірністю. Постава стала ще величнішою, обидтя – міжнішими, а рухи – витонченішими. Втім, цілком можливо, що пані Акасі просто була надто упереджена...

Тим часом з'явився той самий Уком-но дзьо-но куродо, якого колись розжсалували, а потім знову помовили у званкі. Тепер він прозивався Югеї-но дзьо, при тому цього року на нього надати шанку

придворного. Він невпізнанно змінився, лице його сяяло добродутом. Зайшовши до покоїв, аби взяти шет пана, він помітив за замавісками знайому жіночу фігуру й багатозначно сказав:

– Я зовсім не забув минулого, але слід пам'ятати і про пристойність... Сьогодні ранком мене збудив вітер, зовсім як там, близько моря... Навсаль, мені ні з ким було передати навіть листа.

– О, серед цих далеких вершин, над якими ланцюгом постають восьмишарові хмари, не менш сушно, ніж <<за тим островом...>>¹⁰¹. Та коли подумати, що <<навіть ця сосна...>>¹⁰², то хотеться, щоб поруч була людина, яка не забуде тих давніших днів, – відповіла дама.

Але варто сказати, що ця відповідь дуже розгартувала Югеї-мо дзьо, який розраховував на зовсім інше – адже свого часу він мав стосовно неї цілком конкретні наміри, однак на виході він поважно сказав:

– Ну що ж, якось іншим разом...

Пан міністр величюю ходюю йшов до карети, а передові метушливо розгизали перед ним шлях. Задні місця в кареті зайняли То-мо тьодзьо та Хьое-мо камі.

– Прикро, що вам удалося розкрити таємницю мого передубавня у цій скромній оселі, – покаржився Темдзі.

¹⁰¹ Цитата з вірша невідомого автора, який увійшов до антології <<Кокін-вака-сю>>.

¹⁰² Цитата з вірша Фудзівара-мо Окікадзе, який увійшов до антології <<Кокін-вака-сю>>.

– А ти журилася, що через запізнення шимуюї ноги не змогли зустріти разом із вами місяць, тому сьогодні з ранку поспішали відшукати в тумані...

– Тори ще не відкрилися партою, але польові квіти в повному блиску своєї краси...

– Деякі придворні захопилися соколимиш полюванням і відстали. Невідомо, що з ними, – розповідали йому.

– Що ж, тоді варто провести ще один день у Кацура-мо-ін, – вирішив Темдзі, і вони рушили.

Поява несподіваних гостей викликала найсильніше хвилювання серед мешканців Кацура-мо-ін. Терміново послали за ловцями з бакланами¹⁰³, які прийшли гуртою горбою й нагадали Темдзі рибалок з Акасі. Скоро приїхали і юмаки, що провели ніч на луках, і в своє виправдання вони піднесли Темдзі прив'язану до гілки хаві маленьку пташку. Чаша з вином багато раз обходила усіх присутніх на бенкеті, зрештою вони зовсім захмеліли, та між їхати уздовж річки в такому стані, вирішили залишитися в Кацура-мо-ін на ніч.

Гості один за одним складали китайські вірші, а коли на небо зійшов яскравий місяць, справа дійшла й до музики. Зі струнних інструментів були лише біва та японське кото, зате флейтисти зібралися меадіякі. Коли вони потім гра-

¹⁰³ Ловці с бакланами – в Японії з давніх часів часто рибалили за допомогою бакланів, які були спеціально навчені ловити рибу та приносити її хазяїну, що сидів у гонні.

ти відповідну до пори року мелодію, її підхопив вітер з ріки, і вона зазвучала особливо примадно. Місяць піднявся високо, здавалося, що це його сяйво підказує всі звуки та надає ретам небувалої прозорість і густоту.

Коли стихало, з'явилися ще четверо ти н'ятеро придворних. Вони приїхали з Палацу, оскільки імператор, коли подумав розважитися музикою, був здивований відсутністю міністра Двору:

– Сьогодні кінгається шестиденний пост, і він неодмінно має бути в Палаці. Чому ж його немає?

Довідавшись, що Генззі замогував у Кацурано-ін, він надіслав йому листа. Посланцем став Куродо-но бем.

Запште місячним сяйвом далеке селище за рікою.
Дерево місячне спокій і мир прорікає¹⁰⁴.

Задрю вам...

Міністр Генззі надіслав Государеві свої видатемня.

Варто сказати, що навіть у Палаці музика не звучала так солодко, як тут, на березі річки; і, віддаючи їй шану, гості знову й знову передавали один одному ташу з вином. Не маючи з собою нічого, ти можна було б одарити государевих посланців, Генззі відправив посланця до дудимку близько ріки Ої:

¹⁰⁴ ...далеке селище... – у вірші обірама назва місцевості Кацура. За відомою китайською легендою, близько Місячного Палацу, де мешкають безсмертні небожителі, росте місячне дерево кацура, під яким заець у ступі товте зліня безсмертя. Отже, у будь-якому випадку цей вірш пов'язаний із місяцем.

— Чи не знайдеться у вас яких-небудь дрібницьок?
І пані Акасі відразу надіслала все, що змогла
знайти. Усього вийшло дві скриньки з осягом,
а оскільки Куродо-но ден мусив відразу вер-
татися до Палацу, йому подарували повне
жіноче вбрання.

Гірського селища ім'я
місячними саявом відблискує, але
Не сходить ні вдень і ні вночі
тушам понад тобою.

У вірші можна було вловити натяк на бажан-
ня Темдзі прийняти імператора в Кацура-но-ім.

<<Гірського селища...>>, — вишловив Темдзі,
коли загадав острів Авадзі; і шимоволі задалися
слова Міцуне, який колись сказав: <<рукою до-
тягнись можна ...>>.

Багато присутніх, дивлячись на міністра,
плакали від замилування.

І місяць тут такий близький,
рукою дотягнись можна,
Та саме він над хмарами в Авадзі саяв нам.

— додав Темдзі, а То-но тодзьо відповів:

Обриси місяця в хмарах зажурених губляться.
Мить — і він знову саявом світу
про вітність нагадує.

А Удайден, людина вже не молода, — колись
він був одним з найближчих і найвідданіших на-
ближених до імператора, якого вже немає серед
нас, — сказав:

Літа минули, відколи оселю мадхмарну залишив...
В якій ущелині місяць тепер ховає саяво?

Лміі теж висловили свої погуття у віршах,
але ти варто наводити їх тут усі?

Зважаючи на все це, міністр Темдзі був у прекрасному настрої, і можна було просидіти хот тисячу років, слухаючи його мекванливі розповіді та дивлячись на його гарне обличчя. Так, мабуть, і в сокири встигнуло б зніти топорисько... Але дуже скоро Темдзі сказав:

– Сьогодні й насправді вже час... – і всі заснішили, збираючись у дорогу назад.

Придворні, отримавши відповідно до звання кожного дарунки, яскравими підпалювачами миготіли в тумані, схожі на дивовижні квіти, що раптомо розцвіли по берегах става. Важко уявити собі прекрасніше видовище. Серед сунутників міністра були відомі своїми талантами воєначальники з Особистої імператорської охорони і видатні музиканти. Деякі з них, відверто невдоволені тим, що довелося їхати, затамували кожен на свій лад: <<Цей кінь...>>¹⁰⁵, а ті, хто це був, у захопленні змішали з себе плаття та накидали їм на плеті – здавалося, ніби вітер зметнув до неба різнобарвну осімку паргу.

Нарешті вони виїхали, і до віддаленої садиби близько ріки Ої ще довго доносився галас передових, додаючи засмугеній розлукою памі ще більшу

¹⁰⁵ <<Цей кінь...>> (<<Соно коша>>) – народна пісня.

печаль. А міністр був засмугнений тим, що не зміг навіть написати їй на прощання.

Повернувшись додому, Темдзі трохи відпочив і потім перейшов до Західного фйієля, щоб розповісти господарині про свою подорож у гори.

– Бояся, що я пробув там дещо добше, ніж обіцяв вам. Молодь, що прагла розважатися, ув'язалася за мною і змусила затриматися. Я так втомився... – сказав він і їй погивати, нагедто і не помітав поганого настрою пані.

– Та ти варто так мугити себе терез особу, положемня якої у світі зматно нижче від вашого? – говорив він. – Ви повинні пам'ятати, що ви – це ви.

Увечері, коли Темдзі збирався до Палацу, він відвернувся від пані та щось поспіхом написав на папері. <<Очевидно, до тієї самої пані...>>, – відразу здогадалася вона. Краєм ока їй вдаюся розгледіти, що в листі було повно меневних визнань. Служниці її ледь стримували обурення, як бачили, що пан шепотів щось посланцю, споряджаючи його в дорогу.

Темдзі планував провести цю ніч у Палаці, але стурбований поганим настроєм дружини, повернувся, хоч і досить пізно. Саме в цей час прибув посланець із відповіддю з Ої. Не маючи можливості сховати лист від пані, Темдзі відразу прочитав його. А оскільки в ньому не було нічого, що могло б її вразити, сказав:

– Можете порвати його або викинути. У
моєму віці не пристає розкидати всюди такі
листя...

Потім він довго сидів, притулившись до під-
локітника, і шовтки дивлялись на вогонь світиль-
ника, з любов'ю й ніжністю задував памі Акасі.
Розгорнутий лист лежав на видмоті, але памі
робила вигляд, начебто він її зовсім не цікавить.

– Я боюся за ваші оті, – посміхнувся мі-
ністр. – Дуже важко розмедіти щось, вдатоти,
начебто не дивишся.

Його обличчя сяяло такою красою, що в при-
міщенні нібито стало світліше. Наблизившись до
памі, Темдзі сказав:

– Коли б визнали, яка гудова ця маленька істота!
Я впевнений, що на неї текає особливе майбутнє.
Однак, навіть якщо я відкрито визнаю цю дівчин-
ку, виховувати її буде нелегко. Відверто кажучи, я
її дотепер не знаю, на що наважитися. Спробуйте
поставити себе на моє місце, і допоможіть мені
знайти вихід із цієї ситуації. Що ми можемо зроби-
ти для неї й чи можливо виховати її тут? Ротків
їй стільки ж, скільки було доу-н'явці¹⁰⁶. Подативши
її невинне личко, я зрозумів, що відмовитися від
неї не зможу. У найближчі дні я хоту надати на

¹⁰⁶ Ротків їй стільки ж, скільки було доу – н'явці... –
тобто три роки. Йдеться про дожество, народжене
догаші Ідзанахі та Ідзанахі, яке від народження
не ставало на ноги, тому його посадили в говен
і відправили в море.

меї хакаша ¹⁰⁷, і якби ви погодилися взяти на себе обов'язки тієї, хто зав'язує шмурівки...

– Останніми днями ви постійно щось приховували від мене, немов боялися, що я не здатна зрозуміти... – посміхалась, відповіла памі. – Я ж робила вигляд, наче нічого не помітаю... Звичайно, я докладу всіх зусиль, аби сподобатися дівчинці! Це ж такий гарівний вік!

Вона дуже любила дітей і тепер тільки про те й розмірковувала, як би швидше забрати дівчинку до себе й зайнятися її вихованням. Але Темззі, як і раніше, страждав від вагаль. Чи варто перевозити дотку в будинок на Другій лінії? Часто їздити в Ої він не міг, був там не частіше двох разів на місяць, лише у дні, коли в храмі, збудованому в Сава, відбувалися відповідні служби. Звісно, це було краще, ніж зустрітися на переправі ¹⁰⁸, і жінка навряд чи могла розраховувати на більше, та чи могла вона не засмутуватися?..

Переклад Ю. В. Осадної

¹⁰⁷ ...хоту надати на меї хакаша... – тодто провести обряд Надання хакаша (хака шаві), який проводився, коли дитині виповнювалося три-чотири роки незалежно від статі. Головна роль у цьому обряді належала тому, хто зав'язував шмурівки (кості); традиційно її доручали комусь із родитів, хто шав найвищу посаду чи сан.

¹⁰⁸ ...краще, ніж зустрітися на переправі... – натак на легенду про Небесну Ткацю та Волопаса (зірки Вега й Альтаір), які зустрічаються раз на рік на мості, що перекинутий через Небесну річку (Чушачський шлях).

Науково-методичне видання

ІСТОРИЯ СЕРЕДНЬОВІСНОГО СХОДУ

*Ч. 1. Китай та Японія
Художньо-історична хрестоматія*

Укладач – Ю. А. Добролюбська

Українською мовою

Технічний редактор і коректор – Є. А. Добролюбська

*Підписано до друку 10.09.2020
Умовн. друк. арк. 11. Наклад – 300 прим.
Надруковано на поліграфічній базі приватного підприємства <<ЦВТ>>:
65014, Одеса, вул. Успенська, 9*